

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Ана Ж. Тешић

**РОМАНИЗМИ У НАРОДНИМ
ГОВОРИМА СТАРЕ ЦРНЕ ГОРЕ И
БРДА**

докторска дисертација

Београд, 2016.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOLOGY

Ana Ž. Tešić

**ROMANCE LOANWORDS
IN THE VERNACULARS
OF OLD MONTENEGRO
AND THE HIGHLANDS**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2016

БЕЛГРАДСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Тешич Ана Ж.

**РОМАНСКИЕ ЗАИМСТВОВАНИЯ В
НАРОДНЫХ ГОВОРАХ СТАРОЙ
ЧЕРНОГОРИИ И ГОРЬЯ**

диссертация на соискание
ученой степени доктора филологических наук

Белград – 2016

Ментор:

проф. др Гордана Терић, редовни професор
Филолошки факултет
Универзитета у Београду

Чланови комисије:

проф. др Александар Лома, редовни професор
Филозофски факултет
Универзитета у Београду

проф. др Вања Станишић, ванредни професор
Филолошки факултет
Универзитета у Београду

Датум одбране:

Велику захвалност изражавам члановима комисије – проф. др Гордани Терић, која је прихватила да буде ментор једној захтевној теми и на том путу ми свесрдно и са много труда и посвећености помагала, академику Александру Ломи на издвојеном времену и бескрајном стрпљењу, драгоценим примедбама и бројним саветима захваљујући којима сам успела да на најбољи могући начин решим проблеме са којима сам се суочавала у току рада и проф. др Вањи Станишићу на несебичној подршци, помоћи и елану да истрајем у дугом путу до завршетка ове дисертације.

Искрену захвалност дугујем колегама из Етимолошког одсека Института за српски језик САНУ, који су били извор разумевања и подршке, као и члановима своје породице и пријатељима, који су прошли са мном целокупан процес рада на овом тексту.

Аутор

Романизми у народним говорима Старе Црне Горе и Брда

РЕЗИМЕ

Предмет дисертације су позајмљенице романског порекла посведочене у народним говорима Старе Црне Горе и Брда. При одређивању испитиваног ареала у обзир су била узета четири чиниоца: степен присуства романизама, припадност говора истом макродијалекту (зетско-сјеничком), положај испитиваног ареала, као и претходна изученост проблематике.

Под термином „романизам“ се у овом истраживању подразумевају речи које су директно ушле у неромански језик из неког од романских језика и дијалеката. Разликују се три романска слоја на с.-х. терену – најстарији, вулгарно-латински, тј. латинско-романски (до сса. VIII–IX в.), далматски, тј. далматоромански (од сса. IX до сса. XII–XIII в., у Дубровнику и на Крку и касније) и млетачки, тј. венецијански (од XIII в. надаље) (в. Tekavčić 1976: 37). Предмет овог истраживања била су два слоја – далматоромански и венецијански, и уврштене су такође новије позајмљенице из италијанског књижевног језика (тзв. тосканизми), из других дијалеката италијанског, нпр. тршћанског, дијалеката Јужне Италије, као и речи из других романских језика, нпр. француског, румунског, док је најстарији слој остао ван оквира овог истраживања.

Предмет и циљеви истраживања описани су у уводном поглављу, које

такође обухвата и кратак преглед историјата и стања проучености романизама у српско-хрватском, преглед историјских прилика испитиваног ареала с акцентом на везе између приморја данашње Црне Горе и њеног копненог залеђа, као и податке о грађи, њеним изворима и начину ексцерпције. У раду се комбинују етимолошки и контрастивни приступ.

Средишњи, главни део рада јесте речник романизама из народних говора Старе Црне Горе и Брда, у коме је корпус презентован у форми дијалекатског етимолошког речника. При уобличавању одредница примењен је флексибилни лексемни приступ, који подразумева формирање одредница по појединачним речима, што олакшава сналажење при претраживању речника и доприноси већој прегледности. На овај начин оформљена су минимална етимолошка гнезда која се састоје од романизма и његових творбено и семантички прозирних деривата.

Одредница се састоји из пет делова, од којих су последња два факултативна. Први део одреднице почиње насловом, без акценатских ознака и са бројчаним експонентом када је то потребно, нпр. **ариват**, **броква**¹. Наслов одреднице је потврда посведочена у староцрногорским говорима Катунске и Љешанске нахије, осим уколико облик из другог говора испитиваног ареала није фонетски ближи романском предлошку, нпр. између облика *кванѿѿ'ерна*, посведоченог у катунским и љешанским говорима и *гванѿѿ'јера*, у његушком говору, за насловну реч одабрана је ова друга, јер стоји фонетски ближе предлошку (ит. *guantiera*). Након наслова одреднице следе потврде насловне речи са потпуним језичким подацима. Након дефиниције, некада је наведен и пример из

говора, нпр. *бакалâј* т. ‘врста морске рибе из чије се јетре добија уље, бакалар’:
Ќни збòрӯ, чӯјâ са(м), да (ј)е свâ рѝба вòда, а да (ј)е бакалâј вòјвода. Зета
(Башановић-Чечовић). Дијалекатске потврде нижу се географским редом, идући са
југа уз обалу ка северу и потом ка истоку, од Црмнице преко Васојевића до
Рожаја. На редослед низања потврда утичу и фонетске и творбене карактеристике
појединачних облика, што значи да је он унеколико измењен у извесном броју
одредница (нпр. у поменутој одредници **гвантијера**). На самом крају првог дела
наведен је податак о првом забележеном помену речи у писаним изворима,
уколико га има.

Други део одреднице доноси суд о пореклу испитиваног романизма,
тачније дају се романски предлошак и извори. Суд о пореклу речи може бити
позитиван (нпр. далматоромански лексички остатак) или делиберативан (могуће
венецијанско порекло).

У трећем делу налази се коментар о пореклу романског предлошка. У
највећем броју случајева износи се сажетији суд, јер је дубље порекло романске
речи првенствено предмет проучавања етимолошких речника романских језика.

У четвртном делу наводе се фонетске варијанте из других говора Црне Горе,
као и из говора источног Јадрана да би се указало на постојање евентуалних
фонетских промена и утврдио ареал простирања разматране речи.

Пети део садржи коментаре о фонетском, морфолошком и семантичком
аспекту анализираних позајмљеница. Уколико је реч посведочена на ширем
балканском или романском простору, наведене су и паралеле из неких од тих

говора.

Оваква сегментација одредница заснива се на методологији коришћеној у *Етимолошком речнику српског језика* (ЕРСЈ), с обзиром на чињеницу да је овај рад писан у оквиру пројекта израде ЕРСЈ-а, а проширена је четвртим и петим делом, што ће олакшати коришћење различитих врста података у будућим истраживањима.

У наредном, трећем поглављу изнета су завршна разматрања. Први одељак доноси хронолошку стратификацију корпуса, односно приказано је којим слојевима романизама припадају разматране позајмљенице. У следећем одељку приказана је фонетско-морфолошка анализа грађе. У оквиру фонетске анализе разматране су вокалске и консонантске промене посведочене у романским позајмљеницама из народних говора Старе Црне Горе и Брда, а извршено је и поређење у односу на романизме посведочене на Приморју, као и на романизме из источнохерцеговачких континенталних говора. При анализи морфолошке адаптације материјала, указано је на честу појаву хибридних конструкција, као и на неке од морфолошких промена типичне за позајмљенице романског порекла у народним говорима Црне Горе. Последњи одељак посвећен је семантичком аспекту романизама и у њему су пописане речи систематизоване у шира семантичка поља, а указано је и на семантичке помаке до којих је дошло након преузимања ових речи у српско-хрватске говоре.

Последњи део студије сумира резултате до којих се дошло анализом романизама из народних говора Старе Црне Горе и Брда и даје смернице за будућа

истраживања романског елемента.

Кључне речи: српски (српско-хрватски), дијахронијска лингвистика, етимологија, лексикографија, дијалектологија, фонетика, морфологија, семантика, романизам, Стара Црна Гора и Брда.

Научна област: друштвено-хуманистичке науке

Ужа научна област: филолошке науке

УДК:

Romance Loanwords in the Vernaculars of Old Montenegro and the Highlands

SUMMARY

This dissertation deals with Romance loanwords attested in the vernaculars of Old Montenegro and the Highlands. Four factors were taken into consideration when defining the areal that would be analyzed: level of presence of Romance loanwords, being part of the same macrodialect (Zeta-Sjenica type), position of the area that would be analyzed as well as previous history of the topic.

The term “Romance loanword” is used in this research for words borrowed directly from any Romance language or vernacular. There are three Romance layers in the Serbo-Croatian area: the oldest one, Vulgar Latin, i.e. Latin-Romance (up to c. 8th – 10th century), Dalmatian, i.e. Dalmato-Romance (from c. 9th till cca 12th – 13th century, in Dubrovnik and Krk later) and Venetian (from 13th century onwards) (see Tekavčić 1976: 37). The subject of this research were two layers: Dalmato-Romance and Venetian, and we have also included newer borrowings from the standard Italian language, other Italian vernaculars, such as Triestine, vernaculars of Southern Italy, as well as words from other Romance languages, e.g. French, Romanian, while leaving the oldest layer outside the scope of this research.

The aim and objectives of the research are described in Chapter One, which also includes a brief overview of the study of Romance loanwords in Serbo-Croatian, a review of historical circumstances of the areal in question with emphasis on the relations between the coast of modern-day Montenegro and its continental hinterland as well as information on the corpus, its sources and methods of excerption. The research combines etymological and contrastive approaches.

The central, main part (Chapter Two) is the dictionary of Romance loanwords

from the vernaculars of Old Montenegro and the Highlands, where the corpus is presented in the form of dialectal etymological dictionary. The lemmas are designed on a flexible lexeme-based approach, which involves the formation of lemmas by individual words, making it easier to navigate when searching the dictionary and, at the same time, contributing to greater transparency. In this way, minimal etymological nests are formed, containing Romance loanword and its morphologically and semantically transparent derivatives.

The lemma consists of five parts, of which the last two are optional. The first part of the lemma begins with the dictionary entry, non accented and differentiated by numbers when necessary, e.g. **ариват, броква**¹. The dictionary entry is represented by the form attested in the vernaculars of the regions of Katun and Lješnjani, unless there is a form from another vernacular of the Zeta-Sjenica type closer to the Romance etymon, e.g. among the variant *кванѿијерна*, attested in the vernaculars of the regions of Katun and Lješnjani and *гванѿијера*, from the vernacular of the village Njeguši, the Njeguši one is favored, being phonetically closer to the etymon (It. *guantiera*). The title is followed by the contemporary forms of the word in the vernaculars of Old Montenegro and the Highlands, with complete linguistic information. After the definition, an example from specific vernacular is sometimes given, e.g. *бакалâј* m. ‘врста морске рибе из чије се јетре добија уље, бакалар’: Ђни збѡрѡ, чѡјâ са(м), да (ј)е свâ рѣба вѡда, а да (ј)е бакалâј вѡјвода. Зета (Башановић-Чечовић). The dialectal attestations are arranged geographically, starting from South along the coast toward North and then East, i.e. from Crmnica over Vasojevići to Rožaje. The order is further conditioned by phonetic and morphological characteristics of specific word forms, meaning it is somewhat altered in several lemmas (see above mentioned **гванѿијера**). At the end of the first part comes the information of the earliest attestation of the word in written sources, if any.

The second part of the lemma contains the statement about the origin of the loanword, more precisely the romance etymon and etymological references are given. The statement can be positive (e.g. Dalmato-Romance lexical relict) or deliberative (probable Venetian origin).

The third part provides information on the origin of the Romance word. In most cases a concise statement about the origin is given, because deeper origin of the Romance word is primarily the object of study of etymological dictionaries of various Romance languages.

The fourth part indicates parallels from other vernaculars of Montenegro, as well as from Eastern Adriatic, demonstrating the existence of different phonetic changes and determining precise areal distribution.

The fifth and final part gives phonetic, morphological and/or semantic commentary. If the word is attested in wider Romance or Balkan area, parallels from some of those vernaculars are provided.

This type of segmentation of lemmas is based on the methodology used in *Etimološki rečnik srpskog jezika (Etymological dictionary of the Serbian Language)*, due to the fact that this dissertation is written within the project for compiling the ERSJ, and has been expanded by addition of the fourth and fifth parts, making the usage of different types of information in future researches easier.

Chapter Three consists of final discussions. The first section gives the chronological stratification of the corpus. More precisely, it is shown which layer of Romance loanwords each considered borrowing belongs to. The next section focuses on phonetic and morphological analysis of the corpus. Within phonetic analysis vowel and consonant changes confirmed in the vernaculars of Old Montenegro and the Highlands are considered. A comparison is made in relation to Romance loanwords attested on the Montenegro coast and in continental speeches of the Eastern Herzegovina dialectal type. When analyzing morphological adaptation of the material, the emphasis is placed on frequent occurrence of hybrid constructions, as well as on some of the morphological

changes typical of Romance loanwords in the vernaculars of Montenegro. The last section deals with the semantic aspect of Romance loanwords and it consists of two parts – first, Romance loanwords are systematized in wider semantic fields and second, a look at the semantic shifts, that took place after these words entered Serbo-Croatian speeches, is provided.

In Chapter Four a brief overview of the results of the investigation of Romance loanwords from the vernaculars of Old Montenegro and the Highlands is given, as well as guidelines for future researches of the Romance element in Serbo-Croatian.

Key words: Serbian (Serbo-Croatian), diachronic linguistics, etymology, lexicography, dialectology, phonetics, morphology, semantics, Romance loanword, Old Montenegro and the Highlands.

Scientific field: Humanistic Social science

Scientific subfield: Science of Philology

UDC:

Садржај

I УВОД

1. Предмет и подручје истраживања.....	1
1.1. Значење термина „романизам“.....	1
1.1.1. Историјат и стање проучености романизама у српско-хрватском језику.....	2
1.2. Подручје истраживања.....	4
1.2.1. Стара Црна Гора и Брда као историјско-географска целина.....	5
1.2.2. Прошлост области, уз нарочит осврт на историјске везе међу приморјем данашње Црне Горе и његовим копненим залеђем.....	6
1.3. Дијалекатска припадност и главне одлике староцрногорских и брђанских говора.....	11
1.3.1. Историјат истраживања.....	11
1.3.2. Досадашња проучавања романизама у говорима континенталне Црне Горе.....	14
2. План истраживања.....	14
2.1. Полазне претпоставке и циљеви.....	14
2.2. Дефинисање корпуса.....	17
2.3. Композиција рада.....	18
2.4. Методолошки приступ.....	19
II РЕЧНИЧКИ ДЕО.....	24
Техничке напомене.....	24
РЕЧНИК.....	25
III ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА.....	323
1. Хронолошка стратификација корпуса.....	323
1.1. Позајмљенице из далматороманског.....	327
1.2. Венецијанизми.....	328
1.2.1 Други италијанизми (тосканизми, фурланизми ...).....	330
1.3. Романизми другог порекла (галицизми, позајмљенице из	

румунског, балканског румунског (влашког), каталонског, албанско посредство).....	333
1.4. Остало.....	334
2. Фонетско-морфолошка анализа размотрене грађе.....	336
2.1. Фонетска адаптација романизама.....	336
2.1.1. Вокали.....	336
2.1.2. Консонанти.....	341
2.2. Морфолошка адаптација романизама.....	350
2.2.1. Хибридне творенице.....	350
2.2.2. Друге морфолошке адаптације.....	352
2.2.2.1. Суфикси.....	352
2.2.2.2. Префикси.....	353
2.2.2.3. Остало.....	354
2.3. Додатна запажања.....	355
3. Семантичка анализа.....	356
3.1. Семантичка поља.....	356
3.2. Семантички помаци.....	362
4. Закључци и смернице за даља истраживања.....	363
Извори и литература.....	367
Скраћенице.....	378
О аутору.....	381

I УВОД

1. Предмет и подручје истраживања

1.0. Вишевековна језичка и културна прожимања словенског и романског становништва оставила су свој траг у великом броју речи романског порекла које су и данас у употреби на целом источном Јадрану, укључујући и појас Црне Горе. Основу овог истраживања чине романизми посведочени у народним говорима Црне Горе.

1.1. Значење термина „романизам“

Под термином „романизам“ у овој студији подразумевамо речи које су из неког од романских језика или дијалеката ушле директно у неромански језик. Старији слој позајмљеница романског порекла на наведеном терену чине позајмљенице из вулгарно-латинског, тј. латинско-романског и далматоромански лексички остаци, тј. позајмљенице из далматског језика, док у новији слој спадају позајмљенице из различитих дијалеката италијанског језика (нпр. венецијанског, тршћанског, дијалеката Јужне Италије) и позајмљенице из италијанског књижевног, тзв. тосканизми и других романских језика (нпр. француског, румунског).¹ При одређивању старине треба узети у обзир неколико критеријума,

¹ У овом раду се, што се старине романизама тиче, није залазило дубље од далматороманског слоја (за детаљан приказ стратификације предвенецијанског слоја речи, односно вулгарно-латинског, тј. латинско-романског и далматороманског в. Ligojio 2014).

првенствено степен адаптације речи у српско-хрватском² језику, семантичку осамостаљеност у односу на романски предложак и творбену продуктивност.

1.1.1. Историјат и стање проучености романизама у српско-хрватском језику

Проучавање присуства романског елемента у српско-хрватским говорима има дугу традицију и значајне резултате, који се огледају у великом броју лингвистичких, лексиколошких и лексикографских радова и приручника. Прва истраживања романских позајмљеница обухватала су Далматинско приморје, а временом су се проширила на читав источни Јадран. У њима су анализирани и приморски романизми и романизми присутни у говорима залеђа.

Имајући у виду континуитет истраживања и обим литературе која се бави романизмима у српско-хрватским говорима, у овом прегледу ограничили смо се на приказивање референци које су од највећег значаја за ову студију.

Старији лексикографи (Микаља, Стулић, Белостенец и Вук) региструју романизме у својим речницима, али аутор прве посебне студије о романским позајмљеницама је Курелац (в. Kurelac 1872). Међу првима су у својим радовима бележили романизме Миклошич, Будмани, Зоре, Решетар (в. Miklosich 1867, Budmani 1883, Zore 1895, Rešetar 1907, 1933).

За проучавање етимологије романизама у српско-хрватском језику најважнији лексикографски приручници су Скоков етимолошки речник (в. Skok) и Вињине допуне Скоковом речнику (в. ЈЕ). Поред ових речника, написани су

² У раду се, као назив језика, користи термин српско-хрватски (скраћено с.-х.), јер сматрамо да српски и хрватски, са дијахронијско-компаративног становишта, чине један језички систем.

бројни радови и студије који се баве романским позајмљеницама, а овде су наведени они најзначајнији. Скокове студије представљају драгоцен допринос проучавању слојева романских позајмљеница на Јадрану (в. Skok 1933, 1934, 1950). Павао Текавчић посветио је једну студију изучавању вулгарног латинитета, тј. говорног латинског језика Римског царства (в. Tekavčić 1960). Изумрлим далматским језиком се у више наврата бавио Муљачић (в. нпр. Muļjačić 1962, 1964, 1970).

Хибридне конструкције је у више радова разматрао Виња, с посебним акцентом на таутолошке сложенице (в. Vinja 1957, 1986). Топонимијом хрватских острва, која у великој мери укључује и грађу романског порекла, бави се Скрачић са својим сарадницима (в. TOPŠ, TOU, TOV, TOM, TOP, TKO). Допринос проучавању новијег слоја романских позајмљеница, преузетих из италијанског језика, дао је Јернеј (в. Jernej 1956). Континуитет се одржава и данас, са романистима млађих генерација (в. нпр. Vuletić 2009, Spicijarić 2009, Tamaro 2009, Miočić 2011, Ligorio 2014).³

Значајан допринос проучавању романских позајмљеница дали су и поједини београдски лингвисти. Драшковић је посматрао романизме с аспекта семантике (в. Драшковић 1977). Клајн је истраживао путеве којима су романске

³ Од извесног, али не директног значаја за ову студију јесу истраживања романизама у другим блиским језицима, попут словеначког. Анализом романског елемента у тим говорима била је предмет радова Митје Скубица (в. Skubic 1997). Старији слој романских позајмљеница у словеначком језику обрадила је, уз латинизме, Шега (в. Šega 2006).

позајмљенице улазиле у с.-х. књижевни језик, с акцентом на појаву културног позајмљивања (в. Клајн 1998).

1.2. Подручје истраживања

У овој студији приказана је заступљеност лексема романског порекла у народним говорима Старе Црне Горе и Брда. При одређивању испитиваног ареала у обзир су била узета четири чиниоца.

Први чинилац је процена о степену присуства романизама у говорима датог ареала. Под тиме подразумевамо постојање одређеног броја лексема романског порекла у народним говорима Старе Црне Горе и Брда, довољног за формирање репрезентативног корпуса за потребе овог истраживања.

Други чинилац је припадност ових говора једном истом макродијалекту у склопу српске дијалекатске територије – народни говори Старе Црне Горе и Брда у целини припадају зетско-сјеничком дијалекту.

Трећи чинилац је географски положај испитиваног ареала. Територија Старе Црне Горе и Брда обухвата област приморског залеђа. Из тога произлази да ће ван оквира истраживања остати говори зетско-сјеничког дијалекта на Приморју, као и говори преко Лима и ван територије данашње Црне Горе.

Четврти чинилац је претходна изученост проблематике. Досада су монографски обрађивани, са становишта предмета овог рада, они говори који се налазе на првом удару утицаја романских језика и дијалеката, лоцирани на обали Црногорског приморја и у којима су посведочени бројни романизми, што има за последицу да су они знатно боље изучени у односу на говоре залеђа. У склопу

досадашњих истраживања континенталних говора давани су осврти на романизме посведочене у њима, али они нису истражени систематски као што је то био случај са романизмима у Боки Которској, Будви и Паштровићима (в. Lipovac-Radulović I, Lipovac-Radulović II, Musić). Због посебне позиције и степена обрађености, романизми из приморских говора нису предмет нашег истраживања, али јесу коришћени као референтни корпус.

1.2.1. Стара Црна Гора и Брда као историјско-географска целина

Проучавањем Црне Горе и њених племенских заједница пионирски су се бавили Вук Стефановић Караџић и Павел Аполонович Ровински, али данашњу поделу историјске области Старе Црне Горе утемељио је Јован Ердељановић у својој етнолошко-антрополошкој студији из 1926. године *Стара Црна Гора: етничка прошлост и формирање црногорских племена*. У првом делу аутор говори о области Црне Горе и њеним деловима, док у другом делу разматра етничку прошлост и настанак двадесетак црногорских племена.

Област Старе Црне Горе обухвата предео од Острога на северу до планине Суторман на југу и од реке Мораче на истоку до залеђа Котора на западу. Према Ердељановићу (1926: 57), Стару Црну Гору чине четири дела, односно ‘нахије’ – Катунска, Љешанска, Ријечка и Црмничка. Свака нахија састоји се од више племенских области. Катунска нахија има девет племенских области – Цетиње, Његуши, Ђеклићи, Бјелице, Цуце (Веље и Мале), Озринићи (Кчево/Чевљани), Пјешивци (Горњи и Доњи), Загарач (Горњи и Доњи) и Комани (Бандићи и Комани у ужем смислу). Љешанску нахију чине Дражевина, Градац и Буроње. Племенске

области Ријечке нахије су Цеклин (Горњи и Доњи), Косијери, Добрско село, Љуботињ (Горњи и Доњи) и Грађани. Делови Црмнице (Црмничке нахије) су Подгор, Брчели (Брчело), Дупило, Глухи До, Сотонићи, Лимљани и Бољевићи.

Племенских области Брда, које се налазе североисточно од Старе Црне Горе, има седам, и то су Бјелопавлићи, Пипери, Братоножићи, Кучи, Ровца, Морача (Горња и Доња) и Васојевићи.

1.2.2. Прошлост области, уз нарочит осврт на историјске везе међу приморјем данашње Црне Горе и његовим копненим залеђем

У црногорско-херцеговачкој традицији говори се о три слоја насељавања данашње територије Црне Горе – најстарији, који убраја Грке, Римљане и друге, средњи, који се односи на старе Зећане, односно средњовековно словенско становништво Зете и најрецентнији, који се везује за родоначелнике братстава и племена у XVI в. (в. Црна Гора 1967: 307).

Продирање Словена на Јадранско приморје започело је у VII веку. Приликом насељавања наишли су на староседелачко становништво које су чинили остаци „ [...] старог романског, грчког, илирског, можда и трачког живља“ (Јиречек 1962: 39). Потоње славизирање затеченог становништва било је резултат вишевековног процеса који се одвијао у етапама (в. Јиречек l.c.).

Након насељавања Словена дошло је до јасног разграничавања места живљења различитих етничких група – романско становништво из равница било је протерано и приморано да се насели у градовима. За неке од њих постоје подаци да су се настанили у Котору, док је мањи број староседелаца нашао уточиште у

планинама (в. Црна Гора 1967: 308). Код Вилхелма Тирског може се наћи податак да је, поред Котора, Романа⁴ у XII веку било и у Бару (ор. cit. 309). Романски градови били су уређени у складу са касноантичким традицијама и латинском културом, за разлику од првобитних словенских сеоских насеобина са претежно племенском и ранофеудалном структуром (ор. cit. 313). Градска привреда заснивала се на занатству и трговини, док се у словенском друштву развијао феудални систем уско везан за пољопривреду и сточарство (ор. cit. 410).

На касније постепено славизирање романског становништва утицали су њихови односи са Словенима, пре свега трговачки, али и склапање бракова (в. ор. cit. 307; Јиречек 1962: 108). На то указује спорадична појава словенских имена већ од X века по градовима (в. Јиречек l.c.). Временом је дошло и до мешања романског становништва између приморских градова и залеђа, јер су на Приморје пристизали Романи из уништених градова из унутрашњости (в. Црна Гора 1967: 307). Такође, утврђено је да су се извесне породице селиле из града у град, нпр. међу которским племством из 1124. налази се племић по имену *Sergius de Buda* (Будва) (ор. cit. 310). Становништво које је преостало у овим градским срединама било је десетковано потоњим заразама у XIV веку, које су довеле до великих промена у друштвеним односима (Јиречек 1962: 114).

Кључан моменат у односу словенског и романског становништва било је

⁴ Поред назива Романи, код старијих писаца могу се наћи и називи Далматини/Далматинци и Латини, нпр. Арабљанин Идризи разликује Далматинце од Латина у Рабу, Задру, Трогиру, Дубровнику и Котору. Касније се за становнике градова усталио назив Латини, нпр. у спису попа Дукљанина из XII века (в. Јиречек 1962: 52).

покрштавање Словена у IX веку, које је значајно утицало на смањење разлика између словенских села и романских градова. На тај начин развила се боља повезаност између унутрашњости и Медитерана, са приморским градовима као посредницима (в. Црна Гора 1967: 352). Континуитет ових веза одржао се током наредних векова.

У време дукљанско-зетске државе њен део била је и Бока Которска, а њени владари имали су двор у Котору. Након Немањиног заузимања Јужног приморја, Бока је ушла у састав Дукље, а током владавине његових наследника Котор је постао велики увозни и извозни центар спајајући Зету са даљим залеђем. У Боки је на Превлаци основана и Зетска епископија, касније митрополија, која је трајала све до 1452. године (в. Мијушковић 1985: 21). Након што се немањићка држава распала, Боком је кратко владао краљ Твртко I, а потом је потпала под млетачку власт (ор. cit. 22).

Каснији долазак Турака на простор Балкана у XIV в. и њихова освајања, уз пропаст јужнословенских владарских породица, утицала су негативно на односе приморских градова са унутрашњошћу. Приморје се тада морало окренути Италији, односно Млетачкој Републици, Фиренци, Риму и Напуљу (в. Јиречек 1962: 116). Везе Приморја са унутрашњошћу убрзо су биле обновљене и учвршћене.

Иако су области Црне Горе⁵ и Боке Которске биле, током векова, под влашћу различитих освајача, везивало их је етничко јединство и заједнички привредни и политички интереси. У периоду од XV до XVIII в. Црна Гора чинила је део Османског царства, док је Приморје својим највећим делом било у саставу Млетачке републике.⁶ Потпуну власт над Боком Млечани су успоставили 1687. године заузимањем Херцег-Новог и Рисна од Турака. Међутим, трајна граница између Османског царства и Млетачке републике повучена је тек Пожаревачким миром из 1718. године.

Први подаци о Млечанима настањеним у Боки датирају из XIII века и у том периоду се у Котору развила млетачка колонија (в. Маликовић 2006: 46). Иако Црна Гора и Бока нису биле једна државна целина, то није утицало на несметани проток људи и робе. Црногорци су у Боку извозили стоку, вуну, сир, месо, кожу, дрва, а увозили текстил и друге мануфактурне производе. У том периоду Котор се усталио као главни посредник између залеђа и Млечана, и управо су ове трговачке везе утицале на учвршћивање односа Црногораца са Млетачком републиком (в. Црна Гора 1976: 177). Млечани су преко Котора увозили највише руду, првенствено сребро, а извозили тканине, које су потом биле продаване и у унутрашњости Србије (в. Маликовић 2006: 47). Поред Котора, испред чијих се

⁵ Назив Црна Гора (који се јавља од позног средњег века) у историјском контексту односи се само на континентални део Црне Горе и не укључује Боку Которску (в. Ердељановић 1926: 5).

⁶ Своје територије на Црногорском приморју Млечани су називали „Млетачка Албанија“ (Црна Гора 1976: 176).

северних врата налазио Црногорски пазар, значајни трговачки центри били су Рисан и Будва (в. Мијушковић 1985: 23).

Поред трговине, Црногорце и Бокеље спајала је и жеља за збацивањем туђинске власти, пре свега за протеривањем Турака. Из тог разлога Црногорци су се окренули Млечанима као савезницима и учествовали у свим ратовима Венеције и Османског царства до XVIII в., од којих су најзначајнији били Кандијски (1645–1669) и Морејски рат (1648–1699).⁷

Након пада Млетачке републике, Бока Которска потпала је прво под аустријску, а потом француску власт. У одбрани од наметнуте француске власти, Бокељима су помагали Црногорци уз значајну подршку Русије. Ови сукоби завршени су Тилзитским миром 1807, према коме је Бока додељена Француској (в. ор. cit. 26).

Идеја о уједињењу двеју области није нестала са поразом црногорске војске. 29. октобра 1813. године представници Црне Горе и Боке састали су се у Доброти, где су изгласали једногласну одлуку о уједињењу (детаљније в. ор. cit. 27–28). Међутим, Бока је убрзо након тога враћена под окриље Француске, да би након Бечког конгреса била додељена Аустрији. Након Првог светског рата 1918. постала је део Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, од 1929. Краљевине Југославије, најпре (1918–1922), као засебна област, са седиштем у Котору, затим као део Зетске области са седиштем на Цетињу (1922–1929), доцније Зетске

⁷ Детаљније о млетачко-црногорском савезништву в. Станојевић 1953, 1959; Црна Гора 1975: 308–313, 352–381)

Бановине. Од 1941. до 1943. била је под италијанском окупацијом. До формалног уједињења Црне Горе и Боке дошло је тек 8. априла 1945. године.

1.3. Дијалекатска припадност

и главне одлике староцрногорских и брђанских говора

1.3.1. Историјат истраживања

Говори Старе Црне Гора и Брда припадају зетско-сјеничком дијалекту, чија је територија омеђена „ [...] Јадранским морем на сектору од Пераста до Улциња, албанском језичком територијом у простору од Улциња до источних обронака Проклетија, одатле до студеничког краја границом косовско-ресавског дијалекта, и даље до Пераста границом источнохерцеговачког дијалекта“ (Ивић 1985: 157). Због свог положаја, али и чињенице да територије Црне Горе и Приморја нису биле изложене већим миграционим таласима, говори зетско-сјеничког дијалекта показују све карактеристике периферног ареала. Неке од основних одлика овог дијалекта су старија штокавска акцентуација, чување посебног рефлекса полугласника, гласа *x*, веларни изговор *л*, морфолошки типови *једнаци* и *(x)оџе*, као и дужине у низу наставака (в. оп. cit. 165–166). За зетско-сјеничке говоре карактеристично је и отпадање крајњег сугласника у *-сџи* и другим сродним консонантским групама, нпр. *жџлџс* (в. оп. cit. 162).⁸

На овом дијалекатском простору видљиво је удруживање битних архаичних одлика са иновацијама произашлим из додира са суседним језицима.

⁸ У последњој деценији јавили су се нови погледи на питање класификације говора Црне Горе, који покушавају да оповргну Ивићеве ставове, детаљније в. Ćirgić 2008.

Приметан је балкански и романски утицај, пре свега на југозападном подручју, а промене настале алоглотским факторима могу се схватити и као претходница балканизације (в. Ивић 2009: 45–46). Тако су за места на Приморју типични тзв. далматизми, који се срећу у ширем обалском појасу, нпр. $-m > -n$, $\bar{a} > a^o$, $-\bar{r} > -\check{r}$. Неке од појава у овом дијалекту могу се тумачити и албанским утицајем, нпр. изједначење l и $љ$, палатализација k и $г$, десоноризација финалних консонаната итд. (детаљније в. Ивић 1985: 167). У лексичком систему присутни су романизми, чији број расте са приближавањем Приморју и директном контакту с романским језицима и дијалектима.

Зетско-сјенички дијалекат показује и везе са источнохерцеговачким и косовско-ресавским дијалектом. За источнохерцеговачки везује га јекавштина, односно истоветни рефлекс јата, појава фонема \acute{c} и \acute{z} , као и карактеристике које су специфичне за простор шири од оног обухваћеног јекавицом. Са косовско-ресавским дијалектом зетско-сјенички дели општу сродност акцентуације, еволуцију облика плуралских падежа, као и губљење крајњег сугласника у групи $-c\bar{i}$ (детаљније в. *op. cit.* 165–166).

Говоре зетско-сјеничког дијалекта тешко је поделити на мање јединице, пре свега због појаве независних изоглоса и постепених прелаза (о значају поделе на поддијалекте в. Пешикан 1970, 1979). Узимајући у обзир разлике у замени јата и акцентуацији, могу се издвојити три мање целине – југозападни поддијалекат, који обухвата архаичне црногорске говоре, односно Приморје, Стару Црну Гору и појас дуж албанске границе, средишњи поддијалекат, у који спадају ‘брдски’ говори, тј.

већи део Бјелопавлића с југом Пјешиваца и Васојевићи и трећи, североисточни поддијалекат, који чине говори белопољског краја с обе стране Лима до границе са Србијом и преко ње до околине Бродарева, Пештери, сјеничке, новопазарске и тутинске околине, делова горњег тока Ибра и слива горњег тока Студенице (в. Ивић 2009: 49).

Детаљан списак литературе о говорима зетско-сјеничког дијалекта објављене закључно са првом половином XX века налази се у Ивић 1985: 168–174. У каснијем периоду објављено је неколико зборника у којима се продубљују питања везана за језичке прилике на тлу Црне Горе (в. ДЗ, ЦГ), као и низ радова који обрађују различите појаве у говорима зетско-сјеничког дијалекта и шире (в. Вујовић 1967, Петровић 1966, Пешикан 1984, Стијовић 2007), од којих се неки баве и позајмљеницама (в. Вукмановић-Мојсиловић 1994, Мусић 1997), као и топономастиком (в. Петровић 1988, Ћупић 1981).

У другој половини XX и почетком XXI века објављен је и већи број дијалекатских речника и збирки речи који доносе лексички материјал са простора зетско-сјеничког дијалекта (нпр. Боричић, Поповић/Петровић, Стијовић I, Ћупић, Ћупићи). Такође, у последњих неколико година појавило се више диференцијалних речника који додатно обрађују лексику ових говора, што чини драгоцену допуну досадашњој грађи и истовремено значајно доприноси овој студији јер доноси нове потврде досад незабележених романизама са овог подручја (в. Башановић-Чечовић, Оташевић, Reković, Jokić).

1.3.2. Досадашња проучавања романизама у говорима континенталне Црне Горе

О романизмима у Црној Гори међу првима је писао Брајковић, који је бележио речи страног порекла у перашком говору (в. Брајковић 1893). Томановић је анализирао фонетске и морфолошке карактеристике романизама (в. Томановић 1971), а бавио се и топонимима романског порекла (в. Томановић 1970). Романске позајмљенице присутне у говорима Црногорског приморја обрађене су у више монографија (в. Musić, Lipovac-Radulović I, Lipovac-Radulović II). Романизми из залеђа спорадично су помињани у истраживањима континенталних говора Црне Горе (в. Стијовић 1996, Ћупић), а део њих забележен је у компилацијском речнику *Романизми и гречизми у црногорском језику. Континентални дио Црне Горе* Бранка Шоћа (в. Шоћ).⁹

2. План истраживања

2.1. Полазне претпоставке и циљеви

Предмет истраживања ове студије јесте утицај романских говора и дијалеката на лексику народних говора Црне Горе.

У овом истраживању пошло се од двеју претпоставки:

- Алоглотску лексику романског порекла из народних говора Старе Црне Горе и Брда чине, у високом проценту, венецијанизми, тј. позајмљенице из колонијалног венецијанског (*venezian de là de mar*) и тосканизми, односно

⁹ Детаљније о концепцији и структури овог речника в. Тешић 2015.

италијанизми, тј. позајмљенице из италијанског књижевног језика. Постојање већег броја венецијанизама и италијанизама резултат је интензивних, пре свега трговачких, контаката између становништва континенталне и приморске Црне Горе, у чијем су говору управо ове позајмљенице најзаступљеније. У мањи, не и занемарљив, број романизама спадају далматоромански лексички остаци, као и позајмљенице из других романских језика, нпр. румунског и француског.

- Романизми посведочени у народним говорима Старе Црне Горе и Брда показују фонетске, морфолошке и лексичке особине сличне онима које се јављају код приморских романизама. Претпоставља се да ће бити одређених одступања, имајући у виду међудијалекатске контакте који су врло живи на овом подручју, као и утицаје појединачних дијалеката на алоглотску лексику. Одступања су очекивана, пре свега, на нивоу семантике и фонетике.

- Под семантичким одступањима подразумева се развијање нових значења анализираних романизама у различитим народним говорима, што се може видети на примеру лексеме *рђба*. Од њеног примарног значења, тј. примарне семантичке реализације ‘тканина’ развиле су се, путем механизма метонимије, која је довела до појаве полисемије, нове семантичке реализације ‘одећа’ и ‘народна ношња’.

- У грађи се јављају различите фонетске варијанте романизама, нпр. *демижана* Васојевићи (Стијовић), *демиџана* Стара ЦГ (Пешикан), *димиџана* Васојевићи (Боричић), (Стијовић 1996). Присутне су и фонетске промене које су плод дијалекатског уплива, уп. прелаз $\phi > в$, на који су највероватније утицали

источнохерцеговачки говори у којима се глас *ф* не изговара, нпр. *вацулѐѿ* ‘марама, марамица’ Стара ЦГ (Пешикан) < ит. *fazzoletto* ‘id.’.

Ова студија има пет циљева.

Примарни циљ је презентовање анализираног корпуса у форми дијалекатског етимолошког речника. То укључује неколико корака:

- идентификацију свих речи могућег романског порекла,
- налажење паралела у другим говорима континенталне Црне Горе, као и у говорима Јадранског приморја,
- одређивање адекватног романског предлошка,
- указивање на порекло романског предлошка протумачено у релевантној етимолошкој литератури.

Други циљ је приказивање хронолошке стратификације анализираног материјала. Под тиме се подразумева одређивање слоја романизама ком припадају испитиване лексеме – старијем или новијем.

Трећи циљ је анализа фонетских, морфолошких и лексичких особина романизама из народних говора Старе Црне Горе и Брда да би се објасниле промене до којих је дошло у овим позајмљеницама, али и показао степен њихове адаптације (фонетске и морфолошке).

Четврти циљ је стварање методолошког оквира који ће, уз одређене модификације, моћи да се примени на етимолошку обраду романизама из суседних говора Црне Горе и са ширег простора.

Коначно, пети циљ је да романизми обрађени у овој студији, уз одговарајуће измене и допуне, уђу као одреднице у *Етимолошки речник српског језика* (ЕРСЈ), с обзиром на то да је овај рад писан у оквиру пројекта израде ЕРСЈ.

2.2. Дефинисање корпуса

Будући да је ова студија рађена у оквиру поменутог пројекта и да је један од циљева овог истраживања коришћење добијених резултата у наредним свескама речника, опсег материјала и избор коришћених извора усклађен је са концепцијом ЕРСЈ-а.¹⁰

Грађа за формирање корпуса ексцерпирана је из дијалекатских речника који доносе лексички материјал са подручја Старе Црне Горе и Брда и обухвата све позајмљенице романског порекла.

Речници се између себе разликују по начину лексикографске обраде – неки од њих дају одредницу са дефиницијом, али без акцента, док има и речника који су рађени по узору на опште речнике српско-хрватског језика, као што је нпр. „Речник српскохрватског књижевног и народног језика“ (РСА). Састављачи одређеног броја речника који немају лингвистичко образовање, сакупљали су материјал желећи да забележе говор свог родног места, док су на другима радили дијалектолози и сарадници РСА.

¹⁰ Детаљније о концепцији речника в. Огледна свеска (ОС VII–XXI), Бјелетић/Влајић-Поповић/Лома 1997, Бјелетић 2007.

Додатно су ексцерпирани речници романизама приморских говора Црне Горе, као и речници говора Хрватског приморја и тај је материјал коришћен као референтни корпус.

Изван предмета ове студије остали су латинизми, који чине засебну категорију у односу на романизме, мада су генетски сродни, као и најстарији слој романских позамљеница на Балкану, вулгарно-латински, тј. латинско-романски. Такође, у корпус нису уврштене позајмљенице романског порекла које су у српско-хрватски ушле путем језика-посредника, као ни интернационализми и стручни термини.

2.3. Композиција рада

Композиција рада уско је везана за примарни циљ овог истраживања, а то је презентовање корпуса у форми дијалекатског етимолошког речника. Овом уводном поглављу следи, као средишњи и главни део рада, речник романизама из народних говора Старе Црне Горе и Брда. Концепција речника подробно је изложена у следећем одељку (2.4.).

Наредно поглавље садржи завршна разматрања. Први одељак посвећен је хронолошкој стратификацији корпуса и у њему је приказано којим слојевима романизама припадају анализирани позајмљенице из народних говора Старе Црне Горе и Брда. Хронолошка стратификација представља један од кључних сегмената ове студије, јер пружа добар увид у раслојеност алоглотске лексике романског порекла у испитиваним говорима. У следећем одељку разматране су фонетске, морфолошке и семантичке особине ових позајмљеница. Два основна типа

фонетских промена утицала су на данашњи лик романизама посведочених у народним говорима Црне Горе. То су, најпре, оне настале у процесу прелаза романске речи од латинске, општероманске до романске, пре њеног преузимања у с.-х. говоре и потом, промене које су се јавиле као резултат дијалекатског утицаја или међудијалекатских контаката након што је реч постала део српско-хрватског језичког система. Морфолошко-дериватолошким променама приступљено је са аспекта појаве хибридних твореница, нпр. *дуйеран*, *фрешак*, а такође је указано и на различите морфолошке промене које су претрпеле разматране речи. У последњем одељку, који је посвећен лексичко-семантичким разматрањима, анализирани романизми распоређени су у шира семантичка поља.

У последњем делу студије изводе се општи закључци, сумирају резултати до којих се дошло након етимолошке обраде романизама из народних говора Старе Црне Горе и Брда и дају смернице за даља истраживања.

2.4. Методолошки приступ

У истраживању је комбинован етимолошки и контрастивни приступ. Главни део рада је дијалекатски етимолошки речник. Одреднице су уобличене према принципима усвојеним у ЕРСЈ, са одређеним допунама које смо сматрали потребним због чињенице да основу истраживања чини искључиво дијалекатска грађа која захтева специфичан приступ.¹¹ При уобличавању одредница примењен је флексибилни лексемни принцип, који подразумева формирање одредница по

¹¹ За детаљнију дискусију о методологији формирања одредница у речницима романизама в. Тешић 2015.

појединачним речима, што олакшава сналажење при претраживању речника и доприноси већој прегледности. На тај начин формирана су минимална етимолошка гнезда која се састоје од романизма и његових творбено и семантички прозирних деривата (најчешће глагола, именица и придева).

Одредница се састоји из пет делова, од којих су последња два факултативна.

Први део почиње насловом, без ознака за акценат и дужине и са бројчаним експонентом када је то потребно (нпр. **понат**¹, **понат**²). Хомонимни ликови су раздвојени у посебне одреднице уколико се сматра да немају исти романски предлошак (нпр. **броква**¹, **броква**²). У случају глагола који немају посведочени непрефигирани облик прибегава се двама могућим решењима. Као наслов одреднице даје се прост лик са цртицом испред (нпр. **-фундат**) или, ако је глагол посведочен у само једном префигираном облику, непрефигирани облик оставља се као празна одредница са које се упућује на префигирани (нпр. **фисат** в. **уфисат**).

За наслов одреднице узима се потврда посведочена у староцрногорским говорима Катунске и Љешанске нахије, осим уколико облик са другог терена зетско-сјеничких говора није фонетски најближи романском предлошку. Тако је нпр. између варијанте *квантӣјерна*, посведочене у катунским и љешанским говорима и *гвантӣјера*, у говору Његуша, у значењу ‘послужавник, тацна’, за насловну реч одабрана ова друга, јер је фонетски ближа предлошку (ит. *guantiera*).

Након наслова одреднице долази потврда насловне речи са потпуним језичким подацима. Код именица је то податак о генитиву, који се даје скраћено,

за *o-* и *a-* основе само по изузетку. Код придева се, поред мушког, наводе и облици за женски и средњи род (нпр. *гʷл̄ѡзан*, *-зна*, *-зно*). За глаголе се, иза инфинитива, даје облик првог лица једнице презента (нпр. *дезвиј̄а̄ӣ*, *-ам*; *ѣр̄а̄ӣ*, *ѣр̄ам*). Након дефиниције, некада је наведен и пример из говора, нпр. *баланџан* т. ‘врста поврћа, плави патлиџан’: Како гòј окрѣнѣш и спрѣм̄иш га, баланџан (ј)е гр̄к ка сто ђа(в)б̄ла. Зета (Башановић-Чечовић). Остале дијалекатске потврде које следе нижу се географским редом, идући са југа уз обалу ка северу и потом ка истоку, тачније од Црмнице преко Васојевића до Рожаја. На редослед низања потврда, поред географског критеријума, утичу и фонетске и творбене карактеристике појединачних облика, што значи да је он унеколико измењен у извесном броју одредница (нпр. у одредници **гванџијера**, в. горе).

Поред наведених критерија, уведене су и додатне смернице да би се што прецизније формирала структура првог дела одреднице. Оне се тичу, пре свега, распореда низања деривата.

Ређање деривата у оквиру деривационог гнезда условљено је блискошћу основном облику речи. Када су у питању именице, након основног облика следе деминутиви и аугментативи. Придеви којима се означава припадност или својство наведени су испред деноминала, нпр. у одредници **галијот** најпре је наведен придев *галид̄ӣа̄с*, а потом глагол *галид̄ӣӣӣ*. Код глагола, иза основног следе префигирани облици, поређани азбучним редом, а потом видски парњак, чије је значење експлицитно наведено само уколико је оно лексикализовано, нпр. у одредници **пасат** прво је наведен облик са префиксом *ѵрејас̄а̄ӣ*, а потом

несвршени глагол *īasāvdāīī*. У оквиру првог дела неких одредница присутна је и поддривација, односно постојање деривата неких од речи изведених од основног облика, нпр. у одредници **преша** од придева *besīrēshan* даље је изведена именица *besīrēshiko*. Облици настали поддривацијом уведени су у текст стрелицом (→).

На самом крају првог дела дат је податак о првом забележеном помену речи у писаним изворима, уколико га има.

У другом делу одреднице изнет је суд о пореклу датог романизма, односно дат је романски предлошак и извори. Суд о пореклу речи може бити позитиван (нпр. венецијанског порекла, далматоромански лексички остатак) или делиберативан (могуће италијанско порекло).

Трећи део укратко доноси коментар о пореклу романског предлошка. У највећем броју случајева није се детаљније залазило у његово дубље порекло, јер је оно, пре свега, предмет проучавања етимолошких речника романских језика. Изношење сажетијег суда о пореклу предлошка у складу је са приступом који су усвојили аутори ЕРСЈ.

У четвртом делу наведене су фонетске варијанте из других говора Црне Горе, као и приморских говора Далмације и Истре да би се указало на могуће фонетске промене до којих је дошло код ових позајмљеница и утврдило у којој су мери оне и данас у употреби у народним говорима залеђа и Приморја.

У петом делу придодати су се коментари о фонетском, морфолошком и семантичком аспекту ових позајмљеница. Такође, наведене су паралеле из неких

од романских или балканских говора, уколико је реч посведочена на том географском подручју.

II РЕЧНИЧКИ ДЕО

Техничке напомене

Техничка решења примењена су са циљем лакшег ишчитавања материјала у оквиру првог дела одреднице. Поред граматичких, коришћене су и скраћенице *id.*, *ib.*, *ead.* и *v.* Скраћеница *id.* ‘исти, исто’ употребљена је у два случаја. Ако је ван заграде, њоме је указано да је значење датог облика исто као и претходно наведено. То је учињено у два наврата – када различити фонетски ликови исте речи имају истоветно значење и када лексема, поред претходно наведеног значења, има још неко. Уколико је дистинкција између облика искључиво акценатска, потврде се ређају док се не наведе друга дефиниција. Скраћеницом *id.* унутар облик заграда упућује се на претходно наведеног аутора, нпр. Бјелопавлићи (Ћупић), Бјелопавлићи (*id.*). Скраћеницом *ib.* ‘на истом месту’ реферише се на претходно наведену локацију, нпр. Васојевићи (Стијовић), *ib.* (Боричић), скраћеницом *ead.* на претходно наведену ауторку, нпр. Васојевићи (Стијовић), *ib.* (*ead.*). Скраћеница *v.* ‘види’ користи се да би се указало на значење облика које је дефинисано раније у оквиру првог дела одреднице, нпр. *бронзоглавиле* ‘*бронзоглавиле (v.)*’.

РЕЧНИК

абадат *abā̀dā̀i*, -ам impf. ‘питати се’ Његуши (Otašević), *abadā̀vā̀i* impf. ‘поштовати; слушати; зазирати’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од ит. *abbadare, stare a bada* ‘пазити’ (ЕРСЈ 1: 35, са прегледом старије литературе).

△ Ит. *abbadare* спој префикса *ad-* и глагола *badare*, вероватно према већ постојећем изразу *stare a bada* (DEI 3).

● Посведочени и облици са *o-*, *obàdai̯i* сз. Бока (Musić), Конавли (Kašić), *obàdā̀i* Црес (Houtzagers), *obàdai̯i(u)* Дубр. (Бојанић/Тривунац), *obàdavi̯i* Грбаљ (Lipovac-Radulović I) и са *y-*, *ybàdā̀i* Црес (Houtzagers); није јасно да ли су настали преосмишљавањем почетног *a-* или префиксацијом од *бада̯i(u)*, в. ЕРСЈ I.с.

абит *ā̀bi̯i* м. ‘женска хаљина за дете’ Стара ЦГ (Пешикан); такође *ā̀bei̯i* м. ‘хаљина за одрасле девојке’ Зета (Башановић-Чечовић), *ā̀bei̯i* Васојевићи (Стијовић), *ib.* (сад. 1996), *abei̯i̯h̯* дем. Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи); и са *j-*: *jā̀bei̯i* м. ‘женска хаљина’ Његуши (Otašević); *abei̯i̯n* м. ‘горњи дио одеће, долама’ Загарач (Ћупићи). — Од XVI в. (RJA).

▲ Од вен. / ит. *abito* ‘одело’ (ЕРСЈ 1: 40–41 s.v. *abei̯i*, са прегледом старије литературе).

▲ Од вен. *avanzar*, ит. *avanzare* ‘напредовати, престићи’ (ЕРСЈ 1: 47, са прегледом старије литературе).

△ Вен. / ит. реч од влат. *AVANTIĀRE < лат. AVĀNTE ‘напред’ (DELI 94; REW § 1).

✧ Посведочени облик са *o-*, *ованицѝрѝи* Спич (Поповић/Петровић), новија је позајмљеница, од нем. *avanzieren*, в. ЕРСЈ 1.с.

авертит *авѣрѝиѝи*, *-ѝм* рф. ‘учинити да се (неко) разабере’ Стара ЦГ (Пешикан), *авѣрѝиѝи се* Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина).

▲ Од вен. *avertir* ‘упозорити, обавестити’ (ЕРСЈ 1: 50, са прегледом старије литературе).

△ Вен. реч од лат. ADVĚRTERE ‘окретати’, деривата од лат. VĚRTERE ‘окретати’, ие. порекла (DELI 96; REW § 222; de Vaan 666–667).

● Лексема је посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

авизат се *авизѝи се*, *-ѝм се* рф. ‘разумети, схватити, доћи себи’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *иб.* (Боричић), Плав и Гусиње (Reković), ‘сетити се, присетити се’ Велика (Јокић), *авизѝи* ‘обавестити’ Бјелопавлићи (Ћупић), *авизѝвѝи (се) impf.* Спич (Поповић/Петровић), Стара ЦГ (Пешикан); придев *ѝвѝзан*, *-зна*, *-зно* ‘бистар у односу на свој узраст’ *иб.* (id.), ‘обавештен, који зна,

који је свестан’ Загарач (Ћупићи), ‘спретан, досетљив, обазрив’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘обазрив, осетљив према другоме’ Загарач (Ћупићи), ‘обавештен’ Бјелопавлићи (Ћупић), *àвизан*, -а, -о ‘спретан, свестан’ Плав и Гусиње (Reković), *нèавизā^он*, -а, -о ‘неразуман, коме се не може доказати’ Спич (Поповић/Петровић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); именице *àвизнїк* м. ‘разуман човек’ Спич (Поповић/Петровић), *неавїзнїк* м. ‘неразуман човек, коме се нешто не може доказати’ *ib.* (id.), *àвизница* ф. ‘разумна жена’ *ib.* (id.), *неавїзница* ф. ‘неразумна жена’ *ib.* (id.); такође са *о-*: *овизāи се* рф. ‘дозвати се памети’ Зета (Башановић-Чечовић), *овизоњаи* рф. ‘обележити’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); и са *до-*: *довизāи се* ‘досетити се’ Његуши (Otašević), *довицāи се* ‘id.’ *ib.* (id.). — Од XVII в. (RJA).

▲ Од ит. *avvisare* ‘обавестити, опоменути’ (EPCJ 1: 52–53, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч деноминал, од ит. *avviso* ‘обавештење, опомена’ < стфр. *avis* (DELI 97; DEI 383; REW § 9384).

• Посведочени и облици са *о-*, *овизāи се* Зета (Башановић-Чечовић), *овизоњаи* Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), као и облици са с.-х. префиксом *до-*, *довизāи се* Његуши (Otašević), *довицāи се* *ib.* (id.).

✧ У случају именица *àвїз* Дубр. (Бојанић/Тривунац), *àвиз* (ČDL) ‘саопштење, обавештење’ није јасно да ли се ради о домаћим поствербалима или оне воде порекло од ит. *avviso* ‘обавештење, опомена’, в. EPCJ I.c.

акомодат се *акомодайи се, -ам рф.* ‘удобно се сместити, привикнути се’ Његуши (Оташевић). — Од XVII в. (RJA).

- ▲ Од ит. *accomodarsi* ‘сместити се’ (EPCJ 1: 90, са прегледом старије литературе).
- △ Ит. реч од лат. ACCOMODĀRE, споја префикса AD- и придева CŌMMODUS ‘удобан’, деривата од лат. MODUS, ие. порекла (DELI 12; DEI 30; REW § 2086a; de Vaan 384–385).
- Лексема је посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.
- ✧ Књижевни облици *акомодирайи, акомодовайи* ушли су у с.-х. преко нем. *akkomodieren*, в. EPCJ I.c.

аконто *аконџо* т. ‘капара, предужам’ Његуши (Оташевић), adv. ‘на рачун, што се тиче’ Загарац (Ђупићи).

- ▲ Од ит. *acconto* ‘учешће, капара’ (Lipovac-Radulović I 6).
- △ Ит. реч од израза *a conto* ‘id.’, ит. *conto* ‘рачун’ дериват од ит. *contare* ‘рачунати’, за етим. в. **контат** (DELI 13; DEI 30).
- Лексема је посведочена и у говорима Боке Которске (Musić; Lipovac-Radulović I).

акордат се *акордайи се, -ам рф.* ‘погодити се’ Његуши (Оташевић).

- ▲ Од ит. *accordarsi, mettersi d'accordo* ‘договорити се’ (EPCJ 1: 91, са прегледом старије литературе).

△ Постоји више тумачења. Као могући предложак наводи се влат.

*ACCORDĀRE, изведено из CONCORDĀRE, са заменом префикса или, мање вероватно, од влат. *ACCHORDĀRE, од лат. CHŎRDA(M) ‘жица на инструменту’, које побија DEI (DELI 13; DEI 31).

- Лексема је посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Муз. термин *акорд* је неологизам, од ит. *accordo* или фр. *accord*, в. ЕРСЈ 1.с.

акужа *акѹжа* f. ‘бодови на картању, комбинација краља и даме у картама’ Његуши (Otašević).

▲ Од вен. *acusar* ‘оптужити’ (ЕРСЈ 1: 93, са прегледом старије литературе).

△ Вен. реч од лат. ACCUSĀRE, од лат. CAUSA, неразрешеног порекла; именица *accusa* дериват са нултим суфиксом (DELI 14–15; de Vaan 100–101).

- Лексема је посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

алабанда *алабѡнда* adv. ‘са стране, постраначке’ Његуши (Otašević), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), само у стиху: Алабѡнда – зѡметнѹ се кѡвга ‘нејасно значење’ Васојевићи (Стијовић 1996), *ib.* (Боричић). — У црногорским песмама (RJA).

▲ Од ит. *alla banda* ‘на страну, са стране’ (ЕРСЈ 1: 98, са прегледом старије литературе).

△ Ит. *banda* од стпрованс. *banda* ‘страна’ (DELI 111; DEI 424; REW § 929).

- Посведочен и глагол *алабандисаџи* ‘отићи у страну, одвојити се’ ЦГ (РСА).

✧ Уп. тур. *alabanda* ‘жестоко пребацивање’, буг. дијал. *алабанда* ‘надводни део мреже’, рум. *alivánta* ‘полеђушке’ (ЕРСЈ I.с.).

алавертит *алавѣрџиџи*, -им рф. ‘досетити се, доћи себи’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), *алавѣрџиџи* Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина).

- ▲ Од вен. *avertir* ‘обавестити, упозорити’ (ЕРСЈ 1: 50, са прегледом старије литературе).

△ Вен. реч од лат. *ADVĚRTERE* ‘окретати’, деривата од лат. *VERTERE* ‘окретати’, ие. порекла (DELI 96; REW § 222; de Vaan 666–667).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе, без фонетских варијанти.

✧ За појаву *ала-* уместо *а-* (*авѣрџиџи*), уп. *аламака* поред *амака*, в. ЕРСЈ I.с.

алавија *алавија* f. ‘срећа’ Стара ЦГ (Пешикан), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), ‘спонтаност’ Његуши (Оташевић); деноминал *алавија̄с*, -*сиа*, -*сио* ‘срећан, који је срећне руке’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи).

- ▲ Од вен. предлошког израза *ala (bona) via* ‘на (добар) пут’, тј. ‘срећан пут’ (ЕРСЈ 1: 102–103, са прегледом старије литературе).

△ Ven. *via* од лат. *VĪA(M)* ‘пут, друм’, ие. порекла (DELI 1434–1435; 4044–4045; REW § 9295; de Vaan 673–674).

- Посведочено и *налавѝа* ‘у прави час’ Сусак (Hamm/Hraste/Guberina), са заменом ром. префикса *a* с.-х. *на*, в. ЕРСЈ I.с.

алаграменто *алаграмѣнѝо* adv. ‘раздрагано, весело’ Његуши (Otašević).

▲ Вероватно од ит. арх. *allegramento* ‘радост, срећа’ (Zingarelli 57).

△ Ит. реч изведеница од ит. *allegro* ‘радостан’, од фр. *allègre* < влат. *ALĒCRUS*, од крајњег лат. *ĀLĀCER*, ие. порекла (DELI 39; DEI 128–129; Bloch/Wartburg 18–19; de Vaan 32).

- Лексема није посведочена у другим говорима Црне Горе.

аламака *аламѝа* adv. ‘лако, без рада’ Његуши (Otašević), *аламѝковина* f. ‘ничија имовина, нешто што свако може узети’ Васојевићи (Стијовић).

▲ Од вен. *a taca* ‘бесплатно’ (ЕРСЈ 1: 107–108, са прегледом старије литературе).

△ Вен. *taca* (и ит. *tacca*) девербали од гл. *taccare / tacar*; израз *a tassa* први пут посведочен у XV в. (DELI 47; DEI 2296).

- Ближе вен. предлошку стоји *амѝа* Брусје (Dulčići).

✧ За појаву *ала-* уместо *а-* (*амака*), уп. *алаверѝиѝ* поред *аверѝиѝ* (ЕРСЈ I.с.).

анци *ѝнци* interj. ‘штавише, напротив, баш’ Његуши (Otašević). — Код два писца у XVII и XVIII в. (RJA).

▲ Од вен. / ит. *anzi* ‘чак, штавише’ (ЕРСЈ 1: 172, са прегледом старије литературе).

△ Вен. / ит. реч од лат. *ANTE* ‘пре’, ие. порекла (DELI 62; DEI 236; REW § 494; de Vaan 45).

- Посведочени и облици са почетним *д-*, *дâнци*, *дâнке*, *дâнка* Трогир (Vinja 1: 18), у којима је на романизам додат с.-х. префикс *до-*, в. ЕРСЈ I.с.

апаш *ăĩă°ш* м. ‘груб човек, напасник’ Спич (Поповић/Петровић), *ăĩăш* ‘отимач, лопов; пропалица’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *ăĩăшїца* ф. ‘неподношљива, напасна, грабљива жена’ Спич (Поповић/Петровић), Загарач (Ћупићи).

▲ Од фр. *apache* ‘градски олош’ или посредно преко нем. *Apache* (ЕРСЈ 1: 175, са прегледом старије литературе).

△ Фр. реч изворно назив северноамеричког племена Апачи; у пејоративном значењу у француском новинарском језику јавила се с почетка XX в. (Bloch/Wartburg 29; ЕРСЈ I.с.).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Могуће је да се облици са значењима ‘крадљивац, лопов’ наслањају на с.-х. глагол *ăĩшїи* ‘шчепати, зграбити’, в. ЕРСЈ I.с.

ариват *ăĩвăĩи*, -ам рф. ‘стићи, доћи’ Његуши (Otašević); такође *ăĩвăĩи* Спич (Поповић/Петровић), *ăĩвă°[в]ăĩи* impf. Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од ит. *arrivare* ‘стићи’ (EPCJ 1: 200, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч од влат. *ADRIĀRE ‘донети на обалу’, споја лат. префикса *ĀD-* и именице *RĪA* ‘обала’, ие. порекла (DELI 75; DEI 303; REW § 675; de Vaan 524).

- Посведочена и именица *arīv* ‘долазак’ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), ‘долазак брода’ Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić).

арија *ârīa* f. ‘ваздух; свеж, добар ваздух’ Стара ЦГ (Пешикан), *ârīja* Спич (Поповић/Петровић), Велика (Jokić), *ârīja* Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), ‘клима, ваздух, свеж и чист ваздух’ Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Боричић). — XVIII в. (RJA).

▲ Од вен. / ит. *aria* ‘ваздух’ (EPCJ 1: 201, са прегледом старије литературе).

△ Вен. / ит. реч од лат. *ĀERA*, грчког порекла (DELI 72; DEI 287; REW § 240).

- Посведочен и облик са *x-*, *xârīja* Стара ЦГ и Скадар, Херц., Далм. (грађа РСА).

армадура *armadûra* f. ‘скела у грађевинарству’ Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина).

▲ Од вен. *armadura* ‘арматура’ (Skok 1: 61–62 s.v. *ârma*; Musić 127; Lipovac-Radulović II 15).

△ Вен. реч од вен. *arma* ‘било који тип оружја’ < лат. *ĀRMA*, ие. порекла (DELI 72–73; REW § 650; de Vaan 54).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

арсенао *арсенào*, -ла т. ‘бродоградилиште’ Његуши (Оташевић). — XIX в. (RJA).

- ▲ Од вен. *arsenal* ‘бродоградилиште’ (EPCJ 1: 213, са прегледом старије литературе).

△ Вен. реч од ар. *dār as-sinā* (DELI 75–76; DEI 305; REW § 2474).

- Посведочено и *арсинôл* (Vinja 1: 25).

✧ У облику *арсèнô*, посведоченом у Боки, крајње с.-х. -о највероватније је резултат утицаја с.-х. говора у којима долази до прелаза -л у -о на крају речи: *арсенал* → *арсенао* → *арсено*, уп. Мусић 77.

атенто *аѿѿèнѿо* adv. ‘спремно, као запета пушка’ Спич (Поповић/Петровић).

- ▲ Од ит. *attento* ‘пажљиво, спремно’ (EPCJ 1: 234–235, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч од лат. ATTĚNTU(M) < лат. ATTĚNDERE ‘обратити пажњу на нешто’ (DELI 86; DEI 353; REW § 763).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

афидевит *афидевѿѿи* т. ‘пасош’ Црмница (Милетић); и са в-: *авидевѿѿи* ib. (id.).

- ▲ Вероватно у вези с вен. *afidàr* ‘имати поверења’ (Милетић 259).

△ Вен. *afidar* прегифирани облик вен. *fidar* ‘id.’ (Вогио 24, 269).

- Лексема није посведочена у другим говорима Црне Горе.

багаж *багџ* m. ‘пртљаг, торба’ Његуши (Otašević).

- ▲ Од фр. *bagage* ‘пртљаг, торба’ (EPCJ 2: 46, са прегледом старије литературе).
- △ Фр. реч дериват од фр. *bagie* ‘id.’ (Bloch/Wartburg 50); своди се на ром. *BAGATICUM од BAGA ‘мех’ (EPCJ 1.c.; REW § 880).
- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.
- ✧ Поред облика *багаж*, на Приморју у употреби и лексема *багаљ* ‘пртљаг, торба’ од ит. *bagaglio* ‘id.’.

багатела *багаџѝла* adj. indecl. ‘цабе, јефтино’ Његуши (Otašević), Рожаје (Hadžić), *багаџѝла* f. ‘цена која је веома ниска’ Зета (Башановић-Чечовић), *багаџѝлѝсаџи* pf. ‘не уважавати, не узимати у обзир; ниподаштавати’ Рожаје (Hadžić); такође *багаџѝља* f. ‘јефтиноћа; неприлика’ Васојевићи (Боричић), adv. ‘јефтино’ Плав и Гусиње (Reković), Велика (Jokić), *багаџѝљѝсаџи* impf. ‘штетити’ Велика (Jokić). — Од XVI–XVII в. (RJA).

- ▲ Од вен. *bagatela* ‘јефтино; јефтина ствар’ (EPCJ 2: 48, са прегледом старије литературе).
- △ Можда у вези са срлат. BAGADELLUS ‘који је у вези са Багдадом’ или са *bagā* ‘ситница’ преко *BAGATTA (DELI 103; DEI 404).
- У говорима Црне Горе посведочени и облици *багаџѝља* Васојевићи (Боричић), *багаџѝла* Ускоци (Станић). Облик на *-ља* посведочен је и на

Косову, те је овде могућ и албански утицај. Ускочки облик можда полази од варијанте **bagadela* са развојем псеудојата у пенултими, уп. појаву псеудојата у златиборском *багаћела*.

багаш *bàgāsh* м. ‘житна мера’ Стара ЦГ (Пешикан), Васојевићи (Стијовић 1996), ив. (Боричић), *багâш* ‘мера за жито, 25 кг’ Спич (Поповић/Петровић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘мера за тежину, 15 кг’ Његуши (Оташевић), ‘id.; посуда која је најпре била од дрвета, а касније од метала и њом се мерио род житарица (означавала је 12 ока, а ока око 1,5 кг)’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), *багашић* м. ‘мера за тежину, 2.5 kg’ Спич (Поповић/Петровић); такође *багаж* ‘мера за тежину (10 ока, приближно 15 кг)’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — Од XVII в. (RJA).

▲ Вероватно у вези с ит. *baga* ‘кожна врећа, мех’. Можда домаћа изведеница на *-аш*, са променом рода (EPCJ 2: 48–49). Другачије о суфиксу *-аш* < лат. *-ASIUS* в. Skok 1: 89 s.v. *bàgāš*.

△ Ит. реч у вези с прованс. *baga* ‘свежањ, торба’; могуће предие. порекло (DEI 403).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Уп. фурл. *bage* ‘бокал за држање вина и других пића’, *bagán* ‘барилце’ (Skok 1.c.).

багулин *багулин* м. ‘штап са кривом дршком’ Црмница (Милетић), Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević).

- ▲ Од вен. *bagolina* ‘врста штапа’ (EPCJ 2: 55–56, са прегледом старије литературе).
- △ Вен. реч од лат. *VACŪLU(M)* ‘id.’, позајмљенице из непознатог извора (REW § 874; de Vaan 67).
- Посведочена и изведеница на домаћем терену од романизма *багулин*, глагол *багула̑и̑* ‘поштапати се’ ји. Бока (Lipovac-Radulović I).

бајун *бајун* м. ‘сандук, скриња, кофер’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић); такође *бајул* *ib.* (id.); и *баун* ‘id.’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), ‘путнички ковчег, већи путнички кофер’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996).

- ▲ Од вен. *baul*, ит. *baule* ‘сандук, скриња’ (EPCJ 2: 258, са прегледом старије литературе).
- △ Вен. / ит. реч од шп. *ba(h)ul*, француског порекла (DELI 125; DEI 468; DELC 70).
- Посведочено и *ба(в)о̑* Дубр. (Бојанић/Тривунац), као и *багул* Црес (Skok 1: 123 s.v. *baul*).
- ✧ У овом романизму присутно је уметање сугласника *-j-* између вокала, које је често у романским позамљеницама, уп. Musić 95.
- ✧ Уп. мак. дијал. *бауло*, арум. *baulă*, алб. *baul* (EPCJ 1.c.).

бакалај *bakalâj* m. ‘врста морске рибе из чије се јетре добија уље, бакалар’

Стара ЦГ (Пешикан), Ђони збѡрѡ, чѡјâ са(м), да (j)е свâ рѡба вѡда, а да (j)е бакалај вѡјвода. Зета (Башановић-Чечовић), *bakalâj* Његуши (Otašević). — XIX в. (RJA).

▲ Од вен. *basalà*, ит. *baccalà* ‘врста рибе, бакалар’ (EPCJ 2: 95–96, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч од шп. *basalao*, од крајњег стхол. *kabeljauw* (DELI 100; REW § 4650); другачије EPCJ 1.c., ит. реч од иберором. изведенице *bacalhão* < лат. VASULU(M) ‘штап’.

✧ У речи *бакалај* дошло је до додавања сугласника *-j* на крају речи, што није честа појава међу романским посуђеницама; сугласник *j* ће се пре уметнути унутар речи (нпр. *цјѣра* < ит. *cera*) или на почетку код старијих позајмљеница (нпр. *јâрбуо* < лат. ARBOR), в. Musić 95. Полазиште је могла бити множина *бакала-j-и* реанализирана као *бакалај-и*.

✧ Књижевни облик *бакàлâр* води порекло од ит. *baccalaro*.

бакетун *bakeiŭn* m. ‘мотка пободена у земљу’: Тѡ сâди до онѡгâ бакетѡна, нѣнемо вѡше кртѡл’ѣ сâдѡт овѣ гѡдинѣ. Зета (Башановић-Чечовић). — *bàkeiŭa* (RJA).

▲ Од вен. *bachetòn* ‘врста мотке’.

△ Вен. реч од влат. *VĀCCULU(M), варијетета влат. *VĀCULU(M) ‘штап’ (DELI 101; DEI 395).

• Посведочено и *bakeiŭn* ‘штапић намазан лепком за лов птица’ Комижа (Mardešić/Centin) < вен. *bachetìn* (Boerio 54).

✧ Уп. *бакеѝа* ‘врста мотке’ < вен. *bacheta, bachetina* ‘id.’ (ЕРСЈ 2: 103–104, са прегледом старије литературе).

бала¹ *ба̀ла* f. ‘нарамак, бремене’ Стара ЦГ (Пешикан), ‘свежањ, нарамак сена’ Загарач (Ћупићи), Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996), *ба̀лица* dem. Стара ЦГ (Пешикан), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *бал’ѝра̀ѝ* impf. ‘сакупљати, везивати сено у свежњеве правоугаоног облика, у бале’ Зета (Башановић-Чечовић). — Од XVI в. (РЈА).

▲ Вер. од ит. *balla* ‘свежањ’ (ЕРСЈ 2: 114–115, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч од стфр. *balle*, од фрнч. *balā* (DELI 106–107; DEI 415; REW § 908).

• Посведочен и облик са *о-*, *ба̀ла* Корчула (РСА).

бала² *ба̀ла* f. ‘слина, слуз из носа или уста’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Боричић); придев *ба̀ла̀в*, *-а*, *-о* Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); именице *ба̀лавац* m. ‘млад, неискусан младић или дечак, мушкарац који је незрео’ Загарач (Ћупићи), Зета (Башановић-Чечовић), *ба̀лавица* f. ‘млада, неискусна женска особа (понекад у пејоративном значењу)’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), Зета (Башановић-Чечовић), ‘балаво женско дијете’ *ib.* (ead.), *ба̀ла̀вко* m. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), *ба̀лавче* n. ‘млада неискусна особа’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *ба̀ла̀фче* n. ‘балаво

дете; дериште' Зета (Башановић-Чечовић) → *б̑лафч̑и̑* coll. ib. (ead.), *балафурдија* f. 'неозбиљан млад свет, балавурдија' Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *бало* m. 'балавко, особа која слини' Васојевићи (Боричић), *бало* 'id.' Велика (Јокић), *балоња* m. 'незрео човек' Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), 'особа која има често бале или слину око носа' Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *балоња* m. 'незрео човек' Стара ЦГ (Пешикан); глаголи *бали̑* impf. 'испуштати бале' ib. (id.), Загарач (Ћупићи), Велика (Јокић), фиг. 'плакати' Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *забали̑ (се)* pf. 'забалавити (се)' ib. (id.), *избали̑ (се)* 'обалавити (се)' Загарач (Ћупићи), *бали̑* 'балавити' Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *избали̑* pf. 'избалавити' ib. (id.), *бали̑* impf. 'испуштати бале' Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), реј. 'цмиздрити, плакати' Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), 'причати глупости и огавности' ib. (id.), *забали̑* 'забалавити, пустити бале' Васојевићи (Боричић), фиг. 'неумесно зборити' ib. (id.), *обали̑*, *обали̑* pf. 'обалавити, обалити' ib. (id.).

▲ Вер. у вези с рум. *bale* pl. 'пена, слине' (ЕРСЈ 2: 113–114, са прегледом старије литературе).

△ Рум. реч вероватно у вези с лат. *ВАВА (Cioranescu 62; REW 953).

✧ А. Лома предлаже и другачије, словенско порекло ове лексеме, од **obxaliti (se)* > *обали̑*, одакле декомпозицијом *о-бали̑* поствербал *бала* (Лома 2000: 605).

баланџан *баланџан* м. ‘врста поврћа, плави патлиџан’: Како гој окрѣнѣш и спрѣмѣш га, баланџан (ј)е грѣк кѣ сто ѣа(в)ѡлѣ. Зета (Башановић-Чечовић). — Шулек (RJA).

▲ Од ит. *melanzana* ‘врста поврћа, патлиџан’ (EPCJ 2: 120, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч од ар. *bādingiān*, дошло је до укрштања са ит. *melo* ‘јабука’ (DELI 737; REW § 876).

• Посведочено и *балѣнџѣна* Дубр. (Бојанић/Тривунац), као и *болѣнџѣна* сз. Бока (Musić).

✧ Почетно *б-* у овом романизму могло би се објаснити романским извором у коме није дошло до промене *b- > m-*, након укрштања са ит. *melo* ‘јабука’, уп. Skok 1: 99 s.v. *balānčāna*. Према другом тумачењу, у облику *баланџана* дошло је до контаминације ит. *melanzana* и тур. *badeldjan*, уп. Musić 97.

балат *балѣѣѣ*, *-ѣм* impf. ‘плесати, играти’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), *балѣѣѣ* п. ‘плес, игра’ Спич (Поповић/Петровић). — XVI и XVII в. (RJA).

▲ Од ит. *ballare* ‘плесати, играти’ (EPCJ 2: 121, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч од каснолат. BALLĀRE, грчког порекла (DELI 107; DEI 416; REW § 909).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

балин *балѝн* m. ‘метална куглица, зрно сачме’ Стара ЦГ (Пешикан), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), ‘метална куглица, куглагер’ Спич (Поповић/Петровић), *балѝна* f. ‘зрно сачме’ *ib.* (id.), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина).

- ▲ Од ит. / тршћ. *ballino* ‘метална куглица’ (EPCJ 2: 129, са прегледом старије литературе).

△ Више тумачења, могући етимони фрнч. *balla* и лангоб. *palla* (DELI 106–1071 865–866; Vinja 1: 34; REW § 908).

- У ји. Боки посведочен облик *балѝни* pl. ‘врста тестенине’ (Lipovac-Radulović I).

балота *балòта* f. ‘пушчано зрно, куглица’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević). — Од XVI в. (RJA).

- ▲ Од вен. *balota*, ит. *ballotta* ‘лопта, кугла; метак, зрно’ (EPCJ 2: 130, са прегледом старије литературе).

△ Вен. гл. *balotàr* потврђен у XVI в.; из вен. дијалекта ушло у италијански књижевни језик (DELI 107; DEI 417).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

банак *б̃анак*, -нка м. ‘клуба’ Стара ЦГ (Пешикан), ‘id., шанк’ Његуши (Otašević), *б̃анак* ‘школска клуба’ Васојевићи (Стијовић 1996), ‘тезга у радњи’ *ib.* (ead. 1996). — Од XVI в. (RJA).

▲ Од вен. / ит. *banco* ‘клуба, тезга, радни сто’ (EPCJ 2: 144–145, са прегледом старије литературе).

△ Вен. / ит. реч од фрнч. **banc* (DELI 111; DEI 422; REW § 933).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Истог је порекла и интернационализам *банка*; данашње значење развило се у Италији и одатле проширило у друге језике.

банда¹ *б̃анда* с *б̃в̃у б̃анду* Стара ЦГ (Пешикан), *б̃а^онда* f. ‘страна, бок’ Спич (Поповић/Петровић), *б̃анда* Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), Плав и Гусиње (Reković), Велика (Jokić), Рожаје (Hadžić); прилози *зб̃андѐ* adv. ‘са стране’ Зета (Башановић-Чечовић), *у̃б̃анду* adv. ‘id.’ Загарач (Ћупићи); такође *бандѐ^ц* adv. ‘укосо, по страни’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *б̃андачкѐ* adv. ‘id.’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *б̃анда^чки* adv. ‘id.’ Спич (Поповић/Петровић); дериват *б̃андица* f. ‘бочна даска на кревету’ Стара ЦГ (Пешикан). — Од XV в. (RJA).

▲ Од ит. *banda* ‘страна, бок’ (EPCJ 2: 150–151, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч од стпров. *banda* ‘id.’ (DELI 111; DEI 424).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Балк. италијанизам, уп. алб. дијал. *bëndë*, нгр. (μ)πάντα (EPCJ 1.c.).

банда² *bânda* f. ‘одметници, бандити; лоша особа’ Зета (Башановић-Чечовић),

Загарач (Ћупићи), ‘музичка група’ *ib.* (Ћупићи), Вasoјевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић).

- ▲ Од ит. *banda* ‘чета’, крајње од фр. *bande* (EPCJ 2: 149–150, са прегледом старије литературе).

△ Фр. реч од герм. **binda* (Bloch/Wartburg 54).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ У другим говорима преко нем. *Bande*, делом преко мађ. *banda*, можда и преко тур. *banda*, *bandacı* (EPCJ 1.c.).

бандат *банда̀ӣ*, *-âм* impf. ‘поводити се, кретати се у страну’ Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *зabанда̀ӣ* pf. ‘искривити’ Његуши (Otašević), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *набанда̀ӣ се* pf. ‘нагнути се’ Његуши (Otašević); такође *избeндàӣ* pf. ‘искривити нешто на једну страну (уста или тело, а може и да се односи и на део целине који се искривио)’: Вѣђи како (ј)е главу избeндâ, òћē да вѣдѣ штò чињѣмо. Зета (Башановић-Чечовић); и са *жс-*:

жбандăйи pf. ‘искривити, деформисати (нпр. обућу)’ Спич (Поповић/Петровић),
жбандă°[в]ăйи impf. ib. (id.), *жбăндă°йи*, -а, -о ‘неправилан, искривљен’ ib. (id.).

▲ Крајње од ит. *sbandare*, вен. *sbandarsi* ‘скренути с пута (и фиг.), склизнути’
(EPCJ 2: 153–154, са прегледом старије литературе).

△ Ит. / вен. глагол од парасинтактичког споја ит. *banda* ‘бок, страна’, од
стпров. *banda* ‘id.’ и префикса *s-* (DELI 111, 1133; DEI 424).

✧ Облици са *ж-*, *жбандăйи* Спич (Поповић/Петровић), *жбандă°[в]ăйи* Спич
(Поповић/Петровић), преузети су директно од вен. *sbandarse* (Воетіо 605),
на шта указује фонетизам вен. речи.

бандера *бандѐра* f. ‘стуб, обично од телефонских линија или за електричне
водове, виши стуб уопште’ Загарач (Ћупићи); такође *бандѝјера* ib. (id.). — Од XVI
в. *бăндијера* (RJA).

▲ Од вен. / ит. *bandiera* ‘застава, барјак’ (EPCJ 2: 154–155, са прегледом
старије литературе).

△ Вен. / ит. реч од прованс. *ban(d)iera*, germ. порекла (DELI 111–112; DEI 425;
REW § 929).

• Посведочено и *бăндѝра* Корчула (РСА) / *бандѝра* Вргада (Јуришић), Брусје
(ČDL).

✧ Реч ушла и у друге балк. језике, уп. мак. *бандера*, буг. *бандѐра*, рум.
bandieră, арум. *bandéră*, алб. *bandjerë*, тур. *bandera*, *bandıra*, нгр.
(μ)παντιέρα (EPCJ 1.с.).

бандуњат *бан[д]уња̂й̄и* impf. ‘оставити, баталити’ Црмница (Милетић). — XIX в., Вук (RJA).

▲ Од вен. *abandonar*, ит. *abbandonare* ‘оставити, напустити’ (в. Милетић 259).

△ Вен. / ит. реч од фр. *abandonner* ‘ид.’ < изр. *être à bandon* ‘имати моћ’ (DELI 2; DEI 4; Bloch/Wartburg 1; REW § 933a).

- Лексема није посведочена у другим говорима Црне Горе.

бањат се *бања̂й̄и се, -а̂м* impf. ‘купати (се), купати се и сунчати, сунчати се, бањати се (у бањи)’ Спич (Поповић/Петровић), Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), ‘прати, купати, квасити’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘купати се и сунчати’ Загарач (Ћупићи), *избања̂й̄и се* pf. ‘окупати се, искупати се’ Зета (Башановић-Чечовић), *набања̂й̄и се* pf. ‘избањати се’ Васојевићи (Боричић). — Од XVI в. (RJA).

▲ Од ит. *bagno* ‘купање; када’, *bagnare, bagnarsi* ‘купати (се)’ (EPCJ 2: 168–169, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч од влат. *BĀNEU(M), изговорне варијанте лат. BĀLNEU(M), грчког порекла (DELI 104; DEI 406; REW § 916).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Уп. нгр. *μπάνιο, μπανιариζω*, тур. *banıo* (EPCJ 1.c.).

бараба *бар̂а̂ба* m./f. ‘лопов, хуља’ Његуши (Оташевић), *бар̂а̂ба* ‘радник који ради у шуми на сечи грађе’ Рожаје (Hadžić). — (RJA).

- ▲ Од сев.-ит. *barabba*, вен. *baraba*, вероватно посредство нем. дијал. *warāwa*, *barāwa*, мада је у приморске говоре реч могла ући и непосредно из сев.-ит. говора (EPCJ 2: 180–181; в. и Бренеселовић 2007).
- △ Сев.-ит. облици вероватно од имена разбојника из Новог завета, *Barabbas* (EPCJ 1.c.; REW § 940).
- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

барбакан *барбакан*, -а м. ‘узвишење, утврђење’ Његуши (Оташевић).

- ▲ Од вен. *barbacàn*, ит. *barbacane* ‘потпорни зид, грудобран’ (EPCJ 2: 193–194, са прегледом старије литературе).
- △ Ит. реч могућег арапског порекла (DELI 114; DEI 430; REW § 941a).
- Лексема посведочена још у чакавским говорима, *барбаканићи* ‘мали камени зид’ Орлец, *врбакан* ‘насип уз громачу’ (Vinja 1: 41).

барело *барело* п. ‘пљоснато и дугуљасто дрвено буре за воду, запремине око 20 литара’ Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), ‘стара мера за запремину’: Барело ѓм̄а чѣтрс њсам ѓк̄а. ів. (ead.); такође *бурѝло* ‘буренце од дрвета, облика елипсе, напуњено водом или другим производима (течним или чврстим)’ Стара ЦГ (Пешикан), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), ів. (Боричић), ‘мала

спљоштена дрвена посуда за воду утегнута с два обруча' Плав и Гусиње (Reković), Велика (Jokić), Рожаје (Hadžić). — Од XVI в. (RJA).

- ▲ Од вен. *baril*, ит. *barile* 'врста посуде за воду' (EPCJ 2: 203–204, са прегледом старије литературе).
- △ Могућа веза са предром. *BARRO 'блато, глина' (DELI 117; DEI 441) или лонг. *bara* са суфиксом *-ile* (REW § 1038).
- У варијетету *бурило* вероватно је дошло до укрштања лексема *бурица* и *барило* (Skok 1: 112–113 s.v. *baril*). Друга претпоставка је да ликови на *бур-* нису настали укрштањем, већ су пореклом из различитог извора – **burro* је дало облике на *бур-*, док облици на *бар-* воде порекло од **barro* 'глина' (Vinja 1: 42–44). На Јадрану, *бур-* је идиоглотска фаза (*fase anteriore*), а *бар-* каснија, алоглотска (*fase seriore*) – лексеме *барил*, *барило̄* су млађи венецијанизми (Vinja l.c.).
- ✧ Романизам посведочен и у другим балк. језицима, уп. буг. *бар̀ило*, алб. *barile*, тур. *baril* (EPCJ l.c.).

барка *bârka* f. 'чамац, барка' Стара ЦГ (Пешикан). — Од XV в. (RJA).

- ▲ Од ит. *barca* 'чамац, барка' (EPCJ 2: 208, са прегледом старије литературе).
- △ Ит. реч од лат. *VĀRCA*(M), посведочено у II в.н.е. (DELI 115–116; DEI 436; REW § 952).
- Посведочено и *бѝрка* Вис (Roki).
- ✧ Уп. буг. *б̀арка*, рум., арум. *barsă*, алб. *barkë*, нгр. βάρκα, тур. *barka* (EPCJ l.c.).

бастадур *бастаду̀р* м. ‘прегалац, усталац’ Стара ЦГ (Пешикан), ‘одважна, храбра особа’ Спич (Поповић/Петровић), ‘id., умешна, спретна особа’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘способан, одважан човек’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић), Плав и Гусиње (Reković), Велика (Jokić), Рожаје (Hadžić); придев *бастаду̀ран*, *-рна*, *-рно* ‘умешан, предузимљив, одважан, храбар’ Зета (Башановић-Чечовић).

▲ У вези са романизмом *бастаӣи* ‘бити доста’, али није посведочен директан предложак (ЕРСЈ 2: 227, са прегледом старије литературе).

△ За етим. в. **бастати**.

● Лексема посведочена у већини говора Црне Горе, уп. и *баста̀душа* Ускоци (Станић), *баста̀душа* ‘жена бастадур’ *ib.* (id.).

бастат *баста̀ӣи*, *-â* *impf. impers.* ‘смети, имати смелости’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Мучан л’ и је ђе живџт бѣ’о, но прџсто ^ји(м) бѣло те и(м) се баста̀ло она̀кџ брѣнӣт. Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘id., одговарати, приличити; умети, знати, бити способан’ Плав и Гусиње (Reković), *баста̀ӣи* Бјелопавлићи (Ћупић), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), ‘id., знати’ *ib.* (Боричић), *баста̀ӣи* ‘бити умешан, вешт’ Рожаје (Hadžić); придеви *баста̀ан*, *-а*, *-о* ‘одважан, храбар’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), ‘умешан, спретан’ *ib.* (ead. 1996), *баста̀ӣан*, *-ина*, *-ино* ‘одважан, храбар’ Стара ЦГ (Пешикан), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи

(Петровић/Ћелић/Капустина), *басѿаишѿен*, -ина, -ино Вasoјевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), *бѿсѿаишѿс* / *басѿаишѿс*, -сѿа, -сѿо ‘који је храбар у извесној мери, који је издржљив’ Загарач (Ћупићи), *бѿсѿаишѿсѿо* / *басѿаишѿсѿо* adv. ‘смело, храбро, издржљиво’ *ib.* (id.); именице *басѿаишѿца* f. ‘женска особа која је спремна и способна, жена бастадур’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *басѿаишѿија* m. ‘онај који је храбар, издржљив’ *ib.* (id.). — Од XVI в. (RJA).

▲ Од вен. *bastar*, ит. *bastare* ‘бити доста’ (EPCJ 2: 228, са прегледом старије литературе).

△ Нејасно. Вен. / ит. реч можда у вези с гр. βαστάζω ‘носити, подносити’ (DELI 121; DEI 455); могући предложак *BASTUS ‘пун’ (REW § 984), као и прованс. *bastar* / фр. *baster* (DEI l.c.).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ У придеву *басѿаишан* дошло је до укрштања са с.-х. именицом *басѿах* ‘носач; ранац’, в. Vinja 1: 47.

баталеон *баѿалеѿн* m. ‘батаљон’ Стара ЦГ (Пешикан), *баѿалеѿн* Загарач (Ћупићи), Црмница (Милетић, без значења), *баѿалијѿн* *ib.* (id., без значења); такође *баѿалијѿн* *ib.* (id., без значења), *баѿал’ијѿн* ‘*баѿалеон* (в.)’ Зета (Башановић-Чечовић); и *баѿалиѿн* ‘*баѿалеон* (в.)’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина).

▲ Од ит. *battaglione* ‘батаљон’, облици на -он преко француског и немачког (EPCJ 2: 239, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч изведеница од ит. *battaglia* ‘битка, бој’ < каснолат. *BATT(U)ĀLIA(M)* (DELI 122; DEI 462; REW § 995).

- У приморским говорима Црне Горе посведочен је облик *баџаљун* сз. Бока (Musić), *баџаљун* Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II).

батифога *баџифога* f. ‘кесица за кресиво; дуванкеса’ Црмница (Милетић);

такође *баџивога* ib. (id.); и *баџифок* Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од вен. *batifogo* ‘огњило’ (EPCJ 2: 247, са прегледом старије литературе).

△ Вен. реч сложеница од *bati-*, императива гл. *bater* ‘победити’, од лат. *BĀTTUERE* и именице *fogo* ‘ватра’, од лат. *FŌCUS*, неразрешеног порекла (DELI 123, 465; DEI 462, 464, 1736; de Vaan 228–229).

✧ За облик *баџифок* предложак може бити и ит. *battifuoco* ‘id.’, док је облик *баџифога* чисти венецијанизам, на шта указује очуваност звучног консонанта *-z-*.

бафа *бафа*, *бафе* f. ‘зулуф’ Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од вен. *bafi*, ит. *baffi* ‘бркови’ (EPCJ 2: 260, са прегледом старије литературе).

△ Вен. / ит. реч могућег грчког порекла (DEI 403).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

башаменат *башамѐнаѝ, -нѝа* т. (заст.) ‘боја којом се фарба доњи део зидова фасаде куће, не и унутрашњи зидови, осим дела зида при поду, у ходницима или собама, ради заштите’ Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од ит. *basamento* ‘основа’ (ЕРСЈ 2: 277–278, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч изведеница од уч. ит. *base, basare* ‘основа’, ‘заснивати’ од лат. *BASE*(М), грчког порекла (DELI 119; DEI 447).

• Посведочено и *абашамѐнаѝ* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), вероватно према глаголу *абашаѝѝ* ‘спустити’ (ЕРСЈ I.с.).

◇ Ит. реч се у с.-х. укрстила са ит. *basso* ‘низак’, те је зато дошло до промене ит. *s* > с.-х. *ш*, уместо у с.-х. *ж* (Vinja 1: 11).

башетан *башеѝан* т. ‘пуначак а омален мушкарац’ Стара ЦГ (Пешикан).

▲ Од ит. *bassetto* ‘онизак’ (ЕРСЈ 2: 278, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч деминутив од ит. придева *basso* ‘низак’ < каснолат. *BASSŪ*(М) (DELI 120–121; DEI 452, 453; REW § 978).

• У чакавским говорима посведочен придев *бӑс* ‘низак’ < ит. *basso* (Skok 1: 115 s.v. *bās*).

баштун *башѝун* т. (заст.) ‘штап, палица’ Црмница (Милетић), Загарач (Ћупићи), Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од вен. *baston* ‘штап’ (ЕРСЈ 2: 285–286, са прегледом старије литературе).

△ Вен. реч од влат. **BASTŌNE*(М) (DELI 121–122; DEI 456).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

беванда *bevānda* f. ‘пиће од вина и воде’ Црмница (Милетић), Његуши (Оташевић), *bëvānda* Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ђупићи), фиг. ‘човек који није на добром гласу’ Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од вен. / ит. *bevanda* ‘пиће’ (ЕРСЈ 3: 20, са прегледом старије литературе).

△ Вен. / ит. реч своди се на лат. *VIBENDA* ‘оно што се пије’ < лат. *VĪBERE*, ие. порекла (DELI 135; DEI 503; REW § 1074; de Vaan 71–72).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

бекацин *bekačîn* m. зоол. ‘врста омање тамне птице селице, барска шљука’ Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од ит. *bessaccino* ‘шљука’ (ЕРСЈ 3: 66–67, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч изведена од ит. *besso* ‘кљун’, од лат. *VĒCCU(M)*, келтског порекла (DELI 126; DEI 472; REW § 1013; de Vaan 76).

- Посведочено и *бекачѝн* Дубр. (Бојанић/Тривунац).

берекин *berekîn* m. ‘обешењак, спадало’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић).

▲ Од вен. (сев-ит.) *berechin* ‘обешењак’ (ЕРСЈ 3: 162–163, са прегледом старије литературе).

△ Нејасно, можда фр. (DELI 143–144) или герм. постања (REW § 1268); посведочено у северноиталијанским говорима (DEI 527).

- Посведочено и *бирикиџн* Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić) < (сев.)ит. *birichino*.

бестија *běstija* f. ‘животиња’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘особа ограничених умних способности’ Спич (Поповић/Петровић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), ‘опака, зла и неваљала особа’: Ћути, бестијо, погãниш ову кућу а лѣба ти да̑ѐ! Зета (Башановић-Чечовић), ‘грубијан, дивљак, нечовек’ Васојевићи (Боричић); именице *běstija* m. ‘спрдња, шегачење’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *běstija* ‘id.’ ib. (id.); глагол *běstija* impf. ‘лупетати, бадавацисати’ Стара ЦГ (Пешикан), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘дивљачки се понашати’ Спич (Поповић/Петровић), ‘говорити глупости’ ib. (id.), *běstija* ‘изводити глупости, понашати се неконтролисано’ Бјелопавлићи (Ћупић), Васојевићи (Боричић), Велика (Јокић), *zaběstija* ‘направити глупост, урадити нешто непаметно, погрешити’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи); и *běstija* ‘понашати се незбиљно’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *běstija* ‘id.’ ib. (id.); и са *ш-*: *běstija* ‘враг, ђаво’ Његуши (Оташевић), ‘опака, зла и неваљала особа’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘будала, луда, бестија’ Васојевићи (Боричић); деноминал *běstija* ‘радити или говорити нешто како не ваља’: Жѐна му (j)е зѝсто бештијала

ка рѣјетко којâ ù село. Зета (Башановић-Чечовић), ‘лудовати, бестијати’ Васојевићи (Боричић). — Од XVI в. *бешѣија* (RJA).

▲ У приморским говорима облици са *-и-* вероватно непосредно од ит. *bestia* ‘животиња’ или новији интернационализми; облици са *-с-* посредством истог предлошка од крајњег лат. *VĒSTIA(M)* (EPCJ 3: 184–186, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч од лат. *VĒSTIA(M)* ‘id.’, неразрешеног порекла (DELI 134; REW § 1061; de Vaan 71).

• Посведочена је хибридна твореница *бешѣилѣк* Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), у којој је на романску основу додат суфикс турског порекла *-лук*.

бестимат *бешѣимѣи*, *-ѣ^ом* рф. ‘понизити’ Спич (Поповић/Петровић), *бешѣимѣ^о(в)ѣи* impf. ib. (id.); и са *-и-*: *бешѣимѣи* ‘псовати’ Његуши (Otašević). — Код једног писца XVIII в. (RJA).

▲ Од ит. *bestemmiare* ‘псовати’ (EPCJ 3: 214, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч од влат. *BLASTĒMĀRE* < гр.-лат. *BLASPHEMARE* (DELI 134; DEI 409; REW § 1155).

• Посведочен и облик *бјешѣимѣи* Дубр. (Бојанић/Тривунац).

бестрагат *бешѣрагѣи*, *-ам* рф. ‘изгубити’ Његуши (Otašević), ‘упропастити, уништити’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи

(Петровић/Ћелић/Капустина), *бестирагѝја* ‘пропаст’ *ib.* (*id.*); такође *бестирегѝи* ‘уништити, покварити, разбити’ Загарач (Ћупићи), *бестирегѝвѝи* *impf. ib.* (*id.*).

▲ Вероватно у питању укрштање са романизмом *дестрегат* (в.) (ЕРСЈ 3: 186–187, са прегледом старије литературе).

- Посведочена је хибридна твореница *бестирегѝија* Ускоци (Станић), у којој је на романску основу додат суфикс турског порекла *-ија*.

бешит се *бѝшиѝ се, бѝшим се impf.* ‘чудити се’: Не бѝшимо се зѝлѝду кат се ви двоѝца свѝђате, ѝста ве мѝјка рѝдѝла. Зета (Башановић-Чечовић), *зѝбѝшиѝ се pf.* ‘зачудити се, наћи се у недоумици’ *ib.* (*id.*); девербал *зѝбѝшиѝо adv.* ‘зачуђено, са чуђењем’ *ib.* (*id.*).

▲ Вероватно од ит. *bescio, besso* ‘луд’ (ЕРСЈ 3: 211, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч можда у вези с влат. **BESTIUS* ‘животињски’ < лат. *BESTIA*, неразрешене етимологије (DEI 499; REW § 1063; de Vaan 71).

- У говору Пиве посведочена именица *бѝша* ‘будаласта особа’ (Гаговић).

бешкот *бешкѝи m.* ‘двопек (хлеб)’ Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), ‘бели пекарски хлеб’ Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), *бешкоѝ* Васојевићи (Боричић), *бешкоѝ* Стара ЦГ (Пешикан); девербал *убешкоѝаѝи pf.* ‘препећи стари домаћи хлеб и направити бешкот, двопек’ Спич (Поповић/Петровић). — Од XVII в. (RJA).

▲ Од ит. *biscotto* ‘двопек’ (EPCJ 3: 211–212, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч од лат. *viscōstu(m)* (DELI 145; DEI 513; REW § 1123).

✧ Ит. предлошку најближе стоји варијетет *бишкоѿ*, посведочен у чакавским говорима (ČDL), (Milevoj). Варијетет *бешкоѿ* не може се тумачити као псеудоекавизам, јер се јавља и у јекавским говорима; нејасан и варијетет *башкоѿ*, посведочен на Брачу (Šimunović), (Vuković) и Цресу (Houtzagers), в. EPCJ I.c.

билет *билѐѿ* m. ‘карта, пропусница, потврда’ Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи); деноминал *убилеѿáриѿ* pf. ‘убележити, уписати у списак; записати’ Васојевићи (Боричић); такође *билѐѿа* f. ‘улазница, карта’ ib. (id.); *бил’еѿáрница* f. ‘благајна, место где се издају улазнице, карте’ Зета (Башановић-Чечовић); и са *љ-*: *бил’ѐѿ* ‘превозна карта’ Његуши (Otašević), ‘писамце, цедуља, признаница’ ib. (id.).

▲ Од крајњег фр. *billet* ‘улазница, карта’; облици са *-љ-* од ит. *biglietto* ‘id.’ (EPCJ 3: 252–253, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч од фр. *billet* од стфр. *billette* (DELI 140; Bloch/Wartburg 69).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана.

✧ Интернационални галицизам, уп. буг. *билѐѿ*, рум. *bilet*, алб. *bilétë*, тур. *bilet* (EPCJ I.c.).

билик *бӣлик* т. ‘велики стаклени суд; боца у којој се доносила ракија на углаву свадбе’ Зета (Башановић-Чечовић), *бӣлик* Загарач (Ћупићи), *билик* ‘велика флаша’ Црмница (Милетић); такође *бирлик* *ib.* (*id.*).

▲ Од ит. *bellicone* ‘врста чаше’ (ЕРСЈ 3: 254, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч од срвнем. *willekommen* ‘добродошао’, уп. стфр. *wilecome, velcome*, шп. *velicomen*, стит. *wilcum* (DEI 480; REW § 9538b).

✧ У облицима забележеним у говорима Црне Горе дошло је до испадања ит. аугм. суфикса *-one*, који се у с.-х. могао схватити као аугментативни, или још у италијанском, јер се ова лексема наслонила на ит. *bellico / umbellico* ‘пупак’ (ЕРСЈ 1.с.).

Биљарда *Биљарда* f. Стара ЦГ (Пешикан), *биљарда* ‘соба у којој је смештен билијар црногорских господара’ Васојевићи (Боричић).

▲ Облици са *-d-* преко од ит. *bigliardo* ‘билијар’ (ЕРСЈ 3: 259, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч од фр. *billard* < фр. *bille* ‘парче дрвета’, могућег галског порекла (DELI 141; DEI 517; Bloch/Wartburg 69; REW § 1104).

• Посведочен и облик са непостојаним *a*, *биљарад* Дубр. (Бојанић/Тривунац).

✧ Књиж. облик *биљјар* непосредно из фр. *billard* или посредством немачког (ЕРСЈ 1.с.).

бира *bìra* f. ‘пиво’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина).

▲ Од ит. *birra* ‘пиво’ (EPCJ 3: 278–279, са прегледом старије литературе).

Могући предлогач и вен. *bira* ‘id.’.

△ Ит. / вен. реч од нем. *Bier* ‘id.’ (DELI 144; DEI 528; REW § 1089).

● Облик *жбìра*, посведочен у говору Ускока, можда је настао по аналогји према ит. *sbirro* / *birro* (EPCJ l.c.).

✧ Уп. мак. дијал. *бìра*, буг. *бìра*, арум. *bîră*, алб. *bîrrë*, нгр. *μπίρα*, тур. *bira* (EPCJ l.c.).

бићерин *бићерѝн* m. ‘већа стаклена чаша’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *bicchierino*, вен. *bichieròn* ‘чашица’ (EPCJ 3: 344–345, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч деминутив од ит. *bicchiere* ‘чаша’ < срлат. *VICĀRIUM* (DELI 138; REW § 1081a).

● Посведочено и *бичèрѝн* Сумартин (Novaković).

✧ Значење ‘већа стаклена чаша’ забележено само у говору Његуша, што је занимљив пример где романски деминутив у с.-х. говору добија значење аугментатива, уколико је предложат. ит. деминутив *bicchierino*; вен. *bichieròn* у себи садржи аугментативни суфикс *-on(e)*.

биц *биџи*, *-а* m. ‘грашак’ Његуши (Otašević); такође *бижѝљ* Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од вен. *biso*, *bisello* ‘грашак’ (EPCJ 3: 233 s.v. *биж*, са прегледом старије литературе).

△ Вен. реч можда од лат. *pisum* (Skok 1: 164–165 s.v. *biz*¹). Другачије о пореклу в. DEI 533–534, где се указује на могуће грчко или чак балканско порекло (балк. **biso-*) овог дијалектизма.

• Посведочено и *биж* сз. Бока (Musić), Дубр. (Бојанић/Тривунац), ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *бижа* Дубр. (PCA), Црес (Houtzagers).

✧ Уп. слн. *biž*, алб. *bizë* (EPCJ I.c.).

биша *биша* f. ‘црвоточина нарочитог инсекта’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević), ‘црв који нагриза дрво’ Зета (Башановић-Чечовић); деноминали *бишайи* impf. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘распадати се, трунути (дрво од црвоточине)’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *избишайи* pf. ‘добити црвоточине, иструнути’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *бишевина* f. ‘прашина настала труљењем дрвета’ Зета (Башановић-Чечовић); такође *беш* m. ‘трулеж’ Спич (Поповић/Петровић), *бешав*, *-а*, *-о* ‘труо, црвоточан’ ib. (id.), *бешљав* ib. (Поповић/Петровић), *избешайи* pf. ‘иструлити’ ib. (id.); и са *в-*: *виш* m. ‘врста мољца који нагриза суво дрво’ Загарач (Ћупићи), *вишайи* impf. ‘трунути’ ib. (id.).

▲ Вер. од вен. *bissa* ‘змија’ у изразу *bissa (dei legni)* ‘брума, црвоточина’ (EPCJ 3: 353–354, са прегледом старије литературе).

△ Вен. реч од лат. *vēstia(m)*, неразрешеног порекла (DELI 145; REW § 1061; de Vaan 71).

- Посведочено и *буша* Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), *брша* Вргада (Jurišić).
- ✧ Није јасан прелаз *б-* у *в-* у *виши* ‘врста мољца који нагриза суво дрво’ Загарач (Ћупићи), *вишиа̋и̋* ‘трнути’ *ib.* (id.); у префигираним облицима посведочене су обе варијанте – *извишиа̋и̋* / *избишиа̋и̋* (EPCJ 1.c.).

Бокез *Бокѣз* m. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘особа из Боке, Бокел’ Загарач (Ћупићи), *Бокезица* f. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘жена из Боке, Бокелка’ Загарач (Ћупићи), *бокѣшкѣ̋, -ā, -ō* Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘који припада Боки, који потиче од Боке’ Загарач (Ћупићи); такође *бокѣскѣ̋, -ā, -ō* Стара ЦГ (Пешикан, без значења). — (RJA).

▲ Од ит. *bocchese* ‘становник Боке’.

△ Ит. реч изведена од топонима *Bocche di Cattaro* ‘(Которска) уста = залив’, у чијем првом делу је ит. *bocca* ‘уста’ < лат. *BUCCA(M)* ‘образ’, неразрешеног порекла (DELI 150; de Vaan 76).

✧ Поред облика *Бокез*, посведочено је и *Бокел*, од ит. *bocchello* (Skok 1: 231 s.v. *buka*).

бокал *бокâл* m. Стара ЦГ (Пешикан), ‘суд за воду и друге течности’ Васојевићи (Боричић), ‘пехар, комдир’ *ib.* (Боричић). — Од XVIII в. (RJA).

▲ Од ит. *boccale* ‘суд за воду’ (Skok 1: 184 s.v. *bòkāl*).

△ Ит. реч од познолат. *BAUCĀLE(M)*, гр. порекла (DELI 150).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Уп. рум. *bocal, boccală* (Skok l.c.).

бокун *bòkūn* m. по приморју: нѣнеш ђаољѣ бòкūн Стара ЦГ (Пешикан), ‘комад, парче; залогај’ Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *бокунѣ* dem. Црмница (Милетић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — Од XVI в. (RJA).

▲ Од ит. *boscone* ‘залогај, парче’ (Skok 1: 231 s.v. *buka*; Lipovac-Radulović I 36).

△ Ит. реч је аугментатив од ит. *bossa* ‘уста’ < лат. BUCCA(M) ‘образ’, неразрешеног порекла (DELI 150; DEI 547; de Vaan 76).

✧ У с.-х. говорима, варијетет *бокун*, посведочен на Вису (Roki) и у Лабину (Milevoj), последица је утицаја венецијанског дијалекта (Skok l.c.).

боланца *bolānca* f. ‘вага са тасом’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), *бòлāнца* Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Велика (Jokić).

▲ Вероватно далм.-ром. лекс. остатак. од влат. *BILANCIA(M) (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Вен. реч преко влат. *BILANCIA(M) од клат. BALANX (Skok 1: 186 s.v. *bòlānča*; DELI 141; REW § 1103).

✧ Облици *balânca* ‘кантар, терезије’ Васојевићи (Боричић), Плав и Гусиње (Reković), Велика (Jokić), Рожаје (Hadžić), *balânca* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *balânca* Дубр. (Бојнић/Тривунац) су новије позајмљенице које воде порекло од вен. *balanza* ‘вага’ (EPCJ 2: 120).

БОТИЉА *boṭiḷja* f. ‘флаша, боца’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић); такође *boṭiḷja* ib. (id.); и *буиḷја* Црмница (Милетић), Бјелопавлићи (Ћупић).

▲ Од ит. *bottiglia* ‘флаша’ (Skok 1: 194 s.v. *boṭiḷja*; Lipovac-Radulović I 38; Musić 137).

△ Ит. реч преко фр. *bouteille* ‘id.’, од лат. BUT(T)ĪCULA(M) (DELI 159; DEI 576; Bloch/Wartburg 81; REW § 1426).

• У говору Брусја посведочен облик *буиḷија* (Dulčići).

БОЦА *boṭca* f. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘флаша’ Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996), ib. (Боричић), ‘стара италијанска мера за течност’ ib. (id.), *boṭciца* dem. Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); такође *boṭcaṭi* m. ‘дрвена посуда у облику тестије са малим извијеним носцем са стране и великим централним отвором на врху’ Рожаје (Hadžić). — Од XVII в. (RJA).

▲ Од вен. *bozza* ‘флаша’ (Skok 1: 177–178 s.v. *boṭca*; Musić 137).

△ Вен. реч можда у вези с *ВОККЈА и *ВЉТТА ‘округли предмет’; није утврђено предром. порекло реконстр. облика (DELI 150–151; DEI 547; REW § 1191a).

- Романизам посведочен и у другим балк. језицима, уп. цинц. *boṭǎ*, нгр. βότσα / μλότζα (Skok l.c.).
- ✧ У с.-х. говорима варијетети са *-ц-* су несумњиви венецијанизми, док облици са *-ч-* могу бити старији романизми (Skok l.c.). Такође, облици са прелазом $y < o$, нпр. *бѹцаӣ* (Рожаје), могу бити старије позајмљенице (Skok l.c.).

боцун *боцун* m. ‘флаша са ширим грлићем, обично купастог или овалног облика’

Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), ‘флаша, доле шира, горе уска, из које се служи вино’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), *боцунѝћ* dem. Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), *боцунчѝћ* dem. Стара ЦГ (Пешикан). — Вук (RJA).

- ▲ Од вен. аугментатива *bozzon* ‘велика стаклена флаша’ (Skok 1: 177–178 s.v. *bōsa*; Musić 137; Lipovac-Radulović 36). Могући предложак и и истором. *bozzon* ‘id.’, распрострањено у ширем вен. ареалу (Cossutta 2012: 173).

△ За етим. в. **боца**.

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

брагеше *брагеше, брагѣша̄* f. pl. ‘дуге гаће оплетене од вуне које су се носиле

испод панталона, плеле су се код куће, будући да је свака кућа држала овце’: Жѣ ми га бјѣше, бѣс, на ногавѣце от брагѣша̄ му прѣс гл’ѣба, а пѣте испуцѣл’е кѣ стѣрѣ крепуља. Зета (Башановић-Чечовић). — XIX в. (RJA).

▲ Од вен. / фурл. *braghese* ‘врста доњег веша’ (Skok 1: 196–197 s.v. *braga*; Lirovac-Radulović I 38).

△ Вен. / фурл. реч изведеница од вен. *braga* / фурл. *brage*, келтског порекла (Skok l.c.; Vinja 1: 64; REW § 1252).

• Посведочени облици *брагѐши* на Цресу и *бргѐше* у Водицама (Skok l.c.).

✧ На северноиталијански предложак указује прелаз лат. *-c-* у ром. *-g-*.

бразлетна *бразлѐйна* f. ‘наруквица’ Његуши (Otašević).

▲ Вероватно од фр. *bracelet* ‘наруквица’.

△ Фр. реч изведеница од фр. *bras* ‘рука’, од лат. *BRACHIUM* (Bloch/Wartburg 82 ; REW § 1256).

• Реч није посведочена у другим говорима Црне Горе и Јадрана уопште.

✧ Речник САНУ бележи и облик *бразлѐџа* (РСА 1: 100).

брдун *бр̑дун* m. ‘неодрезани, остављени прут на чокоту винове лозе, младина лозе’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ђупићи), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), ‘измладак, изданак’ Његуши (Otašević), *брдунчић* dem. Загарач (Ђупићи); деноминал *обрдунѐи се* pf. ‘развијати се, пустити ластаре (у лози)’ Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина). — XIX в. Вук (RJA).

▲ Од ит. *bordone* ‘штап’, изведено од *burda* ‘трска’ или од *bordone* ‘ходочаснички штап’ (Skok 1: 205 s.v. *bȓdun*).

△ Ит. реч од стфр. *bourdon*, вероватно деминутива од влат. **BŪRDA*(M) ‘штап’ (DELI 156; DEI 564; REW § 1403).

• Лексема посведочена само у континенталним говорима Црне Горе.

брегадир *брегадѝр* m. ‘високи војни (генералски) чин у староцрногорској војсци’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи); такође *бригадѝр* ib. (id.), *бригадѝер* Црмница (Милетић, без значења), *бригадѝјер* Загарач (Ћупићи); и *брегадѝјер* ib. (id.); и *брагадѝер* Црмница (Милетић). — XVIII в. (RJA).

▲ Од ит. *brigadiere* ‘војник’ (Skok 1: 209 s.v. *brigèntin*).

△ Ит. реч од фр. *brigadier*, дериват од италијанизма *brigade*; лексема *brigadiere* посведочена у XVIII в. у италијанским дијалектским говорима (DELI 166; DEI 599; REW § 1299).

● У црмничком говору посведочен је и облик са *-a-*, *брагадѝер* (Милетић).

брешка *брѝшка* f. ‘врста мале старинске пушке, назване по италијанској варошици Бреши’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Вasoјевићи (Боричић).

▲ Од имена ит. града *Brescia* (Skok 1: 207 s.v. *brešakinja*).

△ Ит. *Brescia* од келтског *Brixia* (Skok l.c.).

● Реч посведочена само у говорима континенталне Црне Горе.

✧ Поред *брешка*, забележени су и облици *брешакиња* / *брешанка* / *брешанкиња* (Skok l.c.).

брзола *брзѝла* f. ‘врста јела од свежег свињског меса’ Спич (Поповић/Петровић).

— Микуља, Белостенец (RJA).

▲ Од вен. *brisiola* ‘врста јела од меса’ (Skok 1: 221–222 s.v. *bružola*; Musić 138; Lipovac-Radulović I 41).

△ Вен. и остали дијал. облици од герм. *brāsa* (DEI 591; REW § 1276).

- Посведочени и варијетети *брџола* Дубр. (Бојанић/Тривунац) / *брџола* Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), Брач (Šimunović), Вргада (Jurišić), као и *бриџола* (ČDL), Селца на Брачу (Vuković), *бриола* Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II).
- Уп. фурл. *brisiolate, bras'ola* 'id.' (Skok I.c.)

броква¹ *брџква* f., g. pl. *брџкāvā* 'ексер' Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), *брџквица* dem. Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996). — *брџка* XVIII в. (RJA).

- ▲ Вероватно од вен. *broca* 'ексер' (Musić 138). Могући предложак и ит. *brocco* 'id.' (Skok I: 216–217 s.v. *brџka*²; Lipovac-Radulović I 40).

△ Вен. / ит. реч од лат. *BRŌCCHU(M)* 'истурен, испупчен'; из овог значења се потом развило 'шиљати предмет' → 'ексер' (DELI 168; DEI 605–606; REW §1319).

- У говору Бакарца и Шкрљева посведочен је облик *брџква* (Turina/Šerić); облици су -у- припадају старијем слоју романских позајмљеница због прелаза ром. -o- у с.-х. -у- (Skok I.c.).
- ✧ У облику *броква* дошло је до уметања сугласника -в-, што се сматра честом појавом међу романским позајмљеницама, уп. Musić 96. Развој *кв* указује на романску геминату **kk*, уп. ERSJ 2: 270 s.v. *бачва*.

броква² *брѡква* f. ‘метални бокал за воду’ Црмница (Милетић), Његуши (Оташевић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); такође *брѡка* ‘уска емајлирана посуда, са жичаном дршком, за воду’ Спич (Поповић/Петровић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина).

▲ Вероватно од вен. *broca* ‘посуда за воду’ (Vinja 1: 71). Могући предложак и ит. *brocca* ‘id.’ (Skok 1: 216 s.v. *broka*¹).

△ Могући етимон реконструисани облик из влат. *BROCCA(M) ‘алатка са дршком’ < лат. BRŌCCUS (DELI 168; DEI 604; REW § 1320).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана.

✧ У облику *броква* дошло је до уметања сугласника -в-, што се сматра честом појавим међу романским позајмљеницама (уп. Musić 96). За развој *кв* в. **броква**¹.

бронзин *бронзѝн* m. ‘емајлирани лонац с повразом, испупчених бокова’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић), ‘невелики лонац ваљкастог проширења, а по средини са поклопцем и врелом (дршком од дебље жице)’ Рожаје (Hadžić), ‘већа посуда за кување’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Бјелопавлићи (Ћупић), *бронзѝнче* dem. Рожаје (Hadžić), *бронзогла̀виле* m. ‘мушка глава велике, чворновате главе; тупоглава мушка особа’: *Бронзогла̀виле* је чѡек вѡликѡ гла̀вѡ.

Загарач (Ћупићи); такође *bronsîn* m. ‘бронзин (в.)’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Бјелопавлићи (Ћупић), *бро[н]sîn* Црмница (Милетић, без значења), *бронзоглавиле* ‘бронзоглавиле (в.)’ Загарач (Ћупићи), *бронса* f. ‘туч’ Његуши (Оташевић); и *брзѝн* ‘емајлирана посуда за течност’ Плав и Гусиње (Reković).

▲ Од вен. *bronzin* ‘врста посуде за кување’ (Musić 138; Lipovac-Radulović I 40).

△ Вен. реч изведеница од вен. *bronza*, за етим. в. **бронса**.

• Посведочен и скраћени облик *брзѝн* у говору Плава и Гусиња (Reković).

бронса *брѝнса* f. ‘ђуле’ Црмница (Милетић).

▲ Вероватно од вен. *bronza* ‘жар; упаљени угаљ’ (Милетић 263; Воерио 102).

△ Вен. реч крајњег персијског порекла (DELI 169–170; REW § 1113).

• Лексема није посведочена у другим говорима Црне Горе, као ни у говорима Јадранског приморја.

брушкет *брушкѝт* m. ‘коцка, жреб, обично за извлачење сламки разне дужине; сламка или дрвце које за то служи’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); деноминал *брушкеѝт се* impf. ‘жребати’ Загарач (Ћупићи). — XVIII в. (RJA).

▲ Од ит. f. pl. *bruschette* ‘врста дечије игре’ (Skok 1: 221 s.v. *brùšket*; Lipovac-Radulović I 41; Musić 139).

△ Ит. реч деминутив од ит. *brusca* ‘груба четка’, од познолат. BRŪSCU(M) (DELI 171; DEI 617; REW § 1342).

- У Конавлима посведочен облик *брѹшке* (Кашић), без италијанског деминутивног суфикса.

брушкин *брушкѹн* м. ‘четка за рибање пода’ Његуши (Оташевић).

▲ Од вен. *bruschin*, ит. *bruschino* ‘четка за рибање’ (Skok 1: 221 s.v. *brùškĭn*; Musić 139; Lipovac-Radulović I 41).

△ За етим. в. **брушкет**.

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

бруштулин *брушћулин* м. ‘лимена направа за пржење кафе’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), *бр[у]шћулин* ‘id.’ Црмница (Милетић); такође *ѡржулин* ‘*брушћулин* (в.)’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996); и *ѡржѹн* ‘*брушћулин* (в.)’ Стара ЦГ (Пешикан).

▲ Вероватно од сев.-ит. *brustolino* ‘пржионик за кафу’ (Skok 1: 221 s.v. *bruštùlati*). Могући предложак и вен. *brustolin* ‘пржионик за кафу’ (Musić 138; Lipovac-Radulović I 41).

△ Ит. / вен. предложак од стит. *brustolare* ‘пећи, пржити’; значење ‘пржионик за кафу’ развило се искључиво у северноиталијанским говорима (DELI 171–172).

- Посведочен и варијетет *баршћулин* Брач (Šimunović).

✧ Домаћи синоними, *ѡржyлиѡн* Стара ЦГ (Пешикан), Његyши (Oташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћyпићи), Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996) и *ѡржyн* Стара ЦГ (Пешикан), вероватно су плод укрштања домаћег глагола *ѡржyиѡи* и романизма *бруиѡулин / бруиѡулин*.

бyбаѡин *бyбаѡиѡн* m. ‘врста дебеле памучне тканине’ Његyши (Oташевић); такође *бyбажyна* f. Зета (Башановић-Чечовић); и *бyбѡк* m. Црмница (Милетић). — Од XVI в. *бyмбѡк* (RJA).

▲ Од вен. *bombasina* ‘врста тканине’; на вен., уместо на ит. предложак, указује -ж- у с.-х. речи уместо -ч- (Vinja 1: 86). Облик *бyбѡк* можда у вези с стит. *bombace*, срлат. *ВОМВАХ* (Skok 1: 235 s.v. *bumbāk*), али се оставља и могућност порекла од виз. βόμβαξ (Vinja l.c.).

△ Реч је оријенталног порекла, али није јасно којим је путем дошла у западне језике (DEI 555).

✧ Из истог оријенталног извора потиче и с.-х. турѡизам *ѡамyк* (Vinja l.c.; Skok l.c.).

бyганѡи *бyгѡнѡи*, -наѡа m. pl. ‘промрзлине (на ногама)’ Његyши (Oташевић); такође *бyхѡнѡи* *ib.* (id.). — (RJA).

▲ Од сев.-ит. *buganza* ‘промрзлине’ (Skok 1 228 s.v. *būgānca*; Vinja 1: 81).

△ Сев.-ит. реч вероватно у вези с ит. *bucca* ‘рупа; распуцалост коже’, од познолат. *BŪCA(M)*, варијанте лат. *BŪCCA(M)*, неразрешеног порекла (Vinja l.c.; DELI 172–173; de Vaan 76).

✧ У његушком говору посведочен је облик *buxânci* дошло је до прелаза ром. сугласника *-g-* у с.-х. *-x-*, што није типична појава у романским позајмљеницама; треба имати у виду да говори западне Црне Горе, у које спада и његушки, чувају консонант *-x-*, али да се понегде он у медијалном положају соноризује у *ɣ*, нпр. *mũɣe* < *мухе* (в. Ивић 1985: 161).

буџа *būža* f. ‘отвор, рупа’ Његуши (Otašević). — Код једног писца XVI в. (RJA).

▲ Од вен. *buso* ‘отвор, рупа’ (Skok 1: 247 s.v. *buža*; Lipovac-Radulović II 50; Musić 139).

△ У вези с ит. *bisco*, за етим. в. **буганци** (DEI 650; REW § 9115).

• Посведочен је и деноминал *буџа̃и̃и* на Мљету (Skok l.c.).

була *būla* f. ‘раскокано, испечено кукурузно зрно, кокица’ Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996); именице *бӯла̃ва̃ец* m. ‘врста кукуруза за булање, кокичар’ *ib.* (ead.), *ib.* (ead. 1996), *бӯла̃вица* f. ‘раскокано, испечено кукурузно зрно, кокица’ *ib.* (ead.), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић); глагол *бӯла̃и̃и* *imprf.* ‘правити буле, кокице’ *ib.* (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), ~ *се* ‘кокати се (о кукурузу)’ *ib.* (ead.), *избӯла̃и̃и* *pf.* ‘направити буле, кокице’ *ib.* (ead.), *ib.* (ead. 1996), ‘испуцати, испрскати (о кокицама)’ *ib.* (ead.), *ib.* (ead. 1996). — Од XIX в. *бӯла̃и̃и* (RJA).

▲ Вероватно од ит. *bolla* ‘надимање; печат’ (Skok 1: 185–186 s.v. *bōla*).

△ Ит. реч од лат. *vŭlla(m)* ‘амајлија; урез на вратима’ (DELI 152; DEI 553; REW § 1385).

✧ Значења ‘кокица’, ‘правити кокице’ посведочена само у говору Васојевића.

булат *була̑й̑и*, *-̑ам* impf. ‘паковати’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *забула̑й̑и* pf. ‘добро затворити, запечатити’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *забула̑в̑а̑й̑и* impf. ib. (id.), *одбула̑й̑и* pf. ‘отворити коверат, писмо’ ib. (id.), *одбула̑в̑а̑й̑и* impf. ib. (id.); такође *буле̑й̑ина* f. Стара ЦГ (Пешикан, без значења). — Од XIX в. (RJA).

▲ Од ит. *bolla, bollare* ‘надимање, печат; надимати се, ударати печат’ (Skok 1: 185–186 s.v. *bòla*).

△ За етим. в. **була**.

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

булин *бул̑ин* m. ‘мала, главна кугла за буће’ Његуши (Otašević).

▲ Од вен. *bolin*, ит. *bollino* ‘врста мале кугле’ (Vinja 1: 85; Lipovac-Radulović I 42; Musić 140).

△ Вен. / ит. реч деноминал од ит. *bollare* ‘стављати печат’, од лат. *BŪLLA*(M) (DELI 152; DEI 553; REW § 1385).

- Лексема није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

бура *бу̑ра* f. ‘влага, влажност’, ‘невреме’ Загарач (Ћупићи), *бу̑ран*, *-рна*, *-рно* ‘влажан, кишовит (обично о годишњем добу)’ ib. (id.), *бу̑рно* adv. ‘кишовито’ ib. (id.). — Од XVIII в.; у значењу ‘север’ од XIII в. (RJA).

▲ Вероватно од вен. *bora*, ит. *bora* ‘северни ветар’ на Јадранском приморју (Skok 1: 238 s.v. *bùra*; Musić 140); у осталим с.-х. говорима могуће да је у

питању свесловенска реч, потврђена у псл. у значењу ‘вихор’ (Skok l.c.; SP 1: 453 s.v. *búra*; ЭССЯ 3: 97–98 s.v. **bura / *bur’a*).

△ Вен. / ит. реч од лат. *VŎREA(M)* ‘северни ветар’, грчког порекла (DELI 155; DEI 561; REW § 1219).

✧ Лексема посведочена у говорима Јадрана у значењу ‘североисточни ветар’.

бурдељ *бурдељ* т. ‘трошна кућа; јавна кућа’ Васојевићи (Боричић), ‘неуредан простор (кућа)’ Велика (Јокић). — XIX в. (RJA).

▲ Вероватно од ит. *bordello* ‘јавна кућа’ (Skok 1: 239 s.v. *bùrdelj*); истисло из употребе венецијанизам *казин / кажин* < вен. *casin* (Vinja 1: 87–88).

△ Ит. реч од фрнч. *bord*, срлат. *BORDUM* ‘даска’ (DEI 563; REW § 1216).

✧ Лексема посведочене на Хрватском приморју, *бурдил* ‘вика, граја’ воде порекло од вен. *bordelo* ‘метеж, гужва’, *bordelar* ‘правити буку’ (Vinja l.c.).

✧ Облик *бурдељ* у значењу ‘колиба’ највероватније води порекло од рум. *bordei* (Skok l.c.).

бустин *бусѝѝм* т. ‘комбинезон (може и грудњак)’ Његуши (Оташевић); такође *бусѝѝм* Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од ит. *bustino* ‘комбинезон’ (Skok 1: 244 s.v. *bust*; Musić 141).

△ Ит. реч изведеница од ит. *busto* ‘id.’, од лат. *VŪSTU(M)* (DELI 179; DEI 643; REW § 1422).

• Посведочен је облик *бусѝѝм* у говорима Зете (Башановић-Чечовић), са прелазом ром. *-n* у с.-х. *-m*, који није чест у романским позајмљеницама.

бутарга *буѡ̄а̄рга* f. ‘икра’ Спич (Поповић/Петровић), ‘повраћање’ *ib.* (id.),

буѡ̄̄арга заст. ‘усољена, сува икра рибе скакавице’ Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од вен. *botarga* ‘икра’ (Vinja 1: 90).

△ Вен. реч од гр. дијал. βοτάραγο (Vinja l.c.).

● У дубровачком говору посведочен је облик са непостојаним *a*, *буѡ̄̄араг* (Бојанић/Тривунац).

✧ У говорима око Скадарског језера посведочен је облик *авгѡ̄̄ар* (Skok 1: 245 s.v. *bùtarag*), директни грецизам, од гр. τὸ αὐγοτάραχο (Vinja l.c.).

бутига *буѡ̄̄ига* f. ‘продавница’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић),

‘кафана, дућан, радња’ Његуши (Оташевић), *буѡ̄̄ига* ‘продавница, радња’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *буѡ̄̄ига* Бјелопавлићи (Ћупић); такође *буѡ̄̄инга* Црмница (Милетић, без значења); и *буѡ̄̄ѣга* *ib.* (id., без значења). — Од XVII в. (RJA).

▲ Од вен. *botega*, ит. *bottega* ‘продавница, дућан’ (Skok 1: 245 s.v. *bùtiga*; Musić 141; Lipovac-Radulović I 43).

△ Вен. / ит. реч од лат. APOTHĒCA(M), грчког порекла (DELI 159; DEI 249; REW § 531).

● У црмничком говору посведочен је облик *буѡ̄̄инга* (Милетић), са уметнутим сугласником *-н-*, што је честа појава међу романским позајмљеницама.

буће *бӯће*, -ā pl. t. ‘игра с куглама’ Његуши (Otašević). — (RJA).

▲ Од ит. *boccia* ‘дрвена лопта за игру’ (Skok 1: 177–178 s.v. *bōca*; Musić 141).

Могући предложак и вен. *bocia* ‘глава; округли предмет’ (Vinja 1: 85).

△ Нејасно; можда у вези са реконструисаним облицима *ВОККЈА и *ВОТТІА ‘округли предмет’ (DELI 150–151; DEI 547).

- У приморским говорима посведочен је и облик *бõћа*, в. Vinja l.c., фонетски ближи романском предлошку, док је у облику *бӯћа* дошло до прелаза ром. вокала -o- у с.х. -y-, што је честа појава у романским позајмљеницама.

вагабунд *вагабунд* т. ‘скитница, пробисвет’ Његуши (Otašević), *вагабунда* т. Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од ит. *vagabondo* ‘скитница, луталица’ (Lipovac-Radulović I 370).

△ Учена реч, од постклат. VAGABŪNDU(M) < VĀGU(M) ‘који лута’, могућег ие. порекла (DELI 1408; REW § 9121; de Vaan 651).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

ваган *ваг̃ан* т. ‘здела, чинија’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Плав и Гусиње (Reković), ‘житна мера’ Зета (Башановић-Чечовић), фиг. ‘јело’ Спич (Поповић/Петровић), Загарач (Ћупићи), фиг. ‘материјално стање’ ив. (id.), Стара ЦГ (Пешикан, без значења), *ваган* ‘већи дрвени суд из којег се једе’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ), ив. (Боричић), ‘мера за жито’ ив. (id.), Велика (Jokić), *ваган* ‘дрвена посуда за јело’

Рожаје (Hadžić), *ваганчић* dem. Загарач (Ћупићи); глагол *развагãнӣи* pf. ‘раселити, раскућити’ Васојевићи (Боричић). — Вук, Белостенец, Шулек (RJA).

▲ Од фурл. *vagán, bagán* ‘када’ (Skok 3: 559 s.v. *vagàn*).

● Посведочен и варијетет *вагун* Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), Вис (Roki) / *вагун* Селца на Брачу (Vuković), Брач (Šimunović).

✧ Уп. ит. дијал. *bàgano* ‘место у коме се чува посуђе’, *gabána* ‘посудица’, *savagno, gavagno* ‘корпа’ (Skok l.c.).

важ *vâж* f. ‘ваљкаста лимена посуда за кафу и др.’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), ‘посуда за цвеће’ Његуши (Otašević), *важич* dem. Стара ЦГ (Пешикан), *важича* dem. Зета (Башановић-Чечовић). — (RJA).

▲ Од ит. *vaso* ‘врста посуде’ (Skok 3: 568 s.v. *vâš*; Lipovac-Radulović I 371; Musić 141).

△ Ит. реч од лат. *vāSU(M)*, од кллат. *vās*, посведоченог пит. порекла (DELI 1414–1415; REW § 9161; de Vaan 655).

● У конавоском говору посведочен је облик *vâз* (Kašić), у коме није дошло до честог прелаза ром. интервокалног *-s-* у с.-х. *-ж-*.

ваканца *вакãница* f. ‘одмор, распуст’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од ит. *vacanza* ‘одмор, распуст’ (Lipovac-Radulović I 370).

△ Ит. реч је дериват од уч. ит. глагола *vacare* ‘остати без нечега’, од лат. *VACĀRE* ‘бити празан’, ие. порекла (DELI 1407; REW § 9108; de Vaan 649).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

вала *vàla* f. ‘увала, долина, дубодолина’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *vâla* Његуши (Оташевић). — (RJA).

- ▲ Можда далм.-ром. лекс. остатак од лат. VALLES; према другом тумачењу, у питању је чист италијанизам, од ит. *valle* ‘долина, увала’ (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Етимологија лат. VALLES није разрешена (de Vaan 652).

- У говорима ји. Боке посведочен је венецијанизам *валâда* ‘удолина’ (Lipovac-Radulović I), од вен. *valada* ‘id.’.

валижа *валѝжа* f. ‘кофер’ Спич (Поповић/Петровић); такође *валѝца* ‘путнички кофер’ Његуши (Оташевић). — (RJA).

- ▲ Од вен. *valisa* ‘кофер, пртљаг’ (Skok 3: 562 s.v. *vàlīža*; Musić 142; Lipovac-Radulović I 370).

△ Нејасно; можда у вези с лат. *VIĻICE(M)* ‘који има двоструки конач’, неразрешене етимологије (DELI 1410; DEI 3980–3981; de Vaan 340).

- У говору Будве и Паштровића посведочен облик *валѝца* (Lipovac-Radulović II).

вапор *вайѝор* m. ‘брод, пароброд’ Спич (Поповић/Петровић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), *вайѝор* Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), *вайѝор*

Плав и Гусиње (Reković), *вайџр* Црмница (Милетић, без значења); такође *вамџор* ‘лађа’ Загарач (Ђупићи). — (RJA).

▲ Од вен. *varor* ‘лађа, брод’ (Skok 3: 690 s.v. *žvãmpiti*).

△ Учена реч, од лат. *VARĀRE(M)* ‘пара’, ие. порекла (DELI 1413; REW § 9147; de Vaan 654).

- У говорима Боке и Дубровника посведочени су романски деминутиви *вайџорин*, од ит. *varorino*, *вайџорџи*, од ит. *varoretto*; у дубровачком говору посведочена је и хибридна твореница *вайџорић* (Бојанић/Тривунац), где је на страну основу додат с.-х. деминутивни суфикс *-ић*.

вардат *вардаџи*, *-ам* impf. ‘претурати ствари, лупати’ Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), *вардаџи* ‘стварати галаму, бескорисно радити’ Бјелопавлићи (Ђупић), *вардаџа* f. ‘вика, галама; пометња’ Зета (Башановић-Чечовић). — Вук, Ивековић (RJA).

▲ Од вен. *vardar*, тј. од императивне форме *varda!* ‘чувај (се)’ (Vinja 3: 300).

- У говорима континенталне Црне Горе посведочено је више хибридних твореница у којима је на ову романску основу додат с.-х. суфикс – *вардџс* ‘веселе’ Ускоци (Станић), *вардача* ‘она која много прича, варда’ Пива (Гаговић), *вардачина* ‘онај који много прича, варда’ Пива (Гаговић), Никшић (Ђоковић).

✧ Вен. *varda!* постало је део морнарског вокабулара на источном Средоземљу, уп. нгр. βάρδα!, тур. *varda!* (Vinja l.c.).

вѐл *вѐл*, рл. *вѐлови* т. ‘врста женске мараме (део староцрногорске народне ношње)’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), ‘женска чипкана марама за младе и невесте’ *ib.* (БОРИЧИЋ); и са *ф-*: *фѐл* Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); такође *фѐљ* Његуши (Оташевић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — *вѐо*, *вѐло* (RJA).

▲ Од ит. *velo* ‘вео, врста мараме’ (Skok 3: 572 s.v. *vel*; Musić 142; Lipovac-Radulović I 372).

△ Ит. реч од лат. *vĒLU*(M), ие. порекла (DELI 1420; DEI 4002; de Vaan 660).

- У континенталним говорима Црне Горе посведочени су облици у којима је дошло до прелаза ром. *v-* у с.-х. *ф-*, *фѐл* Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), као и додатно умекшани облик *фѐљ* Његуши (Оташевић). Обе појаве се срећу и у домаћим речима, нпр. *ф’ѓр* < *в’ѓр* (Петровић/Ћелић/Капустина).

вѐлада *вѐлада* f. ‘свечани огртач’ Његуши (Оташевић). — (RJA).

▲ Од вен. (сев.-ит.) *velada* ‘део одеће, огртач’ (Vocero 784).

- Лексема није потврђена у другим говорима континенталне Црне Горе.

✧ Облици *вѐлада* (Пераст) и *вѐлаѓа* (Дубровник) ‘једро’ воде порекло од стит. *velata* ‘кратка пловидба пуних једара’; значење ‘врста огртача’ јавља се само у северноиталијанским говорима (Skok 3: 572 s.v. *vel*).

веладу *веладун* m. ‘мушки капут’ Његуши (Otašević), *веледун* ‘кратак капут’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘део одеће, грубљи капут’ Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — (RJA).

▲ Од вен. *veladon* ‘део одеће, капут’ (Musić 142).

△ Вен. реч је аугментатив од вен. *velada* ‘огртач’ (Vostio 784).

- У говору Будве и Паштровића посведочени су облици *веладин* / *веладу* (Lipovac-Radulović II).

веленца *велѐнца* f. ‘прекривач, врста танког ћебета’ Стара ЦГ (Пешикан). — *веленца*, *веленција* (RJA).

▲ Балк. реч каталонског порекла, вер. од придева *Valenciana* (Skok 3: 561 s.v. *valĩnca*); велики број облика и посредством венецијанског, уз прилагођавање с.-х. језичком систему, нпр. *левѐнција* Муртер, *звалѐнца* Ћунски (Vinja 3: 298).

- У говору Паштровића посведочен је и облик *валѐнца* (Skok l.c.).

✧ Романизам посведочен и у другим балк. језицима, уп. рум. *velința*, буг. *велѐнце*, алб. *veléndzë*, нгр. βελέντζα, тур. *velense* (Skok l.c.).

велуд *вѐлуд* m. ‘врста тканине, сомот, баршун’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević), ‘тканина слична сомоту’ Васојевићи (Стијовић 1996), *велуд* ‘сомот’ Спич (Поповић/Петровић). — *вѐлуд*, *велуи* (RJA).

▲ Од вен. *veludo* ‘сомот’ (Skok 3: 574 s.v. *vèlud*).

△ Вен. реч од лат. придева VILLŪTU(M), посведоченог тек у VII в.н.е., од лат. VELLUS, ие. порекла (DELI 1419–1420; DEI 4006; de Vaan 659).

- Посведочени су и облици *вѐлѹӣ* Дубр. (Бојанић/Тривунац) / *велѹӣ* Орбанићи у Истри (Kalsbeek), који могу водити порекло и од ит. лика *velluto*.

вера *vēpa* f. ‘бурма’ Спич (Поповић/Петровић), *vēpica* f. ‘алка’ иб. (id.). — (RJA).

- ▲ Вероватно од вен. *vera* ‘бурма’ (Skok 3: 576–577 s.v. *vèra*; Musić 142; Lipovac-Radulović I 373).

△ Вен. реч од познолат. VĪRIA(M) ‘наруквица’ (DEI 1799; REW § 9366).

- Лексема није посведочена у другим континенталним говорима Црне Горе.

веранда *vèrānda* f. ‘тераса, обично покривена и застакљена, трем; врста балкона’ Зета (Башановић-Чечовић).

- ▲ Од ит. *veranda* ‘врста балкона’ (Lipovac-Radulović I 373).

△ Ит. реч вероватно од порт. *varanda*, преко енгл. (XVIII в.); према другом тумачењу, од фр. *véranda* (XVIII в.) (DELI 1425).

- ✧ Лексема је део с.-х. књижевног језика, *vèrānda* (РСА).

вердура *verdūra* f. ‘зелен, поврће’ Његуши (Otašević).

- ▲ Од ит. *verdura* ‘поврће’ (Musić 143).

△ Ит. реч дериват од ит. *verde* ‘зелена боја’ од влат. VĪRDE(M), од лат. VĪRIDE(M) < лат. VIREŌ ‘бити зелен’, неразрешеног порекла (DELI 1425–1426; DEI 4017–4018; de Vaan 681–682).

- Лексема није посведочена у другим континенталним говорима Црне Горе.

веста *вѣста* f. ‘кратак капут’ Зета (Башановић-Чечовић).

- ▲ Од вен. *vesta*, ит. *veste* / *vesta* ‘одело, хаљина’ (Skok 3: 579 s.v. *věsta*; Musić 143; Lipovac-Radulović I 375).

△ Вен. / ит. реч од лат. *VĚSTE(M)*, ие. порекла (DELI 1432; REW § 9283; de Vaan 671–672).

- У говорима Боке посведочен је облик *вѣшта* (Lipovac-Radulović I), (Lipovac-Radulović II), (Musić), са типичним прелазом ром. сугласника *-s-* у с.-х. *-ш-*.

вештит *вештић* m. ‘одело’ Његуши (Otašević); и са *ф-*: *фештић* ib. (id.).

- ▲ Од ит. *vestito* ‘одело’ (Skok 3: 579 s.v. *věsta*; Musić 143; Lipovac-Radulović I 375).

△ Ит. реч изведеница од ит. *veste* ‘одело, хаљина’, за етим. в. **веста**.

- У континенталним говорима Црне Горе посведочен је облик у коме је дошло до прелаза *в* у *ф*, *фештић* (Otašević), уп. s.v. **вел**. Облици у којима ром. *-s-* није прешло у с.-х. *-ш-*, *вѣстић*, посведочени су у дубровачком и конавоском говору.

- ✧ У говору Дубровника посведочене су и хибридне творенице настале додавањем с.-х. суфикса на домаћу основу – *вѣстићина*, *вѣстица*, *вѣстичица* (Бојанић/Тривунац).

вида *vi̇da* f. ‘завртањ, шраф’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *vi̇da* Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), Плав и Гусиње (Рековић), Велика (Јокић), Рожаје (Надџић); деноминал *vi̇dāi̇i* *impf.* ‘навијати шраф’ Спич (Поповић/Петровић), *vi̇dāi̇i* Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *zavi̇dāi̇i* *pf.* ‘зашрафити’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *zavi̇dāi̇i* Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић), Велика (Јокић), *zavi̇dāvāi̇i* *impf.* Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *zav[ʋ]i̇dāvāi̇i* Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), *navi̇dāi̇i* ‘навити шраф, нашрафити’ *ib.* (*id.*), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘навити неки механизам (нпр. сат)’ Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), *fig.* ‘наговорити, подстаћи, напујдати’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *navi̇dāi̇i* ‘заврнути, зашрафити’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић), Велика (Јокић), ‘наговорити, подговорити, потпалити (некога)’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић), Велика (Јокић), *navi̇dā^o[ʋ]āi̇i* *impf.* Спич (Поповић/Петровић), *nāvi̇dān, -a, -o* изр. *īrīčā kā nāvi̇dān / nāvi̇dāna* ‘за особу која пуно прича, која је брбљива’ Зета (Башановић-Чечовић), *odvi̇dāi̇i* *pf.* ‘одврнути, одшрафити’ Његуши (Оташевић), *odvi̇dāi̇i* Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), *razvi̇dāi̇i* *pf.* ‘одшрафити’ Његуши (Оташевић), *razvi̇dāi̇i* Васојевићи (Боричић). — (RJA).

▲ Вероватно од вен. *vida* ‘шраф’ (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе). Оставља се могућност да је облик у говорима Боке и далм.-ром. лекс. остатак, имајући у виду озвученост оклузива, која се јавља и у далматском и у венецијанском (Ligorio 2014).

△ Вен. реч од лат. *VITE(M)*, ие. порекла (DELI 1445; DEI 4071; de Vaan 683–684).

✧ Облик *vīīta*, посведочен у Дубровнику, је пореклом од ит. лика *vite*, али се не искључује могућност да је можда у питању далм.-ром. лекс. остатак (Skok 3: 599 s.v. *vīta*).

вијаћ *viǰāḥ* m. ‘путовање, пут’ Његуши (Otašević). — *vūjāj* (RJA).

▲ Од ит. *viaggio* ‘путовање, пут’ (Skok 3: 588 s.v. *vija*; Musić 143; Lipovac-Radulović I 375).

△ Ит. реч од прованс. *viatge*, од лат. *VIATICU(M)*, изведеног од лат. *VIA(M)* (DELI 1435; DEI 4045; de Vaan 673–674).

● У конавоском говору посведочен облик *vūjaḥ*, као и глагол *viǰāḥaiī* (Kašić). Именица *viǰāḥaiīūr* / *viǰāḥaiīūr* ‘путник’, из дубровачког говора (Бојанић/Тривунац), води порекло од ит. *viaggiatore* ‘id.’.

волат *vōlāī* m. ‘зидани свод’ Стара ЦГ (Пешикан), *vōlāī* Црмница (Милетић), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘свод изнад врата или прозора’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), ‘засвођена затворска ћелија’ *ib.* (ead.), *ib.* (ead. 1996); глагол *vōlāīaiī* impf. ‘зидати свод’

Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), *вòлїѡїѡ* Васојевићи (Стијовић), *ib.* (сад. 1996), *сволїѡїѡ* рф. ‘озидати полукружно, у облику свода’ Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — (RJA).

▲ Од ит. *volto, voltare* ‘свод’, ‘окренути’ (Skok 3: 613 s.v. *vòlat*; Vinja 3: 308; Musić 144; Lipovac-Radulović I 377).

△ Ит. реч од влат. *VOLTĀRE, итератива од *VOLVITĀRE, заменио клат. VÖLVERE ‘окретати’, ие. порекла (DELI 1451–1452; DEI 4086; de Vaan 689–690).

● Лексема *сволїѡїѡ* води порекло од ит. *svoltare* ‘одвити’.

✧ У облику *волаїѡ* јавља се непостојано *a*, што је честа појава међу романским позајмљеницама.

Габела *Габѡла* f. ‘локалитет у Рисну’ Стара ЦГ (Пешикан).

▲ Вероватно од ит. *gabella* ‘намет’ (Musić 144; Lipovac-Radulović I 100).

△ Ит. реч од ар. *qabāla* ‘допринос’ (DELI 469; DEI 1744; REW § 4648a).

✧ Реч *габела* је у Боки првобитно имала значење ‘царина; место где се царини со’ (Lipovac-Radulović), а касније је почела означавати и назив локалитета.

газете *газѡѡе, гə̀зѡѡѡ̃* pl.t. ‘новине’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од вен. *gazeta*, ит. *gazzetta* ‘стари новац; новине’ (Skok 1: 557 s.v. *gàzeta*).

△ Нејасно; могуће порекло из византијског грчког (DELI 480; DEI 1777).

✧ Значење ‘новине’ проширило се у великом броју језика и постало интернационално (Skok l.c.).

галета *gàleṭa* f. ‘тврдо и округло пециво, ђеврек’ Спич (Поповић/Петровић), ‘бисквит, врста двопека’ Његуши (Otašević). — XIX в. (RJA).

▲ Од ит. *galletta* ‘врста пецива’ (Skok 1: 547 s.v. *gàleta*; Musić 145; Lipovac-Radulović I 101).

△ Ит. реч од фр. *galette*, деминутива од стфр. *gal* ‘каменчић’ (Skok l.c.; DELI 473; DEI 1753; Bloch/Wartburg 273; REW § 3655).

✧ Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

галијот *galiḡōṭ* m. ‘мангуп, препредењак, неваљалац’ Стара ЦГ (Пешикан), *galiḡōṭ* Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), ‘непослушан дечак, несташко’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *galiḡōṭ* ‘несташан човек, несташко, спадало, шаљивчина, који се какад грубо шали’ Загарач (Ћупићи), ‘непослушан дечак, несташко’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *galiḡōṭ* ‘спадало’ Бјелопавлићи (Ћупић), ‘рђав човек, нитков, криминалац’ Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић); придев *galiḡōṭās*, *-sīa*, *-sīo* ‘шаљив, несташан, препреден, немиран’ Загарач (Ћупићи); именице *galiḡōṭe* n. ‘дете галиот, мали галиот, шаљиво и немирно дете’ *ib.* (Ћупићи), *galiḡōṭluk* m. ‘несташлук’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); глагол *galiḡōṭīṭi* impf. ‘бити несташан, шалити се, бити немиран’ Загарач (Ћупићи), *galiḡōṭīṭi* Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина),

изгалидѝйѝ се рф. ‘искварити (се), избеобразити (се) (о особи)’ Загарач (Ћупићи),

ѝрогалидѝйѝ се рф. ‘постати галиотаст, немиран, постати препреден’ *ib.* (*id.*).

▲ Од вен. *galioto* ‘нитков, криминалац’ (Skok 1: 547 s.v. *gàlija*; Musić 145; Lipovac-Radulović I 101).

△ Вен. реч изводи се од *galea* ‘галија’ и носи првобитно значење ‘робијаш који служи казну веслајући на галији’.

✧ Лексема је развила велики број хибридних твореница у континенталним говорима Црне Горе, нпр. *гали’оче* ‘неваљало дете; неваљала особа’ Ускоци (Станић), Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица), *галијдѝлук* ‘несташлук; рђаво дело’ Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица).

гарабин *гарабѝн* м. ‘врста пушке (једноцевке), пушка уопште’ Загарач (Ћупићи), ‘карабин, кратка пушка’ Васојевићи (Боричић), Рожаје (Надџић); и са *к-*: *карабѝн* ‘врста пушке, пушка уопште’ Загарач (Ћупићи).

▲ Од ит. *carabina* ‘врста пушке’ (Lipovac-Radulović II 131).

△ Ит. реч од фр. *carabine*; у ит. први пут забележено у XVI в. (DELI 203; DEI 749).

• Посведочени су и облици са почетним *к-*, *карабѝн* Загарач (Ћупићи), *карабина* Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II).

гарбун *гарбѝн* м. ‘дрвени угаљ’ Његуши (Оташевић).

▲ Од ит. *carbone* ‘угаљ’ (Skok 2: 50 s.v. *karbѝн*; Musić 146; Lipovac-Radulović I 104).

△ Ит. реч од лат. CARBŌNE(M), могућег ие. порекла (DELI 204; DEI 756; REW § 1674; de Vaan 91–92).

✧ У овом романизму присутна је честа промена безвучног велара *c-* у његов звучни парњак *z-*, в. Musić 91.

гарофан *garofan* м. ‘цвет жуте боје, каранфил’ Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић); такође *горофиље* п. Кучи (Петровић/Телић/Капустина).

▲ Од вен. *garofolo* ‘каранфил’ (Vinja 1: 165–166).

△ Вен. реч од лат. CARYŌPHYLLU(M), грчког порекла (DELI 477; DEI 1766; REW § 1727).

• Посведочено је више фонетских варијанти овог романизма – *gārōnfō* сз. Бока (Musić), *garōful* / *garōфуо* / *garōфало* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), *gāрифул* Сумартин (Novaković) / *garîful* Брусје (Dulčići), *горофиље* Кучи (Петровић/Телић/Капустина).

гафа *gāfa* ф. ‘метални предмет који служи као веза балвана, греда; кламфа’ Спич (Поповић/Петровић), Кучи (Петровић/Телић/Капустина), Васојевићи (Боричић), Велика (Jokić).

▲ Од ит. *gaffa* ‘спојница за греде’ (Vinja 1: 162).

△ Ит. реч девербал, од ит. глагола *gaffare*, који је у ит. ушао преко фр. *gaffer*, могућег готског порекла (DELI 470; DEI 1745; Bloch/Wartburg 271).

- У говору Никшића посведочен је и облик *gàva* (Ђоковић), у коме је дошло до прелаза $\phi > v$, највероватније под утицајем источнохерцеговачких говора у којима се глас ϕ не изговара, в. Musić 87.

гвантијера *гванѝѝјера* f. ‘послужавник, тацна’ Његуши (Otašević); такође *кванѝѝјерна* Стара ЦГ (Пешикан).

- ▲ Од ит. *guantiera* ‘врста посуде (у којој су се некада држале рукавице)’ (Skok 1: 641 s.v. *gvàntira*; Lipovac-Radulović I 115).
- △ Ит. реч дериват од ит. *quanto* ‘рукавица’, од фрнч. *want* (DELI 526–527; DEI 1883; REW § 9500).
- У говорима Старе Црне Горе посведочен је облик *кванѝѝјерна*, у коме је присутан чест прелаз ром. *g-* у с.-х. *k-*, као и уметање назала.

гвардија *гвâрдија* f. ‘стража, пратња, гарда’ Његуши (Otašević).

- ▲ Од ит. *guardia* ‘стража, пратња’ (Skok 1: 641–642 s.v. *gvârdija*; Musić 146; Lipovac-Radulović I 115).
- △ Ит. реч девербал, од ит. глагола *guardare* ‘гледати, посматрати’, од герм. *wardōn* (DELI 527–528; DEI 1885; REW § 9502).
- У бокешким говорима посведочен је и романизам *гвардијан* ‘старешина самостана’ (Lipovac-Radulović I), (Lipovac-Radulović II) / *гвардијан* сз. Бока (Musić) који води порекло од ит. (*padre*) *guardiano* ‘id.’.

гета *гѝѝа* f. ‘вунена ручно плетена плетена доколеница без наглавака’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ђупићи),

Бјелопавлићи (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996), *ib.* (Боричић); такође *конгѐџе* f. pl. ‘кратке женске чарапе које су обично ишаране’ Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од сев.-ит. *gheta* ‘врста чизме’ (Skok 1: 561 s.v. *gète*).

△ Ит. реч од фр. *guêtre*, од фрнч. *wrist* (DELI 489; DEI 1791; REW § 9577).

- У говору Зете посведочен је лик *конгѐџе*; лексема у овом облику није забележена у речницима северноиталијанских говора.

гоба *гѐба* f. ‘грба’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); придев *гѐб̄ав, -а, -о* ‘који је погнут у леђима, који има грбу на леђима, грбав’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *гѐб̄аф* ‘id.’ Зета (Башановић-Чечовић); именице *гѐбавац* m. ‘човек који има грбу на леђима, грбавац’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *гѐбавица* f. ‘грбава женска особа, грбавица’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *гѐба(j)ица* ‘id.’ Спич (Поповић/Петровић), *гѐб̄авко* m. ‘грбав, погрбљен човек’ Загарач (Ћупићи), *гѐбо* m. ‘грбав човек, грбавац’ Спич (Поповић/Петровић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); глагол *погѐб̄ӣи се* pf. ‘погурити се’ Његуши (Otašević). — (RJA).

▲ Од вен. *gobo*, ит. *gobbo* ‘грбав’ (Skok 1: 583 s.v. *gob*; Musić 147; Lipovac-Radulović I 107).

△ Вен. / ит. реч од влат. *GŪBBU(M), од кллат. GĪBBU(M), ие. порекла (DELI 507; DEI 1837; REW § 3755; de Vaan 259–260).

✧ Романизам се прилагодио с.-х. језичком систему и развио велико деривационо гнездо, које укључује придеве, именице и глаголе, без образовања нових значења.

ГОДИМЕНАТ *годимѐнаѝ* т. ‘угодност, оно што је угодно, што је пријатно’ Загарач (Ћупићи). — У црногорској пословици (RJA).

▲ Од ит. *godimento* ‘угодност, оно што је угодно’ (Skok 1: 556 s.v. *Gavže*; Musić 147; Lipovac-Radulović I 107).

△ Ит. реч дериват од ит. *godere* ‘уживати’, од лат. GAUDĒRE, ие. порекла (DELI 508; DEI 1838; REW § 3702).

● Лексема није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

✧ У облику *годимѐнаѝ* јавља се непостојано *a*, што је честа појава међу романским позајмљеницама.

ГОМА *гѝма* f. ‘гума’ Спич (Поповић/Петровић); деноминал *гомѝча* f. ‘гумени опанак’ *ib.* (id.).

▲ Од ит. *gomma* ‘гума’ (Skok 1: 632 s.v. *gùma*; Musić 147; Lipovac-Radulović I 107).

△ Ит. реч од лат. CŪMMI, односно од касније варијанте, забележене у VI в., GŪMMI, грчког порекла (DELI 510–511; DEI 1842; REW § 3702).

- Лексема је развила једну хибридну сложеницу, *гомѝча*, са с.-х. суфиксом *-ача*.

гравалѝа *гравѝа* f. ‘ваљкасти горњи кровни цреп’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), ‘коритасти цреп којим се покрива саставак две стране на крову’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи); такође *гравѝја* ib. (id.). — Вук (RJA).

- ▲ Далм.-ром. лекс. ост. од влат. *GRAVARIA (Ligotio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Влат. *GRAVARIA од крајњег лат. GRAVIS ‘тежак; озбиљан’, ие. порекла (de Vaan 272).

- У говору Загарача посведочен је и облик *гравѝја* (Ћупићи).

град *grād* m. ‘степен’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); такође *grāīī* ‘справа са скалом на којој има подељака, а служи за различита мерења (најчешће за мерење јачине алкохола у ракији)’ Зета (Башановић-Чечовић).— Код два писца XVII в. (RJA).

- ▲ Од ит. *grado* ‘степен’ (Skok 1: 602 s.v. *grād*¹; Musić 148; Lipovac-Radulović I 109).

△ Ит. реч од лат. GRĀDU(M) ‘корак’, од лат. GRADIOR ‘ходати’, ие. порекла (DELI 513; DEI 1852; REW § 3831; de Vaan 268–269).

- Посведочен и облик у коме је дошло до прелаза *-d > -īī*, *grāīī* Зета (Башановић-Чечовић); ова десоноризација у мрковићком у гусињском

говору резултат је албанског утицаја, у зетском, црмничком и кучком говору присутна је иста појава, али је факултативна и обухвата само неке сугласнике, нпр. -ð, као у романизму *grâi* (в. Ивић 1985: 162).

градела *gradëla* f. ‘решетка’ Стара ЦГ (Пешикан), ‘id., роштиљ’ Његуши (Otašević). — (RJA).

▲ Од ит. *gratella* ‘решетка’ (Skok 2: 182 s.v. *krâta*; Musić 148; Lipovac-Radulović I 109).

△ Ит. реч дериват од ит. *grata*, од лат. CRĀTE(M), могућег ие. порекла (DELI 518; REW § 2304; de Vaan 141).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

грагат *graiđai*, -ам impf. ‘рендати, стругати’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић); девербал *graiđач* m. ‘ренда, треница’ Његуши (Otašević).

▲ Вероватно од вен. *gratar* ‘стругати’. Могући предложак и ит. *grattare* ‘id.’ (Skok 1: 609 s.v. *gràtati*; Musić 148; Lipovac-Radulović I 109–110).

△ Вен. / ит. реч од герм. **krattōn*, можда преко прованс. *gratar* (DELI 518; DEI 1864; REW § 4764).

• Лексема је развила једну хибридну сложеницу, *graiđач*, са додатим с.-х. суфиксом -ач.

грација *grăcija* f. ‘веселје, славље, радост’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘id.; весела особа’ Загарач (Ћупићи), ‘радост, веселје’ Бјелопавлићи (Ћупић),

Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић); глагол *грација̃и̃* *impf.* ‘забављати се уз смех и весеље; веселити се’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *грација̃и̃* Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић), *узграција̃и̃* *pf.* ‘почети претерано испољавати веселост’ *ib.* (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић). — Од XV в. (RJA).

▲ Од ит. *grazia* ‘веселе, радост’ (Skok 1: 602 s.v. *gràcija*; Musić 148; Lipovac-Radulović I 108).

△ Ит. реч од лат. GRĀTIA(M), деривата од лат. GRĀTUS ‘захвалан’, ие. порекла (DELI 519; DEI 558; de Vaan 271–272).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

грего *grêgo* m. ‘југоисточни ветар’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Вероватно од вен. *grego* ‘североисточни ветар’ (Lipovac-Radulović I 59).

Мање је вероватан предлог ит. *greco* ‘id.’ (Musić 146), јер у њему није извршена соноризација оклузива.

△ Код вен. / ит. речи дошло је до семантичког помака са ‘грчки’ на ‘ветар који дува из правца Грчке’ (DELI 519; DEI 1868).

- Лексема посведочена у говорима Јадрана, без фонетских варијанти.

грешпа *grèšpa* f. ‘чипка, врста веза’ Његуши (Otašević), ‘id., украс за чаршаве, столњаке, сукње’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘чипка’ Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996); глагол *нагрешпа̃и̃* *pf.*

фиг. ‘наборати, смежурати’ Његуши (Otašević). — Од XVII в. у Дубровнику и у Црној Гори (RJA).

▲ Вероватно од вен. *grespa* ‘бора’ (Lipovac-Radulović I 110). Мање је вероватан предложак ит. *crespa* ‘коврца’ (Musić 148).

△ Вен. / ит. реч од лат. CRĪSPU(M) ‘коврцав’, ие. порекла (DELI 296; DEI 1154; de Vaan 145).

✧ У романизму је присутан чест прелаз ром. *s* у с.-х. *ш*.

гриља *grīlja* f. ‘капак на прозору’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *griglia* ‘решетка’ (Skok 2: 182 s.v. *krâta*; Musić 148; Lipovac-Radulović I 111).

△ Ит. реч од фр. *grille*, од крајњег лат. CRĀTĪCULUM, могућег ие. порекла (DELI 521; Bloch/Wartburg 292; REW § 2303; de Vaan 141).

• Романизам у овом облику није посведочен у другим говорима Црне Горе.

гулозан *gūlōzan*, -зна, -зно ‘похлепан на јело, прождрљив’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević); такође *gūlōžan* Црмница (Милетић, без значења). — XIX в. (RJA).

▲ Од ит. *goloso* ‘похлепан’ (Skok 1: 631 s.v. *gula*¹).

△ Ит. реч од лат. GULŌSU(M), деривата од лат. GŪLA ‘грло’ (DELI 509; REW § 3910; de Vaan 275).

• Посведочен је и облик *gūlōžan*, са честим прелазом ром. интервокалног -s- у с.-х. -ж-, в. Musić 93.

гумарабика *гумар`абика* f. ‘течно лепило за папир и кожу’ Плав и Гусиње (Reković).

▲ Од ит. *gommaràbica* ‘течни лепак’ (Skok 1: 632 s.v. *g`itma*; Lipovac-Radulović I 108).

△ Ит. реч од ученог лат. GUMMI ARABICUM (DEI 1842).

● У говорима Боке и Дубровника посведочен је облик *гомар`абика* (Lipovac-Radulović I), (Бојанић/Тривунац).

гурла *г`урла* f. ‘олук’ Његуши (Otašević).

▲ Вероватно од деминутива од ит. *gora* ‘канал’; у питању је искључиво далматски лик (Vinja 1: 196).

△ Нејасно; можда у вези с предром. *GAURA ‘канал’ (DEI 510–511; DEI 1846).

● Романизам у овом облику није посведочен у другим говорима Црне Горе.

✧ Могуће је да је у неком тренутку дошло до преклапања овог романизма са облицима *гурнал* ‘канал за одвод воде’ (у вези с вен. *gorna* ‘каналнић’) и *грунда* / *грунда`л* ‘стреха’ (од вен. *gronda*, *grondal*), који су, иако пореклом из различитих извора, семантички блиски, в. Vinja 1.c. Може бити и повратна позајмљеница из алб. **gërla*, уп. алб. *gërl-ac* ‘душник’ < **gьr(d)lo* ‘грло’ (Orel 115).

густ *г`уси* m. ‘уживање у нечему’ Бјелопавлићи (Тупић), *г`уси* ‘id., гушт, мерак, воља’ Васојевићи (Боричић). — Од XVII в. у Дубровнику *г`уси* (RJA).

▲ Од ит. *gusto* ‘укус; уживање’ (Skok 1: 636 s.v. *gŭst*¹; Musić 150; Lipovac-Radulović I 114).

△ Ит. реч од лат. GŬSTU(M), ие. порекла (DELI 531; REW § 3927; de Vaan 276).

• Посведочен и облик *gŭšii* Никшић (Ђоковић), ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), сз. Бока (Musić), Сумартин (Novaković) / *gŭšii* Црес (Houtzagers), у коме је дошло до врло честог прелаза ром. -s- у с.-х. -ш-.

✧ Глагол *gustipariti* је интернационални латинизам, са нем. суфиксом *-ieren* (Skok 1.c.).

дација *dâcija* f. ‘порез, дажба’ Његуши (Otašević), Загарач (Ђупићи). — Од XVI в. (RJA).

▲ Од ит. *dazio* ‘порез, намет’ (Skok 1: 371 s.v. *dacij*; Musić 150; Lipovac-Radulović I 56).

△ Учена реч, од лат. DĀTIO, дериват од лат. DĀRE ‘дати’, ие. порекла (DELI 312; DEI 1218; REW § 2484; de Vaan 174–175).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

дебото *debòto* interj. ‘заиста’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Вероватно од вен. *deboto* ‘ускоро’ (Musić 150; Lipovac-Radulović I 57).

△ Вен. реч је сложеница од предлога *de* и именице *boto* ‘ударац’, девербала од вен. *botare*, фрнч. порекла (Boerio 95; DEI 575).

- Посведочени су и облици *додѡѡа* Комижа (Mardešić-Centin) / *додѡѡа* Брусје (Dulčić).

дезвијат *дезвија̀ѡѡ*, -ам impf. ‘губити контролу над својим поступцима, лудети’ Спич (Поповић/Петровић), ‘распаметити, пошашавити, застраниити’ Његуши (Otašević), *ѡддезвија̀ѡѡ* pf. ‘изгубити памет, полудети’ ib. (id.); *дезвијан*, -а, -о ‘престрављен, избезумљен од страха’ Спич (Поповић/Петровић). — Код једног писца из Дубр. у XVI в. *д̀евзиј̄ан* (RJA).

▲ Од вен. *desviar* ‘скренути, обманути’ (Skok 3: 588 s.v. *viја*; Vinja 1: 125).

△ Вен. реч у вези с лат. *vīa*(м), ие. порекла (REW § 9295; 4044–4045; de Vaan 673–674).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

демиџана *демиџа̀на* f. ‘велика оплетена стаклена боца, за вино, уље’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *демиџа̀на* Велика (Јокић); такође *демижана* ‘id.’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *демижана* Васојевићи (Боричић); и са а-: *дамиџа̀на* ‘id.’ Спич (Поповић/Петровић), *дамижана* Васојевићи (Боричић); и са и-: *димиџа̀на* ‘id.’ Зета (Башановић-Чечовић), Црмница (Милетић), *димиџана* Васојевићи (СТИЈОВИЋ), ib. (ead. 1996), *димиџа̀на* Велика (Јокић). — Дубровник (RJA).

▲ Од вен. *damigiana*, ит. *damigiana* ‘боца за вино, уље’ (Skok 1: 378–379 s.v. *damìžāna*).

△ Ит. / вен. реч вероватно од фр. *damte-jeanne* ‘id.’, погрешно протумачено народном етимологијом као *dame Jeanne* (DELI 310). Могући предложак и прованс. *damajano* / *damejano* (DELI 1.c.; DEI 1207; REW § 2733).

✧ Посведочен прелаз предакценатског ром. вокала *-a-* у с.-х. *-e-* под утицајем дисимилације у облицима *демижана* / *демиџана*, као и прелаз ром. *-a-* у с.-х. *-и-*, ређи у романским позајмљеницама, у облицима *димџан* / *димџан* у говору Ускока (Станић). У облику *џемџана* до прелаза *џ* у *д* долази због мешања блиских дентала, уп. Musić 86.

денигат *денигаџи*, *-а^ом* рф. ‘преварити, изневерити’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од вен. *denegar*, ит. *denegare* ‘одбити, изневерити’ (Skok 1: 391 s.v. *denigati*; Vinja 1: 129).

△ Учена реч, од лат. DENEGĀRE (DELI 323; DEI 1248; REW § 2554).

● У говорима Боке посведочен је облик *денегаџи* (Lipovac-Radulović I).

дењат *дењаџи*, *-ам* impf. ‘удостојити се, изволети’ Његуши (Otašević), ‘уважавати, сматрати вредним; пристајати (чешће у негацији), оправдавати, уважавати, симпатисати, хтети, имати позитиван став према некоме или нечему’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *дењаџи* ‘удостојити’ Бјелопавлићи (Ћупић); придев *дењаџан*, *-зна*, *-зно* ‘љубазан, угледан, васпитан’ Његуши (Otašević). — Од XVI в. (RJA).

▲ Од ит. *degnare* ‘бити достојан’ (Skok 1: 391 s.v. *denjati*¹ *se*; Musić 152; Lipovac-Radulović I 60).

△ Ит. реч дериват од ит. *degnō* ‘достојан’, од лат. DIGNU(M) < лат. DECET, ие. порекла (DELI 319; DEI 1235; REW § 2639; de Vaan 164).

• Посведочен је и придев *дењоџан* у говору Будве и Паштровића (Lirovac-Radulović II), са прелазом ром. интервокалног *-s-* у с.-х. *-ж-*.

✧ Придев *дѣњѡзан* води порекло од ит. *degnoso* ‘id.’ (Skok I.c.).

деспек *десѣѣк* т. ‘инат’ Стара ЦГ (Пешикан); и са *и-*: *дешѣѣк* ‘id.’ Спич (Поповић/Петровић), *дешѣѣк[и]* Црмница (Милетић, без значења), ‘увреда’ Загарач (Ћупићи), *дешѣѣкѣи му/јој* ‘криво му/јој’ Велика (Jokić), ‘жао му/јој’ ib. (id.); деноминал *дешѣѣкѣиовѣи* (се) impf. ‘вређати (се), љутити (се)’ Загарач (Ћупићи); такође *дешѣѣи* ‘инат, љубомора’ Његуши (Otašević); и *дешѣѣи* ‘id.’ Његуши (Otašević).

▲ Од вен. *despeto*, ит. *dispetto* ‘пркос, инат’ (Skok I: 396 s.v. *dèspet*; Musić 152; Lirovac-Radulović I 61–62).

△ Вен. / ит. реч од лат. DESPECTU(M), парт. пасива од лат. DESPICERE ‘гледати’ < лат. SPICERE, ие. порекла (DELI 350; DEI 1348; REW § 2598; de Vaan 578–579).

✧ Милетић (*Црмнички говор*, 265) даје стдалм. рефлекс за лат. DESPECTUS (према Bartoli, *Das Dalmatische* II, 369) као етимон романизма *дешѣѣк[и]*.

дестезан *дѣсѣѣза^ен*, *-зна*, *-о* ‘пажљив, нежан’ Спич (Поповић/Петровић), *дѣсѣѣзно* adv. ‘пажљиво, нежно’ ib. (id.).

▲ Од вен. *desteso* ‘раширен’ (Vinja I: 126).

△ Учена реч, од лат. DISTĚNDERE, деривата од лат. TĚNDERE, ие. порекла (DELI 353; REW § 3038; de Vaan 612).

- У говорима Боке посведочен је облик *дешѿежѿ* adv. ‘полако’ (Lipovac-Radulović II), у коме сугласник *-ж-*, типичан за венецијански фонетизам, сведочи о његовом венецијанском пореклу.

дестрегат *дестѿрегѿѿ*, *-ѿм* pf. ‘упропастити, уништити’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), *дестѿрегѿ^овѿѿ* impf. Спич (Поповић/Петровић), *дестѿрегѿ^овѿње* n. ‘уништавање’ ib. (id.). — У писму црногорског владике из XVIII в. (RJA).

- ▲ Од вен. *destrigar* ‘размрсити’ (Skok 1: 396–397 s.v. *destrègati*; Musić 152; Lipovac-Radulović I 61).

△ Вен. реч од сложенице лат. префикса DIS- и гл. TRICĀRI, од лат. TRĪCAE ‘компликације; трикови’, неразрешене етимологије (DELI 354; DELI 1359; REW § 889; de Vaan 629–630).

- У бокешким говорима посведочени су и венецијанизми *дестѿрегадур* m. ‘расипник’, *дестѿрегадурица* f. ‘распиница’ (Lipovac-Radulović II), који воде порекло од вен. *destrigador*.

деференца *дефѿрѿнца* f. Црмница (Милетић, без значења). — Од XIV в. (RJA).

- ▲ Од вен. *deferenza* ‘разлика’ (Boerio 221).

△ Вен. реч од познолат. DIFFERĒNTIA(M), деривата од познолат. DIFFĒRERE, према кллат. DIFFĒRRE ‘носити с једног места на друго’ < лат. FERRO, FERRE, ие. порекла (DELI 336; DEI 1296; de Vaan 213–214).

- Посведочени су и облици *диферѣнца* Црес (Houtzagers) / *диферѣнца* (ČDL), *диферѣнац* / *деферѣнац* Вргада (Jurišić).

дишпар *dīšīpār* adj. indecl. ‘непаран, различит’ Његуши (Otašević), *īâr-dīšīpār* ‘игра пар-непар’ ib. (id.); деноминал *дишпарати се* impf. ‘играти се, коцкати се избацавањем прстију’ Спич (Поповић/Петровић).

- ▲ Од ит. (*numero*) *dispari* ‘непаран (број)’ (Musić 154; Lipovac-Radulović I 64).

△ Учена реч, од лат. DĪSPARE(M), од лат. PĀR, PARIS ‘једнак’, ие. порекла (DELI 350; DEI 1346; de Vaan 444–445).

- У његушком говору посведочен је облик *īâr-dīšīpār* (Otašević), којим се означава игре ‘пар-непар’.

догана *dogāna* f. ‘царина’ Његуши (Otašević); такође *догāња* ‘продавница, дућан’ Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Васојевићи (Боричић), Плав и Гусиње (Reković), ‘гостионица, крчма, радња’ Његуши (Otašević). — Од XVII в. *догања* (RJA).

- ▲ Од ит. *dogana* ‘царина’ (Skok 1: 410–411 s.v. *dīvōna*; Musić 154; Lipovac-Radulović I 65).

△ Ит. реч од ар. *dīwān*, перс. порекла (DELI 358; DEI 1372; REW § 2707).

- У говору Боке посведочени су италијанизми *доганѝјер* / *дованијер* „цариник“ (Lipovac-Radulović I), који воде порекло од ит. *doganiere* ‘id.’.

ДОНДО *дѡндо* т. ‘ујак’ Спич (Поповић/Петровић).

- ▲ Вероватно далм.-ром. лекс. ост. од лат. *DŌMĪNU(M)* (Ligorio 2014). Оставља се могућност да предложак може бити и ит. *donno* < лат. *DŌMĪNU(M)* (Vinja 1: 135–136).

△ Лат. *DŌMĪNU(M)* ‘господар’ је ие. порекла (de Vaan 177).

- Посведочени су и облици *дѡндо* (Корчула) / *дѡндо* (Дубр.) (Vinja l.c.).
- ✧ Старији облици из истог извора били би *дум* (Дубр.), *думам* Кавањин (Ligorio 2014).

дрето *дрѣѝто* adv. ‘право, директно, усправно’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић); такође *дрѣѝто* ‘id.’ Његуши (Otašević), Црмница (Милетић).

- ▲ Од вен. *dreto*, фурл. *dret* ‘право, директно’ (Skok 1: 433 s.v. *drèt*).

△ Вен. / фурл. реч од влат. **DIRĪSTU(M)* према кллат. *DIRĒSTU(M)*, сложенице од лат. префикса *DI-/DE-* и *RĒSTUS* < лат. *RĒGERE* ‘управљати, водити’, ие. порекла (DELI 343; DEI 1394; REW § 2648; de Vaan 517–518).

- У говорима Боке посведочен је облик *дрѣѝѝ* ‘прав’ (Lipovac-Radulović I), (Lipovac-Radulović II).

дублијер *дублїѣр* m. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), *дублїѣр* ‘велика воштана свећа’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), *дублїѣр* Црмница (Милетић, без значења). — Од XVI в. (RJA).

▲ Далм.-ром. лексички остатак од лат. DŪPLERIU(M) (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. DŪPLERIU(M) од крајњег лат. DŪO, DUAЕ, DUO ‘два’, ие. порекла (de Vaan 183, 475).

• У говору Вргаде посведочени су и облици *думїлїр* / *дуїлїр* (Јуришић).

дузина *дузїна* f. ‘комплет од 12 кашика, виљушака, тањира’ Спич (Поповић/Петровић), ‘туце, дванаест комада’ Његуши (Otašević), *дузїна* ‘топ робе, намотај штофа или платна’ Рожаје (Hadžić). — Од XVI в. (RJA).

▲ Од ит. *dozzina* ‘туце’ (Skok 1: 458 s.v. *dunjuli*; Musić 154; Lipovac-Radulović I 69).

△ Ит. реч од фр. *douzaine* ‘id.’ < фр. *douze* ‘дванаест’, од крајњег лат. DUODECIM, ие. порекла (DELI 363–364; Bloch/Wartburg 195; de Vaan 163).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Уп. вељотско *dotko*, фурл. *dodis* (REW § 2799).

думидаца *думидѡца* f. ‘влага, мемла’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević); такође *[ду]мидѡца* Црмница (Милетић, без значења); и *думадѡца* ‘влага у кући’

Загарач (Ћупићи); и *домадѐца* ‘id.’ *ib.* (id.); и *демодѐца* ‘id.’ Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од ит. *umidezza* ‘влага’ (Skok 3: 544 s.v. *umidan*; Musić 234; Lipovac-Radulović I 366).

△ Ит. реч дериват од ит. придева *umido* ‘влажан’, од лат. (Н)ŪMIDU(М) < лат. (Н)UMĒRE ‘бити влажан’, ие. порекла (DELI 1394–1395; DEI 3949; de Vaan 639–640).

✧ Интересантна је појава протетичког *ð*- у овом романизму која се не може тумачити италијанским облицима, уп. Vinja 1986: 429–430, али је могуће да је дошло до срастања предлога *d’umidezza*.

дуо *д̑̀о* ‘број у игри ‘циквање’’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996).

▲ Од ит. *due* ‘два’.

△ Ит. реч од лат. DŪO, DUAE, DUO ‘id.’, ие. порекла (DELI 366; de Vaan 183).

✧ Романизам чини део вокабулара у игри *циквање* (в. **циква**).

дуперат *дупер̑̀а̑̀и̑̀*, *-âм* *impf.* ‘трпети, подносити’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), ‘много употребљавати, трајати’ Његуши (Оташевић), *дупер̑̀а̑̀²в̑̀а̑̀и̑̀* *impf.* ‘убичајавати’ Спич (Поповић/Петровић); такође *дупер̑̀с̑̀а̑̀и̑̀* *impf.* Стара ЦГ (Пешикан, без значења); девербал *дуп̑̀ер̑̀* *m.* ‘средство’ Црмница (Милетић).

▲ Од вен. *doperar* ‘користити, употребити’ (Skok 1: 459 s.v. *dupeȓ̀at*; Musić 155; Lipovac-Radulović I 68).

△ Вен. реч од гл. *operar*, од крајњег лат. *OPERA(M)*, рл. од лат. *OPUS*, ие. порекла (DELI 835–836; REW § 190; de Vaan 432).

- У континенталним говорима Црне Горе посведочен је и облик *дуйерѝсѝи* (Пешикан).

дурат *дурѝи*, *-ѝм* impf. ‘трајати’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘трпети’ Његуши (Otašević), *дурѝи* ‘трајати, издржати’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), *дурѝи* Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *додурѝи* pf. ‘издржати, истрајати’ Спич (Поповић/Петровић), *додурѝи* ‘дотрајати’ Његуши (Otašević), *издурѝи* pf. ‘истрајати’ Спич (Поповић/Петровић), *издурѝи* Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *издурѝи* Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *иб.* (БОРИЧИЋ); придев *дурѝишан*, *-ина*, *-ино* ‘издржљив, отпоран, који има моћи’ Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи); прилог *дурѝино* adv. ‘отпорно, издржљиво’ *иб.* (*ид.*); такође *дурѝеѝишан*, *-ѝна*, *-ѝно* ‘трајан’ Стара ЦГ (Пешикан); и *дурл ѝја* m. ‘који је издржљив, истрајан, постојан’ Зета (Башановић-Чечовић). — Од XVI в. (RJA).

- ▲ Од ит. *durare* ‘трајати, издржати’ (Skok 1: 461 s.v. *durati*; Musić 155; Lipovac-Radulović I 69). Могући предложак и вен. *durar* ‘*ид.*’ (Boerio 249).

△ Ит. / вен. реч од лат. *DURĀRE*, у вези с лат. *DŪRUS* ‘тежак, трајан, издржљив’, ие. порекла (DELI 367; DEI 1403; REW § 2805; de Vaan 184).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Посведочена је хибридна твореница *дурл'ија* Зета (Башановић-Чечовић), у којој се уочава спој стране основе (гл. осн. од *дураӣ*) и страног творбеног форманта (суфикса турског порекла *-лија*).

ђелозан *ђѐлѡза^ен, -зна, -зно* ‘разметљив, надмен, који хоће да изазове завист, љубомору’ Спич (Поповић/Петровић), *ђелозир̄аӣ се* impf. ‘разметати се’ ib. (id.), ‘изазивати љубомору’ ib. (id.); и са *и-*: *ђилозан* ‘љубоморан’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *geloso* ‘љубоморан’ (Skok 1: 478 s.v. *đelōz*; Musić 156; Lipovac-Radulović I 71).

△ Ит. реч од црквенлат. ZELŌSU(M) ‘предан; ревностан’, посведоченог од краја V, почетка VI в., од лат. ZELUS, грчког порекла (DELI 481; DEI 1779; REW § 9614).

• Романизми *ђелоз'ија* ‘љубомора’ ји. Бока (Lipovac-Radulović I) / *ђилѡзија* сз. Бока (Musić), Дубр. (Бојанић/Тривунац) воде порекло од ит. *gelosia* ‘id.’.

ђиле *ђиле* п. ‘мушки прслук’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина); такође *ђило* ‘id.’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević).

▲ Вероватно од ит. *gilé* ‘прслук’ (Musić 156; Lipovac-Radulović I 72). Мање је вероватан предлогак фр. *gilet* ‘id.’ (Skok 1: 771 s.v. *jèlek*), с обзиром на *ђ-* у с.-х. облику.

△ Ит. реч од фр. *gilet*, од шп. *jileco* / *gileco*, од крајњег тур. *yelek* (Bloch/Wartburg 281; REW § 9582).

- У говору Будве и Паштровића посведочен је и облик *ђилек* (Lipovac-Radulović II).

✧ Облик *ђило* је вероватно наслоњен на домаће изведенице типа *одијело*.

ђир *ђîp* m. ‘шетња по вољи’ Његуши (Otašević), ‘полет’ Зета (Башановић-Чечовић); глагол *ђир`а̄ӣ* impf. ‘скитати, шетати, лутати’ Његуши (Otašević), *ђîp`а̄ӣ* Зета (Башановић-Чечовић); такође *ђîp`нȳӣ се* pf. ‘напредовати; успети’ ib. (сaд.).

▲ Од ит. *giro, girare* ‘круг, пут; ходати у круг’ (Skok 1: 13 s.v. *agir`at*; Musić 156; Lipovac-Radulović I 73).

△ Ит. реч од лат. GYRU(M), са деноминалом GYRĀRE, грчког порекла (DELI 499–500; DEI 1816; REW § 3937).

- У чакавским говорима посведочени су облици *јîp, јîp`а̄ӣ* (ČDL).

ђита *ђîтa* f. ‘скитња, шетња’ Његуши (Otašević), Загарач (Ђупићи), ‘бескорисност’ Његуши (Otašević); *ђîт`а̄ӣ* impf. ‘скитати, скитарати, тумарати, дангубити’ Загарач (Ђупићи).

▲ Од ит. *gita* ‘шетња, излет’ (Musić 156; Lipovac-Radulović I 73).

△ Ит. реч од парт. пас. стит. гл. *gire*, у вези с лат. ĪRE ‘ићи, ходати’, ие. порекла (DELI 500; DEI 1817; de Vaan 191–192).

- У говору Бакарца и Шкрљева посведочен је облик *јîтa* (Turina/Šerić).

ђорнале *ђор`на̄ле, -ā* f. pl. t. ‘новине’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *giornale* ‘новине’ (Lipovac-Radulović I 74).

△ Ит. реч дериват од ит. *giorno* ‘дан’, према лат. DIURNĀLE(M), лат. DIŪRNU(M) ‘дневни’ < лат. DĪE(M) ‘дан’, ие. порекла (DELI 497; DEI 1813; de Vaan 170).

- Романизам није посведочен у другим говорима континенталне Црне Горе.

ђусто *ђус̄т̄о* adv. ‘тачно, управо; таман, по мери’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), ‘исто тако’ Бјелопавлићи (Ћупић); глагол *ђус̄т̄а̄ӣ се* impf. ‘живети у слози, слагати се’ Васојевићи (Стијовић), *уђус̄т̄а̄ӣ* pf. ‘пажљиво урадити, дотерати, наместити’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од ит. *giusto* ‘тачно, управо’ (Skok 1: 787 s.v. *j̀usto*; Musić 156; Lipovac-Radulović I 75).

△ Ит. реч од лат. IŪSTU(M) ‘у складу са правдом’, од лат. IŪS, ие. порекла (DELI 504; DEI 1825; REW § 4635; de Vaan 316–317).

- У брачким говорима посведочени су облици *ј̀уш̄т̄о*, *јуш̄т̄а̄ӣ* (Šimunović).

ерат *ѣр̄а̄ӣ*, *ѣр̄а̄м* impf. ‘лутати, скитати’ Загарач (Ћупићи); и са *х-*: *хѣр̄а̄ӣ* ‘id.’ ib. (id.).

▲ Вероватно од ит. *errare* ‘лутати, скитати’.

△ Учена реч, од лат. ERRĀRE ‘id.’, ие. порекла (DELI 393; DEI 1525; de Vaan 194).

- У облику *хѣр̄а̄ӣ* (Ћупићи) јавља се протетичко *х-*.

✧ Скок бележи исти глагол, али у значењу ‘(по)грешити’ (Skok 1: 493 s.v. *erati*), што се поклапа са другим значењем ит. глагола.

жакет *жакѐѿ* m. ‘назив за женски горњи кратки капут, сако’ Зета (Башановић-Чечовић), *жакѐѿ* ‘капут’ Васојевићи (Боричић), *жакѐѿѿћ* dem. Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од фр. *jaquette* ‘врста јакне, капут’.

△ Фр. реч дериват од стфр. *jaque* ‘врста кратког капута’, према личном имену Jacob (Bloch/Wartburg 333; REW § 4567).

✧ Реч се из француског проширила у велики број светских језика, нпр. енгл. *jacket*, нем. *Jacke*.

жандар *жãндãр* m. ‘цандар, војник под оружјем за одржавање јавног реда и безбедности’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Боричић); и са *ѿ-*: *ѿãндãр* ‘жандарм’ Загарач (Ђупићи), *ѿандарчѿна* реј. ib. (id.), ‘жандарм с добрим особинама’ ib. (id.), *ѿандармѐрија* f. ‘жандармерија’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић), ib. (ead. 1996). — (RJA).

▲ Од фр. *gendarme* ‘полицајац’.

△ Фр. реч је сраслица од старофранцуског *gens d’armes* ‘људи од оружја’. Њен први члан је фр. *gent* ‘људи’, од лат. GENTE(M), акузатива лат. GENS ‘id.’, ие. порекла и фр. *arme* ‘оружје’, од лат. плурала ARMA, -ŌRUM ие. порекла (Bloch/Wartburg 279; REW § 3735; de Vaan 54, 258).

• У говору Бакарца и Шкрљева посведочен је облик са непостојаним *а*, *жандарам* (Turina/Šepić).

жбир *жбѝр* м. у примор. Стара ЦГ (Пешикан), ‘шпијун, ухода’ Његуши (Otašević), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Боричић), Велика (Jokić), фиг. ‘особа која је спретна, бистра, способна, проницљива; превртљива особа’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘вешт, лукав човек’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘ухода, шпијун’ Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), Велика (Jokić), *жбѝрче* п. ‘сналажљива особа која не бира средства да би остварила циљ’ Зета (Башановић-Чечовић). — (RJA).

▲ Од ит. *sbirro* ‘полицијски агент, чувар’ (Skok 1: 112 s.v. *bàreta*; Musić 157; Lirovac-Radulović I 383).

△ Ит. реч вероватно у вези с познолат. *ŪRRU(M)* ‘црвени мантил са капуљачом’, грчког порекла (DELI 1135; REW § 1117).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

запатат (се) *зайаѝѝѝ* (се), *-âм* (се) рф. ‘затворити (се), закључати (се), замандалити (се)’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи). — *ѝѝѝ* (RJA).

▲ Изведено од романизма *ѝѝѝ* ‘запонац на вратима’, од ит. *patto*, вен. *pato* (*de la porta*), фурл. *pad de puarte* (Skok 2: 619 s.v. *pât*).

△ Ит. / вен. / фурл. реч од лат. *PĀSTU(M)*, парт. пас. од лат. *PANGERE* ‘учинити стабилним, фиксирати’, *ie.* порекла (DEI 2808; REW § 6138; de Vaan 442–443).

- Романизам *īāīī* је у говорима Црне Горе посведочен само у сз. Боки (Musić).

зепе *zēīe, zēīā* f. pl. ‘кућне папуче од ваљане вуне’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘црна плетена патика с гуменим ђоном’ Васојевићи (Стијовић 1996), ‘наглавак, назувак, папуче’ *ib.* (Боричић), Плав и Гусиње (Reković).

▲ Вероватно од ит. *zerra* ‘закрпа’ (Musić 159).

△ Ит. реч девербал од ит. *zerrare* (DEI 4112).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

извентат *izvenīāīī, -ām* rf. ‘измислити’ Стара ЦГ (Пешикан).

▲ Од ит. *inventare* ‘измислити’ (Musić 159; Lipovac-Radulović I 137), са заменом ит. суфикса *in-* с.-х. *из-*.

△ Учена реч, од познолат. **INVENTĀRE* (DEI 2081; de Vaan 661).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

имбуљ *imbūļ* m. ‘завежљај, сноп’ Његуши (Otašević).

▲ Од вен. *imboġio* (Boerio 324) (Vinja 2: 12 s.v. *imbūj*).

△ Вен. реч у вези с лат. *INVOLVERE*, чему одговара влат. **INVOLIARE*, од лат. *VOLVERE*, ие. порекла (Vinja l.c.; REW § 4540; de Vaan 689–690).

- У говорима континенталне Црне Горе посведочени су облици *имбуља* ‘гломазна теретна животиња великих бокова’ Никшић (Ђоковић), *имбуља*

погрд. ‘она која је ружна, дебела, припроста’ Пива (Гаговић), за које није јасно да ли постоји формална веза с *имбуљ*.

инканат *инкѝнаѝ, -нѝа* т. ‘задужење, хипотека, лицитација’ Његуши (Оташевић).

— Код два писца XVII в. (RJA).

▲ Од ит. *incanto* ‘задужење, лицитација’ (Skok 1: 725 s.v. *inkanat*; Musić 160; Lipovac-Radulović I 127).

△ Ит. реч од средњовековног лат. INQUANTU(M) / INCANTU(M), према IN QUANTUM? ‘колико?’, ие. порекла (DELI 566; DEI 1981; REW § 6933; de Vaan 507).

● Посведочени су и облици у којима је испуштен сугласник *-н-*, *ѝканаѝ* Никшић (Ђоковић) / *ѝканаѝ* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица).

✧ У романизму *инкѝнаѝ* уочена је појава непостојаног *a*, честа у романским позајмљеницама.

интопат *инѝоѝаѝ, -ам* рф. ‘изненада наићи, набасати’ Његуши (Оташевић),

инѝоѝаѝ ‘шчепати, зграбити’ Васојевићи (Стијовић), ~ *се* ‘зграбити, шчепати један другога’ *ib.* (ead.).

▲ Од вен. *intopar* ‘срести (некога)’ (Boerio 350) (Vinja 2: 23 s.v. *intopat*).

△ Вен. реч дериват од вен. *topo*, неразрешене етимологије (DELI 615; DEI 2070, 3824).

✧ У говору ји. Боке посведочен је облик *инџојџајџ* ‘затворити рупу, зачепити рупу’, из етимолошки другог извора, тј. дошло је до мешања с ит. *tappare*, *tappo* ‘зачепити’ < фрнч. *tappo* (Vinja 1.c.).

интрат *и(н)џрџајџ*, -џм рф. ‘изненада наићи’ Стара ЦГ (Пешикан), *инџрџајџ се* ‘id., срести се’ Његуши (Оташевић), ‘намерити се, наићи (на некога нешто)’ Зета (Башановић-Чечовић), ~ *се* ‘сусрести се’ ib. (ead.), ‘id.’ Загарац (Ћупићи).

▲ Од вен. *intrar*, *entrar* ‘ући’ (Boerio 252) (Vinja 2: 23).

△ Вен. реч од лат. *INTRĀRE* < лат. *ĪNTRA* ‘унутра’, ие. порекла (DELI 386; REW § 4511; de Vaan 306).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

ишемпијат *ишемџијџајџ*, -џм рф. ‘излапети’ Стара ЦГ (Пешикан). — *ишемџио*, *ишемџијџајџи*, *ишемџијџајџи* (RJA).

▲ Вероватно од вен. *sempio*, *insempiarse* ‘једноставан; приглуп; бити приглуп’ (Musić 245; Lipovac-Radulović I 133).

△ Вен. реч од лат. *SĪMPLU(M)* ‘једноставан’, варијанте од лат. *SĪMPLEX*, ие. порекла (DELI 1149; DEI 3381–3382; REW § 7930; de Vaan 553).

✧ Симплекс *ишемџијџајџ* није посведочен у континенталним говорима Црне Горе, већ само у приморским.

јакета *јакџџа* f. ‘врста женске блузе’ Стара ЦГ (Пешикан), ‘женска јакна’ Његуши (Оташевић), ‘жакет, женски кратки капут’ Загарац (Ћупићи), Бјелопавлићи

(Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Црмница (Милетић, без значења), *јакетиа* ib. (id., без значења), *јакетиа* ‘кратак женски прслук без закопчавања, као део народне ношње’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), ib. (БОРИЧИЋ), *јакетица* dem. Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *јакечина* augm. ib. (id.); и са *џ*-: *џекетиа* ‘женска кошуља, блуза’ Плав и Гусиње (REKОВИЋ). — У Дубр. од XV в. (RJA).

▲ Од ит. *giacchetta* ‘јакна’ (Skok 1: 475 s.v. *džoka*; Musić 162; Lipovac-Radulović I 138).

△ Ит. реч дериват од ит. *giacca* ‘id.’ < стфр. *jaque, jaquette* ‘врста кратког капута’ (DELI 491; DEI 1801; Bloch/Wartburg 333).

- У плавско-гусињском говору посведочен је облик са почетним *џ*-, *џекетиа* (Reković). Облике *џакети* и *џакети* Скок објашњава преко тоск. *giacchetta* или енгл.-фр. *jacket* (Skok 1: 750 s.v. *jàka*).

јакетун *јакетиун* m. ‘кратак (мушки) капут, сако’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), ‘огртач, долама, грубљи жакет или сл. горњи део одеће’ Загарач (Ћупићи), ‘капут, сако’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *јакетић* dem. Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од ит. *giacchettone* ‘већи капут’ (Skok 1: 475 s.v. *džoka*; Musić 162; Lipovac-Radulović I 138).

△ За етим. в. **јакета**.

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

кадена *kadēna* f. ‘дуги ланац за мали женски џепни сат; ставља се око врата и држи сат који је заденут за појас’ Спич (Поповић/Петровић), ‘ланац за сат’ Његуши (Оташевић). — Од XIX в. на Приморју (RJA).

▲ Од вен. *cadena* ‘метални ланац’ (Skok 2: 12–13 s.v. *kadēna*; Musić 163; Lipovac-Radulović I 147).

△ Вен. *cadena* од лат. *CATĒNA*(M), неразрешеног порекла (DELI 217; DEI 812; REW § 1764; de Vaan 98).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

кадуч *kaduč* m. ‘врста дрвене посуде за складиштење сира’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘мање буре с једним дном, каца’ Загарач (Ћупићи).

▲ Далм. ром. лекс. ост. од лат. *CADŪCEU*(M) (Ligotić 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч дериват од лат. *CADUS* (REW § 1456).

- Лексема није посведочена у другим говорима Црне Горе.

кажин *kajîn* m. ‘јавна кућа, куплерај’ Његуши (Оташевић).

▲ Од вен. *casin* ‘кућа; објекат који служи за окупљање’ (Skok 2: 56 s.v. *kasarina*; Musić 163; Lipovac-Radulović I 163).

△ Вен. реч од крајњег лат. *CASA*(M), вероватно позајмљенице још у латинском (DEI 788; REW § 1728; de Vaan 96).

- У говору сз. Боке овај романизам има значење ‘збрка, галама’ (Musić).

каин *каѝн* м. ‘метални суд за умивање, лавор’ Његуши (Otašević), *каѝн* Загарач (Ћупићи), *ка’ѝн* Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од вен. *cain* ‘врста посуде’ (Skok 2: 62–63 s.v. *katîn*; Musić 163).

△ Вен. реч од ствен. *cadin*, од ит. *catino* < лат. CATĪNU(M), у вези с гр. котύλη (DEI 813; REW 1769; de Vaan 98).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе, без фонетских варијанти.

калат *кал’аѝ*, *-â°(м)* рф. ‘престати падати (о киши)’ Спич (Поповић/Петровић), ‘престати говорити, спустити тон’ *ib.* (id.), ‘пресахнути (о извору)’ *ib.* (id.), *кал’аѝ* *impf.* *ib.* (id.), *ѝрекал’аѝ* рф. ‘престати (о атмосферским падавинама, ветру)’ *ib.* (id.), ‘пресушити (о потоку)’ *ib.* (id.). — (RJA).

▲ Од вен. *calar*, ит. *calare* ‘спустити’ (Skok 2: 19 s.v. *kàlati*² (*se*); Vinja 2: 47–48; Musić 163).

△ Вен. / ит. реч од познолат. CALĀRE, гр. порекла (DELI 185; DEI 669; REW § 1487).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Романизам је у с.-х. говорима развио изузетно разгранат семантизам – ‘спуштати, скидати’, ‘престати падати (о киши)’, ‘пресахнути (о извору)’, ‘престати говорити, спустити тон’.

калешин *калешин* m. заст. ‘превозно средство налик фијакеру, лаке кочије са два или четири точка које вуче један коњ (коње и калешин имали су некад имућнији људи у селу)’ Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), ‘фијакер с два точка’ Његуши (Оташевић), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина).

▲ Од ит. *calessina* ‘врста фијакера’ (Musić 164; Lipovac-Radulović I 144).

△ Ит. реч деминутив од ит. *calesse* ‘id.’ < од фр. *calèche*, од крајњег чеш. *kolesa* (DELI 187; DEI 680; Bloch/Wartburg 97).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

калцета *калцѐѿа* f. ‘кратка чарапа’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи). — У Истри од XIX в. (RJA).

▲ Од ит. *calzetta* ‘чарапа’ (Skok 1: 670 s.v. *hlàčca*; Lipovac-Radulović I 143).

△ Ит. реч деминутив од ит. *calza* ‘id.’, од средњовек. лат. *CĀLCEA*(M) < лат. *CĀLCEU*(M) ‘ципела’, од крајњег лат. *CALX* (DELI 188–189; DEI 695; REW § 1495; de Vaan 86).

- У говору Пиве посведочен је облик *калчѐѿе* (Гаговић).

камара *кàмара* f. ‘соба, одаја’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Боричић), Велика (Јокић), *кàмарица* dem. Стара ЦГ (Пешикан), ‘собица у ајату’

Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); такође *кòмара* ‘посебна просторија за спавање, соба’ *ib.* (id.), *комарица* ‘*камарица* (в.)’ *ib.* (id.). — Од XVI в. (RJA).

▲ Од вен. *camara* ‘соба, просторија’ (Skok 2: 24–25 s.v. *kàmarà*; Musić 164; Lipovac-Radulović I 146).

△ Вен. реч од лат. *CAMERA*(M), грчког порекла (DELI 190; REW § 1545).

✧ Старија позајмљеница, из балк. латинитета, била би *кòмора* / *комòра* ‘собица без пећи’ (Skok l.c.). У случају ова два облика отвара се питање нагласка, старији га лик претпоставља на другом, венецијанизам на првом слогу. Грчки је *καμάρα*.

камаријера *камаријера* f. ‘собарица, слушкиња’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од ит. *camariera* ‘собарица’ (Skok 2: 24–25 s.v. *kàmarà*; Musić 164; Lipovac-Radulović I 146).

△ Ит. реч дериват од ит. *camera* ‘соба’, за етим. в. **камара**.

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

камарин *камарин* m. ‘остава’ Његуши (Оташевић).

▲ Од вен. *camarin*, ит. *camerino* ‘собица, остава’ (Lipovac-Radulović I 146).

△ Вен. / ит. реч деминутив од вен. *camara*, ит. *camera* ‘соба’, за етим. в. **камара**.

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

камастре *камàсїре*, -а f. pl. ‘вериге, ланци’ Његуши (Otašević). — *кòмосїре*, *кòмòшїре* (RJA).

▲ Далм.-ром. лекс. ост. од *CAMASTRA(M) (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Влат. реч од лат. CREMASTRA(M), тачније влат. грецизам (Ligorio 2014).

• Посведочен је и облик *кòмосїре* у говорима сз. Боке (Musić) и Никшића (Ђоковић).

камбрик *камбрїк* m. ‘врста танког ланеног платна’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević); такође *камрїк* ‘чвршће и дебље платно (за везење, кошуље и сл.)’ Загарач (Ђупићи), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), *камрик* ‘јачко платно’ Васојевићи (Стијовић 1996), id. (Боричић), *камарїк* ‘бело платно’ Плав и Гусиње (Reković).

▲ Од вен. *cambriche* ‘врста платна’ (Vinja 2: 52–53). Мање је вероватан предложак ит. *cambrì* ‘id.’ (Musić 163; Lipovac-Radulović I 147).

△ Вен. / ит. реч од имена града *Cambrai* на северу Француске, у коме се производила ова врста тканине; варијетет *cambriche*, карактеристичан за северноиталијанске говоре, развио се на основу пикардског изговора имена града (DELI 190; DEI 698).

• У варијетету *камрик* Загарач (Ђупићи), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996), id. (Боричић), Плав и Гусиње (Reković) дошло је до упрошћавања сугласничке групе -мбр- у -мр-.

КАМИЖОТ *камижòт* m. ‘дуга женска хаљина, саја’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од вен. *camisoto* ‘врста сукње’ (Skok 2: 27–28 s.v. *kamîž*; Musić 165).

△ Вен. *camisoto* демеминутив од вен. *camisa* < познлат. CAMĪSIA(M), могућег галског порекла (DELI 191; DEI 701; REW § 1550).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

☆ Старије позајмљенице, потврђене у балк. латинитету, су рум. *sătaşa*, алб. *këmishë, kmishë* (Skok l.c.).

КАНАВАЦА *канавàца* f. ‘крпа за прање пода’ Његуши (Otašević), ‘латно у које се увија дуван када се у јесен предаје фабрици’ Загарач (Ћупићи); такође *канàвица* ‘шаторско крило, јако платно, цвишња’ Рожаје (Hadžić). — Од XVII в. (RJA).

▲ Од вен. *sanevazza* ‘врста великог платна’ (Skok 2: 32 s.v. *kanàvac*; Musić 165).

△ Вен. реч се из северних дијалеката проширила и у књижевни језик, уп. ит. *canavaccio / conavaccio* (DELI 197; DEI 725).

● У говору Цреса посведочен је облик *каванàцу* (Houtzagers).

КАНТИНЕЛА *кант̄инѐла* f. ‘летва’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević), *ка[н]т̄инѐла* Црмница (Милетић, без значења); такође *кант̄инѐла* ‘дужа дрвена летва кровне конструкције која служи као подлога за цреп’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘пречка која се ставља на кључ на крову да би се слагали

црепови, или шта друго чиме се покрива кућа’ Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина).

▲ Од вен. *cantinela* (Musić 166), ит. *cantinella* ‘летва’ (Skok 2: 31–32 s.v. *kànat*³; Lipovac-Radulović I 151–152).

△ Вен. / ит. реч у вези с вен. *canton*, ит. *cantone* ‘угао’, за етим. в. **кангун**.

- Посведочен је и умекшани облик *канићњѐла* Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина).

кангун *канићун* т. ‘угао’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), *ка[н]ићун* Црмница (Милетић, без значења). — Од XV в. (RJA).

▲ Од вен. *canton*, ит. *cantone* ‘угао’ (Skok 2: 31–32 s.v. *kànat*³; Vinja 2: 58; Musić 166; Lipovac-Radulović I 152).

△ Вен. / ит. реч деривата од *canto* ‘угао између два зида’, од познолат. *CA̅NTHU(M)*, гр. порекла (DELI 197; DEI 728; REW § 1616).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

капабанда *каѿабанда* т. ‘командант сеоске муслиманске страже у служби италијанске и немачке окупаторске војске’ Васојевићи (Боричић).

▲ Од ит. *sarobanda* ‘коловођа’ (Lipovac-Radulović I 154–155).

△ Ит. реч сложеница од ит. *sapo* ‘глава’, од лат. *SĀPUT*, ие. порекла и *banda* ‘група’, од фр. *bande*, герм. порекла (DELI 199–200; de Vaan 91; Bloch/Wartburg 54).

- Лексема посведочена још у говору ји. Боке (Lipovac-Radulović I).

капара *kājpara* f. ‘предујам’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), ив. (БОРИЧИЋ), Плав и Гусиње (REKović), фиг. ‘прстен или новац који се даје девојци у знак заручења’ Загарач (Ћупићи); деноминал *kajpariscāi* impf. ‘дати предујам’ Стара ЦГ (Пешикан), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), Плав и Гусиње (REKović), *zakajpariscāi* pf. ‘давањем капаре обезбедити да се што добије; добити обећање за какав пристанак (нпр. девојке за удају)’ Загарач (Ћупићи), Васојевићи (БОРИЧИЋ). — Од XVII в. (RJA).

- ▲ Од ит. *saparra* ‘предујам’ (Skok 2: 40 s.v. *kāpara*).

△ Ит. реч сложеница од ит. *sapo* ‘глава’, од лат. *SĀPUT*, ие. порекла и *arra* ‘почетак гаранције’, учене речи, од лат. *ĀRRA(M)* (DELI 198; DEI 731; de Vaan 91).

- ✧ Балк. италијанизам, уп. рум. *săpară* f., буг. *kajáro* m. / *kājara* f., алб. *kaparr* m. поред *kaparre* f. и гл. *kaparrós* (Skok l.c.).

капац *kājac* adj. indecl. ‘кадар, вољан; способан’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), *kajāc* ‘властан’ Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *kājac* ‘id.’ Црмница (Милетић); такође *kōjāc* adj.

indecl. ‘способан, кадар’ Његуши (Otašević); и *каѝѝаѝ* м. у изразу: *биѝи каѝѝаѝ* ‘бити у стању, бити кадар, способан’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996).

▲ Од ит. *sarase* ‘кадар, способан’ (Skok 2: 39 s.v. *karâc*; Lipovac-Radulović I 153).

△ Учена реч, од лат. SARĀSE(M), деривата од лат. SĀPERE ‘узети; разумети’, ие. порекла (DELI 198; DEI 730; de Vaan 89–90).

• У његушком говору посведочен је облик *кѝѝаѝ* (Otašević), са секундарним прелазом $a > o$.

капелин *каѝелин* м. ‘капа, шешир’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); такође *каѝулин* ib. (id.).

▲ Од ит. *sarpellino* ‘шешир’ (Skok 2: 41 s.v. *kapèlin*; Musić 167; Lipovac-Radulović I 154).

△ Ит. реч дериват од ит. *sarpello* ‘id.’, од лат. SARĪLLU(M), неразрешене етимологије (DELI 198; de Vaan 89).

• У говору Куча посведочен је облик *каѝулин* (Петровић/Ћелић/Капустина).

капетан *каѝеѝан* м. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘официрски чин’ Загарач (Ћупићи), ‘старешина племена у Старој Црној Гори’ ib. (id.), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); придеви *каѝеѝанѝв*, *-а*, *-о* Стара ЦГ (Пешикан, без значења), *каѝеѝански*, *-ā*, *-ō* ib. (Пешикан, без значења), ‘који припада капетану, који потиче од капетана’ Загарач (Ћупићи); именице *каѝеѝансиѝво* п. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘капетанска власт’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина),

кайеџанџја f. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), *кайеџанџца* f. реј. ‘капетанова жена’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — Од XV в. (RJA).

▲ Од ит. *capitano* ‘капетан’ (Skok 2: 41 s.v. *karètān*; Lipovac-Radulović I 154).

△ Ит. реч од влат. *CAPITĀNU(M), деривата од лат. CĀPUT ‘глава’, ие. порекла (DELI 199; REW § 1634; de Vaan 91).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

капот *кайџџ* m. ‘капут’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘id., кабаница са капуљачом’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘сако, али и зимски капут’ Загарач (Ћупићи), *кайџџ* ‘капут, сако’ Васојевићи (Боричић), Плав и Гусиње (Рековић), *кайџџина* augm. Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), реј. ‘изношен капут’ Спич (Поповић/Петровић), *кайџџина* реј. Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *кайџџић* dem. Стара ЦГ (Пешикан), *кайџџић* dem. Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); *кайџџлија* реј. ‘капуташ, особа која носи капут и мисли да тиме одскаче од обичног света’ ib. (id.). — Од XIX в. (RJA).

▲ Од ит. *capotto* ‘капут’ (Skok 2: 38–39 s.v. *kàpa*; Musić 167; Lipovac-Radulović I 155).

△ Ит. *capotto* деминутив од ит. *sappa* < познолат. CĀPPA(M) (DELI 201; DEI 743; REW § 1642).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Уп. истрором. *capuoto* (Skok I.c.).

каприц *кайрѝц* м. ‘хир, поступак или намера који произилазе из пркоса’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Плав и Гусиње (Reković), *ка̀йриц* ‘инат’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996).

▲ Од ит. *capriccio* ‘хир’ (Skok 2: 45 sv. *kapurâl*; Musić 167; Lipovac-Radulović I 155).

△ Нејасно; можда у вези с ит. арх. *caporiccio* ‘жеља’ (DELI 202; DEI 745).

- Посведочена је и хибридна твореница *кайрѝција* ‘инација’ Ускоци (Станић), у којој се уочава спој стране основе (именица *кайриц*) и страног творбеног форманта (суфикса турског порекла *-ѝја*).

капула *кайѝла* ф. ‘црвени лук’ Његуши (Otašević). — Од XVII в. (RJA).

▲ Далм.-ром. лекс. ост. од лат. *СĒPU(L)LA(M)* (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. *СĒPU(L)LA(M)* вероватно дериват од *СĒРА*, могуће позајмљенице из непознатог извора (de Vaan 108).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Уп. алб. *qepule* (Ligorio 2014).

каре *ка̀ре* ф. рл. ‘врста кола’ Стара ЦГ (Пешикан), *ка̀ра* ‘запрежна кола’ Спич (Поповић/Петровић), ‘кола за муницију’ Васојевићи (Боричић); такође *ка̀р* м.

‘запрежна кола’ Његуши (Otašević), *карѝћ* m. ‘ручна колица на два или четири точка’ *ib.* (id.). — Код једног чакавског писца XVIII в. *кӑр* (RJA).

▲ Од ит. *carro* ‘запрежна кола’ (Skok 2: 45–46 s.v. *kar*²; Musić 168; Lipovac-Radulović I 156).

△ Ит. реч од лат. *CARRU(M)* ‘кола на четири точка’, ие. порекла (DELI 209–210; DEI 782; de Vaan 157–158).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана.

карета *карѝџа* f. ‘колица за преношење терета с једним точком и две ручице’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од ит. *carretta* ‘мала колица са два точка’ (Skok 2: 45–46 s.v. *kar*²).

△ Ит. реч дериват од ит. *carro* ‘запрежна кола’, за етим. в. **каре**.

- Лексема није посведочена у приморским говорима Црне Горе.

каријега *карѝјега* f. ‘дрвена столица са наслоном’ Стара ЦГ (Пешикан), *карѝјега* Велика (Jokić), *карѝјега* Његуши (Otašević), Бјелопавлићи (Ћупић), Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), *карѝјега* Црмница (Милетић, без значења); такође *карѝга* *ib.* (id., без значења), ‘четвороножна дрвена столица са наслоном’ Зета (Башановић-Чечовић), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); и *карѝга* Бјелопавлићи (Ћупић); и *кариџга* Васојевићи (Боричић).

▲ Од вен. *càrega / carìega* ‘дрвена столица’ (Skok 2: 63–64 s.v. *kàtrīda*; Musić 169; Lipovac-Radulović I 145).

△ Вен. реч можда у вези с лат. CAREX, неразрешеног порекла, иако нема семантичког поклапања (REW § 1689; de Vaan 93).

- У говору ји. Боке посведочен је облик *калијѣрга* (Lipovac-Radulović I).

карикат *карикãй̄*, -ам impf. ‘крцати, трпати’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *carricare* (Skok 2: 47 s.v. *kârag*; Vinja 2: 65 s.v. *kãrik*).

△ Ит. реч од лат. CARRICARE, деривата од лат. CĀRRU(M), ие. порекла (DELI 206; DEI 767; REW § 1719; de Vaan 157–158).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

кариола *кариѠла* ‘гвоздени кревет’ Спич (Поповић/Петровић); *кариѠлица* ‘ручна колица’ ib. (id.), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); *кари(в)Ѡлица* f. Стара ЦГ (Пешикан), *кариѠлица* Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *кариѠлице* f. pl. Васојевићи (Стијовић), ib. (ead. 1996); и *криѠлице* ‘ручна колица’ ib. (ead.), ib. (ead. 1996). — У Лици XIX в. *каријѠл / каријѠла* (RJA).

▲ Од ит. *carriola* ‘мала ручна колица’ (Skok 2: 45–46 s.v. *kar*²; Musić: 168; Lipovac-Radulović I 158).

△ Ит. реч дериват од ит. *carro* ‘запрежна кола’, за етим. в. **каре**.

- У васојевићком говору посведочен је облик *криѠлице* (Стијовић), оформљен највероватније секундарно.

каритад *кариѠã²ð* m. ‘сахрана’ Спич (Поповић/Петровић). — Од XVI в. код Дамлматинаца и Бокеља; *кариѠãй̄* од XVI в. код дубровачких писаца (RJA).

▲ Од стит. *caritade* ‘доброчинство’ (Skok 2: 52 s.v. *karità̄*; Vinja 2: 65).

△ Стит. реч од лат. *CARITĀTE(M)* ‘id.’, од лат. *CĀRUS* ‘драг’, ие. порекла (DELI 207; DEI 770; de Vaan 95–96).

✧ Значење ‘сахрана’ посведочено је само у говору Спича (Поповић/Петровић).

кароца *карђца* f. ‘кочија, лака превозна кола’ Његуши (Otašević), ‘коњска кола са два точка’ Зета (Башановић-Чечовић); такође *к`аруца* ‘двоколица’ Загарач (Ћупићи), Васојевићи (Боричић). — Од XIX в. (RJA).

▲ Од ит. *carrozza* ‘кочија’ (Skok 2: 45–46 s.v. *kar*²; Musić 169; Lipovac-Radulović I 159).

△ Ит. реч дериват од ит. *carro* ‘запрежна кола’, за етим. в. **каре**.

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

картолина *карђолѝна* f. ‘дописница’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *cartolina* ‘разгледница’.

△ Ит. реч дериват од ит. *carta* ‘хартија, папир’, од лат. *CHĀRTA(M)*, грчког порекла (DELI 210–211; DEI 786; REW § 1866).

• Лексема није посведочена у другим говорима Црне Горе.

карточ *карђђч* m. ‘картон’ Спич (Поповић/Петровић); такође *карђђч* Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Вероватно од ит. *cartuccia* ‘папир мањих димензија’.

△ Ит. реч дериват од од ит. *carta* ‘хартија, папир’, за етим. в. **картолина**.

- Лексема није посведочена у другим говорима Црне Горе.

кастиг *kàstīg* m. ‘брука, зло, несрећа’ Стара ЦГ (Пешикан), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘id., казна’ Његуши (Оташевић), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (БОРИЧИЋ), ‘свађалица, смутљивац; спадало, шалјивчина’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘груба шала, спрдња; стање свађе; брука, срамота’ Загарач (Ћупићи), ‘мноштво’ *ib.* (id.); деривати *кастиганик* m. ‘човек који је кастигован’ *ib.* (id.), ‘шалјивчина, спадало’ *ib.* (id.), *кастиганица* f. ‘жена која је кастигована, осрамоћена’ *ib.* (id.), ‘жена шалјивчина’ *ib.* (id.), *кастигуља* f. ‘превртљива, зла жена; жена рђавог понашања’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996); глагол *кастигаѝ се* *impf. impers.* Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘оштро казнити’ Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *кастигаѝ* Бјелопавлићи (Ћупић), Васојевићи (БОРИЧИЋ), *кастигаѝ* *impf.* Загарач (Ћупићи); такође *кастига* f. ‘кастигавање’ *ib.* (id.); и са *ш-*: *каштиг* ‘кастиг (в.)’ Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Бјелопавлићи (Ћупић), Велика (Јокић); деривати *каштиганица* f. ‘превртљива жена; жена рђавог понашања’ Загарач (Ћупићи), *каштигуља* f. ‘id.’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), Велика (Јокић), ‘шалјива женска особа’ Загарач (Ћупићи); глагол *каштигаѝ* (im)*pf.* ‘оштро казнити’ Спич

(Поповић/Петровић), ‘жестоко изгрдити, испсовати’ *ib. (id.)*, ‘казнити, кажњавати’ Загарач (Ћупићи), ‘брукати, срамотити’ *ib. (id.)*, ~ *се* ‘(о)брукати се, (о)срамотити се, десити се непријатност’ *ib. (id.)*, *кашиӣгав̄а̄ӣ* *impf. ib. (id.)*, *кашиӣгов̄а̄ӣ* *impf. Васојевићи (Боричић)*; такође *ка̄шиӣга* *f. ‘кас̄ӣга (в.)’ Загарач (Ћупићи)*; и *ка̄шиӣк* *m.* ‘,брука, срамота; мука’ Зета (Башановић-Чечовић). — Од XVI в. (RJA).

▲ Од ит. *castigo* ‘казна’ (Skok 2: 58 s.v. *kàstīg*; Musić 169; Lipovac-Radulović I 160).

△ Ит. реч девербал од ит. *castigare*, од лат. *CASTĪGARE*, од крајњег лат. *CAREŌ* ‘недостајати, бити без нечега’ (DELI 215; DEI 799; REW § 1749; de Vaan 92–93).

• Посведочени су и облици са прелазом ром. *s* у *с-х ш*, *кашиӣг*, *кашиӣга̄ӣ*.

✧ Романизам је развио разгранату породицу речи, коју чине глаголи и именице.

кастио *кас̄ӣо* ‘тврђава, кастел, градске зидине’ Његуши (Оташевић), и као топоним *Кас̄ӣјо*, *Каӣћ̄ела* *m.* Црмница (Милетић, без значења), ‘Петровац’ Спич (Поповић/Петровић), *каӣћ̄ео* *ib. (id.)*. — Од XV в. (RJA).

▲ Од ит. *castello* ‘замак’ (Skok 2: 57–58 s.v. *kàstel*; Musić 170; Lipovac-Radulović I 160). Могући предложак и вен. *castelo* ‘*id.*’ (Boerio 147).

△ Ит. / вен. реч од лат. *CASTĒLLU(M)*, деминутива од лат. *CĀSTRUM* ‘тврђава’, *ие. порекла* (DELI 214–215; DEI 799; REW § 1745; de Vaan 97–98).

• У говору Ускока посведочен је облик *ка̄шӣел* / *ка̄шӣель* ‘ситно, оштро камење; пут с таквим камењем’ (Станић).

кастрадина *касѝрадѝна* f. ‘суво месо’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), ‘осушено бравље или говеђе месо’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи).
— Од XIX в. у Дубр. и ЦГ (RJA).

▲ Од вен.-тршћ. *castradina* = *castratina* ‘суво месо’ (Skok 3: 574 s.v. *veljädina*; Musić 170; Lipovac-Radulović I 161).

△ Вен. / ит. реч изведеница је од лат. *CASTRATUS* ‘ушкопљен (брав)’, од крајњег лат. *CASTRĀRE*, ие. порекла (Skok I.c.; de Vaan 97–98).

• Посведочен и облик *касѝрадѝна* сз. Бока (Musić), Дубр. (Бојанић/Тривунац), Конавли (Кашић), Сумартин (Novaković), са прелазом ром. *s* у с.-х. *ш*. В. **кастрит**.

кастрит *ка̀сѝри̑и̑*, *ка̀сѝри̑м* impf. ‘одсецати, уништавати, таманити гране и врљике и сл.’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Боричић), *дока̀сѝри̑и̑* pf. ‘довршити сечење тањих грана са стабала’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *дока̀сѝри̑и̑* ‘id.’ ib. (id.), *иска̀сѝри̑и̑* pf. ‘откинути сечењем, исећи на мање делове, искасапити’ Загарач (Ћупићи), *нака̀сѝри̑и̑* pf. ‘насећи, наситнити већу количину нечега’ ib. (id.), *ока̀сѝри̑и̑* pf. ‘подсећи са стране дрво, живу ограду и сл.’ ib. (id.), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996), *поик̀асѝри̑и̑* pf. ‘поткресати доње гране на стаблу’ Загарач (Ћупићи), Васојевићи (Стијовић 1996), ib. (Боричић), *ѝрика̀сѝри̑и̑* pf. ‘сећи последње гране, гранчице које су намењене за сечу или недостају за неке намене’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); и *ѝрика̀сѝри̑и̑* ‘id.’ ib. (id.),

iprokàsīrīī pf. ‘посећи биљни густиш (дрвеће, жбуње, високу траву и сл.), посећи већу количину биља’ Загарач (Ћупићи), ‘просећи пут кроз шуму’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996); и *iprokàsīrāīī* ‘id.’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *skàsīrīī* pf. ‘скресати, искасапити, исећи, искидати’ Загарач (Ћупићи), ‘сасећи гране са стабла’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић), *ukàsīrīī* ‘сасећи гране са стабла’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); такође *krāšīīīī* impf. ‘сасецати гране’ Његуши (Otašević). — Од XVIII в. у Славонији (RJA).

▲ Од ит. *castrare* ‘кастрирати’ (Skok 2: 60 s.v. *kāštriti*; Musić 170; Lipovac-Radulović I 161).

△ Ит. реч од лат. *CASTRĀRE*, ие. порекла (DELI 215; de Vaan 97–98).

✧ Облик *kasīpiraiīī* је је у с.-х. говоре дошао преко нем. *kastrieren* (Skok l.c.).

✧ У погледу облика на *-iīī* и *-aiīī*, треба напоменути да ова друга варијанта стоји ближе ром. предлошку.

катрам *kaiīrām* m. ‘катран’ Његуши (Otašević). — Од XVII в. (RJA).

▲ На Јадрану романизам ар. порекла, од ит. *catrame* ‘катран’ (Skok 2: 63 s.v. *kātran*; Musić 169).

△ Од ар. *qatrān* (DELI 217; DEI 816; REW § 4684b); у ит. суфикс *-an* замењен је суф. *-ame* (Skok l.c.).

● Лексема у овом облику није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

кача *kā̂ча* f. ‘мала бакарна посуда са дугом дршком слична савременој кутлачи’

Спич (Поповић/Петровић), *ка̂чица* f. ‘мала каца за сир’ *ib.* (*id.*).

▲ Далм.-ром. лекс. остатак од познолат. *САТТИА(М)* (> ит. *cazza* ‘метална посуда’) (Ligotio 2014, са прегледом старије литературе).

● Лексема посведочена и у Конавлима (Кајић).

✧ Облици са *-ч-* старији од облика са *-ц-*, нпр. *каџол*, *каџола* (Skok 2: 10 s.v. *kā̂ča*¹).

кашета *кашѐџа* f. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), Црмница (Милетић, без значења), ‘сандук, кутија без поклопца’ Његуши (Оташевић), ‘дрвена кутија која нема поклопца’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘мањи дрвени сандук’ Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић); такође *ка̂шеџ* m. Велика (Јокић); и *ка̂ше* n. ‘дрвено сандуче, дрвено коферче’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ), Велика (Јокић).

▲ Од ит. *cassetta* ‘дрвени сандук’ (Skok 2: 43 s.v. *kā̂psa*; Musić 170; Lipovac-Radulović I 160). Могући предложак и вен. *casseta* ‘*id.*’ (Boerio 146).

△ Ит. / вен. реч дериват од ит. / вен. *cassa* ‘сандук’, од лат. *СА̂PSA(М)*, ие. порекла (DELI 213–214; REW § 1658; de Vaan 90–91).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

кашун *кашун* m. ‘већи сандук’ Стара ЦГ (Пешикан) ‘дрвени сандук за домаће потребе, са преградама и поклопцем одозго’ Црмница (Милетић), Спич

(Поповић/Петровић), ‘већи сандук с поклопцем’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић).

▲ Од вен. *casson*, ит. *cassone* ‘дрвени сандук’ (Skok 2: 43 s.v. *kàpsa*; Musić 170; Lipovac-Radulović I 161 s.v. *kašûn*).

△ Вен. / ит. реч дериват од ит. *cassa* ‘сандук’, за етим. в. **кашет**.

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

квадар *kvâdar* т. ‘оквир, слика с рамом’ Његуши (Otašević). — Код једног сплитског писца из XVIII в. (RJA).

▲ Од ит. *quadro* ‘оквир, слика с рамом’ (Skok 2: 250 s.v. *kvâdar*; Musić 170; Lipovac-Radulović I 182).

△ Учена реч, од лат. QUĀDRU(M), од крајњег лат. QUATTOR, ие. порекла (DELI 1008–1009; REW § 6921; de Vaan 505–506).

- Лексема није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

кварат *kvârai̯* т. ‘четвртина неке мере (килограма, литра, времена и сл.)’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996), ив. (Боричић), Плав и Гусиње (Reković), Велика (Јокић), ‘четвртина’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘четвртина; посуда запремине једног литра’ Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), *кварийић* дем. Загарач (Ћупићи). — Од XVII в. на Приморју (RJA).

▲ Од ит. *quarto* ‘четвртина неке мере’ (Skok 2: 251 s.v. *kvàrat*; Musić: 170; Lipovac-Radulović I 182).

△ Ит. реч од лат. QUĀRTU(M), од крајњег лат. QUATTOR, ие. порекла (DELI 1011; REW § 6936; de Vaan 505–506).

● У говору Сумартина посведочен је облик *квâрѣа* (Novaković).

квартат се *квâрѣаѣ се, -а̄м се* impf. ‘водити рачуна, мислити о нечему’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘машати се нечега, предузимати нешто’ Васојевићи (Стијовић 1996), ‘усуђивати се; имати храбрости’ иб. (Боричић), *квâрѣаѣ* ‘размишљати, намеравати, бринути’ Плав и Гусиње (Reković). — Од XVIII в. у Дубр. (RJA).

▲ Од ит. *squartare* ‘делити на четири дела’ са одбацивањем префикса, да би се створио имперфектив (Skok 3: 275–276 s.v. *skvârtati*).

△ Ит. реч од глат. *EXQUARTĀRE, од крајњег лат. QUARTŪS (DELI 1261; REW § 3061).

✧ У Дубровнику овај романизам има значење ‘убити, рашчетверити’; семантизам ‘мешати се у нешто’ посведочен је још у Босни (Skok I.c.).

квартир *кварѣаѣр* m. ‘пансион’ Спич (Поповић/Петровић), ‘стан; преноћиште, смештај’ Загарач (Ћупићи), Васојевићи (Боричић), Велика (Jokić). — Од XVIII в. (RJA).

▲ Од фр. *quartier* ‘кварт’, преко нем. или преко ит. *quartiere* (Skok 2: 251 s.v. *kvàrat*).

△ Фр. реч изведена од фр. *quart*, од крајњег лат. QUARTŪ(M) (Bloch/Wartburg 497–498; REW § 3061; de Vaan 505–506).

- У неким говорима континенталне Црне Горе посведочен је дисимиловани облик *кварџиљ* Прошћење (Вујичић), Пива (Гаговић), Ускоци (Станић).

кватро *квџиро* ‘број у игри ‘циквање’’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996).

▲ Од ит. *quattro* ‘четири’.

△ Ит. реч од лат. QUATTOR, ие. порекла (DELI 1012; DEIO 3175; de Vaan 505–506).

✧ Романизам чини део вокабулара у игри *циквање* (в. **ЦИКВА**).

кемпа *кѣмѣа* f. ‘кавез’ Његуши (Оташевић), ‘примитивна кућица, страћара’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина).

▲ Далм.-ром. лекс. ост. од лат. CAVEA, са $-vi > ib$ и типично бокелским прелазом $ai > e$ (Ligotio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. CAVEA од лат. CAVUS ‘празан, дубок’, ие. порекла (de Vaan 101–102).

- У говору Никшића посведочен је деминутив *кѣмѣица* (Ђоковић), са сугласником -м-, које Скок тумачи као уметнуто (Skok 2: 16 s.v. *kâjba*).

киљан *кѣљѣн* m. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), *киљѣн* ‘гранични камен, камен који означава међу на имањима, медник, међаш’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *кѣљан* ‘id., камен или дрво који у игри пловкања

служе као мета' Васојевићи (Стијовић); деноминал *киљанѝи се* impf. 'постављати гранични камен' Зета (Башановић-Чечовић). — (RJA).

▲ Вероватно далм.-ром. лекс. остатак од лат. COLUMNA (Лома 2009: 96).

△ Лат. реч дериват од лат. COLUMEN 'врх, узвишење', ие. порекла (de Vaan 127).

✧ Поред најчешћег 'камен међаш', у говорима Црне Горе посведочена су и значења 'кречњачки камен' и 'узвишење', в. Лома l.c. 91–92.

кимак *ки̋ма̋к*, *-мка* m. 'стеница' Стара ЦГ (Пешикан), *кима̋к* Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *кима̋к* Црмница (Милетић, без значења); такође *кимац* 'кимак (в.)' Васојевићи (Боричић), Велика (Јокић), *кимац* Васојевићи (Стијовић), *ib.* (Стијовић 1996), Плав и Гусиње (Рековић); деноминали *накимчѝи се* pf. 'испунити се мноштвом стеница' Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), *укимчѝи се* 'id.' *ib.* (ead.), *ib.* (ead. 1996). — (RJA).

▲ Далм.-ром. лекс. остатак од лат. CĪMICE(M) (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч неразрешене етимологије (de Vaan 114).

• У чакавским говорима посведочен је и облик *чим̋а̋к* (ЋDL), са романском палатализацијом, уп. вељ. *činko* (Ligorio 2014).

кола *ко̋ла* f. 'смола, лепак' Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *ко̋ла*

Васојевићи (Стијовић 1996), Плав и Гусиње (Reković); деноминал *кол̑а̑и̑* имрф. ‘лепити’ Стара ЦГ (Пешикан), *к̑ол̑а̑и̑* Спич (Поповић/Петровић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Загарач (Ћупићи), ~ *се* иб. (id.), *зак̑ол̑а̑и̑* рф. ‘залепити’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), *зак̑ол̑а̑и̑* Зета (Башановић-Чечовић), *зак̑ол̑а̑и̑* Васојевићи (Стијовић 1996), *зак̑ол̑а̑^о[в]а̑и̑* имрф. Спич (Поповић/Петровић), *џрик̑ол̑а̑и̑* рф. ‘id.’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *раск̑ол̑а̑и̑* рф. ‘id.’ иб. (id.).

▲ Од ит. *colla* ‘лепак’ (Skok 2: 122 s.v. *kōla*; Musić 171; Lipovac-Radulović I 166).

△ Ит. реч од влат. *CŎLLA(M), грчког порекла (DELI 251; DEI 1010; REW § 2039).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

колана *кол̑ана* f. ‘огрлица, ђердан’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *collana* ‘огрлица’ (Skok 2: 123 s.v. *kōlāna*; Musić 171; Lipovac-Radulović I 166).

△ Ит. реч дериват од ит. *collo* ‘врат’, од лат. CŎLLU(M), ие. порекла (DELI 253; de Vaan 125).

● Лексема није посведочена у другим континенталним говорима Црне Горе.

✧ Скок наводи и облике *кол̑аина* / *колајина* / *к̑олајна* (Вук) с нејасним уметањем гласова испред -н, уп. фурл. *golàine*, поред *golane*, где је такође посведочено уметање вокала (Skok l.c.).

коларина *коларѝна* f. ‘кравата’ Његуши (Otašević). — Од XV в. *коларѝн* (RJA).

- ▲ Од ит. *collarina* ‘оковратник’ (Skok 2: 123–124 s.v. *kòlār*; Musić 171; Lipovac-Radulović I 167).

△ Ит. реч дериват од ит. *collo* ‘врат’, за етим. в. **колана**.

- Лексема није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

колет *колѝт* m. ‘крагна (на капуцу и сл.)’ Његуши (Otašević). — Код једног дубровачког писца XVI в. (RJA).

- ▲ Од ит. *colletto* ‘крагна’ (Skok 2: 123–124 s.v. *kòlār*; Musić 172).

△ Ит. реч дериват од ит. *collo* ‘врат’, за етим. в. **колана**.

- Лексема није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

колур *кòлур* m. ‘боја’ Црмница (Милетић). — Од XV в. (RJA).

- ▲ Од вен. *color* ‘боја’ (Voegio 181). Могући предложак и ит. *colore* ‘id.’ (Musić 172).

△ Учена реч, од лат. COLŌRE(M), ие. порекла (DELI 255; DEI 1020; de Vaan 126).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

комодан *кòмодан*, -дна, -дно ‘простран, удобан’ Његуши (Otašević). — Од XVI в. (RJA).

- ▲ Од ит. *comodo* ‘удобан’ (Skok 2: 134 s.v. *komod*; Musić 172; Lipovac-Radulović I 169).

△ Учена реч, од лат. CŌMMODU(M) ‘прикладан, по мери’, деривата од лат. MODUS, ие. порекла (DELI 259; DEI 1033; REW § 2086a; de Vaan 384–385).

- У говору ји. Боке посведочен је и облик са *īi* уместо *đ*, *кѡмоѡан* (Lipovac-Radulović I).

КОМУН *кѡмѡн* т. ‘некада заједнички посед, ливада’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *комѡн* Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), *комѡнски*, *-ā*, *-ō* ‘који припада свима, који је заједнички’ Загарач (Ћупићи); такође *кѡмѡн* ‘комун (в.)’ *ib.* (*id.*); и *комѡна* f. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), *комѡна* ‘општина (чуло се после II светског рата)’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996); именица *комунѡца* f. ‘заједнички посед, ливада’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996). — Од XIII в. (RJA).

- ▲ Од ит. *comune* ‘заједнички’ (Skok 2: 136 s.v. *kòtīn*).

△ Учена реч, од лат. COMMŪNE(M), од крајњег лат. MŪNUS ‘задатак, обавеза’, ие. порекла (DELI 263; DEI 1041; de Vaan 395–369).

- У већини континенталних говора Црне Горе посведочена је и хибридна твореница са с.-х. суфиксом *-ица*, *комунѡца* ‘заједнички посед, ливада’.

КОНАТ *кѡнаѡи*, *кѡнѡи* Црмница (Милетић, без значења), *кѡнаѡи* ‘рачун’ Његуши (Otašević), *кѡнаѡи* ‘*id.*, интерес, начин’ Спич (Поповић/Петровић), ‘рачун’ Зета

(Башановић-Чечовић), ‘рачун, рачуница; претпоставка; мисао, мишљење, схватање’ Загарач (Ђупићи), Бјелопавлићи (Ђупић), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина). — Од XVII в. (RJA).

▲ Од ит. *conto* ‘рачун’ (Skok 2: 137 s.v. *kònat*; Musić 173; Lipovac-Radulović I 170).

△ Ит. реч дериват од ит. *contare* ‘рачунати’, за етим. в. **контат**.

- У романизму *конати* јавља се непостојано *a*, што је честа појава у романским позајмљеницама.

контат *конѝаѝи*, *-â*m impf. ‘рачунати’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), ‘id., размишљати’ Спич (Поповић/Петровић), ‘мислити, намеравати, рачунати’ Његуши (Оташевић), Плав и Гусиње (Reković), ‘рачунати, схватати, поимати, имати у виду; претпостављати, очекивати, бити у убеђењу’ Загарач (Ђупићи), *кòнѝаѝи* ‘рачунати’ Бјелопавлићи (Ђупић), Велика (Јокић), *кòнѝаѝи* ‘id., размишљати, намеравати’ Васојевићи (Стијовић 1996), *ib.* (Боричић), *раскòнѝаѝи* pf. ‘размрсити, растумачити; направити обрачун’ *ib.* (id.), *сконѝаѝи* (*се*) pf. ‘досетити се, срачунати’ Његуши (Оташевић), ‘израчунати, прорачунати, проценити, обрачунати (*се*)’ Загарач (Ђупићи), *скòнѝаѝи* ‘срачунати, израчунати; доћи до закључка’ Васојевићи (Стијовић 1996). — Од XVIII в. (RJA).

▲ Од ит. *contare* ‘рачунати’ (Skok 2: 137 s.v. *kònat*; Musić 174; Lipovac-Radulović I 172).

△ Ит. реч од лат. COMPUTĀRE ‘id.’, од крајњег PUTĀRE, ие. порекла (DELI 273; DEI 1073; REW § 2109; de Vaan 502).

- Лексема је из дијалекатских говора ушла у жаргон у значењу ‘схватати, поимати’.

КОНТЕН *конѿѿен*, -а, -о ‘задовољан’ Његуши (Оташевић), ‘сагласан’ *ib.* (id.). — Од XV в. (RJA).

▲ Од ит. *contento* ‘задовољан’ (Skok 2: 141 s.v. *kòntenat*; Musić 174; Lipovac-Radulović I 173).

△ Ит. реч од лат. CONTĒNTU(M) ‘id.’, парт. пас. од лат. CONTINĒRE (DELI 274; DEI 1075; REW § 2182).

- Лексема није посведочена у другим континенталним говорима Црне Горе.

КОНТРАТ *конѿрâѿи* м. ‘уговор о послу’ Његуши (Оташевић). — Од XVII в. (RJA).

▲ Од ит. *contratto* ‘уговор’ (Skok 2: 142 s.v. *kòntrat*; Musić 175; Lipovac-Radulović I 173).

△ Ит. реч дериват од ит. *contrarre* ‘закључити, формирати уговор’, од лат. CONTRĀHERE, од крајњег лат. TRĀHERE (DELI 276; DEI 1082; REW § 2188; de Vaan 626–627).

- Лексема није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

КОНТРИНА *конѿрѿина* f. ‘завеса’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), *конѿрѿина* Бјелопавлићи (Ћупић); такође *ко[л]ѿрѿина* ‘id.’ Црмница (Милетић).

▲ Од ит. *coltrina* ‘завеса’, са дисимилацијом $l-r > n-r$ (Skok 2: 129 s.v. *kôltra*; Musić 172; Lipovac-Radulović I 168). Могући предложак и вен. *coltrina* ‘id.’ (Voerio 182).

△ У ит. речи дошло је до контаминације ит. књиж. облика *coltre* са вен. *coltrina* (DEI 1023).

• Посведочен је и облик без дисимилације, *кòлѝрѝна* сз. Бока (Musić), Конавли (Kašić), Сумартин (Novaković) / *колѝрѝна* Бакарац и Шкрљево (Turina/Šepić).

✧ Није јасно да ли је у облику *конѝрина* дошло до дисимилације како то мисли Скок, или је у питању прелаз $ol > \bar{o}$ и секундарна назализација, за ту појаву у говорима Црне Горе в. Ивић 1985: 160.

контумац *конѝумѝц* м. ‘карантин, изолација’ Његуши (Otašević). — Код писаца XIX в. (RJA).

▲ Од ит. *contumace* ‘грађански непослушан’ (Skok 2: 142 s.v. *kontùmās*; Lipovac-Radulović I 173).

△ Учена реч, од лат. CONTUMĀCE(M), можда од крајњег лат. TUMERE ‘бити отечен’ (DELI 278–279; DEI 1089; de Vaan 132–133).

• У говору Боке посведочен је облик *конѝумѝција* (Lipovac-Radulović I), (Lipovac-Radulović II).

корам *корѝм* м. ‘ђон’ Његуши (Otašević); такође *корѝн* Црмница (Милетић, без значења). — Од XVIII в. (RJA).

▲ Од ит. *corame* ‘обрађена кожа’ (Skok 2: 253 s.v. *kv̞jer*; Musić 176; Lipovac-Radulović I 175).

△ Ит. реч од влат. *CORIĀME(N), од лат. CŎRIU(M) ‘кожа’, ие. порекла (DELI 283; DEI 1102; de Vaan 136).

- У црмничком говору посведочен је облик *кор̞ан* (Милетић).

корда *kôrda* f. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘фитиљ за мину, мића’ Његуши (Otašević), Загарач (Ђупићи). — Од XVIII в. (RJA).

▲ Од ит. *corda* ‘врпца’ (Skok 2: 153 s.v. *kôrda*; Lipovac-Radulović I 175).

△ Ит. реч од лат. CHŎRDA(M), грчког порекла (DELI 283–284; DEI 1104; REW § 1881).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

кордела *kôrдела* f. ‘чипка’ Спич (Поповић/Петровић). — Од XIX в. (RJA).

▲ Од ит. *cordella* ‘чипка’ (Skok 2: 153 s.v. *kôrda*; Lipovac-Radulović I 175).

△ Ит. *cordella* деминутив од ит. *corda* ‘врпца’, за етим. в. **корда**.

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

кордун *kôrдун* m. ‘канап, шпаг, платнени уски за везивање (цака, прегаче)’ Спич (Поповић/Петровић). — Од XVI в. у западним крајевима (RJA).

▲ Од ит. *cordone* ‘канап’ (Skok 2: 153 s.v. *kôrda*; Musić 176; Lipovac-Radulović I 175).

△ Ит. *cordone* аугментатив од ит. *corda* ‘врпца’, за етим. в. **корда**.

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

корет *корѐѿ* т. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘мушки јелек без рукава’

Спич (Поповић/Петровић), ‘део женске народне ношње без рукава и до изнад колена’ Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), *кòреѿ* Зета (Башановић-Чечовић), *корейѿић* dem. Стара ЦГ (Пешикан). — Од XVI в. (RJA).

- ▲ Вероватно од ит. *coretto* ‘горњи део одеће’ (Skok 2: 241 s.v. *kurâj*); варијетет *корѿеѿ(о)* можда од ит. *corpetto* / сев.-ит. *corpet(o)* ‘id.’ (Boerio 200; Pirona 189).

△ Ит. *coretto* / *corpetto* изведенице од ит. *corpo* < лат. *CORPUS*, ие. порекла (DELI 286; DEI 1119; REW § 2248; de Vaan 137–138).

- Варијетет *корѿѐѿ* посведочен још у говорима Истре – на Брачу (Vuković), (Šimunović) и Вису (Roki-Fortunato), (Mardešić-Centin).

корниц *корнѿѿ* т. ‘исто што и *ѿараѿѐѿ*’ Стара ЦГ (Пешикан), ‘ивица, руб’

Његуши (Оташевић); такође *корнѿж* Спич (Поповић/Петровић); и *корнѿиш* ‘сигурносни зид поред пута’ Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина). — У Лици XIX в. *кòрнѿж* (RJA).

- ▲ Од вен. *cornise* ‘оквир, рам; избочина’ (Skok 2: 157 s.v. *kòrnjž*; Musić 176; Lipovac-Radulović I 176).

△ Учена реч, од лат. CORNĪCE(M), ие. порекла (DELI 285; DEI 1114; REW § 2247; de Vaan 136).

- Посведочени су и облици *корниџ* Спич (Поповић/Петровић), *корниш* Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина).

корота *кòроџа* f. ‘жалост за умрлим; црнина’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Oташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Боричић), Велика (Јокић); придев *кòроџан*, *-џина*, *-џино* ‘који је у жалости’ Стара ЦГ (Пешикан), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); именице *короџник* m. ‘човек који жали за покојником’ *ib.* (id.), *кòроџница* f. ‘црна трака која означава короту, жалост, флор’ Загарач (Ћупићи); глагол *кòроџоваџи* *impf.* ‘бити у жалости’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); такође *кòреџа* ‘*короџа* (в.)’ Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић); придев *кòреџан*, *-на*, *-но* ‘*короџан* (в.)’ *ib.* (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић); глагол *кòреџоваџи* *impf.* ‘*короџоваџи* (в.)’ *ib.* (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић); и *корџи* ‘*короџа* (в.)’ Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић). — У Црној Гори XIX в. (RJA).

- ▲ Од ит. *corrotto* ‘жалост за умрлим; црнина’ (Skok 2: 158 s.v. *kòrot*; Musić 176; Lipovac-Radulović I 176).

△ Ит. реч од ит. *corrompere*, од лат. CORRŪPERE, од крајњег лат. RŪMPERE ‘сломити’ (DELI 288; DEI 1124; REW § 2262; de Vaan 529–530).

✧ Романизам је развио разгранату породицу речи, коју чине глаголи и именице.

костура *kos̄tūr̄a* f. ‘посебна врста цепног ножа са костеним корицама’ Загарач (Ћупићи), Плав и Гусиње (Reković), ‘лоша, обично тупа бритва’ Васојевићи (Стијовић), Велика (Jokić), ‘сечиво бритве без корица’ Васојевићи (Боричић); дериват *kos̄tūr̄ača* f. ‘назив за стару тупу бритву чија је дршка била од кости’ Зета (Башановић-Чечовић); такође *kus̄tūr̄a* ‘врста цепног ножа са костеним корицама’ Загарач (Ћупићи), Васојевићи (Боричић). — Од XVII в. *k̄ustura* (RJA).

▲ Од рум. *custurǎ* ‘врста цепног ножа’ (Skok 2: 246 s.v. *k̄ustura*).

△ Рум. реч хаплогологијом од *cușiturǎ*, од лат. *cōs*, ие. порекла (Cioranescu 270; Tiktin 717; REW § 2275; de Vaan 139).

● Лексема није посведочена у приморским говорима Црне Горе.

✧ Уп. слн. *kostura*, мађ. *kusztor(a)* (Tiktin l.c.). У дефиницијама значења присутно је наслањање на домаћу реч *косӣ*.

котробан *kōtrob̄an* m. ‘резани дуван (намењен шверцу)’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *kōtrob̄an* Загарач (Ћупићи), ‘дуван изрезан и припремљен за савијање цигарета’ Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), ‘непрерађени дуван’ Велика (Jokić); такође *kōtrob̄ana^ēī* ‘домаћи дуван’ Спич (Поповић/Петровић); и *kōtrom̄an* ‘дуван за кријумчарење’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); именице *kōtrob̄ana* f. ‘оно што се кријумчари; сам

чин кријумчарења’ Загарач (Ћупићи), *коџробанџија* m./f. ‘пушач котробана; трговац (шверцер) котробана’ *ib.* (*id.*); глаголи *коџробањџи* *impf.* ‘пушити, особито котробан’ *ib.* (*id.*), *окоџробањџи* *pf.* ‘раскомотити се, засести’ *ib.* (*id.*), Васојевићи (Боричић), ~ *се* ‘обезбедити се дуваном котробаном’ Загарач (Ћупићи).
— У Дубр. од XVI в. *конџробанаџи* (RJA).

▲ Од ит. *contrabbando* ‘нелегална трговина’ (Skok 1: 106 s.v. *bànd*; Musić: 174; Lipovac-Radulović I 173).

△ Ит. реч сложеница од ит. *contra-*, од лат. CŎNTRA, ие. порекла и *bando* ‘закон’, готског порекла (DELI 275; DEI 1078; REW § 929; de Vaan 132).

• Посведочени су и облици *кунџрабањџи* Црес (Houtzagers) / *кунџрабањџи* Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), Вргада (Jurišić).

✧ Занимљив је кучки облик *коџроман* јер се поклопио са старосрпским личним именом **Коџроман* (посведочен је међник *Коџроманов камен* 1382, презиме владарске породице у Босни *Коџроманић* 1415), нејасног порекла.

котроба *коџроба* f. ‘земљани суд за воду, тестија’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); такође *коџрџва* ‘издубљени комад дрвета у коме се држе вода и брус за оштрење косе’ Васојевићи (Стијовић 1996); и *коџрџфа* ‘*коџрова* (в.)’ *ib.* (*ead.* 1996).

▲ Од јит. *cutrufo* ‘земљани суд за воду’ (Skok 2: 171 s.v. *kòtrova*).

△ Јит. реч сродна лат. CUTRUFARUS, могућег грчког порекла (Skok 1.c.; DEI 1199).

- Лексема није посведочена у приморским говорима Црне Горе.

котула *кòшула* f. ‘сукња’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), *кòшула*

Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — XIX в. (RJA).

- ▲ Вероватно од вен. *cotola* ‘сукња’ (Musić 177; Lipovac-Radulović I 177).

Мање је вероватан предложак ит. *cottola* ‘id.’ (Skok 2: 168–169 s.v. *kòta*).

- △ Вен. / ит. реч од фрнч. **kotta* ‘туника, хаљина’ (DELI 293; REW § 4747).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

коћета *коћèша* f. ‘велики дрвени кревет’ Његуши (Otašević), ‘дечји креветац,

кревет за дојенче (доноси га породиљина мајка у дар)’ Загарач (Ћупићи), ‘широка

клуба са наслоњачом’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина).

- ▲ Од фурл. *cociete* ‘креветнина’ (Pirona 164) (Skok 2: 219–220 s.v. *kûčice*).

Могући предложак и вен. *cochieta* ‘id.’ (Vinja 2: 110).

- △ Фурл. / вен. реч у вези с влат. СОСІА, од лат. СОСНЛĚА(М) (Skok 1.c.; DEI 992; REW § 2011).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

кошет *кошèш* m. ‘сува говеђа или бравља плећка’ Његуши (Otašević), Зета

(Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *кòшеш* ‘прва нога заклане животиње’

Бјелопавлићи (Ћупић), *кошеш* dem. Загарач (Ћупићи).

▲ Од ит. *coscietto* ‘овчији бут’ (Skok 2: 150 s.v. *kòpsa*; Musić 177; Lipovac-Radulović I).

△ Ит. реч деминутив од ит. *coscia* ‘бут’, од лат. *СЌХА(М)*, ие. порекла (DELI 290; DEI 1129; de Vaan 140).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

креденца *кредѐнца* f. ‘орман’ Стара ЦГ (Пешикан), ‘кухињски ормар, креденац’ Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи).

▲ Од ит. *credenza* ‘врста ормана’ (Skok 2: 188 s.v. *krèdēnca*; Lipovac-Radulović I 177).

△ Ит. реч од средњевек. лат. *CREDENTIA* ‘id.’ (XIV в., Венеција), од крајњег лат. *CRĒDERE*, ие. порекла (DELI 295; DEI 1149; de Vaan 141–142).

✧ Облици *креденци*, *креденац* преко нем. *Kredenz* (Skok l.c.).

крепат *крѐй̑а̑и̑*, *-âм* pf. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘угинути, црћи (о животињама)’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘завршити живот под тешким околностима (од глади, жеђи, изнурености)’ Зета (Башановић-Чечовић), фиг. ‘премнога се уморити, премнога ожеднети или огладнети’ Загарач (Ћупићи), *крѐй̑а̑и̑* ‘црћи, липсати, преминути од туге’ Васојевићи (Боричић), Велика (Јокић), *љокреј̑а̑и̑* pf. ‘поцркати, поумирати’ Загарач (Ћупићи), *крѐй̑а̑и̑* impf. Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *љокреј̑а̑и̑* impf. Загарач (Ћупићи);

именице *крей̄а̄л̄ица* f. ‘угинула животиња’ Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), ‘лења, непокретна особа’ ib. (id.), *крей̄а̄ћ* m. ‘изнурена особа, јадов, ленштина’ Загарац (Ђупићи), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), ‘велика глад’ ib. (id.), *крей̄ӯља* f. ‘немоћна, неспособна женска особа, прелења женска особа’ Загарац (Ђупићи). — Од XVII в. (RJA).

▲ Од ит. *crepare* ‘пукнути, распукнути се; фиг. умрети’ (Skok 2: 190 s.v. *krèpati*; Musić 177; Lipovac-Radulović I 178).

△ Ит. реч од лат. CREPĀRE ‘производити јаку буку’, ие. порекла (DELI 296; DEI 1152; REW § 2313; de Vaan 143).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

кријанца *криј̄анца* f. ‘обзир, уљудност’ Његуши (Otašević), Црмница (Милетић, без значења); такође *криј̄анција* ib. (id., без значења).

▲ Од ит.-вен. (тршћ.) *creanza* ‘уљудност, васпитање’ (Skok 2: 187 s.v. *krèānca*; Vinja 2: 107; Musić 178).

△ Ит. реч од шп. *crianza*, деривата од шп. *criar* ‘подучавати’, од лат. CREĀRE, ие. порекла (DELI 294; DELC 157; REW § 2305; de Vaan 141–142).

- У чакавским говорима посведочен је облик *креј̄о̄нца* (ČDL).

кубла *кӯбла* f. ‘врста рибе’ Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Вероватно далм.-ром. лекс. остатак од лат. CLUPŪLA(M) (Ligorio 2014).

- Назив рибе посведочен је само на Црногорском приморју, није забележен у говорима Далмације и Истре.

кужина *кужѝна* f. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), Црмница (Милетић, без значења), ‘кухиња’ Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Телић/Капустина), *кужѝна* Бјелопавлићи (Ћупић), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), ‘летња кухиња’ *ib.* (БОРИЧИЋ), Плав и Гусиње (РЕКОВИЋ), Велика (ЈОКИЋ); дериват *кужинâр* ‘кувар’ Загарач (Ћупићи). — XIX в. (RJA).

▲ Од вен. *cusina* ‘кухиња’ (Skok 2: 224 s.v. *kùhati*; Musić 179).

△ Вен. реч од познолат. *COCĪNA*(M), према клат. *COQUĪNA*(M), деривата од лат. *CŎQUERE* ‘кувати’, *ие.* порекла (DELI 304; DEI 1191; REW § 2213; de Vaan 134).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

кумпанија *кумѝаниѝја* f. ‘друштво, дружина (често у негативном смислу)’ Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), ‘група истомишљеника, најчешће с негативним намерама’ Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), *кумѝанија* ‘група људи који иду на ‘жалбу’” Васојевићи (БОРИЧИЋ). — XIX в. (RJA).

▲ Од ит. *compagnia*, на шта указује *-ѝја* у с.-х. облицима. Мање је вероватан предложак ит. *compagna* (Skok 2: 235 s.v. *kunpàn*; Musić 179; Lipovac-Radulović II 158).

кураж *кӯрāж* f. ‘храброст, јунаштво’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи);
 придев *кӯрāжан, -жна, -жно* ‘храбар, јуначан’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач
 (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Боричић), *кӯражсан*
 Плав и Гусиње (Reković); прилог *кӯрāжно* adv. ‘храбро, јуначки; слободоумно’
 Загарач (Ћупићи); именица *курāжнѝс* f. ‘храброст, јунаштво; слободоумље’ ib.
 (id.); глагол *курāжѝи, -ѝм* impf. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘храбрити (се),
 подстицати, јуначити (се)’ Загарач (Ћупићи), *курāжѝи* Васојевићи (Боричић),
 Плав и Гусиње (Reković), Велика (Јокић), *окурāжѝи (се)*, pf. ‘охрабрити (се),
 појуначити (се), подстаћи (се)’ Загарач (Ћупићи), *ѝоѝкурāжѝи (се)* pf.
 ‘окуражити (се), подстаћи (се), ободрити (се), охрабрити (се)’ ib. (id.),
ѝоѝкуражѝвѝи (се) impf. ib. (id.). — XIX в. (RJA).

▲ Од ит. *coraggio* ‘храброст’ (Skok 2: 241 s.v. *kurâj*; Musić 175; Lipovac-Radulović I 174). Могући предложак и вен. *coragio* ‘id.’ (Boerio 196).

△ Ит. / вен. реч од прованс. *coratge*, од влат. *CORĀTICU(M), деривата од лат. *cōr* ‘срце’, ие. порекла (DELI 282; DEI 1101; REW § 2217; de Vaan 134–135).

• Посведочени су и облици фонетски ближи ром. предлошку, *кòрађ* сз. Бока (Musić), *кòрац* Дубр. (Бојанић/Тривунац), Сумартин (Novaković).

курђела *курђѐла* f. ‘пантљика за мерење (метална или платнена), која може бити различите дужине, а има и своју футролу’ Зета (Башановић-Чечовић); и са *z-*: *гурђѐла* ‘курђѐла (в.)’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), Бјелопавлићи

(Ћупић); такође *гужђела* ‘курђела (в.)’ Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић); и са б-: *бурђела* ‘курђела (в.)’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — Дубр. (RJA).

▲ За етим. в. **кордела**.

- Посведочени су облици са прелазом ром. *с-* у с.-х. *з-*, што је честа промена међу романским појзајмленицама, *гурђела* Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), Бјелопавлићи (Ћупић), *гужђела* Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), као и веома редак прелаз у с.-х. *б-*, *бурђела* Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). У пенултими развио се кратки јат: *ě* > *је*, затим се извршило најновије (јекавско) јотовање *дје* > *ђе*.

куриозан *куриџан*, *-зна*, *-зно* ‘радознао’ Његуши (Otašević). — Од XVIII в. *куријџан* (RJA).

▲ Од ит. *curioso* ‘радознао’ (Skok 2: 240–241 s.v. *kura*¹; Musić 179).

△ Учена реч, од лат. CURIŌSU(M), од крајњег лат. CŪRA ‘немир, брига’, ие. порекла (DELI 306; DEI 1193–1195; de Vaan 156).

- Лексема није посведочена у другим континенталним говорима Црне Горе.

куфин *куфѝн* т. ‘граница’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević). — У западним крајевима (RJA).

▲ Од ит. *confine* ‘граница’ (Skok 2: 139 s.v. *konfin*; Lipovac-Radulović I 180).

△ Учена реч, од лат. CONFĪNE, деривата од лат. FĪNIS ‘граница, крај’, неразрешене етимологије (DELI 267; DEI 1057; de Vaan 222).

- У говору Боке посведочен је и облик *кунџин* (Lipovac-Radulović I; Lipovac-Radulović II); одатле *куџин* дисимилацијом $n - n > \emptyset - n$.

КУШИН *куши̂н* m. ‘јастук’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘коњски ам’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996). — На Приморју (RJA).

- ▲ Од ит. *cuscino* ‘јастук’ (Skok 2: 150 s.v. *kõpsa*). Могући предложак и вен. *cussin* ‘id.’ (Musić 180).

△ Ит. / вен. реч од стфр. *coissin*, од крајњег лат. *COXA* ‘кук’, ие. порекла (DELI 307; DEI 1197; de Vaan 140).

- У говору Будве и Паштровића посведочен је облик *кошим* (Lipovac-Radulović II).

✧ У васојевићком говору ова лексема носи значење ‘коњски ам’ (СТИЈОВИЋ 1996). Ово значење, ако је верно забележено у извору, можда се пренело синегдохом са јастука који се ставља испод седла.

ЛАМА *ла̂ма* f. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), Црмница (Милетић, без значења), ‘канта, посуда од лима, плех (обично за ношење или држање, остављање, а не за кување) за воду, уље и сл, кофа, канта’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), *ла̂мица* dem. Стара ЦГ (Пешикан), Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *ла̂меџина* augm. *ib.* (id.), *ла̂мина* augm. *ib.*

(Петровић/Ђелић/Капустина), *lāmār* т. ‘онај који израђује леме’ Загарач (Ђупићи), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), *ламарлук* т. ‘лимарски занат’ *ib.* (*id.*); глагол *за-лāmāī* *imprf.* Стара ЦГ (Пешикан, без значења); такође *лāmба* ‘лимена канта’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (*ead.* 1996), *ib.* (БОРИЧИЋ), Велика (ЈОКИЋ); и *lāmīa* ‘лāmба (в.)’ *ib.* (СТИЈОВИЋ), *ib.* (*ead.* 1996). — (RJA).

▲ Од ит. *lata* ‘врста посуде’ (Skok 2: 265 s.v. *lata*; Musić 180; Lipovac-Radulović I 183).

△ Ит. реч од фр. *lame*, од крајњег лат. *LĀMINA*, неразрешеног порекла (DELI 647; Bloch/Wartburg 342; de Vaan 325).

• У васојевићком говору посведочени су варијетети *лāmба* / *лāmīa* (СТИЈОВИЋ), (СТИЈОВИЋ 1996), (БОРИЧИЋ).

ламарин *ламарѝн* т. ‘валовити плех за покривање’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од вен. *lamarin* ‘лим, плех’ (Skok 2: 265 s.v. *lamarin*; Musić 183; Lipovac-Radulović I 183).

• У бокешким говорима овај романизам носи значење ‘челични лим за оплату брода’ (Lipovac-Radulović I), (Lipovac-Radulović II), (Musić).

ламбек *ламбѝк* т. ‘жестоко, јако (неквалитетно) пиће, врста ракије’ Његуши (Оташевић). — Од XVII в. *лāmбик* (RJA).

▲ Преко венецијанског *lambico* (Bossio 358) од ар. *ʿanbīq* (Vinja 2: 125). Ит. је *alambicco* ‘казан за печење ракије’ од арапског *all-ambiq* ‘дестиловати’.

△ Ар. реч је крајњег грчког порекла (Vinja l.c.; DELI 647).

- У говору ји. Боке посведочена је хибридна твореница *ламбѣчина* ‘врло лоша ракија’ (Lipovac-Radulović I).
- ✧ У говорима Хрватског приморја значење овог романизма је пренесено на ‘место где ветар најјаче удара; јак удар ветра’, са основног семантизма ‘хладити’ (Vinja I.c.).
- ✧ У с.-х. говорима распрострањена је варијанта италијанизма *ламѣк* у значењу ‘казан за печење ракије’ (има је и у Србији).

лампадина *ламѣадѣна* f. ‘ручна батеријска лампа’ Његуши (Otašević).

- ▲ Од ит. *lampadina* ‘врста лампе’ (Skok 2: 265–266 s.v. *lâmpa*; Musić 180; Lipovac-Radulović I 184).
- △ Ит. реч дериват од ит. *lampada* ‘лампа’, од познолат. LĀMPADA(M), према клат. LĀMPAS, LĀMPADOS (DEI 648; DEI 2157; REW § 4870).
- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе, без фонетских варијанти.

лампат *ламѣѣѣ* impf. ‘блескати, севати’ Његуши (Otašević). — Од XVI в. (RJA).

- ▲ Од вен. *lampar* ‘блескати’ (Boerio 359) (Vinja 2: 126).
- △ Вен. реч од познолат. LAMPĀRE, гр. порекла (DEI 2167).
- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

лапис *лаѣѣс* m. ‘оловка’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), *лаѣѣс* Загарач (Ћупићи), *лаѣѣс*

Бјелопавлићи (Ћупић), Вasoјевићи (Стијовић 1996), *ib.* (Боричић), Велика (Јокић); такође *лајџиис* ‘*лаџиис* (в)’ Вasoјевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), Плав и Гусиње (Рековић), Рожаје (Надџић); и *ла^омиис* ‘*лаџиис* (в)’ Спич (Поповић/Петровић). — Далм. (RJA).

▲ Од ит. *lapis* ‘оловка’ (Skok 2: 269–270 s.v. *Lápad*; Musić 181; Lipovac-Radulović I 186).

△ Учена реч, од лат. *LĀPIS* ‘камен’, највероватније позајмљенице из неког од медитеранских језика (DELI 651; DEI 2167; REW § 4899; de Vaan 326).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана.

ларгат *ларгаџи се, -ам се* рф. ‘удаљити’ Његуши (Оташевић), ‘попустити’ *ib.* (id.); именица *ларге* f. pl. само у изразу: *даџи ларге* ‘отерати, најурити’ Вasoјевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996). — Од XVIII в. *ларго* (RJA).

▲ С.-х. глагол дериват од с.-х. *ларго* ‘далеко’, од ит. *largo* ‘широк’ (Skok 2: 271 s.v. *largo*; Musić 181; Lipovac-Radulović I 186).

△ Ит. реч од лат. *LĀRGU*(M), неразрешене етимологије (DELI 625; DEI 2169; REW § 4912; de Vaan 327).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

ластика *ла^сџика* f. ‘еластична трака’ Спич (Поповић/Петровић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), Вasoјевићи (Стијовић 1996), *ib.*

(Боричић); такође *л`шиїик* ‘*ласїика* (в.)’ Његуши (Oташевић), *л`шиїрика* ‘растегљива врпца’ Стара ЦГ (Пешикан).

▲ Од ит. (*gomma elastica* ‘растегљива врпца’ (Skok 1: 632 s.v. *gũta*; Musić 181).

△ Ит. реч посведочена као учени лат. термин XVII в., крајњег грчког порекла (DELI 375; DEI 1842).

• Посведочени су облици са честим прелазом ром. *s* у с.-х. *ш*, *л`шиїик* Селца на Брачу (Vuković) и *л`шиїрика* Стара ЦГ (Пешикан).

ластра *л`сїра* f. ‘лим, плех’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Oташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Боричић), Велика (Jokić), ‘id., фуруна од лима, бубњара’ Рожаје (Надџић), *л`сїрица* f. ‘лимена плочица’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); и са *љ-*: *љ`сїра* ‘*ласїра* (в.)’ ib. (id.), ‘лимена канта за воду’ Плав и Гусиње (Reković).

▲ Вероватно од стит. *lastra* ‘лим’ (Musić 181; Lipovac-Radulović I 187).

△ Стит. реч могући остатак из супстрата (DEI 2174).

• У говорима континенталне Црне Горе посведочен је додатно умекшани облик *љ`сїра* (Петровић/Ћелић/Капустина), Плав и Гусиње (Reković).

лашунит *лашїунїиї*, *-їм* pf. ‘смотати (украсти)’ Стара ЦГ (Пешикан); такође *олашкїунїиї* pf. ‘украсти’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Деноминал од с.-х. *лашѹн* ‘машклин, крамп’, од лат. ASCIA / ASCEA са аглутинираним чланом (Skok 1: 70 s.v. *aška*).

△ Лат. реч неразрешеног порекла (de Vaan 57).

• У говору Спича посведочен је облик *олашкѹнѹиѹ*, са уметнутим сугласником -к-.

леванат *левѹнаѹиѹ*, *-ѹнѹиѹ* м. ‘источни ветар’ Спич (Поповић/Петровић). — Од XVI в. (RJA).

▲ Од ит. *levante* ‘источни ветар’ (Skok 2: 291 s.v. *leva*; Musić 181; Lipovac-Radulović I 191).

△ Ит. реч је поименичени партицип актива од ит. *levare* ‘дићи, подићи’ < лат. LEVĀRE, деривата од лат. LĒVIS, ие. порекла (DELI 667; REW § 5000; de Vaan 336–337).

✧ Лексема посведочена у говорима Јадрана, без фонетских варијанти.

лембо *лѹмбо* п. ‘пљусак’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Oташевић); *у-лемѹѹиѹ се* рф. ‘поквасити се’ Стара ЦГ (Пешикан).

▲ Вероватно у вези с вен. *nembo* ‘облак’ (в. Vinja 2: 216).

△ Вен. реч од лат. NIMBU(M), ие. порекла (REW § 5924; de Vaan 409).

✧ Виња бележи само облик *немб* ‘облак’; може се претпоставити да црногорско *лѹмбо* потиче од истог венецијанског предлошка.

лентра *лѹнѹра* ф. ‘слика, фотографија’ Спич (Поповић/Петровић), Васојевићи (Боричић), *лѹнѹро* п. ‘лѹнѹра (в.)’ Загарач (Ћупићи), *лѹнѹро* Бјелопавлићи

(Ћупић); именица *ленирâч* м. ‘фотограф’ Спич (Поповић/Петровић); глагол *ленирâи* (се) имpf. ‘фотографисати (се)’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), *ленираи* (се) Бјелопавлићи (Ћупић), Велика (Јокић), *ленирâвâи* (се) имpf. Загарач (Ћупићи); и са *љ-*: *љенирâи* имpf. ‘*ленираи* (се) (в.)’ Зета (Башановић-Чечовић), Плав и Гусиње (Рековић), *наљенирâи* pf. ‘насликати, фотографисати (некога)’ Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од вен. *retrato*, ит. *ritratto* ‘портрет, слика’, са дисимилацијом (Skok 3: 492–493 s.v. *trât* (III); Musić 181). На вен. предложак указује префикс *re-*, типичан за тај северни дијалекат.

△ Вен. / ит. реч дериват од ученог вен. *ritrar*, ит. *ritrarre*, од лат. RETRĀHERE < крајњег лат. TRANHERE, неразрешеног порекла (DELI 1096; DEI 3267; de Vaan 626–627).

- У континенталним говорима Црне Горе посведочен је и облик *љенирâи* Зета (Башановић-Чечовић), Плав и Гусиње (Рековић), са уметнутим назалом. За умекшање *ле-* > *л’е-* у датим говорима, под албанским утицајем, в. Ивић 1985: 161–162.

леницун *леницун* м. ‘чаршав’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996). — Од XVII в. *леницуо* (RJA).

▲ Далм.-ром. лекс. остатак LINTEŎLU(M) (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч деминутив од лат. придева LINTEUM, од крајњег лат. LINUM ‘лан’, ие. порекла (Skok 2: 304 s.v. *lincūn*; de Vaan 344–345).

● Посведочени су и облици *лѝнцуо* Дубр. (Бојанић/Тривунац), *ланицљн* Црес (Houtzagers), Сплит (Radišić).

леш л`еш, -а, -о ‘куван, скуван’ Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од ит. *lesso* ‘куван’ (Musić 182; Lipovac-Radulović I 190).

△ Ит. реч од лат. ELĪXU(M) ‘id.’, од крајњег лат. LIXA ‘вида, цеђ’, ие. порекла (DELI 665; DEI 2209; de Vaan 347).

● У бокешким говорима посведочен је романизам *лешада* ‘кувано јело’ (Lipovac-Radulović I), (Lipovac-Radulović II), који води порекло од ит. *lessata* ‘id.’.

либерат се *либерати се*, -ам се pf. ‘ослободити се’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević). — На једном месту XV в. *либер* (RJA).

▲ Од ит. *liberare* ‘ослободити (се)’ (Skok 2: 293 s.v. *liber*; Musić: 182; Lipovac-Radulović I 191).

△ Учена реч, од лат. LĪBERĀRE, од крајњег лат. LĪBER, ие. порекла (DELI 669; DEI 2221; de Vaan 338).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

либро *lǐbro* п. ‘књига’ Спич (Поповић/Петровић), ‘id., писмо’ Његуши (Otašević). – (RJA).

▲ Од ит. *libro* ‘књига’ (Skok 2: 311 s.v. *livel*; Musić: 182; Lipovac-Radulović I 192).

△ Ит. реч од лат. *LIBRU(M)*, ие. порекла (DELI 670; DEI 2223; REW § 5009; de Vaan 337–338).

- У бокешким говорима посведочен је романизам *либрѐӣ* ‘књижица, мала свеска за белешке’ (Lipovac-Radulović I), (Lipovac-Radulović II), који води порекло од ит. *libretto* ‘id.’.

ливѐр *l’ivѐr* т. ‘справа за утврђивање водоравности неке површине, либела’ Зета (Башановић-Чечовић), *лѐвер* ‘id.’ Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), Велика (Jokić).

▲ Од ит. *livello* ‘хоризонталан положај’ (Vinja 2: 139–140).

△ Ит. реч преко стфр. *livel*, од лат. *LIBELLA(M)*, дем. од *LIBRA* (DEI 2255; REW § 5009; de Vaan 339).

- Посведочен је и облик *лѐвел* сз. Бока (Musić), *ливѐла* Никшић (Ђоковић).

Облик на *-р* могао је одатле настати дисимилацијом $л - л > л - р$.

ликсија *ли(к)сӣја* ф. ‘цеђ, вода са ципела’ Стара ЦГ (Пешикан), ‘цеђ, лукшија’ Његуши (Otašević), Бјелопавлићи (Ћупић), Црмница (Милетић, без значења), *ликсӣја* Спич (Поповић/Петровић), Загарач (Ћупићи); такође *лисӣја* ‘ликсија (в.)’ *ib.* (id.), Зета (Башановић-Чечовић). — Од XVII в. у Дубр. (RJA).

▲ Далм.-ром. лекс. ост. од лат. LĪXĪVA(M) (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч дериват од лат. LIXA ‘вида, цеђ’, ие. порекла (Skok 2: 301–302 s.v. *liksija*; de Vaan 347).

- Посведочен је већи број варијанти овог романизма, нпр. *лу̀кшија* Пива (Гаговић), *лу̀шија* Брусје (Dulčići), Црес (Houtzagers), Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), Сплит (Radišić), Селца на Брачу (Vuković).

ЛИМА *лѝма* f. ‘метална турпија за оштрење разног алата’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић), Велика (Јокић), *лѝмица* f. ‘троугласта турпија’ Његуши (Оташевић), дем. Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996); глагол *лимѝти* impf. ‘турпијати’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — (RJA).

▲ Од ит. *lima* ‘турпија’ (Skok 2: 303 s.v. *lima*²; Musić 182; Lipovac-Radulović I 193).

△ Ит. реч од лат. LĪMA(M), неразрешеног порекла (DELI 672; DEI 2230; REW § 5044; de Vaan 341).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

ЛИСТ *lišćī* Црмница (Милетић, без значења); такође *lišc* ‘хитар, брз, жустар’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. / вен. *lesto* ‘хитар, брз’ (Skok 2: 308 s.v. *lišć*³; Vinja 2: 139).

△ Постоји више тумачења; можда арготска реч или укрштање лангоб. *list* са ит. *presto* (DEI 2210).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

ЛОЊЦА *lōñca* f. ‘трем, балкон’ Његуши (Otašević), ‘место или просторија где се одржавају скупови, састанци, игранке, забаве’ Зета (Башановић-Чечовић), Васојевићи (Боричић), ‘место окупљања доколичара’ Плав и Гусиње (Reković), ‘скуп’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘седник’ Велика (Јокић); глагол *лōñцаи* impf. ‘шалити се, веселити се; договарати се’ Васојевићи (Боричић).

▲ Од ит. *loggia* ‘простор који служи као место окупљања’ (Skok 2: 318 s.v. *lora*), са уметнутим назалом.

△ Ит. реч од герм. *laubja* ‘сеница, пергола’ (DELI 682; REW § 4936).

✧ Балк. реч ит. порекла, налази се још у буг. *лōнджа* и тур. *lonca* (Skok l.c.); и у овим облицима посведочено је уметнуто *-н-*.

ЛОЊИЦА *лоиџца* f. ‘земљани лонац’ Црмница (Милетић); такође *лоиџца* ib. (id.). — (RJA).

▲ Далм.-ром. лекс. ост. од лат. LAPĪDEU(M) (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч дериват од лат. LĀPIS ‘камен’, позајмљенице највероватније из неког од медитеранских језика (de Vaan 326).

- Посведочени су и облици *лòйѝж* / *лоѝѝж* (Истра, Паг, Лика), као и *лаѝѝж* (Крк, Врбник) (Ligorio 2014).

лукијерна *лукѝјерна* f. ‘ручна светиљка, димњара’ Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи). — У Дубр. од XVI в. (RJA).

- ▲ Далм.-ром. лекс. ост. од лат. LŪCERNA(m); на далм.-ром. указује очувани велар *s^e* као у **кимак** (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч од крајњег лат. LŪX ‘светлост’, ие. порекла (de Vaan 355–356).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

лумбарда *лумбâрда* f. ‘врста топа већег калибра’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević); такође *лубâрда* Васојевићи (Боричић); глагол *лубардâи* impf. ‘дизати буку’ Спич (Поповић/Петровић). — Од XVI в. (RJA).

- ▲ Од ит. *bombarda* ‘врста топа’, са дисимилацијом *b - b > l - b* (Skok 1: 187–188 s.v. *bômba*). Дисимилација *б* у *л* је необична, можда би се могла објаснити укрштањем са именом земље *Лумбардија* ‘Ломбардија’.

△ Ит. реч оноματοпејског порекла (DELI 153–154; DEI 555).

- Посведочен је и облик *лубâрда* ји. Бока (Lipovac-Radulović I) / *лѹбâрда* Никшић (Ђоковић), са губљењем назала.

лумбрела *лу(м)брѐла* f. ‘кишобран’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), *лумбрѐла* Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996); такође *лумбрѐва* Спич (Поповић/Петровић), *лумбрѐица* f. ‘женски кишобран’ *ib.* (id.); и *лумбѐра* ‘лумбрела (в.)’ Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић); и *умбѐра* ‘лумбрела (в.)’ Загарач (Ћупићи). — У Истри *лумбрија* (RJA).

▲ Од ит. *ombrello* ‘кишобран’, са аглутинираним чланом (Skok 2: 555–556 s.v. *òmbrela*; Musić 184; Lipovac-Radulović I 197).

△ Ит. реч дериват од ит. *ombra* ‘сенка’, од лат. ŪMBRA(M), неразрешеног порекла (DELI 829–830; DEI 2647; REW § 9046; de Vaan 639).

• Посведочени су и облици без аглутинираног члана, нпр. *òмбрело* Конавли (Kašić).

лумер *лумер* m. ‘број’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић, без значења), *лумѐр* *ib.* (id., без значења); и *нумра* Рожаје (Hadžić) — На Приморју (RJA).

▲ Од ит. *numero* ‘број’, са дисимилацијом $n - m > l - m$ (Skok 2: 528 s.v. *nùmer*; Musić 184; Lipovac-Radulović I 231).

△ Учена реч, од лат. NŪMERU(M), ие. порекла (DELI 813–814; REW § 5994; de Vaan 419).

• У говорима Црне Горе посведочено још облика без извршене дисимилације, нпр. *нумер* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), *нумера* Никшић (Ђоковић).

луштрат *лушѣрѣѣ*, -ам impf. Црмница (Милетић, без значења); такође *лушѣрѣѣ*

‘гланцати’ Спич (Поповић/Петровић), ‘критиковати’ ib. (id.).

▲ Од ит. *lustrare* ‘гланцати’ (Skok 2: 332 s.v. *luštar*; Musić 185; Lipovac-Radulović I 198).

△ Учена реч, од лат. LUSTRĀRE ‘осветлити’, од крајњег лат. LŪSTRUM, ие. порекла (DELI 691; DEI 2291; REW § 5184; de Vaan 354–355).

✧ У његушком говору забележен је такође глагол *лушѣрѣѣ*, али у значењу ‘дотерати у ред’ (Otašević).

љемозина *љемозѣна* f. ‘милостиња’ Његуши (Otašević). — Од XVI в. *лѣмѣзина* (RJA).

▲ У облику са аферезом од ит. *lemosina* ‘милостиња’; иначе учена реч од хришћ.-лат. *eleēmosyna* (Skok 1: 489–490 s.v. *elemozina*).

△ Хришћ.-лат. реч је грчког порекла (Skok l.c.; REW § 2839).

• У дубровачком говору посведочен је неумекшани облик *лѣмозѣна* (Бојанић/Тривунац).

✧ За умекшање *ле-* > *ље-* у зетско-сјеничким говорима в. Ивић 1985: 161–162.

мајелика *мѣел’ѣка* f. ‘бокасти земљани суд за вино и воду, са дршком и ужим грлом; крчаг’ Зета (Башановић-Чечовић). — Од XIX в. *мѣјолика* (RJA).

▲ Од ит. *maiolica* ‘суд за вино и воду’ (Skok 2: 357 s.v. *majalika*).

△ Ит. реч према имену острва Мајорка, у античком добу гласило *Maiolica* (DELI 703; REW § 5248).

- У говору Будве и Паштровића посведочен је облик *мајолика* у значењу ‘керамика’ (Lipovac-Radulović II).

макаруле *макарљле* pl. t. ‘макароне’ Спич (Поповић/Петровић); дериват *макарулѡча* f. ‘сорта дуге и широке бораније’ *ib.* (id.); такође *макарѡне* ‘врста теста’ Загарач (Ћупићи), *макарѡне* Васојевићи (Боричић); деривати *макаронѡи* m. ‘улизица (према онима који су били у добрим односима с Италијанима као окупаторима у Другом св. рату, који су ‘јели макароне’ добијене од Италијана’ Загарач (Ћупићи). — Од XVIII в. (RJA).

- ▲ Од вен. / фурл. *macaron*, ит. *maccherone* ‘врста теста’ (Skok 2: 359 s.v. *makàrĭn*; Musić 185; Lipovac-Radulović I 203).

△ Нејасно. Могуће грчко порекло (REW § 5250b) или од ит. глагола *maccare* ‘месити’, односно именице *macco* ‘полента са пасуљем’ (DELI 693–694).

- ✧ Лексема посведочена и у говорима Боке Которске (Lipovac-Radulović I), (Musić).

макиња *мѡкиња* f. ‘машина, справа’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), Бјелопавлићи (Ћупић), *макѡња* ‘шиваћа машина’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996); такође *мѡкина* ‘машина’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић).

- ▲ Од ит. *macchina* ‘машина’ (Skok 2: 395 s.v. *mažinĭn*; Musić 185; Lipovac-Radulović I 203–204).

△ Учена реч, од лат. *māCHINA*(M), грчког порекла (DELI 694–695; DEI 2300; REW § 5205).

• У бокешким говорима овај романизам посведочен је у облику *м`кина* (Lipovac-Radulović I), (Lipovac-Radulović II), (Musić).

✧ Замена суфикса *-ина* са *-иња* подстакнута је језичким осећањем да би испред *-ина* к прешло у ч и да би реч имала аугментативно значење (*брк – брчина*), док се испред *-иња* < прасл. *-ун'и палатализација не врши (*богиња, мекиње* итд.).

манина *манѝна* f. ‘наруквица’ Спич (Поповић/Петровић), Загарач (Ђупићи), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), *манѝна* ‘наруквица’ Плав и Гусиње (Reković); такође *м`ница* Његуши (Otašević). — Код једног далматинског писца у XVIII в. (RJA).

▲ Од ит. *manina* ‘наруквица’ (Skok 2: 370–371 s.v. *mānīna*; Musić 186; Lipovac-Radulović I 206); уп. тосканизам *м`ниља / манѝља* ‘id.’ < тоск. *maniglia*, некада у употреби у истарским говорима, данас најчешће замењен венецијанизмом *брацолетѝ* ‘id.’ < вен. *brazzaletto* (Vinja 2: 168–169).

△ Ит. *manina* деминутив од ит. *mano* < лат. *māNU*(M), ие. порекла (DELI 713–716; REW § 5339; de Vaan 363–364).

• У његушком говору посведочен је облик *манѝна*, али у значењу ‘огрлица’, док је хибридна твореница *м`ница* преузела значење ‘наруквица’.

✧ Реч *манина* очувала се у говорима Црне Горе, вероватно под утицајем дубровачког говора у коме овај романизам није замењен венецијанизмом *брацолей̄*, в. Musić 186.

манкат *ма^енк̄ай̄*, *-â^о(м)* рф. ‘недостајати, фалити’ Спич (Поповић/Петровић), *манк̄ай̄* Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), *ма^енк̄а^ов̄ай̄* impf. Спич (Поповић/Петровић), *манк̄ав̄ай̄* Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина); такође *мањк̄ай̄* Његуши (Оташевић), Загарач (Ђупићи), Зета (Башановић-Чечовић), *мањка̄й̄* Васојевићи (Боричић), *йомањк̄ай̄* рф. ‘нестати, понестати’ Његуши (Оташевић), Загарач (Ђупићи), *йомањка̄й̄* Васојевићи (Боричић), *мањк̄ав̄ай̄* impf. Загарач (Ђупићи), *мањк̄ай̄и* ‘недостајати, фалити’ Рожаје (Hadžić); *мањкам̄ена̄й̄* m. ‘недостатак’ Његуши (Оташевић), Загарач (Ђупићи); и *мајк̄ай̄* ‘ма^енка̄й̄ (в.)’ Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), *мајк̄ав̄ай̄* impf. Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина); и *менк̄ай̄* Плав и Гусиње (Reković). — Од XIII в. (RJA).

▲ Од ит. *mancare* ‘недостајати, фалити’ (Skok 2: 371–372 s.v. *mânko*; Vinja 2: 165).

△ Ит. реч дериват од ит. *манса*, учене речи, од лат. *māncu(m)* ‘кљакав; крњ’, можда сродно с лат. *MANUS* ‘рука’ (DELI 709; REW § 5285; Vaan 361).

✧ Именица *мањкам̄ена̄й̄* води порекло од ит. *mancamento* ‘недостатак’.

✧ Распрострањено *њ* и спорадичан рефлекс полугласа у првом слогу (*маенка̄й̄*, *менка̄й̄*) могу се објаснити укрштањем са домаћим *ма̄њ̄й̄* < **тъп’ѣ̄*.

мантељ *mānīeљ* m. ‘мантил’ Спич (Поповић/Петровић), *mānīeљ* Његуши (Otašević). — Код једног чакавског писца у XV в. *mānīио* (RJA).

▲ Од ит. *mantello* ‘мантил, капут’ (Skok 2: 372 s.v. *māntija*; Lipovac-Radulović I 207).

△ Ит. *mantello* деминутив од ит. *manto* < познолат. MĀNTU(M), изведено од лат. MANTĒLU(M) ‘вео’, ие. порекла (DELI 717; REW § 5326; de Vaan 363).

✧ У ји. Боки посведочен је варијетет *манџел* (Lipovac-Radulović I).

марагун *maragūn* m. ‘столар, дрводеља’ Његуши (Otašević), ‘способан, спретан човек’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘мајстор; спадало; вешта особа’ Загарач (Ћупићи), Васојевићи (Боричић), ‘мангуп; вешт, досетљив човек’ Велика (Јокић), ‘лош човек, неваљалац, преварант’ Рожаје (Hadžić), Црмница (Милетић, без значења). — Од XV в. *marāngūn* (RJA).

▲ Од вен. *marangon* ‘дрводеља’ (Musić 186; Lipovac-Radulović I 208).

△ Вен. реч посведочена у средњовеков. лат. MARANGONUS ‘зидар’; преко грчког ушла у турски, уп. тур. *marangoz* (DEI 2359).

✧ У с.-х. говорима посведочен је семантички помак са ‘дрводеља’ на ‘мангуп; лош човек’.

марач *māрач* m. ‘март’ Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *марчани*, *-а*, *-о* ‘мартовски’ ив. (id.). — (RJA).

▲ Далм.-ром. лекс. ост. од лат. MARTIU(M) (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч неразрешене етимологије (de Vaan 366).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

маренда *marěnda* f. ‘доручак, ужина’ Његуши (Otašević).

▲ Од вен. *marenda* ‘ужина’ (Vinja 2: 176; Musić 187; Lipovac-Radulović I 208).

△ Вен. реч од лат. MERĚNDA, дериват од лат. MERĚRE ‘заслужити’, ие. порекла (DELI 744; DEI 2429; REW § 5522; de Vaan 374–375).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

марцат *marǰaj̄i*, -ам impf. ‘гнојити (о рани)’ Његуши (Otašević).

▲ Од вен. *marza*, *marzir* ‘гној’, ‘гнојити’ (Musić 187; Lipovac-Radulović I 208).

△ Вен. реч од лат. MĀRCIDU(M), од лат. MARCĚRE, ие. порекла (DELI 720; DEI 2362; de Vaan 364–365).

- Посведочена је и именица *mārca* ‘гној из ране ране’ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица).

маћа *māha* f. ‘флека, мрља’ Његуши (Otašević), ‘пламењача’ Стара ЦГ

(Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), ‘киша која пада истовремено када греје сунце (наноси биљу штету)’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Велика (Jokić); придев *māhāv*, -а, -о Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘који је напала маћа (о биљу)’

Загарач (Ћупићи); глагол *màħāīī se* impf. ‘добити маћу, тоњу (о биљци)’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *измàħāīī se* pf. ‘испрљати се, исфлекати се’ Његуши (Оташевић), *омàħāīī se* pf. ‘бити захваћен маћом’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи). — Од XVI в. (RJA).

▲ Од вен. *tachia*, ит. *macchia* ‘флека, мрља’ (ОС 54–55, са прегледом старије литературе). Могући предложак и тршћ. *macia* ‘id.’ (Doria 343).

△ Вен. / ит. / тршћ. реч од лат. *MACULA(M)*, неразрешеног порекла (DELI 694; REW § 5212; de Vaan 357–358).

● У брачким говорима посведочен је облик *màча* (Novaković).

✧ Значење ‘мрља’ посведочено је раније и на ширем ареалу него остала значења (ОС 1.с.); за семантички помак са ботаничког на метеоролошки термин в. Сикимић 1996.

мафија *māfija* f. ‘олош, багра’ Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), ‘лоша, рђава особа’ *ib.* (ead. 1996).

▲ Од ит. *mafia* ‘криминална организација’ (Musić 187; Lipovac-Radulović I 202).

△ Реч је у стандардни језик ушла из сицилијанског дијалекта, могућег арапског порекла (DELI 698–699; DEI 2310).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти, а ушла је и у стандардни језик.

мац *mǎc* m. ‘пак, шпил карата за играње’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), ‘id., руковет, мањи сноп (сламе, жита, прућа и сл.)’ Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић). — (RJA).

▲ Од ит. *mazzo* ‘сноп, букет’ (Skok 2: 343–344 s.v. *mǎc*²; Musić 187; Lipovac-Radulović I 199).

△ Ит. реч од уч. ит. *mazza*, од влат. *MǞTTEA(M) (DELI 733; DEI 2397; REW § 5425).

- У бокешким говорима посведочен је романизам *маџџа* ‘свежњић’ (Lipovac-Radulović I), који води порекло од ит. деминутива *mazzetto* ‘id.’.

маца *mǎca* f. ‘маљ, тешки гвоздени чекић’ Његуши (Otašević), ‘id., превише крупан човек’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘већи чекић (0,5 кг и више)’ Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), ‘мацола, велики чекић са две тупе стране и јаком дршком за разбијање камења’ Рожаје (Hadžić). — (RJA).

▲ Од ит. *mazza* ‘гвоздени чекић’ (Musić 187; Lipovac-Radulović I 199).

△ За етим. в. **мац**.

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

мацакан *маџакан* m. ‘шинтер’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), ‘бадавација, шалвивџија, беспосличар’ Загарач (Ћупићи); глагол *маџакати* pf.

‘убити (експр.)’ Стара ЦГ (Пешикан), ‘убити (животињу)’ Спич (Поповић/Петровић), *мацака̄^о[в]а̄ӣ* impf. ib. (id.).

▲ Од вен. *mazzacani* ‘шинтер’ (Skok 1: 353 s.v. *céno*; Musić 188; Lipovac-Radulović I 199).

△ Вен. реч сложеница од гл. *mazzar* (за етим. в. **мацат**) и именице *sane*, од лат. *SĀNE*(M), ие. порекла (DELI 195; DEI 717; de Vaan 87).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Глагол *мацака̄ӣ* вероватно девербал од именице *мацакан*; могуће да је преузет и из вен., уп. вен. *mazzar* ‘убити’ (Boerio 406).

мацат *маца̄а̄ӣ*, -ам pf. ‘убити (животињу)’ Његуши (Otašević).

▲ Од вен. *mazzar* ‘убити’ (Musić 187; Lipovac-Radulović I 199).

△ Вен. реч од крајњег вен. *mazza* ‘маљ’, који се користио као средство извршења овог чина, за даљу етим. в. **мац** (DELI 48; DEI 166).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

мацола *мацо̄ола* f. ‘врста чекића, већа маца’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарац (Ћупићи), ‘ударац руком’ Зета (Башановић-Чечовић), *мацо̄ола* ‘тежи чекић за обраду камена’ Бјелопавлићи (Ћупић). — Лика (RJA).

▲ Од вен. *mazzola*, ит. *mazzuolo* ‘врста чекића’ (Skok 2: 345 s.v. *màcōla*; Musić 188; Lipovac-Radulović I 200).

△ Вен. / ит. реч дериват од вен. / ит. *mazza*, за етим. в. **мац**.

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

машкара *màшкара* f. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘маска, маскирана особа, забављач’ Његуши (Otašević), ‘id., лош човек’ Спич (Поповић/Петровић). — (RJA).

- ▲ Од вен. *mascara* ‘маска’ (Musić 188; Lipovac-Radulović I 211). Могући предложак и ит. *maschera* ‘id.’ (Skok 2: 381 s.v. *maskar*).

△ Нејасно; ит. реч можда у вези с ит. *masca* ‘вештица’, од познолат. *MASCA*(M) (DEI 2380); могуће је и арапско порекло (REW § 5394).

- У бокешким говорима посведочен је деноминал *машкарàй̄ се* (Lipovac-Radulović I), (Lipovac-Radulović II) / *màшкара̄й̄ се* (Musić).

✧ На Балкану и турц. ар. порекла, уп. рум. *măscară*, алб. *maskarà*, нрг. *μασκαράς* (Skok l.c.).

машкуљ *машкӯљ* m. Црмница (Милетић, без значења), ‘прангија’ Његуши (Otašević), *машкул̄ић* m. ‘шарке на вратима или прозорима’ ib. (id.). — (RJA).

- ▲ Далм.-ром. лекс. ост. од лат. *MASCŪLU*(M) (Ligotio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч дериват од лат. *MARE*(M) ‘мужјак; мушкарац’, ие. порекла (de Vaan 366).

- Посведочени су и облици *машаљ* Дубр., Далм., *машај* Потомје (Ligorio 2014).

маштрал *машӣпра̄л* т. ‘пријатни летњи ветар, који дува с мора, маестрал’ Спич (Поповић/Петровић). — Од XVIII века на Приморју *ма̀ес̄трао* (RJA).

- ▲ Од ит. *maestrale* ‘маестрал’ (Skok 2: 351 s.v. *màđistor* (IV); Musić 185; Lipovac-Radulović I 202).

△ Ит. реч дериват од ит. *maestro*, од лат. MAGĪSTRU(M) < лат. MAGNUS, ие. порекла (DELI 698; REW § 5229; de Vaan 358–359).

- Посведочени су и облици *ма̀ес̄пра̄л* (Lipovac-Radulović I), (Lipovac-Radulović II), *ма̀јс̄пра̄л* (Musić).

медик *м̀едик* т. ‘лекар’ Његуши (Otašević). — (RJA).

- ▲ Вероватно од вен. *medego* ‘лекар’ (Skok 2: 397 s.v. *m̀edig*; Musić 188).

△ Учена реч, од лат. MĒDICU(M), од лат. MEDEOR ‘лечити’, ие. порекла (DELI 735; REW § 5459; de Vaan 368).

- У бокешким говорима посведочен је облик *м̀едиг* (Lipovac-Radulović I), (Lipovac-Radulović II), (Musić).

✧ Облик *м̀едиг* је чисти венецијанизам; варијанта *м̀едик* у његушком говору могла би бити или преузета из приморских говора, са обезвучавањем велара или латинизам, од лат. MĒDICU(M).

медижина *медижѝна* f. ‘лек’ Спич (Поповић/Петровић); такође *медиѝна* Његуши (Otašević); и *медеѝна* Загарач (Ђупићи). — (RJA).

▲ Од вен. *medesina* ‘лек’ (Skok 2: 397 s.v. *mèdig*; Musić 188; Lipovac-Radulović I 212).

△ Вен. реч изведеница од вен. *medego* ‘лекар’, за етим. в. **медик**.

- У континенталним говорима Црне Горе посведочен је и облик *медеџина* Загарач (Ђупићи) / *медеџина* Никшић (Ђоковић).

МЕНТОВАТ *měnyō[v]ajī* impf. ‘помињати’ Црмница (Милетић). — (RJA).

▲ Од ит. *mentovare* ‘помињати’ (Vinja 2: 190).

△ Ит. реч од стфр. *mentaiver*, *mentovoir* ‘памтити, имати на памети’, од лат. *MĒNTE HABĒRE* ‘размишљати, имати на памети’ (DELI 742; REW § 5507).

- Посведочен је и облик *мѣнцоваји* Вис (Roki).

МИЗЕРИЈА *mizērija* f. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), *mizērija* ‘беда’ Његуши (Otašević), ‘id., сиротиња’ Васојевићи (Боричић), *mizēran*, *-рна*, *-рно* Стара ЦГ (Пешикан, без значења). — У Истри *мизеран* (RJA).

▲ Вероватно од ит. *miseria* ‘беда, јад’ (Skok 2: 419 s.v. *mīdzērija*; Vinja 2: 195).

Оставља се могућност да је у питању и латинизам (Skok l.c.).

△ Ит. реч дериват од ит. *misero*, од лат. *MĪSERU(M)*, неразрешеног порекла (DELI 762; REW § 5608; de Vaan 383).

- ✧ Посведочена је и хибридна твореница *мизѣрлук* Никшић (Ђоковић), у којој је на страну основу додат страни творбени формант (суфикс турског порекла *-лук*).

МИНОРАНЦА *миноранца* f. ‘мањина’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *minoranza* ‘мањина’.

△ Ит. реч дериват од ит. *minore* ‘мањи’, од лат. *MINŌRE*(M), ие. порекла (DELI 759; DEI 2466; de Vaan 381–382).

- Лексема није забележена у другим говорима Црне Горе.

миритаг *мириџаџи*, -ам impf. ‘заслужити, завредити’ Његуши (Otašević), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — (RJA).

▲ Од ит. *merito, meritare* ‘заслуга’, ‘заслужити’ (Skok 2: 408 s.v. *merit*; Musić 189; Lipovac-Radulović I 214).

△ Учена реч , од лат. *MĚRITU*(M), дериват од лат. *MERĒRE* ‘заслужити’, ие. порекла (DELI 744–745; de Vaan 374–375).

- У говорима Боке посведочен је облик *мериџаџи* (Lipovac-Radulović I) / *мерџаџи* (Musić).

мишћело *мишћѐло* n. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘већи метални или дрвени суд за прање робе, купање деце и сл.’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), ‘плитка дрвена посуда слична каци, али шири него дубља, служи за ношење рубља на прање, ређе за ношење других предмета’ Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), *мишћѐл* ‘кабао’ Црмница (Милетић); такође *масџиј* ib. (id.); и *мисџијо* ib. (id.). — У Перасту *мисџио* (RJA).

▲ Можда од вен. *mastelo* ‘суд за прање’, због -и- оставља се могућност да је могло доћи до неке врсте укрштања (Skok 2: 384 s.v. *masџо*).

△ Вен. реч посведочена је у северноиталијанским говорима одакле се

проширила и у стандардни језик; грчког порекла (DELI 729; REW § 5612).

- У конавоском говору посведочен је облик *màšijēla* / *màšijēl* (Kašić).

МОБИЉЕ *мобѝље* п. ‘намештај’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Загарач (Ђупићи), Бјелопавлићи (Ђупић), Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996).

- ▲ Вероватно од вен. *mobiglie* (Musić 190); због очувања *o* (пре VIII–X в. дало би словенско $\text{ъ} > a$), готово сигурно је из вен. *mobiglie*, а не стари латинизам. Мање је вероватан предложак лат. *MOBILIA*, са хипериталијанским изговором $li > lj$ (Skok 2: 446 s.v. *mobilja*).

△ Лат. реч од крајњег лат. *MOVĒRE* ‘кретати се’, *ie.* порекла (de Vaan 390–391).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

МОВИТ СЕ *мōвѝт се, мōвѝм се* рф. ‘покренути се’ Спич (Поповић/Петровић). — (RJA).

- ▲ Од ит. *muovere* ‘кретати се’ (Skok 2: 461 s.v. *mōviti (se)*; Musić: 190). Могући предложак и вен. *mover* ‘id.’ (Lipovac-Radulović I 221).

△ Ит. / вен. реч од лат. *MOVĒRE*, *ie.* порекла (DELI 786; de Vaan 390–391).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

МОНГАТ СЕ *монѝгаѝ се, -ам* рф. ‘прећи преко, попети се’ Његуши (Otašević).

- ▲ Од ит. *montare* ‘попети се’ (Vinja 2: 204; Musić 190).

△ Ит. реч од влат. *MONTĀRE ‘попети се на планину’ (DELI 775; REW § 5668).

- Лексема није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

мостра *mòstīra* f. ‘мустра, образац’ Загарач (Ћупићи), Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од ит. *mostra* ‘изложба; приказ’ (Skok 2: 454 s.v. *monstro*; Lipovac-Radulović I 220).

△ Ит. реч дериват од ит. *mostrare* ‘показати’, од лат. MONSTRĀRE, од крајњег лат. MONĒRE ‘подсетити’, ие. порекла (DELI 780–781; REW § 5665a; de Vaan 387–388).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

МОТ *mòtī* m. ‘гестикулација, скривени знак’ Његуши (Otašević). — (RJA).

▲ Од ит. *motto*, вен. *moto* ‘покрет, кретање’ (Vinja 2: 199 s.v. *mòt*).

△ Учена реч, од лат. MŌTU(M), парт. перф. пас. од лат. MOVĒRE ‘кретати се’, ие. порекла (DELI 781–782; DEI 2520; de Vaan 390–391).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

мргин *mrġīn* m. ‘граница, киљан, међа; гранична ознака’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), ‘гранични брег’ Бјелопавлићи (Ћупић), ‘камен међаш’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); такође *мргѝн* ‘граница, међа’ Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); и *мерġīн* Његуши (Otašević), Црмница

(Милетић, без значења), *мергѝна* ‘гранични камен (између имања, земљишне својине, али и држава)’ Спич (Поповић/Петровић); и *мергѝр* ‘камен међаш’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); и *мергѝч* Црмница (Милетић, без значења); и *маргѝн* ‘граница, међа’ Загарач (Ћупићи), ‘гранични брег’ Бјелопавлићи (Ћупић); и *магѝр* ‘*мергир* (в.)’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — (RJA).

▲ Далм.-ром. лекс. остатак од лат. MARGĬNE(M) (Ligotio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч је ие. порекла (de Vaan 365).

- Овај романизам јавља се у великом броју фонетских варијанти. У говорима континенталне Црне Горе, посведочени су облици *м̀рглѝн* Никшић (Ђоковић), *м̀ргѝњ* / *м̀ргѝљ* Ускоци (Станић).

мрморит *м̀морѝѝ*, -им impf. ‘тихо говорити, мрмљати’ Његуши (Otašević), ‘id., жуборити (о води)’ Загарач (Ћупићи). — (RJA).

▲ Од ит. *mormorare* ‘мрмљати’ (Skok 2: 456–457 s.v. *mormorati*).

△ Учена реч, од лат. MURMURĀRE, деноминала од лат. MURMUR ‘мрмљање; жуборење’ (DELI 779; REW § 5761; de Vaan 395–396).

- Посведочени су и облици *м̀мољѝѝ* Ускоци (Станић), *м̀мошиѝ* Дубр. (Бојанић/Тривунац).

мрнар *м̀нѝ^ор* m. ‘морнар’ Спич (Поповић/Петровић), *м̀нѝр* Његуши (Otašević), *м̀нѝ^орскиѝ*, -ѝ^о, -ѝ ‘морнарски’ Спич (Поповић/Петровић), *мрнарѝца* f. ‘морнарица’ ib. (id.), *мрнарѝчкиѝ*, -ѝ^о, -ѝ ‘морнарички’ ib. (id.).

▲ Од ит. / вен. *marinaro, marinajo*; стара позајмљаница (Skok 1: 118 s.v. *bašàmār*; Musić 191).

△ Ит. / вен. реч од влат. *MARĪNARIU(M) (REW § 5359).

✧ Према Скоку, с.-х. *морнар* настало је укрштањем романизма *мрнар* са с.-х. *море* (Skok l.c.), али, *marinārius* би у рано доба регуларно дало **mor̥nar'ь* > *морнар* (кратко *a* > *o*; кратко, тј. у ненаглашеном положају скраћено *i* > *ь*, које затим испада), док облик *мрнар* полази од позније романске форме, са редукцијом вокала у првом слогу **m̥ar(i)nāriū* или сл.

муданте *мудāнџе*, -а f. pl. t. ‘мушке доње гаће’ Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић). — (RJA).

▲ Од ит. *mutande* ‘доњи веш, гаће’ (Skok 2: 483 s.v. *muntati se*; Musić 192).

△ Вен. реч поименичени герунд од лат. MUTĀRE, од крајњег лат. MŪTUUS ‘узајаман’, ие. порекла (REW 5785; de Vaan 398–399).

● У континенталним говорима Црне Горе посведочени су и облици *мџиџанде* Никшић (Ђоковић) / *мџиџанде* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица).

мулегин *мулеџин* ‘преградни зид између просторија у кући’ Црмница (Милетић), Његуши (Оташевић), Загарач (Ђупићи), Бјелопавлићи (Ђупић); такође *мулаџин* Црмница (Милетић), *мулаџин* Бјелопавлићи (Ђупић), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина); и *муљаџин* ‘отвор у зиду који је служио за смештање робе, дувана и сл.’ Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од тршћ.-вен. *moleghin* (Skok 2: 453 s.v. *monah*; Vinja 2: 204; Lirovac-Radulović I 222).

△ У вен. речи дошло је до дисимилације $m - n > m - l$ (Skok l.c.).

- Посведочени су и облици *мунегџин* ји. Бока (Lirovac-Radulović I), *мунигџин* Вргада (Jurišić), Селца на Брачу (Vuković).

МУЛО *му̀ло* п. ‘стрм терен на коме се осипа ситно камење’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996); *му̀лина* ф. ‘врста ситног песка који служи као грађевински материјал’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘бели песак, шодер’ Спич (Поповић/Петровић), *му̀лина* ‘врста меког камена’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996); *му̀линџваец* ‘му̀лина (в.)’ *ib.* (ead.), *ib.* (ead. 1996). — (RJA).

▲ Далм.-ром. лекс. ост. од лат. *MOLLIA* (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч је ие. порекла (de Vaan 386).

- Посведочени су и облици *му̀јара* ‘мека земља’ (Корчула), *му̀ја̀ра* ‘вапненац у распадању који служи за изградњу’ (Смоквица), *му̀јарџин* ‘блатно земљиште’ (Корчула) (Ligorio 2014).

✧ Реч *му̀лина* је изведеница на домаћем терену помоћу с.-х. суфикса *-ина*.

МУРАЛ *му̀рал* т. ‘тања греда која се употребљава за кровну конструкцију, за ‘рогове’ и сл.’ Црмница (Милетић), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић).

▲ Од вен. *mural*, ит. *murale* ‘зидни’ (Skok 2: 486 s.v. *murô*; Lipovac-Radulović I 223).

△ Вен. / ит. реч деривати од вен. / ит. *muro* ‘зид’, од лат. *mŪRU*(M), ие. порекла (DELI 786–787; DEI 2505; de Vaan 396).

• У говору ји. Боке посведочен је облик *мур̀ао* (Lipovac-Radulović I), са прелазом *-л* у *-о* на крају речи.

мурва *мур̀ва* f. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), Црмница (Милетић, без значења), ‘дуд; плод дудовог дрвета’ Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Вasoјевићи (Боричић), ‘id., ракија од дуда’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); придев *мурв̀ов, -а, -о* ‘који је од мурве (дуда)’ Загарач (Ћупићи); именице *мурвов̀ача* f. ‘ракија од мурава, од дудиња’ ib. (id.), *мурв̀овача* ib. (id.), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *мурвов̀ина* f. ‘дрво од мурве, дудово дрво’ Загарач (Ћупићи), *мурв̀овина* ib. (id.), *мурво̀йна* f. Спич (Поповић/Петровић). — Од XVI в. (RJA).

▲ Далм.-ром. лекс. остатак од лат. *mŌRU*(M) ‘дуд’ (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч вероватно из неког од медитеранских језика, можда преко грчког (Šega 2006: 180–182; REW § 5696).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

мутаг *м̀у̀ш̄а̀й̄ӣ*, *-а̀м̄* impf. ‘муцати; неразговетно говорити’ Васојевићи (Стијовић 1996), *зам̀у̀ш̄а̀й̄ӣ* pf. ‘почети муцати, замуцати’ ib. (ead. 1996), *й̄ром̀у̀ш̄а̀й̄ӣ* pf. ‘промуцати’ ib. (ead. 1996); придев *м̀у̀ш̄а̀в̄*, *-а*, *-о* ‘који не може да говори; ћутљив’ Загарач (Ћупићи), Васојевићи (Стијовић 1996), ib. (Боричић), Рожаје (Hadžić); именице *м̀у̀ш̄а̀вац̄* m. ‘нем човек; човек који је ћутљив, који не уме fino да говори’ Загарач (Ћупићи), *м̀у̀ш̄а̀вица̄* f. ‘женска особа која ретко говори, која је некомуникативна, недруштвена’ Зета (Башановић-Чечовић), *м̀у̀ш̄а̀в̄ко* n. ‘мутава мушка особа; мушка особа која не уме fino да говори’ Загарач (Ћупићи), *м̀у̀ш̄а̀љ̄* m. ‘мутаг човек, муцавко’ ib. (id.); *му̀ш̄ѐља̀й̄ӣ* impf. ig. ‘*му̀ш̄а̀й̄ӣ* (в.)’ Васојевићи (Стијовић 1996), *зам̀у̀ш̄ѐља̀й̄ӣ* pf. ‘*зам̀у̀ш̄а̀й̄ӣ* (в.)’ ib. (ead. 1996), *й̄ром̀у̀ш̄ѐља̀й̄ӣ* pf. ‘*й̄ром̀у̀ш̄а̀й̄ӣ* (в.)’ ib. (ead. 1996); *му̀ш̄ѐља̀к̄* m. ‘онај који мута; онај који муца; онај који неразговетно говори’ ib. (ead. 1996); *му̀ш̄ӣо*, *му̀ш̄ӣо̀ња* m. ‘мутавац, муцавац’ ib. (Боричић). — (RJA).

▲ Од ит. *muto* ‘нем’ (Skok 2: 491–492 s.v. *muta*; Musić 193; Lipovac-Radulović I 224).

△ Ит. реч од ит. *m̄UTU(M)*, ие. порекла (DELI 789; REW § 5798; de Vaan 398).

✧ Романизам је развио разгранату породицу речи, коју чине глаголи и именице.

✧ С обзиром на распрострањеност, није нужно свуда из италијанског, може бити и из румунског *mutul*.

мушкета *мушкѐѿа* f. ‘врста кратке старе пушке’ Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), такође *мушкѐѿ* ib. (ead.), ‘id., стрелјање’ Загарач (Ћупићи); деноминал *мушкеѿѿѿ* impf. ‘стрелјати’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), ‘id., сукобити се’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘стрелјати’ Загарач (Ћупићи), Плав и Гусиње (Reković), *мушкѐѿѿѿ* Бјелопавлићи (Ћупић), Вasoјевићи (Боричић). — (RJA).

▲ Од ит. *moschetto* ‘врста кратке пушке’ (Skok 2: 458 s.v. *moskâr*; Lipovac-Radulović I 224 s.v. *mušket*²).

△ Ит. реч од старијег ит. *moschetta* ‘id.’, дем. од ит. *mosca* ‘мува’, према аналогји са брзином лета инсекта (DELI 780; REW § 5766).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

навигат *навигѿѿ*, *-âм* pf. ‘навести, наговорити’ Стара ЦГ (Пешикан). — (RJA).

▲ Од ит. *navigare* ‘пловити; бродити’ (Skok 2: 506 s.v. *nav*; Musić 193).

△ Ит. реч дериват од ит. *nave* ‘брод’, од лат. *nāve(m)*, ие. порекла (DELI 795; DEI 2556; REW § 5861; de Vaan 402–403).

- У говорима континенталне Црне Горе посведочено је фигуративно значење ‘навести, наговорити’.

накомод **в.** **комодан** *накѿмѿд* adv. ‘полако, натенане’ Спич (Поповић/Петровић).

накончат *накончāй̄и*, *-ā^oм* рф. ‘наместити како треба, средити’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘обележити, договорити’ Плав и Гусиње (Reković), ~ *се* ‘спремити се за неки посао или пут’ Зета (Башановић-Чечовић), *накончāвāй̄и* impf. Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *нāкончāн*, *-на*, *-но* ‘припремљен’ Васојевићи (Боричић). — Даничић (RJA).

▲ Од ит. *acconciare* / *acconciarsi* ‘наместити, средити’, са додатим с.-х. префиксом *на-* (Musić 194; Lipovac-Radulović I 226).

△ Ит. реч од ит. *conciare* ‘id.’, од влат. *COMPTIĀRE, од крајњег лат. CŌMPTUS, ие. порекла (DELI 264; DEI 30; REW § 2170; de Vaan 188–189).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе, без фонетских варијанти.

напулијон *на̄ули[j]ōн* т. Црмница (Милетић, без значења), *на̄ули[j]ūн* ib. (id., без значења), *на̄улијōн* ‘некадашњи златни новац, златник’ Спич (Поповић/Петровић), *на̄улид̄н* Загарач (Ћупићи); такође *на̄олиб̄н* Васојевићи (Стијовић 1996); и *на̄олед̄н* Загарач (Ћупићи), *на̄олеб̄н* Васојевићи (Стијовић 1996); и *на̄ул̄д̄н* Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); и *на̄ол̄б̄н* Васојевићи (Стијовић 1996).

▲ Вероватно од вен. *napolion* ‘некадашњи златни новац’ (Musić 194; Lipovac-Radulović I 227). Мање је вероватан предложак ит. *napoleone* ‘id.’ (Skok 2: 502 s.v. *napolûn*).

△ Вен. / ит. реч од имена фр. војсковође Наполеона Бонапарте (DELI 792; DEI 2545).

- Посведочен је већи број фонетских варијанти овог романизма у говорима континенталне Црне Горе.

нијанка *ни’анка* ‘ни толико, ни’ Стара ЦГ (Пешикан); такође *ни’анци* adv. ‘нимало, нити’ Његуши (Otašević).

▲ Од вен. арх. *nianca* (новије *gnanca*) (Boerio 441).

△ Вен. реч сложеница од вен. арх. *ni* (новије *nè*) (Boerio l.c.) и вен. *anca*, вероватно од лат. HANCQUE, према лат. HANC QUAM [HŌRAM] (Boerio 33; DEI 187).

- Посведочени су и облици *њанке* Сумартин (Novaković), *њонка* Комижа (Mardešić-Sentin), *нонка* / *њонка* Брусје (Dulčići), *њанци* Селца на Брачу (Vuković), *нанци* / *нонци* / *њанки* Вис (Roki).

нове *нџве* ‘број у игри ‘циквање’” Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996).

▲ Од ит. *pove* ‘девет’.

△ Ит. реч од лат. NŌVEM ‘id.’, ие. порекла (DELI 812; DEI 2605; de Vaan 415).

✧ Романизам чини део вокабулара у игри *циквање* (в. **циква**).

обурлати *обурла̀ти*, -ам рф. ‘обрубити (при шивењу)’ Његуши (Otašević). — Дубр. (RJA).

▲ Од ит. *orlo, orlare* ‘руб, олак’, ‘обрубити’, са с.-х. префиксом *об-* (Skok 3: 547 s.v. *ûrla*).

△ Ит. реч од влат. **ŌRULU*(M), дем. од лат. *ŌRA* ‘руб на одећи’ (DELI 845; DEI 2677; REW § 6108).

• Лексема није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

ограшит се *огр̀шѝти се*, -им се рф. ‘испунити се радошћу, развеселити се, орасположити се; обрадовати се нечијем доласку, сусрету са неким’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘id., обасјати (се), синутити’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — (RJA).

▲ Можда од ит. *grascia* ‘маст’; деноминал *огр̀шѝти се* јавља се само у метафоричком значењу, бележи га и Вук (Skok 1: 609 s.v. *grăša*; Vinja 1: 187–188).

△ Ит. реч од влат. **CRĂSSIA*(M), од клат. *CRĂSSU*(M) ‘дебео’, неразрешеног порекла (DELI 517; DEI 1862; REW § 2298; de Vaan 141).

✧ Префигирани облик са метафоричким значењем посведочен је само у говорима континенталне Црне Горе. Романизам *гр̀ша*, посведочен у дубровачком говору, носи значење ‘залиха, градска спремница хране’ (Vinja l.c.).

✧ Романска етимологија глагола није сигурна, уп. ЭССЯ 7: 108 и SP 8: 192–193, који као етимон наводе реконструисани облик **grašiti*; ЭССЯ l.c. упућује на сродно **grošiti*, док SP l.c. указује да је у с.-х. *грашиици (се)* ‘веселити (се)’ и рус. *грашиться* ‘исмевати некога’ дошло до паралелне секундарне деривације.

окурит *окӯрїӣ*, -им pf. ‘десити се зло, нешто што не ваља’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *occorrere* ‘десити се’ (Musić 196).

△ Ит. реч од лат. OCCURRERE, деривата од лат. CURRERE ‘трчати’, ие. порекла (DELI 821; DEI 2624; de Vaan 157–158).

• Лексема није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

орма *ôrma* f. ‘коњска опрема’ Његуши (Otašević). — (RJA).

▲ Од вен. *armar* ‘опремити; наоружати’, са прелазом ром. *a* > с.-х. *o* (Vinja 1: 24).

△ Вен. реч од лат. ARMARE, ие. порекла (DELI 72–73; de Vaan 54).

• Лексема је посведочена и у другим говорима континенталне Црне Горе, *орма* Прошћење (Вујичић), Никшић (Ђоковић), Ускоци (Станић).

ото *òто* ‘број у игри ‘циквање’” Васојевићи (Стијовић 1996).

▲ Од ит. *otto* ‘осам’.

△ Ит. реч од лат. ÒSTO, ие. порекла (DELI 855–856; DEI 2706; REW § 6035; de Vaan 424–425).

✧ Романизам чини део вокабулара у игри *циквање* (в. **циква**).

оћале *òhāle* f. pl. ‘наочаре’ Црмница (Милетић).

▲ Вероватно од вен. *ochiali* ‘наочаре’ (Воєгио 447).

△ Вен. реч дериват од вен. *ochio* ‘око’, од лат. *ŌCULU(M)*, ие. порекла (DELI 819–821; DEI 2621; REW § 6038; de Vaan 425).

● Лексема није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

офендит *офенди̑и̑, -ѝм* рф. ‘испсовати’ Спич (Поповић/Петровић). — (RJA).

▲ Вероватно далм.-ром. лекс. ост. од лат. *OFFENDĚRE*; могући предложак и ит.

offendere ‘увредити’ (Ligotio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч од лат. *-FENDERE* ‘ударити’, ие. порекла (de Vaan 210–211).

● У дубровачком говору посведочен је облик *офѐнца̑и̑и* (Ligotio 2014).

офитат *офи̑и̑а̑и̑, -ам* рф. ‘дати на коришћење, издати’ Црмница (Милетић),

Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи); именица *офи̑и̑* м. ‘приход, принос, закупнина’ Црмница (Милетић), Загарач (Ћупићи), Плав и Гусиње (Reković), Велика (Јокић).

▲ Од ит. *affitare* ‘дати на коришћење, издати’ (Skok 1: 11 s.v. *afikat*;

Lipovac-Radulović I 133); највероватније је у питању морфолошка реанализа, тј. утицај домаћег преверба *о(б)-*, пре него ли прелаз ром. *a > с.-х. о.*

△ Ит. реч од ит. *fitto* ‘закупнина’, од лат. *FĪCTU(M)* ‘забоден’ (DELI 26; DEI 76; REW § 3280).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

ОШПОНДЕ *ošpōndē* adv. ‘са стране, кријући’ Његуши (Otašević), ‘ударац којим се бућа одбија од ивице бућишта’ ib. (id.).

- ▲ Вероватно од ит. *sponda* ‘обала, ивица’, са додатим с.-х. префиксом *od-* (Musić 198; Lipovac-Radulović I 235).

△ Ит. реч од лат. *SPONDA*(M), ие. порекла (DELI 1256; DEI 3599; REW § 8170; de Vaan 582).

- У говорима Боке посведочен је облик *одшпџнде* (Lipovac-Radulović I), (Lipovac-Radulović II).

ПАК *pa̋k* m. ‘пакло, омот, свежањ’ Његуши (Otašević).

- ▲ Од ит. *рассо* ‘омот, свежањ’ (Musić 198; Lipovac-Radulović I 243).

△ Ит. реч можда од хол. *рак*, није јасно да ли директно или посредним путем (DELI 859); према другом тумачењу, у питању је дериват од ит. *racchetto* (DEI 2714).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

ПАЛА *pa̋la* f. ‘врста алатке која служи за копање земље, лопата, ашов’ Стара ЦГ (Пешикан), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *па̋ла* Његуши (Otašević); деноминал *pa̋laj̋i* impf.

‘прекопавати ашовом’ Стара ЦГ (Пешикан), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — (RJA).

▲ Од ит. *pala* ‘лопата’ (Skok 2: 589 s.v. *pála*¹; Musić 199; Lipovac-Radulović I 243).

△ Ит. реч од лат. *PĀLA*(M), од лат. *PANGERE* ‘чврсто убацити, фиксирати’, ие. порекла (DELI 862–863; DEI 2724; REW § 6154; de Vaan 442–443).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

палац *ǰǎлац* m. ‘палата, дворца, вила’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Васојевићи (Боричић). — (RJA).

▲ Од ит. *palazzo* ‘дворца, вила’ (Skok 2: 590 s.v. *pàlačā*²; Musić 199; Lipovac-Radulović I 244).

△ Ит. реч од лат. *PALĀTIU*(M), од лат. *PALĀTUM* ‘свод’, ие. порекла (DELI 864; de Vaan 440).

✧ С.-х. *ǰалача*, *ǰолача* је пореклом од балк.-лат. n. pl. *PALATIA* (Skok 1.c.; Ligorio 2014).

палента *ǰǎл’ēниџа* f. ‘каша скувана од кукурузног брашна’ Зета (Башановић-Чечовић). — (RJA).

▲ Од ит. *polenta* ‘каша од кукурузног брашна’ (Skok 2: 592 s.v. *pālēnta*; Lipovac-Radulović I 244).

△ Ит. реч од лат. POLĚNTA(M), од крајњег лат. POLLES ‘брашно’, ие. порекла (DELI 948; DEI 2991; REW § 6634; de Vaan 477).

● У дубровачком говору посведочен је облик *й̀у̀лѐнѝа* (Бојанић/Тривунац).

✧ Облици са *-o > y* могу бити и далм.-ром. лекс. ост. из терминологије хране (Skok l.c.).

палета *й̀алѐѝа* f. ‘ознака официрског чина, еполета’ Спич (Поповић/Петровић), Кучи (Петровић/Телић/Капустина).

▲ Од фр. *épaulette* ‘ознака официрског чина’.

△ Фр. *épaulette* изведено од фр. *épaule* ‘раме’ < лат. SPATŪLA(M) (DELF 218–219; Gamillscheg 371; REW § 8130). Данашње значење ‘ознака официрског чина’ развило се у XVII в. из првобитног ‘део коњског оклопа’ (DELF l.c.).

✧ Реч посведочена још у говору Ускока (Станић).

палетун *й̀алѐѝу̀н* m. ‘кратки капут’ Његуши (Оташевић). — Дубр. (RJA).

▲ Од ит. *palettone*, фурл. *paletò / paltò* ‘капут, јакна’ (Skok 2: 592 s.v. *palètūn*; Musić 199; Lipovac-Radulović I 244).

△ Ит. / фурл. реч фр. порекла, уп. стфр. *paltoke*, од сренгл. *paltok* ‘јакна’ (DELI 864; DEI 2737; REW § 6178).

● Лексема није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

панцета *й̀анџѐѝа* f. ‘врста сланине’ Његуши (Оташевић); такође *й̀анџѐѝа* ‘шарена сланина’ Зета (Башановић-Чечовић). — Раб (RJA).

▲ Од вен. *pancèta, panzèta* (Boerio 467) ‘врста сланине’ (Vinja 2: 243; Musić 200).

△ Вен. реч дериват од вен. *panza* (Boerio 468–469) ‘стомак, трбух’, од лат. *PĀNTICE(M)* (DELI 868–869; DEI 2742; REW § 6207).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана.

пањега *ǰǰњега* f. ‘удубљење у зиду за остављање разних предмета (флаше, ведра с водом)’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), ‘удубљење, посебно у зиду за држање алатки и сл.’ Загарач (Ђупићи). — (RJA).

▲ Вероватно далм.-ром. лекс. ост. од лат. *PĀNĀRIU(M)*, са заменом суфикса посведочено само у Црној Гори (Skok 2: 596 s.v. *pan*²). Није јасно који је суфикс у питању, словенски (*-jeга* није продуктиван суфикс) или романски (можда *-iacum*, пл. *-iasa*?). Али уп. рус. дијал. *паняга, поняга* ‘корпа која се носи на леђима, ранац’, без етимологије (Фасмер 3: 200).

△ Лат. реч дериват од лат. *PĀNE(M)* ‘хлеб’, неразрешеног порекла (de Vaan 443).

✧ Посведочени су облици без замене суфикса, нпр. *ǰǰнара* сев. Далм., Заблаће (Ligorio 2014).

пањок *ǰǰњок* m. ‘векна хлеба’ Његуши (Otašević). — (RJA).

▲ Од фурл. *panoche*, тршћ.-вен. *panosa* (Skok 2: 596–597 s.v. *pan*²).

△ Ит. дијал. варијанте од прованс. *panhota*, од крајњег лат. *PĀNE(M)* ‘хлеб’, неразрешеног порекла (DELI 862; DEI 2722; REW § 6198; de Vaan 443).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

паракан *īparakān* т. ‘камени стуб уз цесту, колобран’ Његуши (Otašević).

▲ Од вен. *paracàri* (Boerio 470) ‘камени стуб уз пут’ (Vinja 2: 246–247).

△ Вен. реч сложеница од вен. *para-*, деривата од вен. *parar*, од лат. PARĀRE, ие. порекла и *cari*, од лат. CĀRRU(M) ‘кола на четири точка’, ие. порекла (DELI 876, 879; REW § 6229; de Vaan 157–158, 446–447).

- У говору ји. Боке посведочен је облик *īparakāl* (Lipovac-Radulović I).

✧ Чини се да се у варијететима овог романизма јављају две различите дисимилације: $p - p > p - n$ и $p - l$.

парангал *īparangāl* т. ‘направа за хватање риба у облику дугачке врпце на коју су привезане удице’ Зета (Башановић-Чечовић). — *īparāngao* (RJA).

▲ Од вен. *parangal* ‘врста направе за хватање риба’ (Boerio 471) (Vinja 2: 246).

△ Вен. реч грчког порекла (Vinja l.c.; Skok 2: 591–592 s.v. *palangâr*; DEI 2727).

- У конавоском говору посведочен је облик *īparāngalo* (Kašić).

парапет *īparāḡeī* т. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘заштитни зид поред пута’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *īparāḡeī* Бјелопавлићи (Ћупић). — Лика (RJA).

▲ Од ит. *parapetto* ‘заштитни зид поред пута’ (Skok 2: 620 s.v. *patàškina*; Musić 201; Lipovac-Radulović I 249).

△ Ит. реч сложеница од ит. *para-*, деривата од ит. *parare*, од лат. PARĀRE, ие. порекла и *petto*, од лат. PĒSTUS, ие. порекла (DELI 878, 879, 917; REW § 6229; de Vaan 453, 446–447).

- У говору Ускока посведочен је облик са уметнутим назалом, *īarām^hīeīī* (Станић).

парта *īārīīa* f.: *nī'esu īārīīa* 'нису пар, не одговарају по вредности један другом' Стара ЦГ (Пешикан), 'дружина, друштво' Његуши (Otašević), 'генерација' Зета (Башановић-Чечовић), (често реј.) 'они који су истих погледа, који су међусобно сагласни, који су пар' Загарач (Ћупићи); глагол *īarīīāīī se* impf. 'равнати се' Зета (Башановић-Чечовић); именица *īarīīenīk* m. 'истомишљеник' Његуши (Otašević). — (RJA).

▲ Вероватно од ит. *parte* 'страна, део' (Skok 2: 607–608 s.v. *pàrat*).

△ Ит. реч од лат. PĀRTE(M), формиране у предлатинском периоду (DELI 884–885; REW § 6254; de Vaan 448).

- У говорима Истре посведочен је и облик са непостојаним а, *īàraīī* (Skok l.c.).

партит *īarīīīīī*, -им pf. 'отпутовати' Његуши (Otašević). — (RJA).

▲ Од ит. *partire* 'поћи, кренути' (Skok 2: 607–608 s.v. *pàrat*; Musić 201; Lipovac-Radulović I 251).

△ Учена реч, од лат. PĀRTU(M), од крајњег PARĒRE, ие. порекла (DELI 885–886; DEI 2785; de Vaan 445–446).

- У приморским говорима посведочен је и италијанизам *īarīēнца* ‘одлазак, пут’ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II) / *īarīēнца* сз. Бока (Musić), Дубр. (Бојанић/Тривунац), који води порекло од ит. *partenza* ‘id.’.

пасађ *īasāђ* м. ‘пут, превоз, путовање’ Његуши (Otašević). — *īasач* (RJA).

- ▲ Од ит. *passaggio* ‘пут, путовање’ (Skok 2: 610–611 s.v. *pās*¹; Musić 201; Lipovac-Radulović I 251).

△ Ит. реч дериват од ит. *passare* ‘проћи, пролазити’, за етим. в. **пасат**.

- У конавоском говору посведочена је хибридна твореница *īasач* ‘новац за путну карту’ (Kašić), у којој је на страну основу (гл. основа од гл. *īasaiī*) додат с.-х. суфикс *-ач*.

пасапорат *īasaiđraiī* м. ‘пасош’ Његуши (Otašević), Загарач (Ђупићи); такође *īašaiđraēīī* Спич (Поповић/Петровић).

- ▲ Од ит. *passaporto* ‘пасош’ (Skok 2: 610–611 s.v. *pas*¹; Musić: 201; Lipovac-Radulović I 252).

△ Ит. реч калк према фр. *pasport* (DELI 887–888; DEI 2790–2795; REW § 6267).

- Посведочен је и облик са прелазом ром. *s* у с.-х. *ш*, *īašaiđraiī* (Lipovac-Radulović I), Вргада (Jurišić).

пасарело *īasarēло* м. ‘врста игре (забавне) у којој се настоји избећи грешка у брзом говорењу (добијају се поени)’ Његуши (Otašević), ‘id., главна личност у тој

игри’ Загарач (Ћупићи); такође *īasarēla* f. ‘нека игра’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина).

▲ Вероватно од ит. **passerella mia volante* (Lipovac-Radulović I 251).

△ Ит. реч дериват од ит. *passare* ‘проћи, пролазити’, за етим. в. **пасат**.

- Назив игре је у пуном облику посведочен у говорима Боке, *īasarēla mīa volānīte*: Пасарѐла миа воланте пасѐј на галију — на галију нїје, а да ње је. ји.

Бока (Lipovac-Radulović I), Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II)

пасат *īasāi*, *-ām* pf. ‘проћи’ Стара ЦГ (Пешикан), ‘id., умрети’ Спич (Поповић/Петровић), ‘проћи, минути’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *īreīasāi* pf. ‘претећи, прећи’ Његуши (Otašević), фиг. ‘надмудрити’ ib. (id.), *īasāvāi* impf. Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић); *īasārilo* m. ‘онај који пролази, ‘пасава’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — (RJA).

▲ Од ит. *passare* ‘проћи, пролазити’ (Skok 2: 610–611 s.v. *pās*¹; Musić 201–202; Lipovac-Radulović I 251).

△ Ит. реч од влат. **PASSĀRE*, од лат. *PĀSSUS* ‘корак’ < лат. *PANDERE*, ие. порекла (DELI 887–888; DEI 2970–2975; de Vaan 442–443).

- Посведочен је и романизам *īāsh* ‘корак’ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Конавли (Kašić), који води порекло од ит. *passo* ‘id.’.

пат в. запатат (се)

патакун *ḡaiḡakūn* т. ‘ситан округао каменчић’ Спич (Поповић/Петровић), ‘мали, неугледан човек’ *ib. (id.)*, ‘велика медаља (не по рангу, већ по величини)’ Његуши (Otašević), ‘нешто ситно, нејако, слабашно’ Загарач (Ћупићи), ‘лукава особа; породични надимак’ *ib. (id.)*. — Раб (RJA).

▲ Од вен. *patacòn* (Boerio 481) ‘аустријски бакарни новац’ (Vinja 2: 254–255; Musić 202).

△ Вен. реч аугментатив од вен. *pataca*, неразрешеног порекла, детаљније в. Vinja 1.c.

- У континенталним говорима Црне Горе није се задржало првобитно значење ‘ситан новац’, већ су се развила нова, која се ослањају на семантизам ‘ситан’, нпр. ‘ситан округао каменчић’ Спич (Поповић/Петровић), ‘мали, неугледан човек’ *ib. (id.)*; овде можда и укрштање са *ḡaiḡуљак*, *ḡaiḡицврк*.

патишпањ *ḡaiḡишијањ* т. ‘врста колача од брашна и јаја’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Телић/Капустина), Васојевићи (Боричић), *ḡaiḡишијањ* Бјелопавлићи (Ћупић). — (RJA).

▲ Од ит. *pan di Spagna* ‘врста колача, од брашна и јаја’, дословно ‘хлеб из Шпаније’ (Skok 2: 596–597 s.v. *pan*²).

△ Ит. реч је новија сложеница, први помен крајем XVII в., од крајњег лат. *PĀNE(M)*, неразрешеног порекла (DELI 869; DEI 2745, 2747; REW § 6198; de Vaan 443).

- Ближе ит. предлошку стоје *îân de sîãña* Вис (Roki), *îадешîãña* Брач (Šimunović), *îандîшиîањ* Дубр. (Бојанић/Тривунац).

✧ Романизам посведочен и у другим балк. језицима, уп. буг. *пандишпáн*, рум. *pandispan* (Skok l.c.).

пашада *îашîада* f. ‘прибор за јело, есцајг’ Његуши (Otašević), Загарач (Ђупићи), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), *îãшîднî / оîи îашîаде* (обичније) ‘који се тиче пашаде’ ib. (id.).

▲ Од вен. *possada*, ит. *possata* ‘прибор за јело’ (Vinja 3: 71; Musić 210; Lipovac-Radulović I 275).

△ Вен. / ит. реч парт. прошли од вен. *posar*, ит. *posare* ‘поставити’, од влат. PAUSARE < кллат. PAUSA, грчког порекла (DELI 961; DEI 3033; REW § 6308).

- Посведочени су и облици *îошîада* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Орбанићи у Истри (Kalsbeek), *îушîада* Вргада (Jurišić).

пашташуга *îашîîашуîиа* f. ‘врста сувог теста, шупљикава тестенина’ Његуши (Otašević), Загарач (Ђупићи). — *îашîиа* (RJA).

▲ Од ит. *pasta asciutta* ‘врста теста’ (Skok 2: 618 s.v. *pàšt*; Musić 203; Lipovac-Radulović I 253).

△ Ит. реч од познолат. PĀSTA(M), грчког порекла и лат. EXSŪCTU(M), парт. пас. од лат. EXSŪGERE ‘сушити’, од лат. SŪGĒRE, ие. порекла (DELI 78, 890; REW § 6272; de Vaan 598).

- Романизам је посведочен још у говору Никшића, *îашîîашуîиа* (Ђоковић).

пeвep *пeвѣр* m. ‘бибер’ Црмница (Милетић).

▲ Од вен. *pevare / pevere* ‘бибер’ (Boerio 500).

△ Дијалекатска реч посведочена у говорима северне Италије, од познолат. PIPER (DEI 2887).

● Романизам није посведочен у другим говорима Црне Горе.

пeдeнцa *пeдѣнца* f. ‘успон, узбрдица’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина).

▲ Од ит. *pendenza* ‘нагиб’ (Skok 2: 636 *pendūn*; Musić 203; Lipovac-Radulović II 220).

△ Ит. реч дериват од ит. *pendere* ‘висити’, од влат. *PĒNDERE, према кллат. PĒNDĒRE, ие. порекла (DELI 901; DEI 2832; REW § 6388; de Vaan 457).

✧ У већини с.-х. облика дошло је до испадања назала, честе појаве међу романским позајмљеницама, уп. Musić 96, која је овде могла бити дисимилаторно условљена.

пeзaт *пѣзaйт*, -ам impf. ‘тежити, бити тежак’ Његуши (Otašević); *пѣз* m. ‘тежина’ Црмница (Милетић). — (RJA).

▲ Од ит. *peso, pesare* ‘тежина’, ‘бити тежак’ (Skok 2: 637 s.v. *pēsati*; Lipovac-Radulović I 262).

△ Ит. речи од лат. PĒNSU(M), PENSĀRE, од лат. PĒNDĒRE, ие. порекла (DELI 913–914, 915; REW § 6394; de Vaan 457).

- Посведочени су и облици у којима је дошло до прелаза ром. *e* у с.-х. *и*, до ког најчешће долази у наглашеном слогу, уп. Musić 81–82, нпр. *йиза̀й* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), *йиза̀й* Конавли (Kašić).

пелица *йѐлица* f. ‘крзно’ Његуши (Otašević).

- ▲ Од вен. *pelizza* ‘крзно’ (Boerio 487) (Musić 203; Lipovac-Radulović I 256).

△ Вен. реч може бити или дериват од вен. *pele* ‘кожа’, од лат. PĔLLE(M), ие. порекла (DELI 899–900; de Vaan 455) или од познолат. PELLĪCIA, од лат. PĔLLE(M) (DEI 2827).

- Лексема није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

пењел *йењѐл* m. ‘четка за кречење’ Стара ЦГ (Пешикан), *йењелчй̆ћ* dem. Стара ЦГ (Пешикан); такође *йињѐло* n. Његуши (Otašević), ‘сликарска четкица’ Зета (Башановић-Чечовић). — *йинел* Раб (RJA).

- ▲ Од ит. *pennello* ‘четка’ (Skok 2: 635–636 s.v. *pèna*²; Musić 204). Могући предложак и вен. *penelo* (Lipovac-Radulović I 264).

△ Ит. / вен. реч од влат. *PENĚLLU(M), дем. од лат. PĒNIS ‘реп’ (DELI 902–903; REW § 6389; de Vaan 458).

- Посведочени су и облици *йѐнел* / *йѐнело* сз. Бока (Musić), *йинѐл* Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), Вис (Roki).

петролија *йеѵро̀лија* f. ‘петролеј’ Његуши (Otašević). — *йеѵро̀љ*, *йеѵро̀љо* Крк (RJA).

▲ Вероватно од ит. *petrolio* ‘петролеј’ (Skok 2: 652–653 s.v. *petròlej*; Musić 205; Lipovac-Radulović I 260).

△ Ит. реч преко фр. *pétrole*, од средњовек. лат. PETRŎLEUM, сложенице од лат. PĚTRA ‘камен’ и ŎLEUM ‘уље’ (DELI 916; DEI 2883; Bloch/Wartburg 456).

● Посведочени су и облици *їейїрòље* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), *їейїрòуље* сз. Бока (Musić), са заменом другог дела сложенице с.-х. речи *уље*.

✧ У облику *їейїролија* као да је дошло до наслањања на *-лиїи*, *водо-лија* и сл.

пиљугат *їиљугаїи*, *-ам* имрф. ‘купити све, одузимати, пљачкати, красти све на шта се наиђе’ Загарач (Ћупићи), ‘освајати, узимати (фигуре у картама)’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *оїиљугаїи* рф. фиг. ‘опљачкати, отети’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), *оїиљугаїи* Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996); такође *оїељугаїи* Велика (Јокић); деноминал *їїљуг* т. ‘последња мрвица’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина).

▲ Од ит. *piluccare* ‘чупкати; узимати комад по комад’, са заменом ром. суфикса *-uccare* с.-х. *-угаїи* (Skok 1: 657–658 s.v. *pilòza*; Vinja 3: 36).

△ Ит. реч од влат. *PILUCARE, од крајњег PILUS ‘длака’, ие. порекла (DEI 2923; de Vaan 465).

✧ Значење ‘украсти, отети’ карактеристично је за говоре континенталне Црне Горе, у приморским говорима овај романизам носи значење ‘одабрати, пребирати’ (Lipovac-Radulović I).

пињата *ḡiṅḡaiṅa* f. ‘котао који се горе сужава’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), ‘лонац, посуда за кување (лимена, бакарна, емајлирана)’ Спич (Поповић/Петровић), ‘лонац за кување на огњишту, котао’ Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), *ḡiṅḡaiṅina* augm. Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *ḡiṅḡaiṅiṅca* dem. ib. (id.). — Вук (RJA).

▲ Вероватно од вен. *pignata* ‘лонац’ (Musić 206). Мање је вероватан предложак ит. *pignatta* ‘id.’ (Skok 2: 659 s.v. *pìnjav*).

△ Вен. / ит. реч вероватно од влат. *PINGUIĀTTA(M) < PINGUIA(M) OLLĀ(M) ‘лонац за чување масти’ (Pellegrini 1976: 165–172). Свођење на ит. *pigna* ‘шишарка’, са семантичким помаком мотивисаним обликом лонца сматра се мање сигурним тумачењем (DELI 928; DEI 2917).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

пицун *ḡiṅḡun* m. ‘диња’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Боричић), Плав и Гусиње (Reković); дериват *ḡiṅḡuniṅca* f. ‘једра и здрава млада жена’ Васојевићи (Стијовић), ib. (ead. 1996). — Микаља, Бела, Стулић, Вук (RJA).

▲ Далм.-ром. лекс. остатак од лат. PĒPŌNE(M) ‘диња’ (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч је грчког порекла, са семантичким помаком ‘печен на сунцу’ > ‘диња’ (DELI 956; REW § 6395).

● Лексема посведочена још у Дубровнику (Бојанић/Тривунац) и Конавлима (Кашић).

✧ Романизам посведочен и у другим балк. језицима, уп. буг. *пипџон*, цинц., мегл. *pipon'u*, алб. *pjerpër* (Skok 2: 660 s.v. *pipin*).

пирија *îîrija* f. ‘левак’ Његуши (Otašević), Црмница (Милетић), *îirîeliца* dem.

ib. (id., без значења), *îilîeriца* ib. (id., без значења), *îilîeriја* ib. (id., без значења). — Вук (RJA).

▲ Од вен. *piria* ‘левак’ (Skok 2: 661 s.v. *pîria*; Musić 207; Lipovac-Radulović I 265).

△ Вен. реч је грчког порекла (REW § 6597).

✧ У црмничким облицима могло је доћи до укрштања вен. *piria* и фурл. *plere* (Skok l.c.).

пирун *îîrûn* m. ‘виљушка’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Спич

(Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач

(Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи

(Боричић), ‘нож као део прибора за јело’ ib. (СТИЈОВИЋ 1996), *îîрун* ‘виљушка’

Велика (Јокић). — Микаља, Вук, Даничић (RJA).

▲ Од вен. *piron* ‘виљушка’ у приморским говорима, иначе балк. грецизам (Skok 2: 643 s.v. *perun*¹; Musić 207).

- Посведочен и варијетет *йерѹн* Брач (Šimunović), Брусје (Dulčići), Комижа (Mardešić-Centin).

✧ У говору Васојевића се једино развило значење ‘нож’.

питура *йийѹра* f. ‘боја, фарба’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *йийѹра* Бјелопавлићи (Ћупић); деноминал *йийѹрѹй* impf. ‘бојити, фарбати’ Стара ЦГ (Пешикан), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *йийѹрај* Бјелопавлићи (Ћупић), *оийѹрѹй* pf. ‘обојити, офарбати’ Загарач (Ћупићи), *йийѹрѹвѹй* impf. Црмница (Милетић), Загарач (Ћупићи). — (RJA).

▲ Од ит. *pittura* ‘слика’ (Skok 2: 668 s.v. *pitûr*).

△ Учена реч, од лат. парт. PICTŪRA(M), од крајњег лат. PĪNGERE ‘сликати’, ие. порекла (DELI 936; DEI 2930; REW § 6482; de Vaan 465–466).

- У говору Виса посведочен је и облик *йеѹрѹй* (Roki).

пишарола *йишарѴла* f. ‘мокраћа’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од вен. *pissariòla* ‘често мокрење’ (Boerio 513) (Vinja 3: 44).

△ Вен. реч дериват од вен. *pissar* ‘мокрити’, оном. порекла (DELI 935; REW § 6544).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

пјадела *ṽjaděla* f. ‘овал, велики тањир за послуживање јела’ Његуши (Otašević), ‘лавор’ Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић); и са *љ-*: *ṽjaděља* Загарач (Ћупићи).

- ▲ Вероватно од ит. *padella* ‘велики тањир’ (Липовац-Радуловић I 266). Мало је вероватан предложак вен. *piadena* ‘id.’ (Voegio 501) (Musić 207). Рекло би се да је ром. предложак морао имати суфикс *-ella*, не може се објаснити како би у с.-х. *-ена* било замењено са *-ела* / *-еља*.

△ Вен. реч дериват од вен. *piada* ‘тањир’ (Voegio 502).

- У загарачком говору посведочен је умекшани облик *ṽjaděља* (Ћупићи).

пјат *ṽjāṽ* m. ‘тањир’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); и са *љ-*: *ṽљāṽ* Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996), *ib.* (Боричић), Плав и Гусиње (Reković), Велика (Jokić). — Вук (RJA).

- ▲ Од ит. *piatto* ‘тањир’ (Skok 2: 677–678 s.v. *plât*; Musić 207; Lipovac-Radulović I 267).

△ Ит. реч од влат. *PLĀTTU(M), грчког порекла (DELI 921; DEI 2897).

- ✧ Посведочен и варијетет са уметнутим *-и-*, *ṽṽjāṽ* Црес (Houtzagers), Вргада (Jurišić), Селца на Брачу (Vuković), Брач (Šimunović).

пјаца *ījāca* f. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘пијаца’ Загарач (Ћупићи), ‘град, ужи део града, центар града’ *ib.* (id.), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *ījāc* ‘пијаца’ Рожаје (Hadžić); и са *љ-*: *īļāca* Спич (Поповић/Петровић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘пијац, пазар, чаршија’ Васојевићи (Боричић). — Вранчић, Микаља (RJA).

▲ Од ит. / вен. *piazza* ‘трг’ (Skok 2: 672–673 s.v. *plāca*; Musić 208; Lipovac-Radulović I 266).

△ Ит. / вен. реч од лат. *PLĀTEA*(M), грчког порекла (DELI 921–922; REW § 6583).

✧ Старији облик *īļāca* је далм.-ром. лекс. ост. од лат. *PLATEA*(M) (Skok l.c.; Ligorio 2014).

поверстан *īoverēštan*, *-īna*, *-īno* ‘бедан, отрцан’ Стара ЦГ (Пешикан); именице *īoverēštko* m. *ib.* (id., без значења), *īoverēštnica* f. *ib.* (id., без значења), *īoverēštnāk* m. *ib.* (id., без значења); глагол *īoverēšīīī se* pf. *ib.* (id., без значења).

▲ Од ит. *poveretto* ‘јадник, сиромаш’ (Lipovac-Radulović I 275), са додатим с.-х. суфиксом *-(a)n*.

△ Ит. реч дериват од ит. *povero*, од лат. *PĀUPERU*(M), ие. порекла (DELI 965; DEI 3045; REW § 6305; de Vaan 451).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

подумента *їодумѣнїа* f. ‘темељ (зида, куће)’ Стара ЦГ (Пешикан), Бјелопавлићи (Ћупић); деноминал *їодуменїаї* pf. ‘почети из темеља’ Стара ЦГ (Пешикан), *зайодуменїаї* pf. ‘їодуменїаї (в.)’ ib. (Пешикан); такође *їолумѣнїа* ‘їодуменїа (в.)’ Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић). — *їодумїенїа* (RJA).

▲ Далм.-ром. лекс. ост. од лат. FUNDAMENTU(M) (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч дериват од лат. FUNDU(M) ‘дно’, ие. порекла (de Vaan 250).

- Посведочени су и италијанизми *фундамѣнаї* / *фундамѣнїа* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Брусје (Dulčić), Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), који воде порекло од ит. *fondamento* ‘темељ’ (Skok 1: 523–524 s.v. *fōnd*).

полпета *їолїѣїа* f. ‘фаширане шницле’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *polpetta* ‘исто’ (Skok 3: 79 s.v. *pira*²; Musić 209; Lipovac-Radulović I 271).

△ Ит. реч дериват од ит. *polpa*, од лат. PŪLPA(M), ие. порекла (DELI 951–952; REW § 6834; de Vaan 497–498).

- У говорима Боке посведочен је и ит. аугментатив *їолїѣїун* (Lipovac-Radulović I), (Lipovac-Radulović II), који води порекло од ит. *polpettone*.

помидора *їомидѣра* f. ‘парадајз’ Стара ЦГ (Пешикан); такође *їамидѣра* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Његуши (Otašević), Зета

(Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи); и *ѡамидѡрија* *ib.* (*id.*), Бјелопавлићи (Ћупић); и *ѡамидѡбла* Црмница (Милетић). — (RJA).

▲ Од ит. *rotodoro* ‘парадајз’ (Skok 2: 700 s.v. *rotulj*; Vinja 3: 61–62); облици посведочени у говорима Црне Горе као да потичу од множине ит. речи, тј. облика *roti d’oro*.

△ Ит. реч дериват од ит. *romo*, од лат. RŌMU(M), ие. порекла (DELI 953; DEI 3011; REW § 6645; de Vaan 479).

• У конавоском говору посведочен је облик *ѡомадѡра* (Kašić).

понат¹ *ѡѡнаѡи*, *ѡѡниѡа* т. ‘широка дебела даска’ Спич (Поповић/Петровић), ‘снага у рукама’ *ib.* (*id.*). — (RJA).

▲ Од вен. *ponto* (Boerio 522–523) (Skok 3: 75–76 s.v. *pūnat*).

△ Учена реч, од лат. PŪNCTU(M), парт. перф. пас. од лат. PUNGERE, ие. порекла (DELI 1002; REW § 6847; de Vaan 499).

• У чакавским говорима посведочен је облик *ѡѡнаѡи* (ČDL).

✧ Значење ‘широка дебела даска’ није забележено у Скоковом чланку, ово значење могло би се објаснити из лат. PONS, PONTEM.

понат² *ѡѡнаѡи*, *-ниѡа* т. ‘поен у картању’ Стара ЦГ (Пешикан), ‘*id.*, бод (у шивењу и плетењу)’ Његуши (Otašević), ‘бод, поен (обично у игри карата)’ Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Вasoјевићи (Stijović 1996). — (RJA).

▲ Од ит. *punto* / вен. *ponto* (Skok 3: 75–76 s.v. *pŭnat*; Musić: 209; Lipovac-Radulović I 272).

△ За етим. в. **понат**¹.

- У чакавским говорима посведочен је облик *ŭ̀на̄ӣ* (ČDL).

понта *ŭ̀о̄нӣа* ‘рт’ Спич (Поповић/Петровић), ‘шиљата страна маља’ Стара ЦГ (Пешикан), *Ŏ̀шӣр̄а̄ П̄о̄нӣа* ib. (id., без значења). — (RJA).

▲ Од вен. *ponta* ‘рт’ (Skok 3: 75 s.v. *pŭnat*; Vinja 3: 63).

△ Вен. реч од влат. PŪNCTA(M), од крајњег лат. PUNGERE, ие. порекла (DELI 1001; REW § 6847; de Vaan 499).

- Облик *ŭ̀о̄нӣа* карактеристичан је за бокешке говоре, у осталим приморским говорима преовладава лик *ŭ̀ӯнӣа* (Vinja I.c.).

понтура *ŭ̀о̄нӣӯра* f. ‘прехлада’ Стара ЦГ (Пешикан), ‘промаја’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), *ŭ̀о̄[н]ш̄ӯра* Црмница (Милетић, без значења). — *ŭ̀ӯнӣӯра* (RJA).

▲ Од ит. *puntura* ‘пунктура’ (Skok 3: 75 s.v. *pŭnat*; Musić 209).

△ Ит. реч од влат. PUNCTŪRA(M), од крајњег лат. PŪNCTU(M) < лат. PUNGERE, ие. порекла (DELI 1002; REW § 6848; de Vaan 499).

- Посведочен је и облик *ŭ̀ӯнӣӯра* Сумартин (Novaković) / *ŭ̀ӯнӣӯра* Комижа (Mardešić-Centin).

попица *ŭ̀о̄ӣӣца* f. ‘лутка’ Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи). — *ŭ̀ӯа* (RJA).

▲ Далм.-ром. лекс. ост. од лат. PŪRA(M), са с.-х. деминутивним суфиксом *-ица* (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч неразрешеног порекла (de Vaan 500).

• У приморским говорима посведочен је облик *īŷīa* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), Вис (Roki).

порат *īđraiī, ībrīia* т. ‘лука, пристаниште’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи). — Вранчић, Микаља, Вук (RJA).

▲ Од ит. *porto* ‘лука, пристаниште’ (Skok 3: 10 s.v. *pōrat*; Musić 210; Lipovac-Radulović I 273).

△ Ит. реч од лат. PŎRTU(M), од лат. PORTA ‘капија’, ие. порекла (DELI 960–961; REW § 6677; de Vaan 482).

✧ У облику *īoraiī* јавља се непостојано *a*, што је честа појава међу романским позајмљеницама.

пори лук *īđrī lŷk* f. бот. ‘празилук’ Спич (Поповић/Петровић). — Код Вука *īđr* (RJA).

▲ Први део сложенице вероватно од ит. *porro* ‘празилук’ (Skok 3: 10 s.v. *pōr*; Lipovac-Radulović I 273). Могући предлогачк и лат. PŎRRU(M) (Cossuta 2010: 94).

△ Ит. реч од лат. PŎRRU(M) ‘поврће’ (DELI 958; REW § 6670), које се доводи у везу с пие. **perso* (de Vaan 481–482).

- Посведочен и скраћени облик, без словенског елемента – *ѿдр* Дубр. (Бојанић/Тривунац), Конавли (Кашић), *ѿор* Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II).
- ✧ Облик *ѿдрѿ лѿк* је спој италијанског и словенског фитонима преобличен у атрибутивну синтагму вероватно према *ѿрасѿи лук = ѿразилук*.

портела *ѿорѿѿела* f. ‘вратанца у поду или у тавану’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), ‘шупљина, отвор на плафону или зиду преко којег се излази на таван’ Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од ит. *portella* ‘вратанца’ (Skok 3: 12–13 s.v. *pôrta*; Musić 210; Lipovac-Radulović I 274).

△ Ит. реч деминутив од ит. *porta*, од лат. PORTA ‘капија’, ие. порекла (DELI 958; REW § 6675; de Vaan 482).

✧ Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

портик *ѿбрѿѿик* m. ‘ходник, трем’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Велика (Јокић), *ѿбрѿѿик* ‘тераса, балкон, ходник’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ), ив. (СТИЈОВИЋ 1996), ив. (БОРИЧИЋ), Плав и Гусиње (РЕКОВИЋ); и са *ф*-: такође *фбрѿѿик* ‘ѿбрѿѿик (в.)’ Зета (Башановић-Чечовић). — Пољице (RJA).

▲ Од ит. *portico*, вен. *portego* ‘трем’ (Skok 3: 12–13 s.v. *pôrta*; Musić 210; Lipovac-Radulović I 274).

△ Ит. / вен. реч дериват од ит. *porta*, од лат. PORTA ‘капија’, ие. порекла (DELI 958; REW § 6675; de Vaan 482).

- У говору Зете посведочен је облик *фôрѝиик* (Башановић-Чечовић), у коме је у грађи први пут уочена промена ром. *p* у с.-х. *ф*.

портун *порѝун* м. ‘засвођени улаз’ Црмница (Милетић), Његуши (Оташевић).

▲ Од ит. *portone* ‘већа врата’ (Skok 3: 12–13 s.v. *pôrta*; Musić 210; Lipovac-Radulović I 274).

△ Ит. реч аугментатив од ит. *porta*, за етим. в. **портик**.

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

пофрајат *пофрајѝѝ*, -ам рф. ‘потрошити све на своја задовољства’ Његуши (Оташевић). — Код једног чакавског писца XVI в. *фрајѝѝ се* (RJA).

▲ Од вен. *fragiar* (Boerio 285), тршћ. *fraiar* (Dogia 247) ‘уживати, лумповати, трошити на своја задовољства’ (Musić 239).

- Симплекс је посведочен у приморским говорима, *фрајѝѝ* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), Брусје (Dulčići) / *фрајѝѝ* сз. Бока (Musić), Сумартин (Novaković), као и романизам *фра̀ја* ‘веселе, гозба’ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Будва и Паштровићи

(Lipovac-Radulović II), сз. Бока (Music), који води порекло од вен. *fragia*, тршћ. *fraia* ‘id.’.

презентат *īрезенїаїи*, -ам impf. ‘приказати се, присуствовати’ Његуши (Otašević), *īрезѣнца* f. ‘достојанство, углед’ ib. (id.). — (RJA).

▲ Од вен. *presenza* ‘изглед’, *presentar* ‘представити’ (Boerio 533) (Vinja 3: 81).

△ Вен. реч од лат. PRAESĒNTIA(M), од крајњег лат. SUM, ESSE (DELI 974–975; de Vaan 599).

• У говору Виса посведочен је облик *īриженїаїи* (се) (Roki).

преша *īрѣша* f. ‘потреба’ Стара ЦГ (Пешикан), ‘id., журба’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996); *īрѣшан*, -ина, -ино ‘потребан’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996), *īрѣшно* adv. ‘потребно’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *бесīрѣшан*, -ина, -ино ‘који није склон корисном раду’ Стара ЦГ (Пешикан) → *бесīрѣшко* m. ib. (id., без значења), *бесīрѣшница* f. ib. (id., без значења), *незаīрѣшан*, -ина, -ино ‘беспослен, нерадан’ ib. (id.), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи) → *нѣзаīрѣшно* adv. ‘непотребно’ Његуши (Otašević), *незаīрѣшко* m. ‘ленштина, нерадник’ Загарач (Ћупићи), *незаīрѣшнїк* m. ‘онај који није ни за што, који је неспособан да ишта уради’ ib. (id.), *незаīрѣшница* f. ‘лења, нерадна женска особа, ленштина’ ib. (id.), *сīрѣшан*, -ина, -ино ‘хитан’ Стара ЦГ (Пешикан), *сīрѣшно* adv. ‘брзо потребно,

неодложно’ Спич (Поповић/Петровић), *ūrešīīī*, -а, -о ‘потребан’ Загарач (Ћупићи); глагол *ūrèšīīī* impf. ‘журити, хитати’ ib. (id.). — (RJA).

▲ Од ит. *pressa* ‘стиска, гужва’ (Skok 3: 34 s.v. *prèmiti*; Musić 212; Lipovac-Radulović I 277).

△ Ит. реч дериват од ит. *pressare* ‘пожуривати’, учене речи од лат. PRESSĀRE, деривата од лат. PREMERE, ие. порекла (DELI 976; REW § 6741; de Vaan 478–488).

✧ Романизам је развио разгранату породицу речи, коју чине глаголи, именице, придеви и прилози.

пржун *ūrжун* m. ‘затвор’ Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević). — Најстарија потврда из XVI в. (RJA).

▲ Од вен. / фурл. *preson* ‘затвор’ (Skok 3: 129–130 s.v. *reprendžati*; Lipovac-Radulović I 281). Могући предложак и истро-ром. *paršón* ‘id.’ (Skok l.c.).

△ Вен. / фурл. реч од лат. PREHENSĪŌNE(M), од крајњег лат. PREHĒNDERE, ие. порекла (REW § 6737; de Vaan 487).

• Посведочени су и облици *ūarжун* Брусје (Dulčići), *ūerжун* Црес (Houtzagers), *ūpreжун* Брач (Šimunović).

пригат *ūrīgāīī*, -ām impf. ‘пржити (месо, јаја и сл.)’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996), ib. (Боричић), *доūrīgāīī* pf. ‘допећи, допржити’ Кучи

(Петровић/Ћелић/Капустина), *исѝрѝгѝѝ* pf. ‘испржити’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић), *наѝрѝгѝѝ* pf. ‘испригати, испржити доста, напржити’ Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *оѝрѝгѝѝ* pf. ‘испржити’ Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *ѝоѝрѝгѝѝ* pf. ‘пропржити, испржити’ Васојевићи (Боричић), *ѝроѝрѝгѝѝ* pf. ‘пропржити’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *уѝрѝгѝѝ* pf. ‘попригати, попржити’ Васојевићи (Боричић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); именице *ѝриганиѝја* f. ‘пржено јело (месо, кобасице, јаја, поврће)’ Спич (Поповић/Петровић), *ѝрѝганиѝца* f. ‘пржено јело које је направљено од јаја и брашна, уштипак’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996), *ib.* (Боричић); и са *ф-*: *фрѝгѝѝ* impf. ‘*ѝригѝѝ* (в.)’ *ib.* (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), *исфрѝгѝѝ* pf. ‘*исѝригѝѝ* (в.)’ *ib.* (ead.), *ib.* (ead. 1996); придев *ѝрефрѝгѝѝн*, *-а*, *-о* ‘превејан, лукав’ Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Велика (Јокић); именица *ѝрефрѝгѝѝнѝ* m. ‘превејан, лукав, препреден’ Његуши (Otašević). — Микаља, Стулић, Волтићи, Вук (RJA).

- ▲ Далм.-ром. лекс. остатак од лат. FRĪĠĚRE ‘пржити’ (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе). Није вероватан предлогат ит. *friggere* ‘пржити’ (Lipovac-Radulović II 238), јер се прелаз ром. лабиодентала *f* у с.-х. дентал *ѝ* сматра једном од најстаријих промена у романским

позајмљеницама, уп. Musić 87. Из италијанског је само варијетет *фр̀г̀а̀ѝ*.

Можда је било и укрштања са домаћом породицом *ѳр̀ж̀ѝѝ*, в. Skok 3: 63 s.v. *п̀р̀ж̀ѝ*.

△ Лат. реч је могућег грчког порекла (de Vaan 243).

✧ Посведочени и варијетети са *ф-*, *фр̀г̀а̀ѝ* Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *иб.* (ead. 1996).

п̀р̀в̀а̀т *ѳр̀в̀а̀ѝ*, *-а̀м* (im)pf. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘пробати’ Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *ѳр̀[в]а̀ѝ* Црмница (Милетић, без значења), *ѳр̀ва̀ѝ* ‘пробати’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *иб.* (Боричић), *исѳр̀ва̀ѝ* pf. ‘испробати’ *иб.* (СТИЈОВИЋ 1996), *оѳр̀в̀а̀ѝ* (se) pf. ‘исѳрова̀ѝ (в.)’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); *ѳр̀ва̀* f. ‘пробање, испробавање, ризик’ Загарач (Ћупићи), *ѳр̀ва̀* Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996). — Вук (RJA).

▲ Од ит. *prova, provare* ‘проба’, ‘пробати’ (Skok 3: 48 s.v. *п̀р̀ба̀*; Musić 213; Lipovac-Radulović I 280).

△ Ит. реч од лат. PROBĀRE, од лат. PROBUS ‘одличан, сјајан’, ие. порекла (DELI 994; REW § 6764; de Vaan 490–491).

✧ Облици са *-б-* у с.-х. су дошли преко лат. PROBĀRE или нем. *Probe* (Skok l.c.).

прокарадур *iprokaradur* m. ‘старатељ’ Црмница (Милетић), ‘некадашњи црквени тотор’ Загарач (Ћупићи); такође *iprokonadur* ‘члан црквеног одбора’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — *iprokaraiur* (RJA).

▲ Од вен. / фурл. *procurador* ‘црквени тотор’ (Skok 3: 50 s.v. *prokurat*).

△ Вен. / фурл. реч од лат. PROCURATŌRE(M), од лат. PROCURĀRE < лат. CURA ‘брига, забринутост’, ие. порекла (DELI 983; de Vaan 156).

- Посведочен је и облик *iprokuradur* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II) / *iprokuradur* сз. Бока (Musić).

просуља *iprosulja* f. ‘тигањ’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević). — Микаља, Бела, Волтићи, Стулић, Вук (RJA).

▲ Далм.-ром. лекс. остатак од лат. FRĪXŌRIA(M), изведенице од лат. FRĪĜĒRE (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

- Посведочени и варијетети *iprsura* Вргада (Juršić), *iparsura* Брусје (Dulčići).

✧ О старини ове позајмљенице сведочи прелаз ром. лабиодентала *f* у с.-х. дентал *ī*, једна од најстаријих промена у романским позајмљеницама, уп. Musić 87. У насловном лику, *iprosulja*, дошло је до дисимилације.

пуленат *ipulena^eī*, *-ēniia* m. ‘ветар који се више осећа на мору него на копну и диже велике таласе’ Спич (Поповић/Петровић). — (RJA).

▲ Од ит. *ponente* ‘западни ветар’, са дисимилацијом $n - n > l - n$ (Skok 3: 7–8 s.v. *-ponjat*; Musić 214).

△ Ит. реч од лат. PONĒNTE(M) ‘запад’; значење ‘врста ветра’ развило се доцније из синтагме *(sole) ponente* ‘(сунце) које залази на западу’ (DELI 954; REW § 6647).

✧ Лексема посведочена у говорима Јадрана, без фонетских варијанти.

пунтина *ṗunṗiina* f. ‘рајснегла’ Његуши (Otašević).

▲ Вероватно од ит. *puntina* ‘рајснегла’.

△ Ит. реч дериват од ит. *punta*, од влат. PŪNCTA(M) < крајњег лат. PUNGERE, ие. порекла (DELI 1001; DEI 3149; de Vaan 499).

● Романизам није посведочен у другим говорима Црне Горе.

путана *ṗuṗāna* f. ‘курва’ Спич (Поповић/Петровић). — (RJA).

▲ Од ит. *puttana* ‘проститутка’ (Skok 3: 88 s.v. *putana*; Musić 215).

△ Ит. реч од стфр. *putain* ‘id.’, од крајњег лат. PŪTIDU(M) ‘који је непријатног мириса’, деривата од лат. PUS, PURIS ‘гној’, ие. порекла (DELI 1005; Bloch/Wartburg 495; REW § 6881; de Vaan 501).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

рабијатан *rabijaian*, *-iina*, *-iino* ‘љутит, бесан’ Његуши (Otašević). — *рабијан* (RJA).

▲ Од ит. *arrabbiato* ‘љут, бесан’ (Skok 3: 91 s.v. *râbija*; Musić 215; Lipovac-Radulović I 283).

△ Ит. реч дериват од ит. *rabbia*, вен. *rabia* ‘бес, љутња’, од лат. RĀBIA(M), према кллат. RĀBIE(M), деривата од лат. RĀBERE ‘бити бесан, љутит’, неразрешене етимологије (DELI 1017; DEI 299; REW § 6980; de Vaan 511).

- У говорима Боке посведочен је романизам *râbiја* ‘љутња, бес, инат’ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), сз. Бока (Musić), као и придев *рабијџан* иб. (Musić).

ракамат *ракам̃а̃и̃* impf. ‘правити украсне рупице на платну, вести’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *ракам̃а̃в̃а̃и̃* impf. Црмница (Милетић); поствербал *рака̃м* m. ‘чипка’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Његуши (Otašević); такође *рекам̃а̃и̃* impf. ‘ракамат̃ (в.)’ Стара ЦГ (Пешикан). — (RJA).

- ▲ Вероватно од вен. *recamo, recamar* ‘чипка’, ‘вести’ (Musić 217; Lipovac-Radulović I 292). Могући предложак и ит. *ricamo, ricamare* ‘id.’ (Skok 3: 125 s.v. *rek̃amati*).

△ Вен. / ит. реч арапског порекла (DELI 4064; REW § 7066).

- ✧ У облицима са *-a-* дошло је до асимилације $e - a > < a - a$ (Skok l.c.).

раца *ра̃ца* f. ‘сорта, сој, порекло’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *нераца* ‘лоша раса, несој’ Спич (Поповић/Петровић). — (RJA).

- ▲ Од ит. *razza* ‘врста, сорта’ (Skok 3: 92 s.v. *rãca*¹; Musić 216; Lipovac-Radulović I 283).

△ Ит. реч можда у вези с лат. GENERATIO (DELI 1037–1038; REW § 3732).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Књижевни облик *раса* ушао је у с.-х. преко фр. *race* (Skok l.c.).

рашна *rǎšīa* f. ‘дуга и широка турпија за дрво’ Спич (Поповић/Петровић), ‘пљосната турпија’ Његуши (Оташевић); деноминал *рашīāīī* impf. ‘турпијати’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић). — Шулек, Поповић (RJA).

▲ Од ит. *raspa, raspare* ‘турпија’, ‘турпијати’ (Skok 3: 111–112 s.v. *rǎšpa*; Musić 216; Lipovac-Radulović I 288).

△ Ит. реч од герм. *raspōn* ‘id.’ (DELI 1034; REW § 7077).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

ресто *rěštīo* n. ‘остатак, кусур’ Спич (Поповић/Петровић); и са *и-*: *rěšīīvo* Бјелопавлићи (Ћупић), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), Велика (ЈОКИЋ); такође *rěšīīvo* Бјелопавлићи (Ћупић). — *решīīo* (RJA).

▲ Вероватно од ит. *resto* ‘остатак’ (Skok 3: 131 s.v. *rěst*¹; Musić 218; Lipovac-Radulović I 293); у приморске крајеве реч је могла ући непосредно из италијанског, посебно облици са очуваним *-o*, у осталим с.-х. говорим ушла је посредством немачког (Skok l.c.).

△ Ит. реч дериват од уч. ит. *restare* ‘остати’, од лат. RESTĀRE < лат. STĀRE, ие. порекла (DELI 1056; REW § 7248; de Vaan 589–590).

✧ У облику *rèšīivo* Бјелопавлићи (Ћупић) уметнут је сугласник -в-, који се може јавити у свим позицијама у речи, уп. Musić 96.

решпет *rešīēī* т. ‘уважавање, обзир, поштовање’ Његуши (Otašević). — (RJA).

▲ Од вен. *rispèto / rèspeto* (Voció 577) ‘обзир, поштовање’ (Skok 3: 131 s.v. *respekt*).

△ Вен. реч од лат. парт. пас. RESPĚSTU(M), од лат. RESPECTĀRE, од крајњег лат. SPECERE ‘гледати’, ие. порекла (DELI 1092; REW § 7245; de Vaan 578–579).

• У говору Бакарца и Шкрљева посведочен је облик *rišīēī* (Turina/Šerić).

рештела *rešīēla* ф. ‘дрвена капијица’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од ит. *rastello / rastrello* ‘ограда, решетка’ (Skok 3: 112 s.v. *raštel*).

△ Ит. реч од лат. RASTĚLLU(M), деривата од лат. RĀSTRU(M), од крајњег лат. RĀDERE ‘огребати, скинути’ (DELI 1035; REW § 7078; de Vaan 512).

• Посведочени су и облици *rāšīījo* Дубр. (Бојанић/Тривунац), *rāšīīio* Конавли (Kašić), као и *rašīēl* ји. Бока (Lipovac-Radulović I).

рива *rīva* ф. ‘оно што је окомито и високо (нпр. стрма обала, падина, смет снега и сл.)’ Васојевићи (Стијовић 1996). — (RJA).

▲ Од ит. *riva* ‘обала’ (Skok 3: 148–149 s.v. *rīva*; Musić 218; Lipovac-Radulović I 296).

△ Ит. реч од лат. RĪPA(M), ие. порекла (DELI 1097; DEI 303; REW § 7328; de Vaan 524).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

ризик *ri̯zik* m. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), *rizi̯k* ib. (id., без значења); придев *ri̯zичан*, *-чна*, *-чно* ib. (id., без значења), *rizi̯чан* ib. (id., без значења); прилог *ri̯zично* adv. ‘опасно, ризикантно’ Васојевићи (Боричић); глагол *rizika̯i̯* (im)pf. ‘ризиковати, рескикати’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Загарач (Ћупићи), *urizika̯i̯* pf. ‘одлучити се уз ризик, ући у ризик’ ib. (id.), *urizika̯i̯* Васојевићи (Боричић), *ri̯zиковāi̯* (im)pf. ‘*ризика̯i̯* (в.)’ Загарач (Ћупићи), Васојевићи (Боричић). — (RJA).

▲ Од ит. *risico* ‘ризик’ (Skok 3: 149 s.v. *rizik*).

△ Ит. реч грчког порекла (REW § 7289).

✧ С.-х. *рискира̯i̯и* води порекло од фр. *risquer* (Skok l.c.), преко нем. *riskieren*.

ришџат *ri̯shi̯ǰāi̯*, *-āi̯* (im)pf. ‘рескирати’ Стара ЦГ (Пешикан). — (RJA).

▲ Од ит. *rischiare*, вен. *rischiar* (Skok 3: 149 s.v. *rizik*; Musić 219; Lipovac-Radulović I 296).

△ За етим. в. **ризик**.

- Посведочена је и именица *ri̯shi̯ǰādūr* Никшић (Ђоковић), Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица), за коју нема потврда у италијанском књижевном језику нити у северним дијалектима.

роба *rōba* f. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘одећа’ Спич (Поповић/Петровић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина),

Васојевићи (Боричић), *ib.* (Стијовић 1996), ‘народна ношња’ Спич (Поповић/Петровић), ‘тканина’ *ib.* (*id.*), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘артикли за продају’ Васојевићи (Боричић). — Вук и Шулек (РЈА).

▲ Од ит. *roba* ‘роба, артикли’ (Skok 3: 151 s.v. *rob*²; Musić 219; Lipovac-Radulović I 296).

△ Ит. *roba* од герм. *rauba* (REW § 7090).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

ро(н)дулица *рô(н)дулица* f. ‘калем за конач’ Стара ЦГ (Пешикан); такође *рôдулица* Његуши (Оташевић); и *рôндолица* Загарач (Ћупићи); и *рâдулица* Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина).

▲ Вероватно у вези с вен. *rodela* ‘калем’ (Boerio 581) (Musić 219; Lipovac-Radulović I 297).

△ Вен. реч од лат. *RŎTĚLLA*(M) ‘точак’ (REW § 7389).

- ✧ У с.-х. облицима посведочено је уметање налаза, честа појава у романским позајмљеницама, до које може доћи у било ком месту у речи, уп. Musić 96.

рокело *рокѐло* n. ‘калем за конач’ Стара ЦГ (Пешикан), *рокѐлице* dem. Стара ЦГ (Пешикан). — (РЈА).

▲ Од вен. *rochelo* ‘калем’ (Skok 3: 156 s.v. *rōkèl*; Lipovac-Radulović I 298).

△ Вен. реч од герм. *rukka* (REW § 7433).

- У говорима Црне Горе посведочен је и умекшани облик *рòкељ* сз. Бока (Musić), Пива (Гаговић).

✧ Уп. фурл. *rochel*, ит. *rocchetto* (Skok l.c.).

ронкета *ронкѐѿа* f. ‘крупко, калем за конач или шпаг’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *rocchetto* ‘крупко, калем’ (Skok 3: 156 s.v. *rōkèl*; Lipovac-Radulović I 298).

△ За етим. в. **рокело**.

- Лексема је посведочена још у говору ји. Боке (Lipovac-Radulović I).

руметин (в. фруметин) *румѐѿѿн* m. ‘кукуруз’ Његуши (Otašević), Црмница (Милетић), Зета (Башановић-Чечовић); такође такође *румерѿн* Стара ЦГ (Пешикан). — Вук, Ивековић (RJA).

▲ **В. фруметин.**

рушна *ру̀шѿа* f. ‘златник неправилног кружног облика у вредности од једне лире’ Плав и Гусиње (Reković). — *рушѿа, рушѿија* (RJA).

▲ Од ит. *ruspo* ‘врста монете, златник’ (Skok 3: 176 s.v. *rušpa*).

△ Ит. реч од скраћеног парт. перф. од влат. *RUSPĀRE (DEI 3299; REW § 7462).

✧ Облик *ру̀шѿија*, посведочен у говору Никшића (Ђоковић), у вези с вен. *ruspio* ‘врста монете’, уп. Skok l.c.

сакет *сакѐѿ* m. ‘папирна кеса’ Спич (Поповић/Петровић), ‘кеса, врећица’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ђупићи), *сакѐѿ*

Бјелопавлићи (Ћупић), Велика (Јокић), *sakejīñ* dem. Загарач (Ћупићи). — *sakejīñ* (RJA).

▲ Од ит. *sacchetto* ‘кеса, врећица’ (Skok 3: 189–190 s.v. *sak*; Musić 220; Лировас-Radulović I 303 s.v. *sakèt*).

△ Ит. реч деминутив од ит. *sacco*, од лат. *SĀCCU(M)* ‘id.’ (DELI 1116; DEI 3305; REW § 7489).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

салиц *sālīc* m. ‘поплочан простор’ Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); деноминал *салицајѝ* impf. ‘поплочавати, стављати камену основу на подлогу за бетонирање’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *ѝосалицајѝ* pf. ‘поплочати’ ib. (id.); и са *ж-*: *салижајѝ* (im)pf. ‘салицајѝ (в.)’ Спич (Поповић/Петровић). — *салиж* (RJA).

▲ Од вен. / фурл. *salizo* ‘поплочани пут’ (Boerio 594) (Skok 3: 195 s.v. *salež*).

△ Вен. / фурл. реч од лат. *SILEX*, асс. *SĪLICE(M)*, неразрешеног порекла (REW § 7911; de Vaan 564).

- У говорима Боке посведочен је облик *салиж* (Лировас-Radulović I), (Лировас-Radulović II).

✧ Уп. истро-ром. *seizo*, ит. *selce* (Skok l.c.).

секаг (се) *секājѝ* (*се*), *-ām* (*се*) impf. ‘носити с напором’ Стара ЦГ (Пешикан), Велика (Јокић), ‘носити се с нечим тешким’ Спич (Поповић/Петровић), ‘тешко,

напорно радити неки посао' Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), 'рвати се, борити се; животарити' Загарач (Ћупићи), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), 'слутити, наслућивати' Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *досека̂ӣ* pf. 'донети нешто с муком' Велика (Јокић), *насек̂а̄ӣ се* pf. 'намучити се' Његуши (Otašević), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *џосек̂а̄ӣ се* pf. 'напорно радити неки посао' Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), 'покошкати се, поцевељати се, понети се' Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *џресек̂а̄ӣ* pf. 'с муком пренети' Његуши (Otašević); девербал *секач̂ина* f. 'гужва, метеж, рвање' Загарач (Ћупићи); такође *сак̂а̄ӣ* impf. 'тешко живети, животарити, радити много ситних, не много корисних послова' ib. (id.), ~ *се* 'рвати се; носити се с пословима' ib. (id.). — (RJA).

▲ Од вен. *secar, secarse* 'узнемиравати' (Boerio 639) (Vinja 3: 158).

△ Вен. реч од лат. *SICCARE* < лат. *SICCUS* 'сув', неразрешеног порекла (DELI 1172; de Vaan 562).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ У приморским говорима знатно је ређа употреба овог глагола у свршеном виду, јер је дошло до сем. преклапања са *сека̂ӣи* 'избацивати воду из брода' < вен. *secar* 'id.' (Boerio 639) (Vinja 1.c.).

серва[в]ат *серва[в]а̄ӣ, сервајем* impf. 'одмеравати, посматрати некога и процењивати му намере' Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од ит. *osservare* ‘посматрати’ (Skok 2: 570 s.v. *osèrvati*; Lipovac-Radulović I 239).

△ Учена реч, од лат. OBSERVĀRE ‘id.’, од крајњег лат. SERVUS ‘роб’, ие. порекла (DELI 850–851; REW § 6021; de Vaan 559).

● Посведочени су и облици са честим прелазом ром. *s* у с.-х. *ш*, *ошерва̃и̃* (се) Селца на Брачу (Vuković), *ошерва̃и̃* (се) Сплит (Radišić).

сете *сè̃и̃е* ‘број у игри ‘циквање’” Васојевићи (Стијовић 1996).

▲ Од ит. *sette* ‘седам’.

△ Ит. реч од лат. SĒPTE(M), ие. порекла (DELI 1188–1189; DEI 3469; REW § 7830; de Vaan 555).

✧ Романизам чини део вокабулара у игри *циквање* (в. **циква**).

сигур *сì̃гур̃*, -а, -о Стара ЦГ (Пешикан, без значења); деноминал *сигур̃а̃и̃* рф. *ib.*

(*id.*, без значења), ‘спремити, сачувати, заштитити’ Његуши (Otašević), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘спремити јело; поспремити по кући пре спавања или уопште после оброка; спремити стоку на починак’ Загарач (Ћупићи), *сигур̃а̃и̃* Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић), Велика (Јокић), *иосигур̃а̃и̃* рф. ‘поспремити’ Загарач (Ћупићи), *сигур̃а̃в̃а̃и̃* *imprf.* Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), *сигур̃а̃ва̃и̃* Васојевићи (Стијовић), *ib.* (Стијовић 1996), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *иосигур̃а̃в̃а̃и̃* (*im*)рф. Загарач (Ћупићи). — (RJA).

▲ Од вен. *seguro* ‘сигуран’ (Skok 3: 233–234 s.v. *sìkūr*).

△ Вен. реч од лат. SECŪRU(M), од крајњег лат. CŪRA ‘немир, брига’, ие. порекла (DELI 1200; REW § 776; de Vaan 156).

● У дубровачком говору посведочен је облик *сѹкѹр* (Бојанић/Тривунац).

✧ Балк. реч, уп. рум. *de sigur*, буг. *сѹгурен*, алб. *sigur* (Skok l.c.).

сић *сѹћ* м. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘канта за воду, лимена или емајлирана’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), ‘плехана посуда за воду левкастог облика (при дну је ужа)’ Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Боричић), Плав и Гусиње (Рековић), ‘кофа’ Велика (Јокић). — Вук, Ивековић (RJA).

▲ Од вен. *sechio* ‘посуда за воду’, млађа позајмљеница (Skok 3: 228–229 s.v. *šidlo*).

△ Вен. реч (и ит. облик *secchia*) од влат. *SĪCLA(M), срлат. SĪCLU(M) < кллат. SĪTULA(M), неразрешене етимологије (DELI 1172; REW § 7962).

● Посведочен и варијетет *сѹч* Сумартин (Novaković) / *сѹч* Сплит (Magnet/Jutronić).

✧ Романизам *сѹћ* замењује старију позајмљеницу *сигло*, далм.-ром. лекс. остатак од лат. SĪŦŪLUS (Skok l.c.; Ligorio 2014). Према другом тумачењу, старији облик *сигло* није аутохтона реч, већ је његов продложак, далм. облик *siclo*, позајмљеница из старовенецијанског, у коме је очувана консонантска група *-cl-* (Rocchi 326). За дилему да ли се топоним *Сѹћ*, вир

и градина у Ријечкој Нахији, своди на овај романизам или на словенски орнитоним в. ОС 68 s.v. *Сићево*.

сичија *sichija* f. ‘нервоза; брига’ Стара ЦГ (Пешикан), *sichija* Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), ‘туберкулоза’ Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); придеви *sichijav*, -a, -o ‘изнурен од болести, туберкулозан’ *ib.* (id.), *sichijās*, -*stā*, -*stio* ‘који је склон сичијању, нервирању, нервози, љутњи’ Загарач (Ћупићи); именица *sichijajlo* m. ‘мршавко, јадничак’ Спич (Поповић/Петровић); глагол *sichijai*, -*ām* impf. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), *sichijai* ‘нервирати (се), љутити (се), постајати љут, постајати гневан’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *sichijai* (се) ‘бринути (се), нервирати (се)’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *usichijai* pf. ‘изнервирати’ Зета (Башановић-Чечовић), *usichijai* Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *nasichijai* (се) pf. ‘наљутити, изнервирати’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *nasichijai* Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), *osichijai* (се) pf. ‘изнервирати (се), онервозити (се), наљутити (се)’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — Микаља, Бела (RJA).

▲ Од стломб. *secea*, преко вен. (Skok 3: 215–216 s.v. *sèkati*).

△ Стломб. реч је рефлекс лат. *SICCITĀTE(M)* ‘сушица’, од крајњег лат. *SICCUS* ‘сув’, неразрешеног порекла (DEI 328; REW § 7896; de Vaan 562).

• Посведочен је и облик *сучија* Сумартин (Novaković) / *сучија* Брач (Šimunović).

скала *скàла* f. (често у pl.) ‘степеник’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Загарач (Ћупићи), Зета (Башановић-Чечовић), ‘id., тераса од грубих дасака пред улазним вратима на спрату куће до које се пело дрвеним или каменим степеништем и преко ње се улазило у кућу; степениште’ Спич (Поповић/Петровић), ‘крашки облик сличан облику степеника’ Стара ЦГ (Пешикан), *скàлица* f. ‘природни (ређе прављени) степеник уз какву тврђу’ Његуши (Otašević); и са *ш-*: *шкàла* ‘степеник’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић); *скàле* f. pl. ‘мердевине’ Стара ЦГ (Пешикан); и са *ш-*: *шкàле* ib. (id.). — Од XIV в. (RJA).

▲ Од ит. *scala* ‘степеник’ (Skok 3: 254 s.v. *skàle*).

△ Ит. реч од лат. *SCĀLAE*, деривата од лат. *SCĀNDERE* ‘пењати се’, ие. порекла (DELI 1139; REW § 1532; de Vaan 542–543).

- Посведочени су и облици *шкàла* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić), у којима је дошло до прелаза ром. сугласника *s* у с.-х. *ш*, честе појаве међу романским позајмљеницама.

скалат *скалàйй*, -ам pf. ‘смањити, опасти’ Његуши (Otašević), ‘спустити’ ib. (id.), ‘умирити се, примирити се’ Зета (Башановић-Чечовић). — (RJA).

▲ Од вен. *calar* / ит. *calare* ‘спустити, смањити’ (Skok 2: 19 s.v. *kàlati*²; Vinja 2: 47–48).

△ Вен. / ит. реч од лат. *CALĀRE*, ие. порекла (DELI 185; DEI 669; REW § 1487; de Vaan 84–85).

- Поред облика *скалай̄и*, у с.-х. говорима посведочено је и *ка̀лай̄и* (*се*), које одговара италијанском предлошку и које Скок ставља у наслов своје одреднице напомињући да *s-* може бити и ит. префикс (в. Skok I.c.).

скалин *скā̀л̄ин* м. ‘камена степеница’ Његуши (Оташевић), Спич (Поповић/Петровић), *скал̄ине* f. pl. (ређе) augm. Загарач (Ћупићи). — Микаља, Волтићи, Стулић, Вук (RJA).

- ▲ Од ит. *scalino* ‘мањи степеник’ (Skok 3: 254 s.v. *skā̀le*; Musić 223; Lipovac-Radulović I 310).

△ Ит. реч деминутив од ит. *scala*, за етим. в. **скала**.

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

скапулат *ска̀йу̀ла̄й̄и* (*се*), *-ā̀м* (*се*) pf. ‘спасити се’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *ска̀йу̀ла̄й̄и* ‘id., једва се извући’ Велика (Јокић), *ска̀йу̀ла̄в̄а̄й̄и* impf. Стара ЦГ (Пешикан); такође *ска̀йу̀ла̄й̄и* (*се*) Велика (Јокић); и *ка̀йу̀ла̄й̄и* impf. ‘спасавати се, излазити на крај’ Загарач (Ћупићи). — Вук (RJA).

- ▲ Од вен. *scapolar*, ит. арх. *scapolare* ‘побећи, избећи’ (Skok 3: 256 s.v. *ска̀р̀у̀лати* (*се*); Musić 223).

△ Вен. / ит. реч од влат. *EXCAPĀRE, сложенице од лат. CĀPPA(M) и префикса EX- (DELI 1144; DEI 3372; REW § 2955).

- Посведочен је и облик *икайџлаџи* Сумартин (Novaković) / *икайџлаџи* Брусје (Dulčić), Црес (Houtzagers), у коме је дошло до прелаза ром. сугласника *s* у с.-х. *ш*, честе појаве међу романским позајмљеницама.

скоранца *скоранца* f. ‘осушена укљева из Скадарског језера’ Његуши (Otašević).

— *скоранча* (RJA).

▲ Од вен. *scoranza* (Skok 3: 266 s.v. *skorânca*; Vinja 3: 172–173).

△ Вен. реч можда у вези са топонимом *Skodra* (алб. *Shkodër*) (Vinja 1.c.).

- Посведочен је и облик *икòр̄анца* сз. Бока (Musić), са прелазом ром. сугласника *s* у с.-х. *ш*.

скриња *скриња* f. ‘сандук са поклопцем и бравом у коме се чувају разне ствари и драгоцености’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *скрињейина* аугм. Стара ЦГ (Пешикан), *скрињица* дем. *ib.* (id.); и са *ш*-: *шкриња* *ib.* (id.), Црмница (Милетић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996). — (RJA).

▲ Далм.-ром. лекс. остатак од лат. *SCRĪNIU(M)* (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч неразрешеног порекла (de Vaan 545).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана.

скужат *скужаџи*, *-ам* pf. ‘намирити новац од дужника’ Спич (Поповић/Петровић), ‘сакупити новац’ *ib.* (id.); и са *ц*-: *скуцаџи* ‘утерати дуг’

Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), *накуџа̄ӣи* (се) pf. ‘скупити дуг код разних особа’ ib. (id.), *накуџа̄в̄а̄ӣи* impf. ‘скупљати дуг, прикупљати дуг’ ib. (id.), *скуџа̄в̄а̄ӣи* impf. ib. (id.); и *скунџа̄ӣи* pf. ‘скунаторити; с муком набавити, скупити’ Васојевићи (Боричић), *скунџа̄ва̄ӣи* impf. ‘штедети’ ib. (id.).

▲ По Скоку, од вен. *scoder* ‘трести, уздрмати’ (Skok 3: 262 s.v. *skòdit*).

△ Вен. реч од ит. *scuotere*, од лат. EXQUATERE < лат. EXCUTERE, изведеног од лат. QUATERE, могућег ие. порекла (Skok l.c.; de Vaan 504–505).

- У васојевићком говору посведочен је облик *скунџа̄ӣи* (Боричић), са уметнутим назалом. Наши облици и фонетски и семантички стоје далеко од романског предлошка који Скок претпоставља. Могли би бити у некој вези са *скуна̄ӣи* (Skok 2: 234 s.v. *kunátoriti*, 3: 273 s.v. *kunábiti*, оба пута без решења!).

солад *сòлад* m. ‘новчић, четвртина крајцера’ Његуши (Otašević), фиг. ‘мала цена, ништа’ ib. (id.), *сòлад* Црмница (Милетић, без значења); и са *ӣ-*: *сòлаӣи* ‘новчана јединица из периода пре Првог св. рата; ситан и не много вредан бакарни новац; општи појам за новац’ Загарач (Ћупићи), *сòлаӣи* Црмница (Милетић, без значења). — (RJA).

▲ Од ит. *soldo* ‘новац, новчић’ (Skok 3: 304 s.v. *sòlad*; Musić 224; Lipovac-Radulović II 269).

△ Ит. реч од познолат. SŎL(I)DU(M NŪMMUM), од лат. SOLIDUS ‘тврд, чврст, крупан’ (DELI 1222; REW § 8069; de Vaan 571).

- У говоу Брусја посведочен је облик *шѠлд* (Dulčići), са прелазом ром. сугласника *s* у с.-х. *ш*.

спенџат *сїенџаїї*, -ам рф. ‘потрошити’ Његуши (Otašević), Црмница (Милетић, без значења); такође *сїанџаїї* ів. (Милетић, без значења). — (RJA).

- ▲ Вероватно деноминал од именице EXPENSA ‘трошак’, било да се пође од старијег (далматороманског?) облика са очуваним *n* (ит. *spesa*), било да је *n* секундарно уметнуто, како мисли Скок. Није вероватан предложак ит. *spendere* ‘трошити’ (Skok 2: 636 s.v. *pèndžati*; Musić 225).

△ Лат. парт. од крајњег лат. PĒNDERE, ие. порекла (de Vaan 457).

- У бокешким говорима посведочен је романизам *шїѠндза* ‘набавка хране, куповина’ (Lipovac-Radulović I) / *сїенџа* (Lipovac-Radulović II), који се може свести на влат. SPESA < кллат. EXPENSA, са секундарним уметањем назала, в. Skok I.c.

стађун *сїађун* т. ‘сезона неког воћа, поврћа’ Спич (Поповић/Петровић), ‘време неких послова’ ів. (id.). — Ријечка нахија (RJA).

- ▲ Од ит. *stagione* ‘годишње доба’ (Skok 3: 323–324 s.v. *stačun*; Musić 225; Lipovac-Radulović I 313).

△ Ит. реч од лат. STATIŌNE(M) ‘место задржавања’, деривата од лат. STĀRE ‘стајати’, ие. порекла (DELI 1264; REW § 8234; de Vaan 589–590).

- Посведочен је и облик *сѣађонан / сѣађунан* ‘човек у зрелим годинама; свака ствар која је зрела или достигла величину у своје време’ ји. Бока (Lipovac-Radulović I).

стар *сѣâр* m. ‘мера за тежину, 60 кг’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић). — (RJA).

- ▲ Од вен. *staro* или далм.-ром. лекс. ост. од лат. SĚXTĀRIU(M) (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч дериват од лат. SEX ‘шест’, ие. порекла (de Vaan 560).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Уп. фурил. *star*, тоск. *staio* (Skok 3: 226–227 s.v. *sešta* (IV)).

стимат *сѣимâй*, -ам impf. ‘частити (се), дочекати’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), ‘проценити’ Његуши (Otašević), *сѣимâй* ‘дочекивати, угошћавати’ Васојевићи (Стијовић 1996), *сѣимâвâй* impf. Загарач (Ћупићи), *сѣимâвай* Бјелопавлићи (Ћупић), *сѣимâйи* impf. ‘угошћавати, бринути се о гостима’ Рожаје (Hadžić); деноминали *сѣйма* f. ‘леп дочек, поштовање’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), ‘id., процена нечега’ Бјелопавлићи (Ћупић), *сѣймân*, -а, -о ‘који хоће да части’ Загарач (Ћупићи) → *сѣймânик* m. ‘човек који ужива гостопримство, мушка особа која се гости’ ib. (id.), ‘мушка особа која је гостопримна, која чашћава’ ib. (id.), *сѣймânица* f. ‘женска особа која ужива гостопримство, која се гости’ ib. (id.),

‘женска особа која је гостопримна, која чашћава’ *ib.* (id.), Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996). — Вук (RJA).

▲ Од ит. *stimare* ‘ценити, проценити’ (Skok 3: 335 s.v. *stìmati*; Musić 226; Lipovac-Radulović I 341).

△ Ит. реч од уч. ит. *estimare* ‘id.’, од лат. AESTIMĀRE, неразрешеног порекла (DELI 403; DEI 3635; REW § 246; de Vaan 28).

✧ Романизам је развио разгранату породицу речи, коју чине глаголи и именице.

стимадур *с̄т̄им̄ад̄ур* т. ‘процењивач’ Његуши (Otašević). — (RJA).

▲ Од вен. *stimador* ‘процењитељ’ (Boerio 704) (Musić 225).

△ Вен. реч дериват од вен. *stimar* ‘ценити, проценити’, за етим. в. **стимат**.

• Посведочен је и облик *ш̄т̄им̄ад̄ур* Вргада (Jurišić), са прелазом романског сугласника *s* у с.-х. *ш*.

страмац *с̄т̄рам̄ац* т. ‘душек који је напуњен вуном и који служи као прекривач приликом спавања’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *с̄т̄р̄амац* *ib.* (id.), *с̄т̄р̄ам̄ац* Васојевићи (Стијовић 1996). — Белостенец (RJA).

▲ Од вен. *stramazzo* ‘душек’ (Boerio 710) (Vinja 3: 237).

△ Вен. реч спој речи *strame* ‘лежај од сламе (за стоку); сува трава’, од лат. STRĀMEN, ие. порекла и *materazzo* ‘душек’, од ар. *maṭrah* (DEI 2389, 3648; de Vaan 586).

- У говору ји. Боке посведочен је романизам *шѝрамаѝѝра* ‘особа која шије мадраце’ (Lipovac-Radulović I), који води порекло од вен. *stramazzer* ‘id.’ (Voerio l.c.).
- ✧ Код овог романизма најзанимљивије је питање да ли је његов завршетак поистовећен са домаћим суфиксом *-аѝ* где је *a* непостојано, уп. **цукар**, **штрапаѝ**. Нпр. у речнику Загарача аутори дају *сѝрамаѝ*, *-а* што би значило да није, али онда наводе у множини *сѝрамчеви* из које излази да ипак јесте; у речнику Васојевића налазимо *сѝрамѝѝ*, *-мѝѝ*, као и у говору Његуша *сѝрамѝѝѝ*, *-мѝѝѝ*, што нас наводи на закључак да је највероватније могло доћи до поменутог поистовећивања.

судит *судѝѝѝ* m. ‘поданик’ Његуши (Otašević). — (RJA).

- ▲ Од ит. *suddito* ‘поданик’ (Musić 226; Lipovac-Radulović II 294).
- △ Учена реч, од лат. SŪBDITU(M), од лат. SŪBDERE ‘ставити испод, потчинити’, од крајњег лат. -DŌ, -DERE ‘ставити’ (DELI 1295; DEI 3672; de Vaan 175–176).
- Лексема није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

су(м)пијерна *су(м)пѝѝѝерна* f. ‘здела за супу’ Стара ЦГ (Пешикан); такође *супѝѝѝерна* Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), *супѝѝѝерна* Црмница (Милетић, без значења); и *сумѝѝѝјера* Његуши (Otašević).

- ▲ Од ит. *zuppiera* ‘здела за супу’ (Skok 3: 363 s.v. *sùpa*; Musić 226; Lipovac-Radulović I 316).

сургат *сурга̋й̋и*, -ам pf. ‘срушити, гурнути, пропасти’ Његуши (Otašević). — (RJA).

- ▲ Далм.-ром. лекс. ост. од лат. SURGERE (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).
- △ Лат. реч изведена од лат. RĚGERE ‘управљати, водити’, ие. порекла (de Vaan 517–518).
- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

сућедит *сућеди̋и̋и̋*, -им impf ‘догађати се, настојати’ Његуши (Otašević).

- ▲ Од ит. *succedere* ‘десити се’ (Skok 3: 355 s.v. *sućedit se*).
- △ Учена реч, од лат. SUCCĒDERE < лат. CEDĒRE ‘ићи, настављати’, ие. порекла (DELI 1293–1294; de Vaan 103–104).
- Лексема није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

табак *џабак̋* m. ‘дуван’ Његуши (Otašević). — (RJA).

- ▲ Од ит. *tabacco* ‘дуван’ (Skok 3: 427 s.v. *tabàk*¹; Musić 227; Lipovac-Radulović I 346).
- △ Ит. реч од шп. *tabaco* ‘id.’, посведоченог у XV в. (DELI 1305; DELC 522).
- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

табакера *џабакѐра* f. ‘кутија за дуван’ Плав и Гусиње (Reković). — Лика (RJA).

- ▲ Од ит. *tabacchiera* ‘кутија за дуван’ (Skok 3: 427 s.v. *tabàk*¹; Musić 227; Lipovac-Radulović I 346).

△ Ит. реч дериват од ит. *tabacco*, за етим. в. **табак**.

- Посведочен је и облик *šabàkjēra* сз. Бока (Musić), *šabàkiјēra* Дубр. (Бојанић/Тривунац). Ови облици са привидним јатом верније одражавају ит. предложак.

таваја *šavàja* f. ‘столњак’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), Велика (Jokić). — (RJA).

- ▲ Вероватно од вен. *tovaia*, *tovagia* ‘столњак’ (Vinja 3: 259). Могући предложак је и ит. *tovaglia* ‘id.’ (Skok 3: 447–448 s.v. *tàvalja*; Musić 227; Lipovac-Radulović I 351).

△ Вен. / ит. реч од франачког *thwahlja* ‘ручник’ (DELI 1355; DEI 3843; REW § 8720).

- Посведочен је и облик *šàvaља* у говорима Боке Которске (Musić), (Lipovac-Radulović I).

тавајул *šavajûl* m. ‘платнена салвета’ Његуши (Otašević). — *šavajuo* (RJA).

- ▲ Од вен. *tovagiol* ‘салвета’ (Vocgio 760) (Vinja 3: 259).

△ Вен. реч дериват од вен. *tovagia* ‘столњак’, за етим. в. **таваја**.

- Посведочен је и облик *šavàљуо*, *-јула* у говорима сз. Боке (Musiћ).

тавулин *šavulin* m. ‘сто’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996), Велика (Jokić),

īa[v]ulīn Црмница (Милетић, без значења); такође *īaулīн* Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Васојевићи (Боричић), *īаулинїћ* dem. Спич (Поповић/Петровић). — (RJA).

▲ Од ит. *tavolino*, деминутива од ит. *tavolo* ‘сто’ (Skok 3: 428–429 s.v. *tābla*; Musić 352). Могући предлогак је и фурл. *taulin* < фурл. *tavle* (REW § 8514).

△ Ит. реч од лат. *TĀBULA*(M) ‘дрвена оса’, неразрешеног порекла; из овог првобитног значења временом су се разгранала остала (DELI 1318–1319; DEI 3733; de Vaan 604).

✧ Посведочен и варијетет *īавòлїн* Дубр. (Бојанић/Тривунац).

такулин *īакулїн* m. ‘новчаник’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), ‘id., новац’ Загарач (Ћупићи), ‘новчаник’ Бјелопавлићи (Ћупић), Васојевићи (Стијовић 1996), ib. (Боричић); такође *īакулїн* ‘новчаник’ Велика (Јокић); и *īракул’їн* ‘новчаник’ Рожаје (Hadžić).

▲ Од ит. *tasciino* ‘новчаник’ (Skok 3: 437 s.v. *takiūn*; Vinja 3: 261); није јасно одакле у с.-х. говорима уметнути сугласник *-л-*.

△ Ит. реч од ар. *taqwīm* ‘правилан редослед’ (DELI 1307; DEI 3695; REW § 8535b).

● У говору Рожаја посведочен је облик *īракул’їн* (Hadžić), са уметнутим сугласником *-р-*.

талијер *īāml'ep* m. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), *īāml'ijep* 'врста сребрног новца' Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи). — Вук, Ивековић (RJA).

▲ Од вен. *tàlaro* 'врста монете' (Boerio 732) (Skok 3: 437 s.v. *talar*).

△ Вен. реч од нем. *T(h)aler*, према називу за коване новчиће *joachimist(h)aler*, који су се ковали у месту *Joachimist(h)a* (DEI 3704).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Уп. фурл. *tàlar*, *tolar*, ит. *tallero* (Skok l.c.).

тараца *īāpà'ca* f. 'тераса' Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), *īāpачица* dem. Спич (Поповић/Петровић); глагол *īoīāpача'ц'īī* pf. 'направити тарацу, поравнати простор испред куће (каменим плочама, бетоном)' ib. (id.). — Микаља, Вук, Ивековић (RJA).

▲ Од вен. *terazo*, ит. *terrazzo* 'тераса' (Skok 3: 443 s.v. *tarac*; Musić 228; Lipovac-Radulović I 350).

△ Вен. / ит. реч дериват од вен. *tera*, ит. *terra* 'земља', од лат. TĒRRA(M), ие. порекла (DELI 1331–1332; DEI 3765; REW § 8668; de Vaan 616).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ У облику *īāpà'ca* запажа се развој преднагласног *e* у *a*. Можда је посредовао секундарни полуглас који се јавља на овом терену у примерима као *pa^eчун* (Ивић 1985: 160).

тела *īēla* f. ‘ланено платно’ Његуши (Otašević). — (RJA).

▲ Од ит. *tela* ‘платно’ (Skok 3: 454–455 s.v. *tēla*; Musić 228; Lipovac-Radulović I 352).

△ Ит. реч од лат. TĒLA(M), преко *ТЕКСКĀ од крајњег лат. TĒXERE ‘ткати’, ие. порекла (DELI 1321; DEI 3740; REW § 8620; de Vaan 619).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

телера *īelēra* f. ‘унутрашње прозорско крило’ Стара ЦГ (Пешикан); такође *īēлер* m. ‘прозорски оквир’ Спич (Поповић/Петровић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), *īelêp* Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996). — (RJA).

▲ Од вен. *teler* ‘прозорски оквир’ (Skok 3: 454–455 s.v. *tēla*; Musić 228).

△ Вен. реч у вези с вен. *tela* ‘платно’, за етим. в. **тела**.

• У говору Дубровника посведочен је облик *īēlār* (Бојанић/Тривунац).

темпија *īemīija* f. анат. ‘слепочница’ Спич (Поповић/Петровић). — *īemīио* (RJA).

▲ Вероватно од ит. *tempia* ‘слепочница’.

△ Ит. реч у вези с лат. TĒMPU(S), pl. TĒMPORA, ие. порекла (DELI 1324; DEI 3746; de Vaan 611).

• У говорима сз. Боке посведочени су облици *īēmīла* / *īēmīа* (Musić).

✧ Старији облици *īēmīlo* (Пераст), *īēmīla* (Дубр.), *īēmīli* (Витаљић), *īīmīre* (Лошињ) су далм.-ром. лекс. остаци од лат. TĒMPŎRA укрштањем са TEMPLUM, TEMPLA (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

тентат *īēnīāīī*, -ам impf. ‘смишљати, наводити на нешто, комбиновати’ Његуши (Otašević), *īēnīāīī* ‘причати којешта’ Велика (Jokić), *naīēnīāīī* pf. ‘наговорити, наводити некога на нешто’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević), *naīēnīāīī* Васојевићи (Стијовић 1996). — Вук (RJA).

▲ Од ит. *tentare* ‘наговорити, искушавати’ (Skok 3: 458 s.v. *tentàti*; Vinja 3: 253).

△ Ит. реч од лат. TENTĀRE, варијанте од кллат. TĒMPTĀRE ‘дотаћи’, ие. порекла (DELI 1327; DEI 3752; REW § 8633; de Vaan 611).

✧ Старији облици на -ан-, *īānīāīī* / *īānħāīī*, представљају далм.-ром. лекс. ост. од лат. TĒMPTĀRE (Skok l.c.; Vinja l.c.; Ligorio 2014).

тећа *īēħa* f. ‘лонац, шерпа’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић). — (RJA).

▲ Од вен. *techia* ‘посуда, лонац’ (Skok 3: 467 s.v. *tiġān*; Musić 229; Lipovac-Radulović I 352).

△ Вен. реч у вези с лат. TĒGŪLA(M), са дем. суфиксом -ŪLA < лат. TĒGĀNUM; до промене *g > c* дошло је због хомонимије са лат. TĒGULA ‘цреп’, након чега се лексема раширила у ит. дијалектима (DELI 1320–1321; DEI 3739; REW § 8613).

- Посведочено и *тѣча* Сплит (Magner/Jutronic).

✧ Уп. истрором. *téča*, фурл. *tesie* (Skok I.c.).

ТИГЛА *тѣгла* f. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), Црмница (Милетић, без значења), ‘цреп, опека’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); дериват *тигларџа* f. ‘циглана’ Спич (Поповић/Петровић); такође *тѣгла* ‘*тигла* (в.)’ Рожаје (Hadžić). — Ивековић (RJA).

- ▲ Далм.-ром. лекс. остатак од TĒGŪLA(M) (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч од лат. TEGERE ‘покрити’, ие. порекла (de Vaan 608).

- У говору Рожаја посведочен је и облик *тѣгла* (Hadžić), што је по Скоку балк. турцизам (Skok 3: 467–468 s.v. *ṭgla*).

ТИМУН *тѣмун* m. ‘управљачка руда на колима (кару)’ Његуши (Otašević), ‘део коњских кола помоћу којег коњи вуку коњска кола; кормило уопште’ Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — (RJA).

- ▲ Од ит. *timone* ‘кормило’ (Skok 3: 470–471 s.v. *timūn*; Musić 229; Lipovac-Radulović I 355).

△ Ит. реч од лат. TEMONE(M) ‘руда’, ие. порекла (DELI 1339; DEI 3792; REW § 8625; de Vaan 610).

- Значење ‘кормило’ посведочено је у говорима Боке (Lipovac-Radulović I), (Musić).

тирака *ṡirǎka* f. (често у pl.) ‘нараменица, трегер’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Бјелопавлићи (Ђупић), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *ṡirǎk* m. Загарач (Ђупићи).

▲ Од вен. *tiraca*, ит. *tirante* ‘трегер’ (Skok 3: 472 s.v. *tir*; Vinja 3: 262–263).

△ Вен. / ит. реч дериват од вен. *tirar* / ит. *tirare*, од влат. *TIRĀRE ‘вући’, нејасног порекла (DELI 1341–1342; DEI 3802; REW § 8755).

- У источнохерцеговачким говорима континенталне Црне Горе посведочен је облик *ṡirrek* Пива (Гаговић), Никшић (Ђоковић), Ускоци (Станић).

токат *ṡòkǎṡi*, *-ǎm* impf. ‘следовати (некога), припадати (некоме)’ Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић). — (RJA).

▲ Од ит. *toccare* ‘дотаћи; тицати се’ (Skok 3: 479 s.v. *tòka*; Vinja 3: 264–265).

△ Ит. реч је ономатопејског порекла (DELI 1344–1345; REW § 8767).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

торијун *ṡoriјun* m. ‘пуна кривина на путу, серпентина’ Његуши (Otašević), ‘id., микротопоним’ Загарач (Ђупићи), *ṡoriјun* ib. (id.).

▲ Изводи се од ит. *torrione* ‘велика кула, осматрачница; покретна кула’ (Musić 230; Lipovac-Radulović I 357), што је са формалне стране убедљиво, али развој значења није јасан.

△ Ит. реч дериват од ит. *torre* ‘кула’, од лат. TŪRRE(M) (DEI 1351–1352; DEI 3834–3835; REW § 9008).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

торналета *īорналеџа* f. ‘платнени застор украшен чипком који виси уз доње чело кревета, од душека до патоса’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од вен. *tornaletto* ‘платнени застор’ (Boerio 758) (Musić 232; Lipovac-Radulović II 304).

- У говору сз. Боке посведочен је облик *īрналеџе* (Musić).

трабакула *īрабакула* f. ‘стари камион, аутобус; крнтија’ Спич (Поповић/Петровић). — (RJA).

▲ Од ит. *trabaccolo* ‘врста брода’ (Skok 3: 494 s.v. *travātūra*; Musić 230; Lipovac-Radulović I 358).

△ Ит. реч неразрешеног порекла (DEI 3845).

- Значење ‘врста брода на једра са два јарбола’ посведочено је у говорима Боке (Lipovac-Radulović I), (Musić).

траверса *īравѣрса* f. ‘попечна греда на кући’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *traversa* ‘попечна греда’ (Vinja 3: 258–259).

△ Ит. реч од лат. TRA(N)SVĔRSA(M), сложенице од лат. TRANS- и VERTERE ‘окретати’, ие. порекла (REW § 8858; de Vaan 666–667).

- У говорима Хрватског приморја посведочени су облици *шарвѝсла*, *шарвѝслина*, *шравѝслина* (Vinja l.c.).

травеса *шравѝса* f. ‘део женске одеће, кецеља’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић); такође *шравѝза* Зета (Башановић-Чечовић), Црмница (Милетић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); и *шравѝза* Црмница (Милетић); и *шровѝза* Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *шровѝза* Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *иб.* (Боричић); и *шравеша* Спич (Поповић/Петровић). — Ивековић (RJA).

- ▲ Од вен. *traversa* ‘кецеља’ (Skok 3: 494 s.v. *travérs*; Musić 230; Lirovac-Radulović I 360).

△ Вен. реч истог порекла као и ит. *traversa* ‘попречна греда’, за етим. в. **травеса**.

- Варијетети фонетски најближи романском предлошку забележени су у говорима Боке Которске – *шравѝрса* (Lirovac-Radulović l.c.) / *шравѝрса* (Musić l.c.).

✧ У варијететима *шровѝза* Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) / *шровѝза* Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *иб.* (Боричић) присутан је прелаз романског вокала *a* у с.-х. *o*.

трамонтана *шрамонтѝана* f. ‘северни ветар који растерује облаке’ Спич (Поповић/Петровић). — *шрмунѝана* (RJA).

▲ Од ит. *tramontana* ‘северни ветар’ (Skok 2: 482–483 s.v. **mont-*; Musić 230; Lirovac-Radulović I 359).

△ Ит. реч од лат. TRANSMONTĀNA(М) ‘с друге стране планине’ (DELI 1359; REW § 5664).

✧ Посведочени и варијетети *ѡрамунѡѡна* / *ѡармунѡѡна* / *ѡремунѡѡна* на Брачу (Šimunović).

трапула *ѡрапула* f. ‘мишоловка’ Спич (Поповић/Петровић). — Раб (RJA).

▲ Од ит. *trappola* ‘замка’ (Skok 3: 492 s.v. *trappola*; Musić 231; Lirovac-Radulović I 359).

△ Ит. реч од фрнч. **trappa* (DELI 1362; REW § 8863).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

тре *ѡрѡ* ‘број у игри ‘циквање’’ Васојевићи (Стијовић 1996).

▲ Од ит. *tré* ‘три’.

△ Ит. реч од лат. TRĒS, ие. порекла (DELI 1368–1369; DEI 3878; de Vaan 628).

✧ Романизам чини део вокабулара у игри *циквање* (в. **циква**).

тринго *ѡринго* adv. ‘потуно нов, нов новцат’ Његуши (Otašević),

ѡринго-нов, -а, -о ‘сасвим, потпуно нов’ Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина),

Васојевићи (Стијовић), иб. (ead. 1996); такође *ѡринко нов* Спич

(Поповић/Петровић).

▲ Од ит. (*nuovo*) *di trinca* / вен. (*novo*) *de trinca* ‘ново’ (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Ит. / вен. реч се вероватно проширила из иберором. *trinca* ‘спој трију комада (нечега)’, од влат. *TRINICUM, према клат. TRINUS (Vinja 3: 279).

• У облику *ѡринго* присутна је честа промена безвучног ром. велара *c-* у звучни парњак *g-*, уп. Musić 91.

✧ Романизам *ѡринкѡѡ* ‘одсецати гране дрвећу’ је далм.-ром. лекс. ост. од влат. TRINCĀRE (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

трмун *ѡр̣м̣ун* м. ‘петелјка’ Спич (Поповић/Петровић), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), ‘гора од кромпира’ *ib.* (ead. 1996); *ѡрмезѡна* ф. ‘дебља биљна стабљика’ *ib.* (ead. 1996); *ѡрмѡшка* ф. ‘остатак кукурузне стабљике пошто се кукуруз пожње’ *ib.* (ead.), *ib.* (ead. 1996). — Црна Гора (RJA).

▲ Далм.-ром. лекс. ост. од лат. TĚRMĀNEU(M) (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч од лат. TĚRMES, неразрешене етимологије, са заменом дочетка -ĪTE суфиском -ONEUS (Skok 3: 504 s.v. *tĚrmġnj*; REW § 8666; de Vaan 615).

• У васојевићком говору посведочене су хибридне творенице *ѡрмезѡна*, *ѡрмѡшка* (СТИЈОВИЋ).

туто *ѡѡѡ* ‘‘сав’ у игри циквање’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996).

▲ Од ит. *tutto* ‘сав’.

△ Ит. реч од лат. *tōtu(m)*, неразрешене етимологије (DEI 1386–1387; DEI 3937; de Vaan 625).

✧ Романизам чини део вокабулара у игри *циквање* (в. **циква**).

ћакарат *ћакара̄ӣ*, -ам impf. ‘непрекидно причати’ Спич (Поповић/Петровић)

▲ Од вен. *ciacarat* ‘причати, ћаскати’ (Vinja 1: 113).

△ Вен. реч од ономатопејског *КЛАКК (DEI 891; REW § 4705).

● Романизам није посведочен у другим говорима Црне Горе.

ћакулат *ћакӯла̄ӣ*, -ула̄м pf. ‘галамити’ Васојевићи (Стијовић), ib. (ead. 1996),

‘причати лоше о некоме, оговарати некога’ ib. (ead.), ib. (ead. 1996), *заћакӯла̄ӣ* pf.

‘загаламити, залармати, заграјати’ ib. (ead.), ib. (ead. 1996); девербал *ћакӯла̄ӣ* m.

‘причалица, галамција’ ib. (ead.), ib. (ead. 1996).

▲ Од вен. *ciacola, ciacolar* ‘причати, ћаскати’ (Vinja 1: 113).

△ Вен. реч од ономатопејског *КЛАКК (DEI 891; REW § 4705).

● У говорима Боке посведочен је романизам *ћакулџн* ‘брбљивац, особа која зна све новости у граду и све новог што се догађа и пуно прича’ (Lipovac-Radulović I), Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II) / *ћакулџн* сз. Бока (Musić), који води порекло од вен. *chiacolon, chiacolona* ‘id.’ (Boerio 163).

ћапат *ћап̄а̄ӣ*, -ам pf. ‘украсти’ Његуши (Оташевић), ‘ухватити, уграбити’ ib. (id.),

Црмница (Милетић).

▲ Од ит. (*ac*)*chiappare* (Skok 1: 252 s.v. *cāpiti*; Vinja 1: 113–114).

△ Ит. реч од ит. *chiappare*, од лат. CAPULĀRE, деривата од лат. CĀPERE ‘узети; разумети’, ие. порекла (DELI 230; DEI 892; de Vaan 89–90).

✧ Романизам *ħaiiai* не треба мешати са домаћим глаголом *ħaiiui(u)*, који је ономатопејског порекла (Skok l.c.).

ħeto *ħe̋t̋io* adv. ‘јасно, одрешито (о говору)’ Стара ЦГ (Пешикан).

▲ Од вен. *s’ceto* ‘јасно’ (Skok 3: 400 s.v. *škljèt*).

△ Вен. реч од герм. *slīhts* (DEI 3388; REW § 8026).

- Посведочени су и облици *шħe̋t̋io* ‘чисто, разговетно’ ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), Сумартин (Novaković), Брач (Šimunović), као и синтагме *шħe̋t̋io-не̋t̋io* ‘јасно и гласно’ сз. Бока (Musić), Дубр. (Бојанић/Тривунац), *др̋e̋t̋io-шħe̋t̋io* / *шħe̋t̋io-не̋t̋io* Селца на Брачу (Vuković).

ħикара *ħi̋kara* f. ‘порцеланска или керамичка шоља (за млеко, кафу и сл.)’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), ‘шоља за кафу, ређе шоља за белу кафу (која се зове шкудела)’ Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић), ‘шољица за кафу без дршке’ Плав и Гусиње (Reković), Велика (Јокић), *ħикарица* dem. Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996). — (RJA).

▲ Од вен. *cicara* ‘шоља’ (Skok 1: 358 s.v. *čikara*; Musić 233; Lipovac-Radulović I 54).

△ Вен. реч од шп. *jicara* (Skok 1.c.; DELI 213; DEI 897; REW § 3755a), највероватније пореклом од астечког *xicá·li* (DELC 322).

● Посведочен и варијетет *чи́кара* Сумартин (Novaković) / *чи́кара* Сплит (Magnet/Jutronic).

✧ Уп. истрором. *céj̄kara* (Skok 1.c.).

ужанца *ужа̀нца* f. ‘навика, обичај’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević); такође *уш̄анца* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић). — Белостенец (RJA).

▲ Од ит. *usanza* ‘навика, обичај’ (Skok 3: 554–555 s.v. *ùžati*; Musić: 233; Lipovac-Radulović I 369).

△ Ит. реч дериват од ит. *uso*, од лат. *ŪSU*(M), парт. лат. *ŪTOR*, *UTĪ* ‘користити’, ие. порекла (DELI 1403; DEI 3962; REW § 9093; de Vaan 647–648).

● У говорима континенталне Црне Горе посведочен је облик *уш̄анца* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић).

УЛТИМО *у̀лѝимо* adv. indecl. ‘задње, последње’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *ultimo* ‘id.’ (Musić 234; Lipovac-Radulović I 366).

△ Учена реч, од лат. *ŪLTIMU*(M), деривата од лат. *ULS* ‘на другој страни, преко’, ие. порекла (DELI 1393; DEI 3947; de Vaan 638).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

умергин (в. фруметин) *умерѿѿин* m. ‘кукуруз’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), *умерѿѿинѿви*, -ā, -ō ‘који је од умертина (кукуруза)’ ib. (Ћупићи), *умерѿѿинѿвица* f. ‘хлеб од кукурузног брашна, од умертина’ ib. (Ћупићи); такође *урмеѿѿин* ‘умерѿѿин (в.)’ Стара ЦГ (Пешикан).

▲ В. фруметин.

уно *уно* ‘број у игри ‘циквање’” Вasoјевићи (Стијовић 1996).

▲ Од ит. *ипо* ‘један’.

△ Ит. реч од лат. *ĪNU(M)*, ие. порекла (DELI 1398–1399; DEI 3955; de Vaan 642).

✧ Романизам чини део вокабулара у игри *циквање* (в. **циква**).

унча *унча* f. ‘стара мера за тежину, дванаестина неке целине уопште’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); такође *унач* ‘мера за дужину (око 2,5 цм), ширина палца’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); и *унца* ‘унач (в.)’ Загарач (Ћупићи). — (RJA).

▲ Далм.-ром. лекс. ост. од лат. *ŪNCIA(M)* (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч дериват од лат. *ŪNUS* ‘један’, ие. порекла (de Vaan 642).

- У говору Сумартина посведочен је облик *унца* Сумартин (Novaković).

ура *ўра* f. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), ‘време од 60 минута, сат’ Загарач (Ћупићи), Зета (Башановић-Чечовић), ‘моменат, време’ *ib.* (ead.), Загарач (Ћупићи), ‘сат, часовник’ *ib.* (id.), изр. *сїрашнâ ўра* ‘судњи час’ Његуши (Otašević). — (RJA).

▲ Од ит. *ora* ‘сат, час’ (Skok 2: 562 s.v. *ořa*; Lipovac-Radulović I 367).

△ Ит. реч од лат. *nōra*(м), грчког порекла (DELI 838; REW § 4176).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

уфисат *уфисаџи*, -ам рф. ‘умислити, зацртати’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од ит. *fissare, fissarsi* ‘умислити, зацртати’ (Musić 161; Lipovac-Radulović I 89); с.-х. реч била би полупреведеница са *y-* за *in-*.

△ Ит. реч дериват од ит. *fisso*, од лат. *fixu*(м), парт. прошлог од лат. *figere* ‘припојити, прибости’, ие. порекла (DELI 440; DEI 1656; REW § 3335; de Vaan 219).

- У приморским говорима посведочен је глагол *инфџишаџи* сз. Бока (Musić) ‘увртети нешто себи у главу’ / *инфџиџи се* Бакарац и Шкрљево (Turina/Šerić) ‘загледати се’.

факин *факџн* m. ‘мангуп, неваљалац’ Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи),

факџнче dem. ‘нестално, немирно, враголасто дете’ *ib.* (Ћупићи).

▲ Од вен. *fachin* / ит. *facchino* ‘носач; грубијан’ (Skok 1: 503 s.v. *fākīn*).

△ Вен. / ит. реч неразрешеног порекла (DELI 411; DEI 1579).

- У говору Ускока посведочен је облик *vàk̄in* (Станић), са прелазом ром. *f* > с.-х. *в*, до кога је највероватније дошло под утицајем источнохерцеговачких говора у којима се глас *ф* не изговара, в. Musić 87.

фалсо *fàlso* adv. ‘лажно, неискрено’ Његуши (Оташевић).

- ▲ Од ит. *false* ‘лажно’ (Skok 1: 504 s.v. *fāls*; Lipovac-Radulović I 80).

△ Ит. реч од лат. FĀLSU(M), деривата од лат. FĀLLERE ‘преварити’, ие. порекла (DELI 414–415; REW § 3171; de Vaan 199).

- Лексема није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

фамеља (*ф*)*амѐља* f. ‘породица (ужа)’ Стара ЦГ (Пешикан), *фамѐља* Црмница (Милетић), Његуши (Оташевић), Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); и са *в*-: *вамѐља* Загарач (Ћупићи); такође *фамѝља* Црмница (Милетић). — Од XVIII в. у западним крајевима *ф`амиља* (RJA).

- ▲ Од вен. *fameglia* ‘породица’ (Skok 1: 504–505 s.v. *fāmilija*).

△ Вен. реч од лат. FAMĪLIA(M), деривата од лат. FAMULUS ‘слуга, роб’, ие. порекла (DELI 415; DEI 1591; REW § 3180; de Vaan 200–201).

- У облику *вамѐља* Загарач (Ћупићи) дошло је прелаза ром. *f* > с.-х. *в*, највероватније под утицајем источнохерцеговачких говора у којима се глас *ф* не изговара, в. Musić 87.

фанат *фãна^еӣ, -нӣа* м. ‘жандар, пуб у картама’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *фãна̄ӣ* Васојевићи (Стијовић 1996). — Од XVIII в. (RJA).

▲ Од ит. *fante* ‘дете’ (Musić 235; Lipovac-Radulović I 81).

△ Ит. реч од лат. INFĀNTE(M), са афerezом првог слога, деривата од лат. FOR, FĀRĪ ‘говорити’, ие. порекла (DELI 416; DEI 1595; REW § 4393; de Vaan 231).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

фањела (*ф*)ањѐла f. ‘џемпер’ Стара ЦГ (Пешикан), *фањѐла* ‘пуловер, вунени прслук’ Његуши (Оташевић), ‘вунени џемпер’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић), ив. (ead. 1996), ив. (Боричић), Плав и Гусиње (Reković), Велика (Јокић), ‘поткошуља’ Црмница (Милетић), *фањѐлица* dem. Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *фањѐлчина* augm. ив. (id.); и са *n-*: *фанѐла* ‘фањела (в.)’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од вен. *fanela* ‘врста вунене тканине’ (Musić 235; Lipovac-Radulović II 78–79). Могући предложак је и ит. *fanella, flanella* ‘id.’ (Skok 1: 521 s.v. *flànēl*).

△ Вен. / ит. реч преко фр. *flanelle* од крајњег енгл. *flannel* (DELI 442), са испадањем сугласника *l*; уп. дисимиловани облик *franel*, посведочен у венецијанском говору (Doria 224).

- У речнику говора Ускока забележен и облик са прелазом $f > v - \text{в`анела} / \text{в`ањела}$ (Станић), до кога је највероватније дошло под утицајем источнохерцеговачких говора у којима се глас f не изговара, в. Musić 87.
- ✧ Књижевни облик *фл`анџ* ‘врста вунене тканине’ ушао је у с.-х. преко нем. *Flannel*, од крајњег енгл. *flannel* (Skok l.c.).

фарабут *фарабу̀џи* т. ‘скитница, пропалица, неваљацац, лукава особа’ Његуши (Otašević).

- ▲ Од вен. *farabuto*, ит. *farabutto* ‘пропалица, неваљацац’ (Skok 1: 506 s.v. *farabut*; Musić 235; Lipovac-Radulović I 81).
- △ Ит. реч од шп. *faraute* ‘интригант’, од фр. *heraut* ‘гласник’ (DEI 1796; REW § 4116b).
- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

фацулет *фацулџџи* т. ‘велика женска марама, везује се испод затиљка или браде’ Спич (Поповић/Петровић), ‘марамица, марама’ Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘врста разнобојне свилене прегаче, са ресама на дну’ Спич (Поповић/Петровић), *фацулџџи* ‘женска марама, и цепна марамица’ Бјелопавлићи (Ћупић), *фацулџџић* дем. Спич (Поповић/Петровић); такође *фарицулџџи* ‘женска марама, и цепна марамица’ Бјелопавлићи (Ћупић); и *фрицулџџи* ‘марама, крпа за главу’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *фрицулџџи* ‘цепна марамица за кренисање’

Васојевићи (Боричић); и *фрцулѐѝо* ‘марамица’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996); и *фрцулѐѝѝ* ‘шал, марама којом жене везују главу; цепна марамица’ Зета (БАШАНОВИЋ-ЧЕЧОВИЋ); и *фрѝцула* ‘цепна марамица’ Васојевићи (Боричић), ‘повезача за жене, шарена крпа за главу коју носе мушкарци док косе ливаде у време јаког сунца, крпа у коју се замотава храна и везује око паса када се иде на посао у шуму и сл.’ РОЖАЈЕ (HADŽIĆ); и *фуцелѐѝѝа* ‘женска марама’ Плав и Гусиње (REKović); и са *в-*: *вацулѐѝѝ* ‘марама; марамица’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), *вацулѐѝѝ* Бјелопавлићи (Ћупић); такође *врцулѐѝѝ* Загарач (Ћупићи). — Од XVIII в. у западним крајевима (RJA).

▲ Од ит. *fazzoletto* ‘марамица; марама’ (Skok 1: 501–502 s.v. *facôl*; Musić 236; Lipovac-Radulović I 78).

△ Ит. реч вероватно деминутив од ит. *fazzuolo* < влат. *FACIŎLU(M) (DELI 421–422; DEI 1606; REW § 3130).

✧ Посведочени и варијетети са прелазом *ф* > *в*, до кога је највероватније дошло под утицајем источнохерцеговачких говора у којима се глас *ф* не изговара, в. Musić 87. Посведочен је и велики број варијетета са вокалским *р* у првом слогу, које се среће и у алб. *farsulatë* (Skok I.c.).

фацола *фаѝѝола* f. ‘пасуљ’ Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић); и са *в-*: *ваѝѝола* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић). — XIX в. (RJA).

▲ Од вен. *fasol*, *fasiol* ‘пасуљ’ (Skok 1: 126–127 s.v. *bâžulj*). Због фонетског лика романизма мање је вероватан предложак ит. *fagiuolo* (Musić 236; Lipovac-Radulović I 83).

△ Вен. / ит. реч од лат. PHASĔOLU(M) < лат. PHASĒLUS, грчког порекла (DELI 413; DEI 1582; REW § 6464).

• Посведочено и *ваџола* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), са прелазом *ф* > *в* до кога је највероватније дошло због утицаја источнохерцеговачких говора у којима се глас *ф* не изговара, в. Musić 87.

✧ Уп. истрором. *fažol*, фурл. *fasùl* (Skok l.c.); вељотско *fasùl* (REW § 6464).

фаша *фа̀ша* f. ‘трака, завој, повез’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), ‘уметнути део платна на одећи (сукњи, хаљини, капућу и сл.)’ Загарач (Ћупићи), ‘појас сланине који се сече са свиње од главе до репа’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *фа̀ша* ‘уздужно парче (платна, хартије, земљишта)’ Спич (Поповић/Петровић), ‘завој’ Спич (Поповић/Петровић), *фа́ша* ‘трака, појас сланине који се сече са свиње од главе до репа’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (Боричић), *фа̀шица* f. ‘манжетна’ Стара ЦГ (Пешикан), *det.* Загарач (Ћупићи); глагол *фашѝти* *impf.* ‘сећи на уске и дуге траке’ Спич (Поповић/Петровић), *зафашѝти* *pf.* ‘завити, замотати’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), *исфашѝти* *pf.* ‘искројити’ Спич (Поповић/Петровић), ‘исећи (најчешће кожу) на дугачке уске комаде’ Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Од ит. *fascia* ‘уздужно парче тканине’ (Skok 1: 508 s.v. *fãš*; Musić 236; Lirovac-Radulović I 82). Делом може припадати балканском латинитету, преко румунског и албанског, пре свега због делимичног семантичког преклапања, уп. буг. *фашиа* ‘кожна трака’ < рум. *fașe* ‘повој’, алб. *fashë* ‘повој, трака’ (Skok l.c.).

△ Ит. реч од лат. *FĀSCIA*(M) < лат. *FĀSCIS* ‘сноп’ (DELI 418; DEI 1602; REW § 3208; de Vaan 203).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

фашин *фашин* m. ‘руковет кукурузних стабљика’ Спич (Поповић/Петровић). — Од XVIII в. (RJA).

▲ Вероватно од вен. *fassina*, *fassinada* ‘свежањ, нарамак дрва’ (Vinja 1: 149). Мање је вероватан предлогак ит. *fascina* ‘id.’ (Skok 1: 508 s.v. *fãš*; Lirovac-Radulović I 82).

△ Вен. / ит. реч од лат. *FASCĪNA*(M) < лат. *FĀSCIS* ‘свежањ, нарамак’ (DELI 419; EI 1602; REW § 3208; de Vaan 203).

- Посведочено у значењу ‘нарамак дрва’ у Будви и Паштровићима (Lirovac-Radulović II) и на Вргади (Jurišić).

фебра *фѐбра* f. ‘температура, грозница’ Његуши (Otašević). — Од XVI в. по западним крајевима (RJA).

▲ Од ит. *febbre* ‘температура, грозница’ (Skok 1: 508 s.v. *fèbar*; Musić 236; Lipovac-Radulović I 83).

△ Ит. реч од лат. FĚBRE(M), ие. порекла (DELI 422; de Vaan 208).

• У чакавским говорима посведочен је облик *фѝбра* (Novaković), (ČDL).

фермат *ферма̋ѝ*, -ам (im)pf. ‘зауставити, стати’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), ‘поштовати, ценити, уважавати некога (обично у негацији)’ Зета (Башановић-Чечовић), Плав и Гусиње (Рековић), ‘дозвољавати, омогућавати, повлађивати, одобравати; сведочити, гарантовати; марити’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Загарач (Ћупићи), ~ се ‘обећавати се (о девојци)’ ib. (id.), *фѝрма̋ѝ* ‘одобравати’ Бјелопавлићи (Ћупић), ‘поштовати; слушати, уважавати, марити’ Васојевићи (Боричић), Велика (Јокић), *ѝоферма̋ѝ* pf. ‘потврдити, подржати’ Спич (Поповић/Петровић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *ѝофѝрма̋ѝ* Бјелопавлићи (Ћупић), *ѝоферма̋в̋ѝѝ* impf. Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *ферма̋в̋ѝѝ* impf. ‘престајати’ Спич (Поповић/Петровић), ‘поштовати’ ib. (id.); и са *в-*: *ѝоверма̋ѝ* pf. Стара ЦГ (Пешикан), *ѝо-верма̋в̋ѝѝ* impf. ib. (id.). — Од XIX в. по западним крајевима (RJA).

▲ Од ит. *(af)fermare* ‘зауставити, стати; потврдити’ (Skok 1: 512 s.v. *fermàt*; Musić 236; Lipovac-Radulović I 85).

△ Ит. реч дериват од ит. *fermo* ‘непомичан’, од лат. FĪRMU(M), ие. порекла (DELI 425; DEI 1620; REW § 3318; de Vaan 223).

- У облику *йовермаїї* Стара ЦГ (Пешикан) дошло је прелаза ром. *f* > с.-х. в, највероватније под утицајем источнохерцеговачких говора у којима се глас *ф* не изговара, в. Musić 87.

фета *фѐџа* f. ‘парче, комад’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Вasoјевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (Боричић), *фѐџица* dem. Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *фѐџаїї* impf. ‘резати у фете, комаде’ Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *исфѐџаїї* pf. ‘изрезати, искидати у дугачке комаде или комадиће, искашати’ *ib.* (id.), *исфѐџаїї* Зета (Башановић-Чечовић), *нафѐџаїї* pf. ‘нарезати у фете, у кришке’ Загарач (Ћупићи), *офѐџаїї* pf. ‘одесећи, направити фете (кришке), нпр. хлеба’ *ib.* (id.).

- ▲ Од ит. *fetta* ‘парче’ (Skok 2: 560–561 s.v. *opljača*; Musić 236; Lipovac-Radulović I 86).

△ Ит. реч вероватно од **offetta*, деминутива од лат. *OFFA* ‘врста колача од семена крупника’, са прелазом **l’offetta > fetta* (DELI 428; REW § 6041a).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

фешта *фѐшџа* f. ‘свечаност, весеље, празник’ Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Бјелопавлићи (Ћупић). — (RJA).

▲ Од ит. *festā* ‘свечаност, весеље’ (Skok 1: 513 s.v. *festā*; Musić 237; Lirovac-Radulović I 85).

△ Ит. реч од лат. FĚSTA, nom. pl. од лат. FĚSTU(M), derivata od lat. FĚRIAE ‘празник’, ие. порекла (DELI 427; REW § 3267; de Vaan 212–213).

- У облику *вѣшѣа* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица) дошло је прелаза ром. *f* > с.-х. *в*, највероватније под утицајем источнохерцеговачких говора у којима се глас *ф* не изговара, в. Musić 87.

фибла (*ф*)*ѣбла* f. ‘шарка на вратима’ Стара ЦГ (Пешикан), *фѣбла* Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи); и са *в*-: *вѣбла* Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи).

▲ Далм.-ром. лекс. ост. од лат. FĪBULA(M), са синкопом пенултима (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч дериват од лат. FĪGERE ‘припојити, прибости’, ие. порекла (de Vaan 219).

- У говору ји. Боке посведочен је облик *фѣбула* (Lirovac-Radulović I).

фијоманат *фијоманѣи* ‘нов–новцат’ Црмница (Милетић).

▲ Од вен. *fiante* ‘потпуно нов’ (Boerio 268).

△ Вен. реч у вези с вен. *fiata*, од лат. FLĀMMA(M), ие. порекла (DELI 429; DEI 1629; de Vaan 224).

- Лексема није забележена у другим говорима Црне Горе.

фијурин (*ф*)*ѣурѣи* m. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), *фијурѣи* ‘златник, форинта’ Црмница (Милетић), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), Кучи

(Петровић/Ћелић/Капустина), ‘врста новца; пропалица’ Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996), ‘аустроугарски новац који је вредео два динара’ *ib.* (Боричић); такође *фијорџин* Загарач (Ћупићи); и *фиорџин* ‘златник, форинта’ Његуши (Оташевић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); и са *в-*: *ви’орџин* Зета (Башановић-Чечовић). — Од XVIII в. по јужним крајевима *фијорџин* (RJA).

▲ Од ит. *fiorino* ‘врста монете, златник’ (Skok 1: 525 s.v. *forínta*).

△ Ит. реч дериват од ит. *fiore* ‘цвет’, од лат. FLŌRE(M), ие. порекла (DELI 438–439; REW § 3382; de Vaan 227–228).

- У облику *ви’орџин* Зета (Башановић-Чечовић) дошло је прелаза ром. *f* > с.-х. *в*, највероватније под утицајем источнохерцеговачких говора у којима се глас *ф* не изговара, в. Musić 87.

фијуба (*ф*)*и’уба* f. ‘врста укоснице’ Стара ЦГ (Пешикан).

▲ Од вен. *fiuba* ‘укосница’ (Skok 1: 513 s.v. *fibla*).

△ Вен. реч од лат. FĪBULA(M), деривата од лат. FĪGERE ‘припојити, прибости’, ие. порекла (DELI 430; DEI 1631; REW § 3278; de Vaan 219).

- У говору ји. Боке посведочен је облик *фи’бија* (Lipovac-Radulović I), који би могао бити пореклом од ит. *fibbia* ‘id.’.

фисат в. уфисат

фјок *фјџок* m. ‘машна’ Стара ЦГ (Пешикан); такође *фијџок* ‘машна (код жене – у коси, на роби и сл.)’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић).

▲ Од ит. *fiocco* ‘машна’ (Musić 238; Lipovac-Radulović I 89).

△ Ит. реч од лат. FLŎCCU(M) ‘прамичак вуне’, неразрешене етимологије (DELI 438; DEI 1649; de Vaan 227).

- У облику *вѝѡк* Ускоци (Станић) дошло је прелаза ром. *f* > с.-х. *в*, највероватније под утицајем источнохерцеговачких говора у којима се глас *ф* не изговара, в. Musić 87.

фјондра *фјондра* f. ‘праћка’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од вен. / ит. *fionda* ‘праћка’ (Skok 1: 520 s.v. *fjōndra*; Lipovac-Radulović I 90).

△ Вен. / ит. реч од влат. *FLŬNDA(M), од лат. *FŬNDULA(M), деминутива од лат. FUNDA ‘праћка’, неразрешеног порекла (DELI 438; DEI 1649; REW § 3577; de Vaan 249).

- У говору Бакарца и Шкрљева посведочен је облик *фијѡнда* (Turina/Šerić).

фој *фѡј* m. ‘лист папира’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Кучи (Петровић/Телић/Капустина), *фѡј* Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић).

▲ Од ит. *foglio* ‘лист’ (Skok 1: 523 s.v. *fōlj*; Musić 238; Lipovac-Radulović I 92).

△ Ит. реч од лат. FŎLIU(M), ие. порекла (DELI 445; DEI 1677; REW § 3415; de Vaan 237).

- У говору Боке посведочен је умекшани облик *фѡљ* (Lipovac-Radulović I), Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II).

форгица *форѣица* f. Црмница (Милетић, без значења), ‘утврђење, тврђава’ Његуши (Оташевић), *фѣриѣица* ‘id., шанац’ Загарач (Ћупићи), *фѣриѣица* ib. (id.); такође *фолѣица* Црмница (Милетић, без значења); и са *в-*: *волѣица* ‘аустроугарско утврђење, фортеца’ Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *вѣлиѣица* ‘id., озидана просторија’ Зета (Башановић-Чечовић). — Од XVII в. (RJA).

▲ Од ит. *fortezza* ‘утврђење, тврђава’, са заменом ром. суфикса *-ezza* с.-х. суфиксом *-ица* (Skok 1: 524–525 s.v. *fōrca*; Musić 238; Lipovac-Radulović I 93).

△ Ит. реч дериват од ит. *forte* ‘јак, снажан’, за етим. в. **форца**.

- У говорима континенталне Црне Горе посведочен је облик *волѣица* Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) / *вѣлиѣица* Зета (Башановић-Чечовић), са прелазом ром. *f* у с.-х. *в*, где је можда дошло до укрштања са *волаѣи*, *волиѣи* ‘свод’.

фортуна *форѣунѣа* f. ‘невреме’ Спич (Поповић/Петровић), ‘id., срећа, судбина’ Загарач (Ћупићи). — Од XV в. (RJA).

▲ Од вен. / ит. *fortuna* ‘срећа, судбина’ (Skok 1: 526 s.v. *fortūna*).

△ Вен. / ит. реч од лат. FORTŪNA(M), деривата од лат. FORS ‘случај, срећа’, могућег ие. порекла (DELI 452; DEI 1695; REW § 3458; de Vaan 236).

- У говорима Боке посведочен је романизам *форѣунѣо* ‘јаки ветар’ (Lipovac-Radulović I), (Lipovac-Radulović II) / *форѣунѣо* ‘невреме, олуја на мору’ (Musić), који води порекло од вен. *fortunal*, ит. *fortunale* ‘id.’.

✧ Уп. рум. *furtună*, буг. *фъртуна / фратуна / вартуна*, алб. *furtunë*, гр. *φορτούνα*, тур. *firtina*; у значењу ‘врста ветра’ је стара вен./ђен. посуђеница која се са Балкана проширила и на Средњи исток (Skok l.c.).

форца *фôрца* f. ‘снага, сила’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), ‘напор изазван брзином у одређеном послу или ходању’ Загарач (Ћупићи), ‘стиска, невоља’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘журба, хитна потреба’ Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), у изразу: *да̄ӣ форцу* ‘приморати, натерати’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996); деноминал *форца̄ӣ* impf. ‘форсирати’ Спич (Поповић/Петровић), ‘пожуривати’ Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), *фòрца̄ӣ* ‘приморавати, терати’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *исфорца̄ӣ* pf. ‘исфорсирати’ Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), *ѝрефорца̄ӣ се* pf. ‘претеривати у напорном послу’ Спич (Поповић/Петровић), *ѝрифòрца̄ӣ* pf. ‘приморати некога силом да нешто учини’ Зета (Башановић-Чечовић), *ѝрифòрца̄ӣ* Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *сфорца̄ӣ* pf. ‘збрзати’ Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи); и са *в-*: *вòрца* ‘снага, сила’ Стара ЦГ (Пешикан), *ворца̄ӣ* impf. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), *сворца̄ӣ* pf. ‘збрзати (некога), закупити’ Загарач (Ћупићи), *с-ворца̄в̄а̄ӣ* impf. Стара ЦГ (Пешикан, без значења).

▲ Од ит. *forza, sforzare* ‘снага’, ‘приморати’ (Skok 1: 524–525 s.v. *fôrca*; Musić 239).

△ Ит. реч дериват од ит. *forte* ‘јак, снажан’, од лат. FORTĒ(M), ие. порекла (DELI 451–452; DEI 1696; REW § 3457; de Vaan 236).

- У облику *вѡрца* Стара ЦГ (Пешикан) дошло је прелаза ром. *f* > с.-х. *в*, највероватније под утицајем источнохерцеговачких говора у којима се глас *ф* не изговара, в. Musić 87.

фрајат в. пофрајат

франак *фр̀анак*, *-̀анка*, *-̀анко* ‘сигуран (о играћој карти)’ Стара ЦГ (Пешикан), *фр̀анко* adv. ‘слободно, ослобођено нечега’ Његуши (Otašević). — Од XV в. у западним крајевима (RJA).

▲ Од ит. *franco* ‘слободан’ (Lipovac-Radulović I 94).

△ Ит. реч од фр. *franc* ‘id.’, од крајњег фрнч. **frank* (DELI 455; Bloch/Wartburg 262–263; REW § 3483).

- У прилогу *вр̀анко* Ускоци (Станић) дошло је прелаза ром. *f* > с.-х. *в*, највероватније под утицајем источнохерцеговачких говора у којима се глас *ф* не изговара, в. Musić 87.

франца *франца* f. ‘француска болест, сифилис’ Спич (Поповић/Петровић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *францељ̀а̀ва̀џ* m. ‘сифилитичан човек’ Спич (Поповић/Петровић), *францељ̀а̀[в]ица* f. ‘сифилитична жена’ ib. (id.); такође *фр̀анса* ‘губа’ Његуши (Otašević), ‘врста болест која прелази у губу, сифилис (обично у клетвама)’ Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић); придев *фр̀анс̄ав*, *-а*, *-о* ‘који је болестан од франзе, од сифилиса’ Загарач (Ћупићи), фиг. ‘покварен, лошег карактера’ ib. (id.); глагол *фр̀анс̄а̄ӣ* (се) impf. ‘губати (се); добијати тешку болест франзу’ ib. (id.); и *фр̀анза* ‘врста болести која прелази у

губу, сифилис (обично у клетвама)ʼ *ib.* (*id.*); придев *фр̀анз̄ав* ‘*франсав* (в.)’ *ib.* (*id.*); глагол *фр̀анз̄а̄ӣи* (*се*) ‘*фр̀анс̄а̄ӣи* (*се*) (в.)’ *ib.* (*id.*), *офр̀анз̄а̄ӣи* (*се*) *pf.* ‘заразити (*се*) франзом, разболети се од франзе, сифилиса’ *ib.* (*id.*), *офр̀анз̄а̄ӣи* (*се*) *ib.* (*id.*); и *фр̀анга* ‘врста тешке болести’ Плав и Гусиње (Reković); и са *в-*: *вранза* ‘сифилис’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *вранца* *ib.* (*id.*). — Од XVIII в. (RJA).

▲ Можда у вези с ит. арх. *franza* (=francese) ‘француски’ (Lipovac-Radulović I 235). Могући предложак и тршћ. *franža* ‘женске стидне длацице’ (Dogia 247), али би то би могла бити тек секундарна семантичка контаминација; варијанта *френга*, *вренга* преко турског је сигурно ‘француска болест’ (Skok 1: 532–533 s.v. *Frugy*).

• У облицима *вранза* Плав и Гусиње (Reković) / *вранца* Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) дошло је прелаза ром. *f* > с.-х. *в*, највероватније под утицајем источнохерцеговачких говора у којима се глас *ф* не изговара, в. Musić 87.

✧ Уп. облик *franşa*, посведочен у говорима Копра, Пуле и Осора (Dogia l.c.).

франзела *франзела* *f.* ‘хлеб сличан француском, печен у пекари у Сутомору, после Првог светског рата’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Вероватно од рум. *franzelă*, вар. *franzöla* ‘врста хлеба’ (Cioranescu 340; Tikin 185).

△ Рум. реч је грчког порекла, исти предложак и за ит. *fran(ce)sella* (Cioranescu) или из новогрчког (Tikin l.c.).

• Посведочено само у говору Спича.

✧ Уп. буг. *франджела* (Cioranescu l.c.).

француз *францѐз* т. ‘врста боба’ Црмница (Милетић).

▲ Од вен. *franzeze* ‘француски’ (el Galerin).

△ Вен. реч од стфр. *franceis*, од фр. *France* ‘Француска’ < фрн. **frank* (DELI 455; DEI 1705; REW § 3483).

• Лексема није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

✧ Уп. тршћ. *francéis, francês* (Pirona 340).

фрегат *фрегãй̄*, -ãм имрф. ‘рибати (под и сл.)’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), *фрèгãй̄* Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *иб.* (сад. 1996), *фрèгãй̄* Бјелопавлићи (Ћупић), *исфрегãй̄* рф. ‘орибати, очистити фрегањем’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *исфрегãй̄* Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *нафрегãй̄* рф. ‘*исфрегай̄* (в.)’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *офрегãй̄* рф. ‘рибањем очистити, рибањем опрати, орибати’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Боричић), *офрèгãй̄* *иб.* (СТИЈОВИЋ 1996).

▲ Од ит. *fregare*, вен. *fregar* ‘рибати’ (Skok 1: 530 s.v. *frègat*; Musić 239; Lirovac-Radulović I 95).

△ Ит. / вен. реч од лат. *FRICĀRE*, деривата од лат. *FRIĀRE* ‘претворити у прах’, *ие.* порекла (DELI 458; DEI 1716; REW § 3521; de Vaan 243–244).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

фрешак *фрѐшак*, *-шка*, *шко* ‘пресан’ Стара ЦГ (Пешикан), ‘свеж’ Спич (Поповић/Петровић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘id., скорашњи’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘свеж (о месу и сл.); излечен (о човеку)’ Загарач (Ћупићи), ‘свеж’ Велика (Јокић), *фрѐшак* Црмница (Милетић, без значења), *фрѐшко* adv. ‘хладно, ново, сирово’ Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), Васојевићи (Боричић), Црмница (Милетић, без значења), *фрешкада* f. ‘јело од меса тек закланих свиња’ Спич (Поповић/Петровић); глагол *расфрешка̀й се* pf. ‘освежити се’ Његуши (Оташевић); и са *в-*: *врѐшак* ‘пресан’ Стара ЦГ (Пешикан), *врешко̀йна* f. ib. (Пешикан, без значења); *врешкишѝй*, *-а*, *-о* ‘врешак (појачано)’ ib. (Пешикан). — (RJA).

▲ Од ит. *fresco* ‘свеж’ (Skok 1: 530 s.v. *fresak*; Musić 239; Lipovac-Radulović I 96).

△ Ит. реч од западнороманског германизма *frisk* (DELI 459; DEI 1716; REW § 3521).

✧ Посведочени и варијетети са прелазом *ф > в*, до кога је највероватније дошло под утицајем источнохерцеговачких говора у којима се глас *ф* не изговара, в. Musić 87.

фркадела *фркадѐла* f. ‘шнала, укосница’ Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); и са *в-*: *вркадѐла* Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи).

▲ Вероватно од вен. *forcadela* ‘укосница’ (Musić 240). Мање је вероватан предложак ит. архаизам *forcatella* ‘id.’ (Lipovac-Radulović I 92).

△ Вен. реч је изведеница од вен. *forca* ‘виљушка’ < лат. *FURCA*(M), неразрешеног порекла (REW § 3593; de Vaan 251–252).

• У речнику говора Ускока забележен је облик са прелазом *ф > в* и секундарним јатом – *вркађела* (Станић).

фркун *фр̕кун̑* m. ‘поодрастао дечак’ Црмница (Милетић), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *фркун̑ић* dem. Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *фркун̑ић* Велика (Јокић), *фркун̑чић* dem. Загарач (Ћупићи), *фркун̑ица* f. ‘поодрасла девојчица, адолесценткиња’ ib. (id.), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Велика (Јокић), *фркун̑чица* dem. Загарач (Ћупићи), *фркун̑чад* n. coll. ‘поодрасла деца (било ког пола), на којима се осећају промене адолесценције’ ib. (id.); глаголи *о̑и̑фр̕кн̑у̑и̑* pf. ‘одрасти, нагло порастати’ Његуши (Оташевић), *о̑фр̕кн̑у̑и̑* pf. Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), *зафр̑ц̑ун̑и̑и̑ се* pf. ‘замомчити се’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ); такође *фркан* ‘дечак који ће се брзо замомчити’ Спич (Поповић/Петровић). — У Црној Гори (RJA).

▲ Можда у вези с лат. *FRĪCĀRE* ‘coire’ (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе); али, *ф-* не одговара претпоставци о раном латинизму. У ненаглашеном првом слогу *р* може бити секундарно као у *фрцуле̑и̑*, те није искључена веза са *фак̑и̑н*.

△ Лат. реч дериват од лат. FRIĀRE ‘претворити у прах’, ие. порекла (de Vaan 243–244).

✧ Романизам је развио разгранату породицу речи, коју чине именице и глаголи.

фрњока (*ф*)рњѡка f. ‘зврка, чврга’ Стара ЦГ (Пешикан), *фрњѡк* m. Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи); деноминал (*ф*)рњѡкѡи имpf. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), (*ф*)рњѡкнѡи pf. ib. (id., без значења); такође *зврњѡк* ‘зврка, чврга’ Загарач (Ћупићи). — XIX в. у Боки (RJA).

▲ Од вен. *frignocola* ‘чврга’ (Boerio 288) (Skok 1: 532 s.v. *frnjokula*; Musić 240).

✧ У облику (*ф*)рњѡка Стара ЦГ (Пешикан) / *фрњѡк* Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи) изгубио се деминутивни суфикс (Skok l.c.). У варијетету *зврњѡк* ‘зврка, чврга’ Загарач (Ћупићи) вероватно је дошло до контаминације са с.-х. облицима.

фронтин *фронѡин* m. ‘предњи део качкета’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од вен. *frontin* ‘перика која прекрива предњи део главе’ (Musić 240; Lipovac-Radulović I 96). Могући предлогак је и ит. *frontino* ‘id.’ (Skok 1: 220 s.v. *brunčela*).

△ Вен. / ит. реч од ит. *fronte* < лат. FRŌNTE(M), неразрешене етимологије (DELI 461; REW § 3533; de Vaan 244).

• Лексема посведочена још у говорима Боке Которске (Musić), (Lipovac-Radulović I).

✧ Старија позајмљеница је рум. *frunceană* ‘обрва’ (< лат. FRÖNTE(M)), реликт из балк. латинитета (Skok I.c.).

фруметин *фрумeйин* ‘кукуруз’ Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *фрумeйинџица* f. ‘кукурузни хлеб’ *ib.* (id.); такође *фрмејин* ‘*фрумeйин* (в.)’ Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *фрмејинџица* ‘*фрумeйиновица* (в.)’ *ib.* (id.). — Код Вука *фурмејин* (RJA).

▲ Од сев.-ит. (вен.) аугм. *formenton* ‘кукуруз’ (Skok 1: 526 s.v. *formentûn*).

△ Сев.-ит. реч од лат. FRŪMENTU(M) ‘жито’, деривата од лат. FRŪI ‘уживати (у плодовима)’ (DEI 1690; REW § 3540; de Vaan 244–245).

✧ Романизам је у с.-х. говорима посведочен у необично великом броју варијанти, уп. и **руметин**, **урметин**.

фрус *фрѹс* m. ‘болест коже, мале богиње’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996), *ib.* (Боричић), Рожаје (Надџић); такође *фруша* f. ‘јаки жар’ Спич (Поповић/Петровић); и *фрѹсин* m. Црмница (Милетић, без значења). — Вук (RJA).

▲ Можда у вези с ит. *flusso* ‘оток; проток’; за *fl* > *fr* уп. алб. *fruth* ‘мале богиње’ и корз. *frùscin* (Skok 1: 534 s.v. *frûs*). Албанску реч Ogel 103 просуђује као аутохтону; наш облик се без проблема изводи из ње (интердентални спирант *th* обично у нашим изговору даје *c*), док са италијанском постоје и семантички и фонетски проблеми. Уп. Станишић

1995: 117 са ранијом литературом; он је сам ипак склон Скоковој интерпретацији.

△ Учена реч, од познлат. FLŪXU(M), парт. перф. од лат. FLŪERE ‘тећи’, ие. порекла (DELI 443; DEI 1672; REW § 3394; de Vaan 228).

✧ Облик *фрѹсин* Црмница (Милетић) садржи италијански деминутивни суфикс *-ino*.

фрут *фрѹѿи* м. ‘воће, зелен’ Његуши (Оташевић), ‘ид., приход од имања’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘једногодишњи род на земљи’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996); такође *фрѹѿио* п. Стара ЦГ (Пешикан, без значења); глагол *фрѹѿиѿи* *imprf.* ‘користити, стицати корист, извучити корист из нечега’ Загарач (Ћупићи), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), *офрѹѿиѿи (се)* *pf.* ‘фруѿиѿи (в.)’ Загарач (Ћупићи), *офруѿиѿи* *pf.* Зета (Башановић-Чечовић); и *офрѹѿи* ‘род, принос од нечега’ *ib.* (ead.), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); и са *в-*: *врѹѿи* ‘род, принос од земљорадње’ Зета (Башановић-Чечовић). — Код једног писца XV в. (RJA).

▲ Од ит. *frutto* ‘плод, род’ (Skok 1: 534 s.v. *frut*; Musić 240; Lipovac-Radulović 197).

△ Ит. реч од лат. FRŪCTU(M), деривата од лат. FRŪI ‘уживати (у плодовима)’ (DELI 462; DEI 1726; REW § 3637; de Vaan 244–245).

● Посведочен и варијетет са прелазом *ф > в*, до кога је највероватније дошло под утицајем источнохерцеговачких говора у којима се глас *ф* не изговара, в. Musić 87.

фругијера *фруи̑и̑јера* f. ‘стаклена посуда за воће, колаче и сл.’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *fruttiera* ‘посуда за воће’ (Musić 240; Lipovac-Radulović I 97).

△ Ит. реч дериват од ит. *frutto* ‘плод, род’, за етим. в. **фрут**.

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

фума *фума* f. ‘дим’ Спич (Поповић/Петровић), ‘у дим, ни у шта’ ib. (id.); деноминал *фум̑а̑и̑* impf. ‘пушити’ ib. (id.), Његуши (Otašević), *зафум̑а̑и̑* pf. ‘запалити цигарету’ Спич (Поповић/Петровић). — Код Вука *ф̑ума̑и̑и* (RJA).

▲ Од ит. *fumo, fumare* ‘дим’, ‘пушити’ (Skok 1: 535 s.v. *fûm*; Musić 240; Lipovac-Radulović I 97).

△ Ит. реч од лат. FŪMUS, асс. FŪMU(M), ие. порекла (DELI 463–464; REW § 3572; de Vaan 249).

- У говору ји. Боке посведочен је романизам *фума̑д̑ур* ‘пушач’ (Lipovac-Radulović I), који води порекло од вен. *fumador* ‘id.’ (Boerio 291).

-фундат *офунд̑а̑и̑*, *-а̑м* pf. ‘развалити’ Спич (Поповић/Петровић), ‘пасти у провалију’ ib. (id.), *и̑рофунд̑а̑и̑* pf. ‘срушити се, пропасти’ Његуши (Otašević). — Белостенец (RJA).

▲ Од ит. *affondare* ‘потопити’ (Skok 1: 536 s.v. *fūdati*; Vinja 1: 158–159).

△ Ит. реч сложеница од ит. *fondo* ‘дно’, од лат. FŪNDU(M), ие. порекла (DELI 447; DEI 77; REW § 3581; de Vaan 250).

- У говорима Боке посведочен је облик у коме је дошло до губитка ром. префикса *a-*, *фунда̃и̃* (Lipovac-Radulović I), (Lipovac-Radulović II) / *фунда̃и̃* (Musić).

фундаћ *фундаћ* м. ‘талог од кафе’ Његуши (Otašević).

- ▲ Од ит. *fondacchio*, вен. *fondachio* ‘остатак на дну чаше’ (Skok 1: 523 s.v. *fōnd*).

△ Ит. / вен. реч од лат. *FUNDACULU(M), од лат. FUNDU(M), ие. порекла (REW § 3585; de Vaan 250).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

фурба *фурба* м./ф. ‘лукав човек’ Његуши (Otašević), ‘id., проститутка’ Спич (Поповић/Петровић); деривати *фурбеш* м. ‘лукава, препредена, дволична особа’ Васојевићи (Стијовић 1996), *фурбѐшка* ф. ‘фурбеш (в.)’ *ib.* (ead. 1996). — У XIX в. у Истри *фурбен* (RJA).

- ▲ Од ит. *furbo* ‘лукав, препреден’ (Skok 1: 537 s.v. *fūrben*).

△ Ит. реч од фр. *fourbe* ‘лопов, преварант’, деривата од фр. *fourbir*, од герм. **furbian* (DELI 466; DEI 1737; Bloch/Wartburg 261).

- У говорима Боке посведочен је романизам *фурбаћон* / *фурбаћона* ‘лукава особа’ (Lipovac-Radulović II), који води порекло од вен. *furbacion*, ит. *furbacchione* ‘id.’.

фурешти *фурештїӣ, -ā, -ō* m. pl. ‘у картању: који није од игре (адута)’ Стара ЦГ (Пешикан), *фурештїи* m. pl. ‘странци, дошљаци’ Његуши (Otašević).

▲ Од сев.-ит. *foresto* (вен. *foresti*) ‘странац’ (Skok 1: 524 s.v. *fora*¹; Musić 241).

△ Сев.-ит. реч од познолат. FORESTIS, деривата од лат. FORĀS, ие. порекла (DEI 1596; de Vaan 233).

● У дубровачком говору посведочен је облик *фурестїӣ* (Бојанић/Тривунац), у коме није дошло до прелаза ром. *s* у с.-х. *ш*.

фурмина *(ф)урмина* f. ‘шибица’ Стара ЦГ (Пешикан), *фурмина* Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Црмница (Милетић, без значења); *фурминâда* f. Црмница (Милетић, без значења); и са *в-*: *вурмина* ‘фурмина (в.)’ Бјелопавлићи (Ћупић).

▲ Од ит. *fulminante* ‘муњевит, експлозиван’ (Skok 1: 535 s.v. *fūlmen*; Musić 241; Lipovac-Radulović I 99).

△ Ит. реч парт. през. од ит. *fulminare*, деноминал од уч. ит. *fulmine* ‘пламен’, од лат. FŪLMEN < лат. FULGERE ‘сијати’ (DEI 463; DEI 1731; de Vaan 247).

● У говорима Хрватског приморја посведочени су облици *фурмин*, *фулминонїӣ* Комижа (Mardešić-Centin) / *фурмин*, *фулминонїӣ* Вис (Roki).

✧ Поред потврда са развојем *ul* > *ур* у затвореном слогу, које су посведочене и у говорима Црне Горе, код Виње налазимо и облике *фримилонїӣ* / *фримилонїӣ* (Брусје), *фрминонїӣ* (Истра), *фрмиланїӣ* (Сали), уз напомену

да је већина ових варирања у лику присутна и у источним вен. говорима (Vinja 1: 158).

цапа *ца̀па* f. ‘пијук, будак’ Стара ЦГ (Пешикан), *ца̀пица* f. Стара ЦГ (Пешикан, без значења), Црмница (Милетић, без значења), ‘једнорога алатка за копање’ Спич (Поповић/Петровић), ‘мала мотика, крампа’ Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *ца̀пица* ‘врста алатке, мала крампа’ Зета (Башановић-Чечовић). — Вук (RJA).

▲ Од ит. *zappa* ‘пијук’ (Skok 3: 203 s.v. *sapún*²; Musić 241; Lipovac-Radulović I 44).

△ Ит. реч вероватно од ит. *zappo* ‘јарац’, могућег илирског порекла, са семантичким помаком мотивисаним обликом алата (DELI 1463; DEI 1308).

✧ Облик *ца̀пица* Зета (Башановић-Чечовић) је или с.-х. деминутив од с.-х. *ца̀па* или је у питању замена суфикса *-one* у романизму **цапун** (в.) с.-х. суфиксом *-ица* (Skok I.c.).

цапун *ца̀пун* m. ‘пијук’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), *ца̀пунић* m. ‘баштенска мотичица, на једној страни дворога’ ив. (Поповић/Петровић), *ца̀пунџица* f. ‘ца̀пун (в.)’ Стара ЦГ (Пешикан); такође *ца̀пун* m. ‘метална алатка којом дрвосече и сплавари кроте балване’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), ив. (Боричић), Велика (Јокић). — Вук (RJA).

▲ Од ит. *zappone* ‘врста пијука’ (Skok 3: 203 s.v. *sapún*²; Lipovac-Radulović I 44).

△ Ит. реч аугментатив од ит. *zappa* ‘пијук, мотика’, за етим. в. **цапа**.

✧ У облику *цайѝн* Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996), *иб*. (Боричић), Велика (Јокић) дошло је до промене суфикса (Skok I.c.).

цекин *цекѝн* т. ‘некадашњи млетачки златник, дукат’ Спич (Поповић/Петровић), Загарач (Ђупићи), *цекѝн* Његуши (Оташевић), *цèкин* Васојевићи (Боричић). — Од XVI в. (RJA).

▲ Од ит. *zecchino* ‘врста монете, златник’ (Skok 1: 255 s.v. *сèка*; Musić 241; Lipovac-Radulović I 45).

△ Ит. реч дериват од ит. *zessa* ‘ковница новца’, од ар. *sikka(h)* ‘новчић’ (DELI 1464; REW § 7909).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

цијера *цијѝера* ф. ‘восак’ Његуши (Оташевић).

▲ Од вен. *ciera* ‘восак’ (Musić 242; Lipovac-Radulović I 47).

△ Вен. реч од лат. *CĒRA*(M) ‘id.’, које може бити или директна позајмљеница из грчког у латински или позајмљеница из непознатог језика (DELI 225; DEI 860; de Vaan 108–109).

✧ Овај романизам не треба мештати са с.-х. *цијѝра* ‘боја лица’ сз. Бока (Musić) / *цијѝра* ‘id.’ Комижа (Mardešić-Centin), који води порекло од ит. *cera* ‘id.’ < стфр. *chiere*, в. Skok 1: 257 s.v. *cera*.

ЦИКВА *џѝква* f. ‘пет (у игри циквања)’ Загарач (Ђупићи), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996); деноминал *џѝкв̄а̄ѝ се* impf. ‘играти се циквања (врста забавне игре, играју је двојица избацивањем прстију једне руке и погађањем броја заједно избачених прстију)’ Његуши (Оташевић), *џѝкв̄а̄ѝ се* Загарач (Ђупићи), *џѝкв̄а̄ње* n. ‘врста игре’ ib. (id.), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996).

▲ Од вен. *zinque*, ит. *cinque* ‘пет’ (Musić 242; Lipovac-Radulović I 47–48).

△ Вен. / ит. реч од лат. *QUINQUE* ‘id.’, ие. порекла (DELI 239–240; DEI 948; REW § 6964; de Vaan 509).

✧ Романизам чини део вокабулара у игри *џѝквање*.

ЦИКВАНТИН *џѝквант̄ӣѝн* m. ‘врста ситнога кукуруза’ Његуши (Оташевић); такође *џѝквет̄ӣѝн* Загарач (Ђупићи), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина); и *џѝко̄ѝѝн* Загарач (Ђупићи).

▲ Од ит. *cinquantino* ‘врста кукуруза’ (Skok 2: 74 s.v. *kenta* III, Lipovac-Radulović I 48).

△ Ит. реч дериват од ит. *cinquanta* ‘педесет’, од лат. *QUINQUAGINTA* < лат. *QUINQUE*, ие. порекла (DELI 239; REW § 6963; de Vaan 509).

● У говору Селаца на Брачу посведочена је хибридна твореница *џѝнквант̄ӣѝн̄а̄ѝ* (Vuković), са с.-х. суфиксом *-аѝ*.

ЦИМА *џѝма* f. ‘врх (узвишење)’ Његуши (Оташевић).

▲ Вероватно од тршћ. *zima* ‘врх’ (Doria 809) (Vinja 1: 98–99).

△ Тршћ. реч од лат. *SŪMA*(M), грчког порекла (DELI 237; DEI 937).

- У говорима Дубровника (Бојанић/Тривунац) и Брача (Vuković) посведочено је значење ‘крај конопца којим се везује брод или пловило уопште’.

ЦИМИНА *цѝмина* f. ‘стабљика од кромпира, врежа’ Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), *цимѝна* ib. (id.). — XIX в. (RJA).

- ▲ Далм.-ром. лекс. остатак од лат. *СѢМА(М)* (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе), са домаћим суфиксом *-ина*.

△ Лат. реч је влат. грецизам (DELI 237; DEI 937; Ligorio 2014).

- Посведочен је и облик *кѝмица* ‘врх гранчице; гранчица маслине’ у говору Стона (Vinja 1: 98–99; Ligorio 2014).

ЦОК *цѝк* m. ‘већи комад дрвета, пањ’ Његуши (Otašević). — XIX в. у Ријеци (RJA).

- ▲ Од вен. *zoco* ‘цепаница, клада’ (Vostio 814) (Lipovac-Radulović I 49). Мање је вероватан предложак је ит. *ciocco* ‘id.’ (Skok 1: 271 s.v. *cѝk*).

△ Вен. / ит. реч или од лат. *СѢССУ(М)* ‘стубна плоча’ (DEI 950) или је пореклом из северноиталијанских дијалеката (DELI 240).

- У говору ји. Боке посведочен је и глагол *цокѝи* ‘ударати комадом дрва’ (Lipovac-Radulović I).

ЦОКУЛЕ *цѝкуле* f. pl. ‘дубоке ципеле, војничке ципеле’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević), *цѝкуле* Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996). — Од XVI в. (RJA).

- ▲ Од ит. *zoccolo* ‘дубока ципела’ (Skok 1: 271 s.v. *cokla*; Lipovac-Radulović I 49).

△ Ит. реч вероватно у вези с лат. *sōccu(m)* ‘лагана сандала’, односно деминутивом *sōcculu(m)* (DELI 1468; REW § 8052).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти; део је с.-х. књижевног језика.

ЦОГО *цѠѡо*, -а м. ‘шепав човек’ Спич (Поповић/Петровић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *цѠѡѡ* Загарач (Ћупићи), *цѠѡо* Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *цѡѡав*, -а, -о ‘хром, шепав’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), *цѡѡав* Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *цѡѡѡља* f. ‘хрома жена’ Спич (Поповић/Петровић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина); глагол *цѡѡаѡѡ* impf. ‘храмати, шепати’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *цѡѡаѡѡ* Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *цѡѡаѡѡ* Велика (Јокић); такође *цѡѡѡав* ‘*цѡѡав* (в.)’ Стара ЦГ (Пешикан); глагол *цѡѡѡаѡѡ* ‘*цѡѡаѡѡ* (в.)’ ib. (id.); и *цѡѡав* ‘*цѡѡав* (в.)’ Његуши (Оташевић). — XIX в. (RJA).

▲ Од вен. *zoto* ‘хром, шепав’ (Skok 1: 272 s.v. *cōt*; Musić 242; Lipovac-Radulović I 49).

△ Вен. реч је експресивног порекла (DEI 952; REW § 2545).

- Романизам је развио разгранату породицу речи, коју чине именице, глаголи и придеви.

✧ Уп. фурл. *tsuet*, ит. *ciotto* (Skok l.c.).

цукар *цѹкар*, -кра м. ‘шећер’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *цѹкар* Црмница (Милетић, без значења); глаголи *цѹкраїи* само у изр. *није ~ ѱ воду* ‘не треба журити’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *оцѹкраїи* pf. ‘зашећерити’ Загарач (Ћупићи), *уцѹкраїи* pf. ‘оцукраїи (в.)’ ib. (id.), *цѹкрїи* impf. ‘шећерити’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), *уцѹкрїи се* pf. ‘уцукраїи се (в.)’ ib. (id.).
— Од XVI в. (RJA).

▲ Од вен. *zucaro*, ит. *zuccherò* ‘шећер’ у приморским говорима (Skok 3: 384–385 s.v. *šècer*; Musić 242; Lipovac-Radulović I 49).

△ Вен. / ит. реч од ар. *sukkar* (DELI 1470; REW § 8411a).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Код овог романизма поставља се питање да ли је његов завршетак поистовећен са домаћим придевским суфиксом *-ар* где је *a* непостојано (*добар, добра*), уп. за сличне случајеве **страмац, штрапац**. У већини потврда налазимо коси падеж *цукра*, што нас наводи на закључак да је највероватније могло доћи до поменутог поистовећивања. Или се умешао германизам, уп. кајк. *цѹкар*, -кра од нем. *Zucker* (Skok 3: 384), где је такав развој регуларан.

цукун *цѹкун* м. ‘тврдоглав човек, тикван’ Његуши (Otašević).

▲ Од вен. *zison* ‘глупав, туп’; настављач семантизма ‘тиква’ (Vinja 1: 104).

△ Вен. реч дериват од вен. *zusa* ‘тиква’, од познолат. *CUCŪTIA(M) (DELI 1469–1470; DEI 2087; REW § 2369).

• У говору Будве и Паштровића посведочен је облик *цукон* (Lipovac-Radulović II).

чава *чãвã*, -вла т. ‘ексер, клин’ Стара ЦГ (Пешикан), *чãва* Његуши (Otašević); такође *чао*, *чавла* Спич (Поповић/Петровић); деноминал *зачãвлѝѝ* рф. ‘закуцати, уковати’ Његуши (Otašević). — Од XV в. (RJA).

▲ Од ит. *chiavello* ‘ексер, клин’; изговор са *ч* према млетачком говору (Skok 1: 300 s.v. *čãvaо*; Vinja 1: 108).

△ Ит. реч дериват од ит. *chiave* ‘кључ’, од лат. CLĀVE(M), ие. порекла (DELI 230–231; DEI 896; REW § 1984; de Vaan 119).

✧ Истог су порекла и романизми *чãв* / *чãв* ‘кључни спој код градње брода’ (Vinja l.c.).

✧ За хронологију је важан осим најранијег помена и прелаз *-ал* > *-ао*, обоје ставља позајмицу пре XV в.

цардин *цардѝн* т. ‘врт, парк, башта’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *giardino* ‘врт, башта’ (Skok 1: 296 s.v. *čardin*; Musić 243; Lipovac-Radulović I 70).

△ Ит. реч од фр. *jardin* ‘id.’, од стфр. *jart* < фрнч. **gardo* (DELI 493; DEI 1805; Bloch/Wartburg 333; REW § 3684).

- У приморским говорима посведочен је и облик *ђардѝн* Сумартин (Novaković) / *ђардѝн* Вргада (Jurišić).

џупа *џљѝа* f. ‘плетена сукња’ Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), Велика (Јокић), ‘женска вунена кошуља’ Његуши (Оташевић), ‘ружна хаљина’ Васојевићи (Стијовић 1996); дериват *џуѝељѝѝа* f. ‘део женске ношње, хаљина’ Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), Плав и Гусиње (Reković); и са *ж-*: *жљѝа* ‘део народне ношње, џупа’ Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина); дериват *жљѝелеѝа* ‘*жљѝа* (в.)’ *ib.* (id.). — *жљѝа* (RJA).

▲ Од ит. *giubba, giubbone* ‘врста мушке јакне’, преко венецијанског дијалекта (Skok 3: 420 s.v. *šŭba*).

△ Ит. реч од ар. *ġubba* ‘памучна подсукња’ (DELI 501; DEI 1817; REW § 3951).

- ✧ С.-х. сугласник *џ* у облику *џљѝа* резултат је турског изговора ове речи; уп. облик *џубе*, који је у с.-х. говоре ушао преко тур. *cube* (Skok l.c.).

шал *шӑл* m. ‘велика вунена, памучна или свилена марама око врата’ Загарач (Ђупићи), Васојевићи (Боричић). — Вук, Ивековић (RJA).

▲ Од ит. *sciallo, scialle* или фр. *châle* преко нем. ‘шал, велика марама’ (Skok 3: 379 s.v. *šăl*).

△ Ит. реч од фр. *châle*, крајњег персијског порекла (DELI 1156; Bloch/Wartburg 114; REW § 7989).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти; део је с.-х. књижевног језика.

шалпа *šâlpa* f. ‘огртач, врста женског шала’ Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић).

▲ Настало укрштањем лескеме *šâl* са ит. *sciarpa* (Skok 3: 379 s.v. *šâl*).

△ Ит. реч од фр. *écharpe*, од фрнч. **skirpa*, **skirpja*, од крајњег лат. SCĪRPU(M), неразрешеног порекла (DELI 1157; Bloch/Wartburg 200–201; de Vaan 546).

- Посведочен је и облик *šjâlpa* сз. Бока (Мушић), Ускоци (Станић), Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица), Дубр. (Бојанић/Тривунац).

шега *šega* f. ‘тестера’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *šega* Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996); именице *шегаљ* m. ‘мала тестера’ Спич (Поповић/Петровић), *шегач* m. ‘тестераш’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *шегойина* f. ‘струготина од метала’ *ib.* (id.); глагол *шега̑и̑* *impf.* ‘тестерисати’ Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *шега̑и̑* Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *шега̑и̑* *ib.* (ead. 1996), *зашега̑и̑* *pf.* ‘скратити шегањем, тестерисањем’ Загарач (Ћупићи), *нашега̑и̑* (*se*) *pf.* ‘натестерисати (се)’ *ib.* (id.), *нашега̑и̑* *pf.* Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *~ se* *ib.* (ead. 1996), *нашега̑и̑* *ib.*

(ead. 1996), *одшѐг̃а̃и̃* pf. ‘одсећи шегом, тестером’ ib. (ead. 1996), *одшѐг̃а̃и̃* ib. (ead. 1996), *ошѐг̃а̃и̃* pf. ‘шегањем, тј. тестерисањем прекинути, одшегати’ Загарач (Ђупићи), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), *ошѐг̃а̃и̃* ib. (id.), *ѝрешеш̀г̃а̃и̃* pf. ‘претестерисати’ Загарач (Ђупићи), *ѝрешеш̀г̃а̃и̃* Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *ѝрешеш̀г̃а̃и̃* ib. (ead. 1996), *ѝре-шѐг̃а̃в̃а̃и̃* impf. Стара ЦГ (Пешикан), *раишѐг̃а̃и̃* pf. ‘расећи тестером’ Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина). — Вук (RJA).

▲ Од вен. *sega*, ит. *sega* ‘тестера’ (Skok 2: 656 s.v. *pila*¹; Musić 244; Lipovac-Radulović I 320).

△ Вен. / ит. реч дериват од вен. *segar* / ит. *segare*, од лат. SECĀRE ‘сећи’, ие. порекла (DELI 1175; REW § 7764; de Vaan 557–558).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Романизам је развио разгранату породицу речи, коју чине именице и глаголи.

шегац *шѐг̃а̃ц*, -*ца* m. ‘мања тестера с једном ручком’ Његуши (Оташевић), *шѐг̃а̃ц* Загарач (Ђупићи), *шѐг̃а̃ц* Црмница (Милетић, без значења); такође *шѐг̃а̃ц* ‘врста тестере’ Стара ЦГ (Пешикан). — Вук (RJA).

▲ Од вен. *siegazzo* ‘мања тестера’ (Boerio 660) (Skok 3: 385–386 s.v. *šegàc*; Vinja 3: 210).

△ Вен. реч дериват од вен. *sega* ‘тестера’, за етим. в. **шега**.

● У говору Цреса посведочен је облик *шѐг̃а̃ч* (Houtzagers).

шегун *šegun* m. ‘дуга тестера са две ручке’ Његуши (Otašević). — (RJA).

▲ Од вен. *siegone* ‘већа тестера’ (Boerio 660–661) (Vinja 3: 210).

△ Вен. реч дериват од вен. *sega* ‘тестера’, за етим. в. **шега**.

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

шемпијат в. ишемпијат

шесан *šesan*, *-сна*, *-сно* ‘леп, наочит, привлачан’ Спич (Поповић/Петровић), ‘одговарајући, прикладан; уређен, уредан’ Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘(обично у иронији) неспретан, немаран; неуредан’ Зета (Башановић-Чечовић), *шесно* adv. ‘прикладно, одговарајуће; складно, уредно’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — *шесѝ* (RJA).

▲ Од ит. *sesto* ‘склад, ред’ (Skok 3: 226–227 s.v. *sešta* (II); Musić 245; Lipovac-Radulović I 322).

△ Ит. реч вероватно од лат. *SEXTU(M)* ‘шести’, као значење за меру, деривата од лат. *SEX* ‘шест’, ие. порекла (REW § 7888; de Vaan 560).

- У приморским говорима посведочена је именица *шесѝ* сз. Бока (Musić), ји. Бока (Lipovac-Radulović I); Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II) / *шес* Дубр. (Бојанић/Тривунац), Конавли (Кашић) ‘уредност, складност’.

✧ У вези с истим романским предлошком в. ЕРСЈ 3: 210 s.v. **бешесан**.

шија *šija* ‘број у игри ‘циквање’” Васојевићи (Стијовић 1996).

▲ Од вен. *sie* (Воєгіо 660), ит. *sei* ‘шест’.

△ Вен. / ит. реч од од лат. *SEX* ‘шест’, ие. порекла (DELI 1176; DEI 3444; de Vaan 560).

✧ Романизам чини део вокабулара у игри *циквање* (в. **циква**).

шијун *шијун* м. ‘ветар са кишом’ Спич (Поповић/Петровић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *шијунада* ф. ‘велико невреме’ Спич (Поповић/Петровић). — (RJA).

▲ Од вен. *siòn*, ит. *scione* ‘невреме’ (Skok 3: 394 s.v. *Šipnàta*; Musić 245; Lipovac-Radulović I 323).

△ Вен. / ит. реч вероватно од гр. *σίφων* (REW § 7950a). Могућа је веза с фр. *échillon*, в. Vinja 3: 214–215.

• Лексема посведочена у говорима Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ Новији романизам *шијун* истиснуо је старију позајмљеницу **шипун** (Skok l.c.).

ШИЛОК *шилџк* м. ‘јак пљусак’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), ‘ветар који дува с мора и, обично, доноси кишу’ Спич (Поповић/Петровић). — Микаља (RJA).

▲ Од ит. *scilocco* (поред *sciocco*) ‘североисточни ветар’ (Skok 3: 392 s.v. *šilok*; Musić 245; Lipovac-Radulović 323).

△ Ит. реч вероватно од ар. *šalūk* / *šulūk* / *šarūk* ‘топли југоисточни ветар’ (REW § 8478a); опширније о овоме в. Vinja 3: 215.

✧ Романски аугментатив *шилокалџн* посведочен је у говорима Брача (Šimunović).

шимија *шимџа* f. ‘оштра, зла женска особа’ Загарац (Ћупићи). — Вук, Ивековић (RJA).

▲ Од ит. *scimmia* ‘мајмун; особа која имитира друге; злобна, ружна особа’ (Skok 3: 393 s.v. *šimija*; Vinja 3: 215).

△ Ит. реч од лат. *SĪMIA*(M), деривата од лат. *SĪMUS* ‘који је поломљеног носа’, грчког порекла (DELI 1157; REW § 7929).

● У бокешким говорима овај романизам има искључиво основно значење ‘мајмун’ (Musić), (Lipovac-Radulović).

шипун *шиџун* m. ‘јак пљусак’ Стара ЦГ (Пешикан).

▲ Далм.-ром. лекс. остатак од лат. *SIPHŌNE*(M) (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч је грчког порекла, тачније влат. грецизам (REW 7950a; Ligorio 2014).

● Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

шкалоња *шкџлоња* f. ‘врста лука’ Његуши (Otašević). — Вук (RJA).

▲ Од ит. *scalogno* ‘врста лука’ (Skok 3: 255 s.v. *škàlonja*; Vinja 3: 217; Musić 246; Lipovac-Radulović I 321).

△ Ит. реч од лат. *ASCALONIA* (CAERA), грчког порекла (DEI 3366).

- У говорима ји. Боке посведочени су и палаталозовани облици *шкǎљуна* Кртоле, *шкǎљуња* Муо (Lipovac-Radulović I).

шкалцакин *шкалцакѝн* m. ‘мангуп, неваљалац’ Његуши (Otašević).

- ▲ Од вен. *scalzacàn* ‘мангуп; лош човек’ (Boerio 616), дословно ‘изуј-пса’ (Vinja 3: 217).

△ Вен. реч сложеница од вен. *scalzar*, од лат. EXCALCEĀRE и вен. *can*, од лат. CĀNE(M), ие. порекла (DEI 3367; DELI 195, 1141; de Vaan 87).

- Лексема није посведочена у другим говорима Црне Горе.

шкаља *шкǎља* f. ‘ситно плочасто камење’ Спич (Поповић/Петровић), ‘шодер, камичак’ Црмница (Милетић), Његуши (Otašević), ‘ситан камен који се при зидању додаје кречу или служи за силицање’ Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *шкǎље* m. ‘ситно издробљен камен, шодер’ Црмница (Милетић), *шкǎље* Загарач (Ћупићи), *шкǎљице* ‘шкаља (в.)’ Црмница (Милетић); такође *шкǎља* ‘ситно камење за унутрашњост зида’ Стара ЦГ (Пешикан); и са л-: *шкǎла* ‘ситан камен, туцаник’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Вasoјевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), ‘кршевит терен у пристранку или међу узвишењима, каменито удубљење у пристранку, скала; неколико топонима у Загарачу’ Загарач (Ћупићи), Вasoјевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), ‘удубљење у камену’ Плав и Гусиње (Reković), *шкǎлица* dem. Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — Вук (RJA).

- ▲ Од ит. *scaglia* ‘крљушт; плочица’ (Skok 3: 398 s.v. *škǎlj*; Musić 246).

△ Ит. реч од гот. *skalja* ‘цреп’ (DELI 1138–1139; DEI 3363; REW § 7971).

- У говорима континенталне Црне Горе посведочен је и облик *шкàла*.

шкaмпaт *шкaмiйàйi*, -aм рф. ‘утећи, спасити се’ Његуши (Otašević).

- ▲ Од ит. *scampare* ‘побећи, избавити се’ (Skok 3: 398 s.v. *škàmpat*; Musić 246; Lirovac-Radulović I 325).

△ Ит. реч је сложеница од *EX ‘из’ и CAMPUS ‘поље’, изворно *EXCAMPARE ‘побећи са бојног поља’.

- У говору Прошћења посведочена је именица *шкaмiйàвија* ‘погрдан назив за немирну децу’ Прошћење (Вујичић); у истом значењу в. **галијот**. Уп. ит. *scampavia* ‘дугачка галија’ с којом, иако фонетски блиско, с.-х. *шкaмiйàвија* није у вези. С.-х. реч вероватно од ит. *scampa via!* ‘бежи даље’.

шкaнција *шкaнциjа* f. ‘отворена полица на зиду’ Његуши (Otašević); такође *скàнцијер* Зета (Башановић-Чечовић). — (RJA).

- ▲ Од вен. *scancia, scazia* ‘полица на зиду’ (Skok 3: 255 s.v. *skàncija*; Musić 246).

△ Вен. реч можда од фрнч. *skankjan* (REW § 7974).

- Посведочени су и облици у којима није дошло до прелаза ром. *s* у с.-х. *ш*, *скaнциjа* Брусје (Dulčići), Црес (Houtzagers).

шкaњ *шкàњ* m. ‘четвороножна ниска столица’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘мала столица са седиштем правоугаоног

облика’ Црмница (Милетић), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *шкањчић* dem. Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина); и са ч-: *чкањ* ‘четвороножна столица без наслона’ Загарач (Ђупићи). — Вук (RJA).

▲ Од сев.-ит. (вен.) *scagno* ‘ниска столица’ (Skok 3: 398–399 s.v. *škànj*).

△ Сев.-ит. реч од лат. SCĀMNU(M), ие. порекла (DELI 1143; de Vaan 542).

- У облику *чкањ* Загарач (Ђупићи) присутан је домаћи развој *шк-* > *чк-* као у *школа* > *чкола*.

шкањат *шкањай̑*, -ам рф. ‘заклати (животињу)’ Његуши (Оташевић), ‘начети (пршут и сл.)’ *ib.* (id.).

▲ Од вен. *scanar* ‘убити, заклати’ (Вогио 617) (Vinja 3: 218–219).

△ Вен. реч сложеница од лат. префикса EX- и лат. CANNA(M) ‘грло’ (DEI 3370; REW § 1597).

- У говору Будве и Паштровића посведочен је облик у коме није дошло до прелаза ром. *s* у с.-х. *ш*, *шкањай̑* (Lipovac-Radulović II).

шкарпина *шкарпина* f. (обично pl.) ‘плитка свечана мушка ципела’ Спич (Поповић/Петровић). — Дуги оток код Задра (RJA).

▲ Од ит. *scarpino* / *scarpina* ‘ципела’ (Skok 3: 258 s.v. *skarpa*; Lipovac-Radulović I 326).

△ Ит. реч деминутив од ит. *scarpa* < герм. **scarpa* ‘цеп израђен од коже’ (DELI 1145–1146; DEI 3376–3377; REW § 7981c).

✧ У говорима Боке Которске посведочен и романизам *шкар̕р̕џун* ‘врста женске ципеле’ (Musić) / *шкар̕р̕џуни* ‘високе мушке ципеле’ (Lipovac-Radulović I).

шкартоц *шкар̕р̕џоц* m. ‘папирна кеса’ Његуши (Otašević).— Дуги оток код Задра (RJA).

▲ Од ит. / вен. *scartozzo* ‘папирна кеса’ (Skok 3: 399 s.v. *škàrtoć*; Vinja 3: 220).

△ Ит. / вен. реч од лат. *SNĀRTA*(M), грчког порекла (DEI 3378).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

шкатула *шк̕џула* f. ‘кутија, кутијица’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Његуши (Otašević), ‘мања кутија (шибица, локума, цигарета и сл.)’ Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘картонска, папирна кутија за дуван који се завија у цигарет-папир’ Васојевићи (Боричић), ‘кутија’ Плав и Гусиње (Reković), ‘паклица цигарета’ Велика (Jokić), *шк̕џулица* dem. Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — (RJA).

▲ Од ит. *scatola* ‘кутија’ (Skok 3: 258–259 s.v. *škàtula*; Musić 247; Lipovac-Radulović I 326).

△ Ит. реч од западногерм. *casto* са лат. деминутивним суфиксом *-ULA* (DEI 799; REW § 4682).

- У неким приморским говорима посведочен је облик у коме није дошло до прелаза ром. *s* у с.-х. *ш*, *шк̕џула* Дубр., Цавтат, Црес (Skok l.c.).

шкаф *škàf* m. ‘ладица у столу’ Црмница (Милетић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Велика (Јокић), ‘бетонско или дрвено корито за прање суђа, руку и сл.’ Његуши (Оташевић); такође *škàva* f. ‘орман’ Црмница (Милетић). — Раб (RJA).

▲ Вероватно од вен. *scafa* ‘судопера’ (Boerio 613) (Musić 247). Могући предложак је и ит. *scafo* ‘бродско корито, труп брода’ (Skok 3: 254 s.v. *skaf*¹).

△ Ит. реч је грчког порекла (REW § 7653).

✧ Значење ‘ладица’ присутно је у романизму *шкафѐиѝн* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II) / *шкафѐиѝн* сз. Бока (Musić), који води порекло од ит. ит. **scaffettino*.

шквадра *škvádra* f. ‘зидарска алатка, угломер’ Загарац (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић).

▲ Од ит. *squadra*, вен. *squara* (Boerio 697) ‘угломер’ (Skok 3: 275 s.v. *skvadрати*; Vinja 3: 228).

△ Вен. реч дериват од вен. *squarar*, од влат. **EXQUADRĀRE*, сложенице од лат. префикса *EX-* и лат. *QUADRĀRE* ‘уобличити у облик квадрата’ (DELI 1260–1261; DEI 3607; REW § 3060).

● У говору ји. Боке посведочен је облик *шквѐра* (Lipovac-Radulović I), са поједностављењем *-dr-* у *-r-*, в. Vinja I.c.

ШКОЉ *шкòљ* m. ‘камењар’ Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Његуши (Otašević), ‘удубљење у камењару, плодно парче земље у камењару у рупи, вртача’ *ib.* (id.), Загарач (Ћупићи); такође *шкљљ* ‘камењар’ Црмница (Милетић). — (RJA).

▲ Од ит. *scoglio* ‘камењар; део камена који извирује из воде’ (Skok 3: 264–265 s.v. *skòpiti*; Musić 248; Lipovac-Radulović I 328).

△ Ит. реч према облику из ђеновљанског дијалекта *scogiu*, од лат. SCŎPULU(M), грчког порекла (DELI 1161; Skok l.c.).

• У облику *чкòљ* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица) присутан је домаћи развој *шк-* > *чк-* као у *школа* > *чкола*.

шкрапа *шкрàйа* f. ‘пукотина у камењару’ Његуши (Otašević), ‘удубљење у камењару, рупа, рупчага, шкрип, неравно земљиште; вртача’ Загарач (Ћупићи); и са *ч-*: *чкрàйа* *ib.* (id.), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — (RJA).

▲ Далм.-ром. лекс. ост. од лат. *EXCRĒPA (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. реч сложеница од лат. префикса EX- и лат. CREPA, поствербала од лат. CREPARE ‘распукнути се’, ие. порекла (Skok 1: 274 s.v. *Criapis*; Ligorio 2014; de Vaan 150).

• У облику *чкрàйа* Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) присутан је домаћи развој *шк-* > *чк-* као у *школа* > *чкола*.

шкрофуле *шкрòфуле*, -а f. pl. ‘болест лимфних жлезда на врату, заушке’ Црмница (Милетић), Његуши (Otašević), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), *ib.*

(Боричић), Велика (Јокић); такође *шкрѠфуле* Стара ЦГ (Пешикан, без значења). — *скрофуле* (RJA).

▲ Од ит. *scrofula* ‘болест лимфних жлезда’ (Skok 3: 271 s.v. *skrofula*; Musić 248; Lipovac-Radulović I 330).

△ Ит. реч од познолат. SCRŌFULAE N.pl., деривата од лат. SCRŌFA ‘крмача’, ие. порекла (DELI 1169; DEI 3427; REW § 7750; de Vaan 547).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

шкудела *шкудѐла* f. ‘шоља’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), ‘керамичка шоља за белу кафу’ Загарач (Ћупићи), ‘порцеланска или глинена шоља за чај или за млеко’ Бјелопавлићи (Ћупић), ‘шоља за чај и белу кафу’ Спич (Поповић/Петровић), Васојевићи (Стијовић 1996), *шкудѐлица* dem. ib. (ead. 1996); такође *шкy[p]дѐла* Црмница (Милетић, без значења). — (RJA).

▲ Од ит. *scodella* ‘шоља’, млађа позајмљеница (Skok 3: 645–646 s.v. *zđjèla*; Vinja 3: 226; Musić 249; Lipovac-Radulović I 49).

△ Ит. реч од лат. SCŪTELLA(M), деминутива од лат. SCŪTRA ‘тањир’, неразрешене етимологије (DELI 1160–1161; DEI 3406–3407; REW § 7756; de Vaan 548).

✧ Посведочени и облици *шкyђела* сз. Бока (Musić) са секундарним јатом и јекавским јотовањем и *шкyдѐља* Прошћење (Вујичић), вероватно настао одатле метатезом палаталности.

шкур *шкûр*, -а, -о ‘тамне боје’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘сив, таман’ Спич (Поповић/Петровић), ‘таман, мрк, загасит’ Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), *шкûрӣ*, -ā, -ō ‘таман’ Загарач (Ћупићи). — (RJA).

▲ Од ит. *scuro* ‘таман’ (Skok 3: 274 s.v. *skûr*; Music: 249; Lipovac-Radulović I 331).

△ Ит. реч од ит. *oscurо* ‘id.’ са афрезом почетног вокала, од лат. OBSCŪRU(M), ие. порекла (DELI 1170–1171; REW § 6020; de Vaan 422–423).

- У дубровачком говору посведочен је облик *скûр* (Бојанић/Тривунац), у коме није дошло до прелаза ром. *s* у с.-х. *ш*.

шкура *шкûра* f. ‘спољни прозорски капак, жалузина’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), *шкûра* Зета (Башановић-Чечовић). — *скûра* (RJA).

▲ Од поим. ит. (*o*)*scuro* ‘таман, загасит’ (Skok 3: 274 s.v. *skûr*; Vinja 3: 226–227).

△ За етим. в. **шкур**.

- У дубровачком и конавоском говору посведочен је облик *скûра* (Бојанић/Тривунац), (Кашић), у коме није дошло до прелаза ром. *s* у с.-х. *ш*.

шкурибанда *шкурибâнда* f. ‘тамно место; осамљено место’ Зета (Башановић-Чечовић).

▲ Вероватно од *scuro* ‘таман, мрачан’ и *banda* ‘страна, место’. Формално би одговарало ит. *scorribanda* ‘преокрет, упад’, али се значења разилазе.

△ За етим. в. **шкур** и **банда**¹.

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

шока *шѠка* f. ‘спрдња; безукусна шала’ Црмница (Милетић), Зета (Башановић-Чечовић); деноминал *шѠка̄ӣ се* impf. ‘исмејавати некога, ругати се некоме’ ib. (ead.), *шѠка̄ӣ* Плав и Гусиње (Reković).

▲ Од ит. *sciocco* ‘шала, спрдња’ (Skok 3: 407 s.v. *šoko*; Vinja 3: 229).

△ Ит. реч вероватно од лат. EXSŪC(C)U(M) ‘безукусан, бљутав’ (DELI 1158; DEI 3401; REW § 3075).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

шорак *шѠрак* m. ‘коцка, жреб’ Његуши (Otašević), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — Вук (RJA).

▲ Од ит. *sorte* ‘срећа, судбина’ са заменом ит. *-te* с.-х. суфиксом *-ак* (Skok 3: 307 s.v. *sòrta*).

△ Ит. реч од лат. SŎRTE(M) ‘id.’, ие. порекла (DELI 1233; DEI 3560; REW § 8107; de Vaan 577).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе, без фонетских варијанти.

шпаг *špâg* m. ‘канап’ Стара ЦГ (Пешикан), ‘id., бели конач за опанке’ Његуши (Otašević), ‘канап, узица’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘дебљи конач за ушивање или шивење грубљих тканина, или за прављење пречаница на опанцима (обично од јуте, конопље или памука)’ Загарач (Ћупићи), Васојевићи (Боричић), ‘ланени конач’ Бјелопавлићи (Ћупић); деноминал *špaгарица* f. ‘мала пушка која се носи за појасом, данас део народне ношње’ Спич (Поповић/Петровић).

▲ Од ит. *spago* ‘врста танког канапа’ (Skok 3: 408 s.v. *špaĝ*¹; Musić 250; Lipovac-Radulović I 334).

△ Ит. реч од познлат. SPĀCU(M), неразрешеног порекла (DELI 1241; DEI 3575; REW § 8113).

✧ Од овог романизма треба разликовати домаћи хомоним *špâg* ‘цеп’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), в. Skok 3: 408 s.v. *špaĝ*².

шпања *špâња* f. ‘дечија игра’ Његуши (Otašević).

▲ Од вен. *spana* ‘дужина отворене руке’ (Boerio 682) (Vinja 3: 231–232).

△ Вен. реч француским посредством од фрнч. **spanna* (DELI 1242; DEI 3576).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе, без фонетских варијанти.

шпањолица *špaњолица* f. ‘врста опасне грознице, тзв. шпанска грозница, харала током Првог св. рата’ Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević); такође *špaњолка* f. ‘id.’ Загарач (Ћупићи), Васојевићи (Боричић).

▲ Од ит. *spagnola* ‘врста грознице, шпанска грозница’ (Lipovac-Radulović I 334).

△ Ит. реч присвојни придев од ит. *Spagna* ‘Шпанија’, од лат. HISPĀNIA(M) (DELI 1241; DEI 3574).

● У говору Ускока посведочен је облик *шїањора* (Станић).

шпедат *шїедâї* m. ‘болница’ Загарач (Ћупићи).

▲ У вези са сев.-ит. *ospedale* ‘болница’ (Skok 2: 574–575 s.v. *ošpitan*).

△ Сев.-ит. реч од влат. *HOSPITĀLE, од лат. придева HOSPITĀLE(M), деривата од лат. HOSPIS ‘гост; домаћин’ (DELI 850; DEI 2692; REW § 4198; de Vaan 291).

✧ Загарачки хапакс не може се због *-ї* извести непосредно од *ospedale*; осим тога, у Загарачу је забележен и другде посведочен облик *шїиїâљ* без лениције. Формално би одговарао партицип *ospedato* ‘угошћен, (болнички) збринут’. Или је пример погрешно схваћен: Повели су је у шпедат место Повели су је ушпедат ‘да је хоспитализују’, где би посреди био инфинитив глагола **ушїедâї(u)* < *ospedare*? Но у инфинитиву бисмо очекивали нагласак **ушїедâї*. Топоним Спич највероватније води порекло од лат. HOSPĪTIU(M), према називу самостана који се ту налазио, у ит. Santa Maria degli Ospizi (Skok l.c.; Ligorio 2014).

шпија *шїї’а* f. ‘шпијун, ухода’ Стара ЦГ (Пешикан), *шїїја* Његуши (Otašević), ‘id., шпијунирање, потказивање’ Загарач (Ћупићи); глагол *шїї’âї* (im)pf. Стара

ЦГ (Пешикан, без значења), *шпѣјѣѣ* impf. ‘шпијунирати, потказивати’ Црмница (Милетић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *шпѣјѣѣ* Васојевићи (Боричић), *ошпѣјѣѣ* pf. ‘потказати, прошпијати’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *шпѣјѣѣ*, *-ѣм* impf. Стара ЦГ (Пешикан), *шпѣјѣѣ* impf. Загарач (Ћупићи); *шпѣјѣѣ* m. ‘ухода, потказивач’ Стара ЦГ Пешикан), *шпѣјѣѣ* Црмница (Милетић), Загарач (Ћупићи), Васојевићи (Боричић), *шпѣјѣѣ* dem./реј. Зета (Башановић-Чечовић), *шпѣјѣѣ* f. ‘она која шпијунира, потказивачица’ Загарач (Ћупићи); глагол *шпѣјѣѣ* impf. Стара ЦГ (Пешикан, без значења); и са ч-: *чпѣјѣ* ‘шпѣјѣ (в.)’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина). — (RJA).

▲ Од ит. *spia, spione, spiare* ‘шпијун’, ‘шпијунирати’ (Skok 3: 311 s.v. *spjūt*; Musić 250; Lipovac-Radulović I 336).

△ Ит. реч од герм. *speho* (DEI 3589; REW § 8136).

● У облику *чпѣјѣ* Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) присутан је домаћи развој *шпѣјѣ* > *чпѣјѣ* као у *чпѣјѣ*, *чпѣјѣ* < *шпѣјѣ* (уп. Реметић 1985: 180).

✧ Глагол *шпѣјѣѣ* у с.-х. говоре ушао је преко нем. *(aus)spionieren* (Skok I.c.).

шпѣјѣѣ *шпѣјѣѣ* f. ‘чеп’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи) Бјелопавлићи (Ћупић); деноминал *зашпѣјѣѣ* pf. ‘зачепити’ Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи).

▲ Вероватно од ит. *spina* ‘трн; чеп’; оставља се могућност да може бити и далм.-ром. лекс. ост. од лат. *SPĪNA(M)* (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Ит. реч од лат. SPĪNA(M) ‘трн’, ие. порекла (DELI 1253; REW § 8150; de Vaan 580–581).

- У дубровачком говору посведочен је облик *сѝйна* (Ligorio 2014), у коме није дошло до прелаза ром. *s* у с.-х. *ш*.

шпира *шѝѝра* f. ‘лоша ракија’ Зета (Башановић-Чечовић). — (RJA).

▲ Од ит. *spirito* ‘врста јаког алкохолног пића’; облик *шѝѝра* је хипокоростик (Skok 3: 410 s.v. *špirit*).

△ Учена реч, од лат. SPĪRITU(M), деривата од лат. SPĪRĀRE ‘дисати’, могућег ономатопејског порекла (DELI 1254–1255; DEI 3595; REW § 8158; de Vaan 581).

- У говорима Црне Горе посведочен је и облик *шѝѝриѝ* ји. Бока (Lipovac-Radulović I), Будва и Паштровићи (Lipovac-Radulović II), Ускоци (Станић).

шпиритијера *шѝѝриѝѝјера* f. ‘кувало на шпирит’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *spiritiera* ‘кувало на шпиритус’ (Skok 3: 410 s.v. *špirit*; Musić 251).

△ Ит. реч дериват од ит. *spirito*, за етим. в. **шпира**.

- У дубровачком говору посведочен је облик *сѝѝриѝѝјера* Дубр. (Бојанић/Тривунац), у коме није дошло до прелаза ром. *s* у с.-х. *ш*.

шпирун *шѝѝрѝн* m. ‘предњи изоштрени део чуна’ Црмница (Милетић), Зета(Башановић-Чечовић). — (RJA).

▲ Од вен. *speron, spiron* ‘мамуза, оструга’ (Boerio 687) (Vinja 3: 233).

△ Вен. реч од фрнч. *sporo* ‘id.’ (DELI 1249; DEI 3587; REW § 8130a).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

шпонда *шпѡнда* f. ‘руб, ивица, страна’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *sponda* ‘ивица; обала’ (Lipovac-Radulović I 337).

△ Ит. реч од лат. SPŌNDA(M) ‘ивица кревета’, ие. порекла (DELI 1256; DEI 3599; REW § 8170; de Vaan 582).

- У говору ји. Боке посведочен је романизам *шпѡнда̃и̃* ‘приближити’ (Lipovac-Radulović I), у вези с ит. *sponda*.

шпорак *шпѡрак*, *-рка*, *-рко* ‘гадан’ Црмница (Милетић), ‘прљав, неуредан’ Његуши (Otašević), *шпѡрк* ‘прљав’ Стара ЦГ (Пешикан); именице *шпѡрка* f. ‘прљавштина, прашина’ Зета (Башановић-Чечовић), *шпѡркѹља* f. ‘неуредна жена’ Његуши (Otašević). — (RJA).

▲ Од ит. *sporco* ‘прљав’ (Skok 3: 410 s.v. *špòrak*; Musić 251; Lipovac-Radulović I 338).

△ Ит. реч од лат. SPŪRCU(M) ‘нечист’ (DELI 1257; DEI 3600; REW § 8193).

- ✧ У облику *шпѡрак* јавља се непостојано *a*, што је честа појава међу романским позајмљеницама.

шпунга *шпѹнга* f. ‘спужва, сунђер’ Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević). — *шпѡнга* (RJA).

▲ Од вен. *sponga* ‘спужва’ (Skok 3: 314 s.v. *spŭžva*; Musić 251; Lipovac-Radulović I 337).

△ Вен. реч је грчког порекла (REW § 8173).

- У бокешким говорима посведочен је облик *шїѠнга* (Lipovac-Radulović I), (Lipovac-Radulović II), (Musić).

✧ Романизам *сїенг`аїи* ‘отрти сунђером, спужвом’, посведочен у приморским говорима, настао је укрштањем вен. *sponga* и лат.-ром. EXPĪNGĚRE (Skok l.c.; Ligorio 2014).

штанга *шїѠнга* f. ‘полуга, шипка’ Његуши (Otašević). — (RJA).

- ▲ Од ит. *stanga* ‘шипка’ (Skok 3: 411–412 s.v. *štanga*; Lipovac-Radulović I 313).

△ Ит. реч је герм. порекла (DELI 1267; REW § 8227).

- У бокешким говорима посведочен је облик *сїѠнга* (Lipovac-Radulović I), (Lipovac-Radulović II), у коме није дошло до прелаза ром. *s* у с.-х. *ш*.

штацијун *шїѠѠијун* m. ‘станица’ Црмница (Милетић); такође *шїѠѠиѠн* Његуши (Otašević); и *шїѠѠиѠија* f. Загарач (Ђупићи). — (RJA).

- ▲ Од ит. *stazione* ‘станица’ (Skok 3: 323–324 s.v. *stačun*; Musić 252; Lipovac-Radulović I 338).

△ Учена реч, од лат. STATIŌNE(M) ‘место задржавања’, деривата од лат. STĀRE ‘стајати’, ие. порекла (DELI 1270; REW § 8234; de Vaan 589–590).

- У дубровачком говору посведочен је облик *сїѠѠиѠн* Дубр. (Бојанић/Тривунац), у коме није дошло до прелаза ром. *s* у с.-х. *ш*.

ШТИВА *ш̄т̄ив̄а* f. ‘слој, место с танким каменим наслагама’ Његуши (Otašević);

деноминал *ш̄т̄ив̄а̄т̄* impf. ‘слагати, сабијати’ ib. (id.). — (RJA).

▲ Од вен. *stiva, stivar* ‘сложене ствари’, ‘сабити’ (Boerio 704, 705) (Vinja 3: 236).

△ Вен. реч од лат. STIPĀRE ‘сабити’, ие. порекла (DELI 1276; REW § 8263; de Vaan 588).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

ШТИКАДЕНТА *ш̄т̄икад̄ен̄та* f. ‘чачкалица’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *steccadenti* (inv.) ‘чачкалица’ (Lipovac-Radulović I 339).

△ Ит. реч сложеница од ит. *stecca* ‘летва; удлага’, готског порекла и ит. *denti* ‘зуби’, од лат. DĒNTE(M), ие. порекла (DELI 324, 1270–1271; DEI 1248, 3624; de Vaan 166–167).

- Лексема није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

ШТРАМБАВ *ш̄т̄р̄ам̄б̄ав̄, -а, -о* ‘као зврк’ Његуши (Otašević). — *ш̄т̄рам̄бас̄т̄* (RJA).

▲ Од ит. *strambo*, вен. *strambo* ‘покварен; необичан’ (Skok 3: 417 s.v. *štrâmb*; Musić 252; Lipovac-Radulović I 340).

△ Ит. реч од познолат. STRĀMBU(M), према кллат. STRĀBU(M) ‘покварен; зрикав’ (DELI 1283; DEI 3648; REW § 8281).

- У говору ји. Боке посведочена је хибридна твореница *шїр̄амбѡња* ‘особа неуредна, настрана, тврдоглава’ (Lipovac-Radulović I), у којој је на страну основу додат с.-х. суфикс *-оња*.

штрапац *шїрайѡц*, *-їца* т. ‘брзина, журба’ Његуши (Otašević), *шїрайїац* ‘заморан рад, напрезање, напор, труд; дуго пешачење’ Васојевићи (Боричић); и са с-: *сїрайѡц* т. ‘критична ситуација’ Стара ЦГ (Пешикан). — (RJA).

- ▲ Од ит. *strapazzo* ‘мучење, напор’ (Skok 3: 417 s.v. *štrapàc*; Musić 253; Lipovac-Radulović I 340).

△ Ит. реч девербал од ит. *strapazzare* ‘мучити; не водити рачуна’, неразрешеног порекла (DELI 1282–1283; DEI 3649–3650).

- У говору Дубровника и Старе ЦГ посведочен је облик *сїрайїац* (Бојанић/Тривунац) / *сїрайѡц* (Пешикан), у коме није дошло до прелаза ром. *s* у с.-х. *ш*.

✧ Поставља се питање да ли је завршетак поистовећен са домаћим суфиксом *-ац* где је *a* непостојано, уп. **страмац**, **цукар**. Нпр. у речнику Његуша и Мојковца налазимо *шїрайѡц*, *-їца*, што наводи на закључак да је до поменутог поистовећивања највероватније могло доћи.

штраца *шїрѡца* f. ‘крпа за чишћење пода и сл.’ Његуши (Otašević). — (RJA).

- ▲ Од вен. *strazza*, *strazzo* ‘парче искоришћене тканине’ (Boerio 713) (Vinja 3: 236).

△ Вен. реч девербал од вен. *strazzar* ‘искидати у комаде’, од влат.

*EXTRACTĪĀRE, сложенице од лат. префикса EX- и влат. TRACTĪĀRE, од лат.

TRACTUS, парт. пас. од лат. TRĀHERE ‘вући’, неразрешеног порекла (DELI

1280–1281; DEI 3647; REW § 2692; de Vaan 626–627).

- Лексема није посведочена у другим говорима континенталне Црне Горе.

штрига *шѝрѝга* f. ‘вештица’ Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘id., препредена женска особа’ Плав и Гусиње (Reković), ‘пргава, љута, опасна женска особа’ Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996); глаголи *зашѝриг̀а̀и* pf. ‘опчинити’ Његуши (Otašević), *ушѝриг̀а̀и* pf. ‘зачарати, бацити враџбине’ *ib.* (id.) → *ѝшѝрига* f. ‘враџбина’ *ib.* (id.); такође *шѝрѝгна* f. ‘жена поганог језика и неконтролисаног понашања’ Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), ‘пргава, љута, опасна женска особа’ Васојевићи (Стијовић), *ib.* (ead. 1996); и са *s-*: *сѝрѝга* ‘вештица’ Загарач (Ћупићи); именица *сѝрѝгоша* f. ‘сѝрига (в.)’ *ib.* (id.); такође *сѝрѝгна* ‘женска особа оштрог језика’ Зета (Башановић-Чечовић), ‘id., вештица’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Црмница (Милетић, без значења). — (RJA).

- ▲ Вероватно далм.-ром. лекс. ост. од лат. STRĪGA(M) (Ligorio 2014, са прегледом старије литературе).

△ Лат. STRĪGA(M) народне варијате лат. STRIX, STRIGIS ‘ноћна птица’ (DELI 1285; REW § 8308).

- У говору Ускока посведочени су облици *шѝрѝгља* / *шѝрѝгна* (Станић), са уметнутим сугласницима *-љ-/-н-*.

✧ Облик *шїрега* био би италијанизам, од ит. *strega* (Ligorio 2014).

ШТУК *шїу̀к* м. ‘кит, четка’ Његуши (Otašević). — (RJA).

▲ Од ит. *stucco* ‘укусни гипс’ (Skok 3: 419 s.v. *štùk*; Musić 253; Lipovac-Radulović I 342).

△ Ит. реч од лонгобардског *stuhhi* ‘кора’ (DELI 1290; REW § 8327).

• Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

✧ У овом романизму уочен је интересантан семантички помак са ‘укусни гипс’ (резултат) на ‘кит, четка’ (средство).

ШТУКАЉ *шїу̀каљ, -кља* м. ‘кост са сувим месом које остане на њој након резања кртине’ Његуши (Otašević).

▲ Од ит. *stucco* ‘укусни гипс’, путем метафоре (Skok 3: 419 s.v. *štùk*).

△ За етим. в. **штук**.

• Лексема није посведочена у другим говорима Црне Горе.

ШУГАМАН *шугамân* м. ‘пешкир’ Зета (Башановић-Чечовић). — (RJA).

▲ Од вен. *sugamàn*, ит. *asciugamano* ‘пешкир’ (Skok 3: 421 s.v. *šùgati*; Musić 254; Lipovac-Radulović I 343).

△ Вен. / ит. реч сложеница од вен. *sugar*, ит. *asciugare* ‘осушити’, од познлат.

EXSUCĀRE ‘извући сок’ и вен. / ит. *mano* ‘рука’, ие. порекла (DELI 78; DEI 317; REW § 3072; de Vaan 363–364).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

шуфигат *шуфигə̀й̄и*, -ам impf. ‘динстати, пирјати’ Његуши (Otašević). — (RJA).

- ▲ Од вен. *sofegar* ‘угушити’ (Boerio 670), *sòfego* ‘јак пламен’, тршћ. *sòfigo*, *sofigaz* ‘воњ, несносна врућина’ (Vinja 3: 241).

△ Вен. / тршћ. реч од лат. SUFFOCĀRE ‘id.’ (DELI 1220; DEI 3663, 3526; REW § 8431).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

шувит *шув̄й̄и* m. ‘таван’ Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević), ‘плафон’ Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), *шув̄й̄и* Бјелопавлићи (Ћупић); деноминал *шув̄й̄иə̀й̄и* pf. ‘потаванити’ Стара ЦГ (Пешикан); и са *ф*-: *шуф̄й̄и* ‘таваница од дасака’ Спич (Поповић/Петровић), ‘таван’ Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), *шув̄ф̄й̄и* ‘плафон’ Бјелопавлићи (Ћупић). — *шуф̄й̄и* (RJA).

- ▲ Од ит. *soffita*, *soffitto* ‘плафон; таван’ (Skok 3: 357 s.v. *sùfit*; Musić 254; Lipovac-Radulović I 342).

△ Ит. реч од влат. *SUFFĪCTU(M), варијанте кллат. SUFFĪXU(M), пар. пас. од лат. SUFFĪGERE ‘прекрити’, деривата од лат. FĪGERE ‘припојити, приборити’, ие. порекла (DELI 1220; DEI 3526; de Vaan 219).

- У облику *шувѝѝ* дошло до прелаза $f > v$, највероватније под утицајем источнохерцеговачких говора у којима се глас f не изговара, в. Musić 87.

шуста *шѝшѝа* f. ‘опруга’ Спич (Поповић/Петровић), ‘опруге на кревету на које се ставља душек’ *ib.* (id.), ‘метални кревет са челичним опругама уместо подница’ *ib.* (id.), ‘креветски федер’ Загарач (Ђупићи), ‘врста копче из два дела који се закопчавају утискивањем, дрикер’ Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (ead. 1996), *ib.* (БОРИЧИЋ), Плав и Гусиње (Reković), ‘шнала, укосница’ Спич (Поповић/Петровић). — (RJA).

- ▲ Од ит. *susta* ‘дршка; опруга’ (Skok 3: 424 s.v. *šusta*; Vinja 3: 201; Musić 254; Lipovac-Radulović I 343).

△ Ит. реч од лат. *SUSCITĀRE* ‘подићи’, деривата од лат. *SIEŌ* ‘померити’, ие. порекла (DELI 1301; REW § 8482; de Vaan 113–114).

- У дубровачком говору посведочен је облик *шѝсѝа* (Бојанић/Тривунац), у коме није дошло до прелаза ром. *s* у с.-х. *ш*.

шущур *шѝшѝр* m. ‘шапат, шушањ’ Његуши (Оташевић). — (RJA).

- ▲ Од ит. *sussuro*, *sussurro* ‘шапат’ (Skok 3: 367 s.v. *sužúr*; Vinja 3: 242; Musić 254; Lipovac-Radulović I 344).

△ Учена реч, од лат. *SUSŪRRU(M)*, ие. порекла (DELI 1301; REW § 8490a; de Vaan 602–603).

- Лексема посведочена и у другим говорима Црне Горе и Јадрана, без фонетских варијанти.

III ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

1. Хронолошка стратификација корпуса

Један од основних циљева ове студије била је хронолошка стратификација материјала, односно одређивање ком слоју романизама припадају разматране позајмљенице. При разликовању слојева коришћени су, када год је то било могуће, формални критерији, утемељени у Текавчић 1976.

Тако Текавчић (1976: 37) разликује три романска слоја – најстарији, вулгарно-латински, тј. латинско-романски (до сса VIII–IX в.), далматски (од сса IX до сса XII–XIII в., у Дубровнику и на Крку и касније) и млетачки (од XIII в. надаље). У овој студији бавили смо се двама слојевима – далматским, тј. далматороманским и млетачким, тј. венецијанским, и уврстили такође новије позајмљенице из италијанског књижевног језика (тзв. тосканизме), других дијалеката италијанског, као и речи из других романских језика (француског, румунског итд.), док је најстарији слој остао ван оквира овог истраживања.

Текавчићеви критерији стратификације су пре свега фонолошки, уз два морфолошка. Најважнији фонолошки критериј јесте развој интервокалних безвучних оклузива. Балкански латинитет, средња и јужна Италија, вероватно и најстарији романски слој у Истри чувају безвучне оклузиве, док их север Италије и западна Романија соноризују, тј. латинске фонеме /p t k s/ чувају се на првој територији, где спадају предвенецијански слојеви, као /p t k s/, док на другој, чији је део венецијански слој, прелазе у /v d g z/ (в. *op. cit.* 38). На примеру двају

топонима *Цавѿаѿѿ* – *Чедад*, где оба воде порекло од лат. CIVITATE(M), може се применити поменути критериј – *Цавѿаѿѿ* због очувања безвучног оклузива припада старијем слоју, док *Чедад*, са соноризованом фонемом, припада новијем слоју. Други битан критериј јесте рефлекс велара /k, g/ пред предњим вокалима. Уколико није дошло до романске палатализације, словенски супститут је /k/ или /ts/, односно на примеру пара *Цавѿаѿѿ* – *Чедад*, *Цавѿаѿѿ* припада старијем, далматском слоју због очуваног велара (Словени су чули **kivitate(m)*, чему је у њиховим устима уследио развој *ki > сь*, по другој палатализацији), док облик *Чедад* спада у новији слој са палатализацијом *k > љ* извршеном већ у предсловенском изговору (в. Текавчић 1976: 40). Значајан критериј је и рефлекс групе /ty/. У старијем слоју позајмљеница словенски рефлекс је /љ/, нпр. ВРАТТА(M) > *Брач*, док је у новијем најчешће /ts/, нпр. топоним *Палоц* на Брачу. Фонолошки критериј је и словенска метатеза ликвида, процес који је завршен крајем раног средњег века тако да помаже при раздвајању двају најстаријих слојева. У најстаријем слоју присутна је метатеза, нпр. ALBONA(M) > *Лабин*, док је у далматском нема, нпр. SILVA(M) > *Силба* (в. ор. cit. 42).¹² Један од критерија је и рефлекс латинског /ū/, који је у најстаријем слоју /i/, нпр. SALONA(M) > *Солин*, у венецијанском /u/, нпр. *Веруда*, док далматски показује више слојева замене, за које није јасно да ли се разликују хронолошки или регионално (ор. cit. 43–44). Следећи критериј је рефлекс дифтонга /aw/, који се чува у источној Романији, док

¹² Ту се метатеза могла одиграти преко влат. SELVA, где би таутосилабично *el* дало *љ*, док би таутосилабично *il* дало при раном словенском преузећу *ьl* што би се даље преко *l* развило у *у*.

Питањем стратификације млађих слојева романских позајмљеница, тј. позајмљеница из фурланског, венецијанског и књижевног италијанског у словеначком језику бавио се Шекли (в. Šekli 2013). Он разликује три типа критерија – лексиколошки (исто значење једне речи се у романским језицима и дијалектима исказује фонетски и творбено различитим лексемама, нпр. слн. *komedon* ‘лакат’ < фурл. *comedon*, вен. *comedon*; ит. *gomito*), семантички (изворно иста лексема у романским језицима и дијалектима има различита значења, нпр. слн. нар. *novic* ‘младожења’ < вен. *novizo* ‘id.’; ит. *novizio* ‘новина, новост’) и фонетско-фонолошки (изворно иста лексема у романским језицима и дијалектима има различит фонетски лик, што је последица фонетских промена у оквиру развоја романске речи, нпр. слн. *glandola* : *gjandola* ‘жлезда’ < фурл. *glandule* : ит. *ghiardola*) (в. Šekli 2013: 300).

На основу предочених критерија, у већини случајева могуће је прецизирати романски предложак. Међутим, код извесног броја речи одређивање порекла може бити отежано, уколико нема фонетских, морфолошких или семантичких разлика између могућих романских предложака, в. нпр. **абит**, **беванда**, **калат** итд.

У наредним параграфима приказана је стратификација романизама разматраних у овој студији. Поред одређивања хронолошког слоја, додатан увид у пресек тренутног стања пружа и бројчани статус сваког појединачног типа романизама, који указује на интензитет утицаја сваког од романских језика и дијалеката који су били у контакту са народним говорима Црне Горе.

1.1. Позајмљенице из далматороманског

Позајмљенице из далматороманског, тј. далматоромански лексички остаци спадају у старије слојеве романизама на Балкану. Термин далматоромански обухвата „ потенцијално млађи слој предметачке романштине“ (в. Ligoio 2014).

Далматски језик развио се из латинског у периоду вишевековне симбиозе Романа и Словена на Јадрану и његов период кулминације може се сместити „ [...] отприлике у доба хрватских владара и нешто послје тога“ (Tekavčić 1976: 36).¹³ Због оскудности извора, није увек могуће разграничити далматски слој од најстаријег, вулгарно-латинског.

Нестанак аутохтоног далматског говора може се сместити у период XII–XIII в. на највећем делу његове територије и нешто касније у Дубровнику (XV в.) и на Корчули (XIX в.). За изумирање овог говора била су пресудна два фактора – продирање словенског језика са копна и све већи утицај Венеције и венецијанског дијалекта са мора.

Позајмљенице из далматског, односно далматороманског чине значајан део нашег корпуса. У грађи ексцерпираној за потребе ове студије посведочено је укупно 37 далматороманских лексичких остатака – **боланца, гравала, дондо, дублијер, кадуч, камастре, капула, кача, кемпа, киљан, кимак, кубла, ленцун, ликсија, лопица, лукијерна, марач, машкуљ, мргин, муло, мурва, пањега,**

¹³ Детаљније о далматском в. нпр. Bartoli 1906; Muljačić 1962, 1964, 1970. Пошто су и Срби, насељени у VII в. н подручју римске провинције Далмације, били изложени истим утицајима, примењен на њих тај критериј обухватао би највећи део преднемањихког периода (VII–XI в.).

пипун, подумента, попица, пригат, просуља, скриња, сургат, тигла, трмун, унча, фибла, цимица, шипун, шкрапа, штрига.

Код неколико речи остаје отворено питање порекла – лексема **вала** може бити или далматоромански лексички остатак од лат. VALLES или, према другом тумачењу, чист италијанизам, од ит. *valle* ‘долина, увала’;¹⁴ лексема **вида** вероватно води порекло од вен. *vida* ‘шраф’, али је остављена могућност да овај облик у говорима Боке потиче из далматороманског, с обзиром на то да је озвучење оклузива посведочено и у далматском и у венецијанском, те овај критериј стратификације не може допринети разрешењу етимологије; лексема **офендит** је највероватније позајмљеница из далматороманског, од лат. OFFENDĒRE, али предложак може бити и ит. *offendere*; лексема **стар** може бити или позајмљеница од вен. *staro* или реликт из далматороманског, од лат. SĔXTĀRIU(M); лексема **шпиња** вероватно води порекло од ит. *spina*, али се оставља и могућност да је она далматоромански остатак од лат. SPĪNA(M).

1.2. Венецијанизми

Венецијанизми, тј. позајмљенице из венецијанског дијалекта у говоре Јадрана продрале су са настанком и ширењем Млетачке републике. С јачањем њене моћи као поморске и трговачке силе говор Млетака утемељио се као својеврсна *lingua franca* Јадрана. Колонијални венецијански (*venezian de là de mar*)

¹⁴ За решавање ове дилеме било би корисно детаљно испитивање гласовног лика других чланова у топономастичким синтагмама типа *Vallis Longa* > *Валонга* (Раб), *Vallis de nuce* > *Валданос* (Улцињ); у првом примеру изостанак прелаза *on* > *o* > *u* односно *ō* > *u* указивао би на позније словенско преузеће, у другом бисмо имали романску палатализацију (*č* > алб. *s*).

јавио се као последица млетачке колонизације од XI в. надаље и потрајао је скоро до данашњих дана, оставивши велики број апелатива и топонима у словенским говорима Јадрана и залеђа.¹⁵

Венецијанизми чине другу највећу групу романских позајмљеница у овој студији; посведочено је укупно 153 речи пореклом из овог дијалекта – **авертит, акужа, алавертит, алавија, аламака, армадура, арсенао, багатела, багулин, бајун, бакалај, бакетун, батифога, баштун, биц, биша, боца, боцун, брзола, броква¹, броква², бронзин, бронса, бубацин, бужа, бутарга, валижа, вапор, вардат, веладун, велуд, вера, галијот, гарофан, гратат, грего, грешпа, дебото, дезвијат, дестезан, дестрегат, деференца, дуперат, имбуљ, интонат, интрат, ишемпијат, кадена, кажин, каин, камара, камбрик, камижот, канаваца, кантинела, каријега, колур, корниц, котула, кужина, кумпар, ламарин, ламбек, лампат, лембо, лентра, марагун, маренда, марцат, мацакан, мацат, машкара, медик, медижина, мобиле, муданте, напулијон, нијанка, орма, оћале, панцета, паракан, парангал, патакун, певер, пелица, пињата, пирија, пирун, пишарола, понат¹, понта, пофрајат, презентат, ракамат, решпет, ро(н)дулица, рокело, секат (се), сигур, сић, скоранца, скужат, стимуадур, страмац, су(м)преш, таваја, тавајул, талијер, телера, тећа, торналета, травеса, ћакарат, ћакулат, ћето, ћикара, фамеља, фањела, фацола, фашин, фијоманат, фијуба, францез, фркадеља, фрњока, фронтин, цијера, цок, цото, цукун,**

¹⁵ Детаљније о венецијанском дијалекту и доступној литератури в. Šekli 2013: 299–300.

шегац, шегун, шкалцакин, шканција, шкањат, шкаф, шпања, шпирун, шпунга, штива, штраца, шуфигат.

Код одређеног броја романизама није могуће са сигурношћу утврдити да ли порекло воде од венецијанског дијалекта или италијанског књижевног језика, јер фонетске, морфолошке или семантичке разлике не могу указати на несумњиви предложак. Таквих је речи у овој студији 63; код сваке је назначено могуће двојачко порекло – **абит, аванцат, анци, арија, балота, банак, бандат, бандера, бандуњат, барбакан, барело, бастат, бафа, беванда, бићерин, брушкин, булин, бура, бутига, веста, газете, гоба, демицана, денигат, деспек, калат, камарин, кантун, кашун, лист, маћа, мацола, мот, мрнар, мурал, мутат, пашада, пјаца, понат², портик, портун, ришћат, роба, скалат, скапулат, тараца, тирака, тринго, факин, фарабут, фјондра, фортуна, фрегат, фундаћ, циква, цукар, шега, шија, шијун, шкартоц, шквadra, штрамбав, шугаман.**

1.2.1 Други италијанизми (тосканизми, фурланизми ...)

Поред венецијанизама, у с.-х. говорима посведочен је велики број речи из италијанског књижевног језика (тзв. тосканизми), као и из других дијалеката италијанског језика.

Највећу групу романизама у нашем корпусу чине управо тосканизми, који су у с.-х. говоре продрли путем директних контаката с обеју страна Јадрана (утицај тосканског био је значајан посебно у Дубровнику, где је био познат и тзв. ‘tosco gaugeo’, в. Tekavčić 1976: 36) и такође путем културног позајмљивања.

Посведочених тосканизама у овој студији има 324 – абадат, абитават, абукат, авизат се, акомодат се, аконто, акордат се, алабанда, алаграменто, ариват, атенто, афидевит, бала¹, баланцан, балат, банда¹, банда², бањат се, барка, баталеон, башаменат, башетан, бекацин, бестија, бестимат, бешит се, бешкот, билик, Биљарда, бира, Бокез, бокал, боқун, ботиља, брдун, брегадир, брешка, брушкет, була, булат, бурдељ, бустин, буће, вагабунд, важ, ваканца, вел, веранда, вердура, вештит, вијађ, волат, Габела, галета, гарабин, гарбун, гафа, гвантијера, гвардија, годименат, гома, град, градела, грација, гриља, гулозан, гумарабика, гурла, густ, дација, дењат, дишпар, догана, дузина, думидаца, дуо, дурат, ђелозан, ђиле, ђир, ђита, ђорнале, ђусто, ерат, жбир, зепа, извентат, инканат, јакета, јакетун, калешин, калцета, камаријера, капабанда, капара, капац, капелин, капетан, капот, каприц, каре, карета, карикат, кариола, кароца, картолина, карточ, кастиг, Кастио, кастрит, катрам, кашета, квадар, кватрат, кватрат се, кватро, кола, колана, коларина, колет, комодан, комун, конат, контат, контен, контрат, контрина, контумац, корам, корда, кордела, кордун, корет, корота, котробан, кошет, креденца, кренат, кумпанија, кунета, кураж, курђела, куриозан, куфин, кушин, лама, лампадина, лапис, ластика, леванат, леш, либерат се, либро, ливер, лима, лонца, лумбарда, лумбрела, лумер, луштрат, љемозина, мајелика, макиња, манина, манкат, мантиљ, мафија, мац, маца, маштрал, ментоват, мизерија, миноранца, миритат, мовит се, монат се, мостра, мрморит, мушкета, навигат, накончат, нове, обурлати,

окурит, ото, офитат, ошпонде, пак, пала, палац, палента, паранет, парта, партит, пасађ, пасепорат, пасарело, пасат, патишнањ, пашташута, педенца, пезат, пењел, петролија, пиљугат, питура, пјадела, пјат, поверетан, полпета, помидора, понтура, порат, пори лук, портела, преша, проват, пуленат, пунтина, путана, рабијатан, раца, рашпа, ресто, рештела, рива, ризик, ронкета, рушна, сакет, серва[в]ат, сете, скала, скалин, солад, стађун, стимат, судит, су(м)пијерна, сућедит, табак, табакера, такулин, тела, темпија, тентат, тимун, токат, трабакула, траверса, трамонтана, трапула, тре, туто, ћанат, ужанца, ултимо, уно, ура, уфисат, фалсо, фанат, фацулет, фаша, фебра, фермат, фета, фешта, фијурин, фјок, фој, фортица, форца, франак, франца, фрешак, фрут, фрутијера, фума, -фундат, фурба, фурмина, цапа, цапун, цекин, циквантин, цокуле, чавао, цардин, цупа, шал, шесан, шилок, шимија, шкалоња, шкаља, шкампат, шарпина, шкатула, шкољ, шкрофуле, шкудела, шкур, шкура, шока, шорак, шпаг, шпањолица, шпија, шпира, шпиритијера, шпонда, шпорак, штанга, штацијун, штикадента, штрапац, штук, штукаљ, шувит, шушта, шушур, од којих два воде порекло од староиталијанских облика – каритад и ластра.

У корпусу су посведочена и два фурланизма¹⁶ – **ваган** и **коћета**, као и једна реч могућег фурланског порекла – **тавулин**. Код неких романизама није могуће одредити из ког од говора северне Италије воде порекло, јер су посведочени у

¹⁶ Детаљније о фурланском и доступној литератури в. Šekli 2013: 295–298.

више њих, а известан број налази се и у италијанском књижевном језику; тих је речи дванаест – **балин** (ит. и тршћ.), **брагеше** (вен. и фурл.), **дрето** (вен. и фурл.), **кастрадина** (вен. и тршћ.), **кријанца** (ит., вен. и тршћ.), **макаруле** (вен., фурл. и ит.), **мулегин** (тршћ. и вен.), **палетун** (ит. и фурл.), **пањок** (фурл., тршћ.-вен.), **пржун** (вен., фурл. и истро-ром.), **прокарадур** (вен. и фурл.), **салиц** (вен. и фурл.). Једна лексема потиче из тршћанског говора – **цима**, а један романизам води порекло из говора јужне Италије – **котроба**. Предложак лексеме **сичија** је *stlomb. sесеа*, али је она у с.-х. говоре ушла преко венецијанског дијалекта.

У грађи су забележени и романизми код којих није могуће прецизно одредити из ког су од северноиталијанских дијалеката примљени у с.-х. говоре, јер су у истом облику посведочени у већини тих дијалеката. Таквих је речи десет – **бараба**, **берекин**, **бруштулин**, **буганци**, **веллада**, **гета**, **руметин/фруметин/урметин**, **фурешти**, **шкањ**, **шпедат**.

1.3. Романизми другог порекла (галицизми, позајмљенице из румунског, балканског румунског (влашког), каталонског, албанско посредство)

У нашем корпусу посведочене су и позајмљенице које воде порекло из других романских језика и дијалеката, пре свега од француског и румунског.

Забележених галицизама у грађи има осам – **апаш**, **багаж**, **билет**¹⁷, **бразлетна**¹⁸, **жакет**, **жандар**, **квартир**, **палета**. Галицизми су у с.-х. језик улазили

¹⁷ Облици са *-љ-* воде порекло од ит. *biglietto*.

¹⁸ У случају романизма *бразлетна* не искључује се могућност немачког посредништва, на шта указује завршетак *-на*, из немачке деklinације (в. Клајн 1998 : 81).

директно или преко језика-посредника, најчешће немачког, и сматрају се најбројнијом групом романизама у стандардном језику (Клајн 1998: 77–78).

Посведочена су три романизма пореклом из румунског у говорима Старе Црне Горе и Брда – **бала**², **костура**, **франзела**. Румунски утицај данас је ипак највидљивији у топонимима, као и у мањем броју речи посведочених у дијалектима и аргоима (в. Клајн 1998: 87).¹⁹

Романизам **веленца** представља балканску реч каталонског порекла, вероватно од придева *Valenciana*.

У случају лексеме **фрус** могуће је албанско посредство, а чак се не искључује могућност да је реч албанског, а не романског порекла – с.-х. облик се без проблема може извести из алб. *fruth* (интердентални спирант *th* обично у нашим изговору даје *c*), док са ит. *flusso* постоје и семантички и фонетски проблеми. Код лексеме **гурла** остављена је могућност да се може радити и о повратној позајмљеници из алб. **gërla* < слов. **gьr(d)lo*. Албански утицај могућ је и у лику **багатеља**, због чињенице да је лексема у овом облику посведочена и у косовским говорима.

1.4. Остало

Известан број речи у разматраној грађи претрпео је одређене промене након преузимања у с.-х. говоре или се на неки други начин издваја од претходно описаних категорија романизама, те су оне смештене у посебан одељак.

¹⁹ Детаљније о истраживању румунског елемента у с.-х. језику, на материјалу Скоковог речника, в. Gămulescu 1983.

Неколико романизама изведено је на домаћем терену помоћу с.-х. творбених процеса – лексема **багаш** може бити домаћа изведеница на *-аш*, са променом рода; лексема **запатат (се)** је композит од романизма *īāīī*; лексема **ларгат** је глаголски дериват од романизма *ларго*; лексема **лашунит** је деноминал од с.-х. *лашун*, латинског порекла; лексема **накомод** је настала префиксацијом од романизма *комод*.

Код три романизма посведочено је могуће укрштање – лексема **бестрагат** можда се укрстила са романизмом *десџрегаџи*; у лексеми **мишћело** да се претпоставити да је у питању укрштање, али није сигурно с којом речју; у лексеми **шалпа** дошло је до контаминације с.-х. речи *шал* са ит. *sciarpa*.

Две позајмљенице увршене су у корпус, иако имају могући латински предложак – лексема **спенцат** пре ће бити деноминал од именице EXPENSA ‘трошак’, било да се пође од старијег (далматороманског?) облика са очуваним *n* (ит. *spesa*), било да је *n* секундарно уметнуто, како мисли Скок, али је ушла у грађу за ову студију да би се указало на нетачност етимолошког суда да је предложак ит. *spendere*, како наводе неки од аутора; лексема **фркун** можда је у вези с лат. FRĪCĀRE, али *ф*- не одговара претпоставци о раном латинизму. У ненаглашеном првом слогу *р* може бити секундарно као у *фриулеџи*, те није искључена веза са *ф`акџн*.

Код двеју лексема јавља се проблем семантике – лексема **торијун** може се формално извести од ит. *torrione*, али развој значења није јасан; лексема

шкуруибанда имала би, према формалним критеријима, као предложак ит. *scorribanda*, али нема значењског поклапања, те је из тог разлога предложена нова могућност, спој ит. *scuro* и ит. *banda*.

Лексема **бастадур** у вези је са романизмом *бастаиџи*, али није посведочен њен одговарајући директан предложак из италијанског језика.

Лексема **ограшит се** нема сигурну романску етимологију; могуће је и њено прасловенско порекло.²⁰

2. Фонетско-морфолошка анализа размотрене грађе

2.1. Фонетска адаптација романизама

У оквиру фонетске адаптације разматране су вокалске и консонантске промене посведочене у романским позајмљеницама из говора Старе Црне Горе и Брда, а извршено је и поређење у односу на романизме посведочене на Приморју, као и романизме из источнохерцеговачких континенталних говора.²¹ Одређен број фонетских промена дао је исте резултате у готово свим народним говорима Црне Горе, док су друге плод дијалекатског уплива и међудијалекатских односа.

2.1.1. Вокали

- Вокал *a*
 - Старије романско кратко (ненаглашено) *ǎ* дало је у највећем броју случајева у с.-х. језику *o* (в. Musić 1972: 76). У питању је једна од

²⁰ Детаљније о овоме в. s.v. **ограшит се**.

²¹ Детаљније о фонетским и морфолошким променама у приморским романизмима в. Musić 1972: 76–117.

најстаријих фонетских промена у романским позајмљеницама, која се везује и за позајмљенице из балканског латинитета, нпр. с.-х. *ѿоган* < лат. PAGANUS.

У корпусу је посведочено неколико романизама са овим прелазом: *ѿрма* Његуши (Оташевић) < вен. *armar*;²² *ѿровѣза* Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) / *ѿровѣза* Васојевићи (Стијовић 1996), *ѿв.* (Боричић) < вен. *traversa*.²³ Лик *ѿошѿда* јавља се у приморским говорима, док је у континенталним забележено само *ѿашѿда* Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) < вен. *possada*, ит. *possata*.

- Прелаз преднагласног романског *a* у с.-х. *e* посведочен је у фонетским варијететима *демиѿѿна* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) / *демиѿѿна* Велика (Јокић) / *демижѿна* Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) / *демижѿна* Васојевићи (Боричић) < вен. *damigiana*, ит. *damigiana*; до ове промене најчешће долази у предакценатском положају и под утицајем дисимилације (в. Musić 1972: 77).

²² Овде ваља нотирати изостанак ликвидне метатезе, која се вршила до у IX век, док је промена *ǣ* > *o* трајала које столеће дуже.

²³ Осим *ǣ* > *o* ту бисмо имали и дисимилацију другог *p*, с тим што не знамо да ли је претходно извршена ликвидна метатеза *er* > *rě*. Ипак треба бити опрезан што се тиче старине: можда се венецијанизам просто наслонио на домаће речи *ѿри* (у сложеницама *ѿро-*) и *везѿи*.

- Прелаз романског *a* у с.-х. *u*, ређи у романским позајмљеницама, забележен је у варијетету *димиџана* Зета (Башановић-Чечовић), Црмница (Милетић) / *димиџана* Васојевићи (СТИЈОВИЋ) / *димиџана* Велика (Јокић) < вен. *damigiana*, ит. *damigiana*; у приморским говорима јавља се и облик са *o*, *домџџана* (в. Musić 1972: 77).
- У облику *кџџаџ* Његуши (Оташевић) < ит. *sarase* дошло је до секундарног прелаза *a > o*.
- Вокал *e*
 - Прелаз романског *e* у с.-х. *u* честа је промена у романским позајмљеницама и карактеристична је за приморске говоре, у наглашеном слогу нпр. *лџџџ* < ит. *lesto*, пред акцентом *мџџџ* < ит. *meschino* (в. ор. cit. 81–82). У говорима Старе Црне Горе и Брда посведочен је романизам *џџџ* Црмница (Милетић) < ит. *peso*, док у глаголу *џџџџџ* Његуши (Оташевић) до ове промене није дошло. Промена *e* у *u* уочена је у облицима *буџџџџа* Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић) / *буџџџџа* Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи) / *буџџџџа* Бјелопавлићи (Ћупић) / *буџџџџа* Црмница (Милетић) < вен. *bodega*, ит. *bottega*; *ђџџџџ* Његуши (Оташевић) < ит. *geloso*; *кријџџџџа* Његуши (Оташевић), Црмница (Милетић) / *кријџџџџџа* иб. (id.) < ит.-вен. (тршћ.) *creanza*; *мириџџџџџ* Његуши (Оташевић), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина) < ит. *meritare*. Треба рачунати са развојем преко јата, који је на овом

терену понегде давао икавски рефлекс (уп. Ивић 1985: 158–159); такође ваља издвојити позицију испред вокала, где јат и у јекавским говорима даје *и*.

- Прелаз преднагласног романског *e* у с.-х. *a* најчешће се везује за позајмљенице из венецијанског (в. Musić 1972: 82), нпр. *канавџаца* Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи) < вен. *canevazza*; *мулагџин* Црмница (Милетић) / *мулагџин* Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) / *мулагџин* Зета (Башановић-Чечовић) < тршћ.-вен. *moleghin*. У романизму *џарџаца* Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević) < вен. *terazo*, ит. *terrazzo* можда је посредовао секундарни полуглас који се јавља на овом терену у примерима као *ра^ечуџн* (в. Ивић 1985: 160).

- Вокално *p* које се може јавити у романизмима најчешће је кратко, а „настало је од групе *p* + вокал или вокал + *p* у наглашеном слогу или у ненаглашеном слогу пред акцентом“ (Musić 1972: 84). У говорима Старе Црне Горе и Брда посведочени су облици *мргџин* Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) / *мргџињ* Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), далматоромански лексички остаци од лат. MARGĬNE(M);²⁴ *мр̄н̄а^ор* Спич (Поповић/Петровић) / *мр̄н̄ар* Његуши (Otašević)

²⁴ Укупни с.-х. рефлекси полазе од *MARGĬN- (уп. Ligorio 2014).

< ит. / вен. *marinaro, marinajo*;²⁵ *ѡржѡн* Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић) < вен. / фурл. *preson; фркадѡла* Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) < вен. *forcadela*; секундарно је *p* у *фрцулѡѡ* Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) / *фрцулѡѡ* Васојевићи (Боричић) / *фрцулѡѡ* Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996) < ит. *fazzoletto*, са променом у наглашеном слогу испред акцента.

- Непостојано *a* честа је промена у романским позајмљеницама; јавља се тамо где би стајало и у с.-х. речи (в. Musić 1972: 84). Забележен је већи број именица и придева у говорима Старе Црне Горе и Брда у којима се присутна ова појава: *годимѡнаѡ* Загарач (Ћупићи) < ит. *godimento*; *инкѡнаѡ* Његуши (Оташевић) < ит. *incanto*; *мѡрач* Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), далматоромански лексички остатак од лат. MARTIU(M); *ѡѡраѡ* Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи) < ит. *porto*; *сѡлад* Његуши (Оташевић), *сѡлад* Црмница (Милетић) / *сѡлаѡ* Загарач (Ћупићи) / *сѡлаѡ* Црмница (Милетић) < ит. *soldo*; *ѡнач* Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), далматоромански лексички остатак од лат. ŪNCIA(M); *фѡнаѡѡ* Кучи

²⁵ Нагласак у Спичу и Његушима загонетан је, према *marināriu(s)* очекивало би се *мрнѡр* > *мрнѡр*, као што другде реч и гласи; у тим говорима забележено је повлачење краткосилазног нагласка са отвореног задњег слога (Ивић 1985: 158), али не и дугосилазног са задњег затвореног слога.

(Петровић/Ћелић/Капустина) < ит. *fante*; *шїѡрак* Црмница (Милетић),
Његуши (Otašević) < ит. *sporco*.

- Појава асимилације $e - a > < a - a$ посведочена је у романизму *ракѡм* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Његуши (Otašević) < вен. *resato*.

2.1.2. Консонанти

- Прелаз лабијала *b* у лабиодентал *v* посведочен је у романизму *вїш* Загарач (Ћупићи), *вишїѡ* ib. (id.) < вен. *bissa*; остаје неразјашњено како је дошло до прелаза у разматраној речи.
- У речима *гурђѡла* Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), Бјелопавлићи (Ћупић) < ит. *cordella*; *шкүђѡла* сз. Бока (Musić) посведочен је секундарни јат и јекавско јотовање; облик *шкүдеља* Прошћење (Вујичић) вероватно је настао метатезом палаталности < ит. *scodella*.
- Прелаз безвучног романског велара *c* у његов звучни парњак *ç* честа је промена у романским позајмљеницама: *гарабїн* Загарач (Ћупићи), Васојевићи (Боричић), Рожаје (Hadžić) < ит. *carabina*; *гарбун* Његуши (Otašević) < ит. *carbone*; *гурђѡла* Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), Бјелопавлићи (Ћупић) < ит. *cordella*; *кванїї'ерна* Стара ЦГ (Пешикан) < ит. *guantiera*; *їрїнго* Његуши (Otašević) / *їрїнго-нѡв* Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ) < ит. *(nuovo) di trinca* / вен. *(novo) de trinca*.

- Веома редак прелаз романског велара *c* у с.-х. *б* посведочен је у романизму *бурђела* Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) < ит. *cordella*.
- Прелаз романског консонанта *g* у с.-х. *х*, што није типична појава у романским позајмљеницама, јавља се у облику *бухѝнци* Његуши (Оташевић) < сев.-ит. *buganza*.²⁶
- Прелаз романског назала *n* у с.-х. *-м*, који није чест у романским позајмљеницама, посведочен је у облику *бусѝѝм* Зета (Башановић-Чечовић) < ит. *bustino*.
- Прелаз романског назала *m* у с.-х. *-н* забележен је у лику *корѝн* Црмница (Милетић) < ит. *corame*. Уп. Ивић 1985: 162: „У разним говорима дуж обале налазимо промену *-м* у *-н*: *ѝѝшѝн*, *збѝгон*“.
- Прелаз романског *s* у с.-х. *ш* је једна од најчешћих промена забележених у романским позајмљеницама и везује се, пре свега, за венецијански дијалекат и изговор старог венецијанског *s* као *ʒ*; може се јавити у свим позицијама у речи (в. Musić 1972: 92–93): у средини речи – *вешѝѝѝ* Његуши (Оташевић) < ит. *vestito*; *грѝѝѝа* Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996) < вен. *grespa*; *кѝѝѝѝг* Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Бјелопавлићи (Ћупић), Велика (Јокић) < ит. *castigo*; *луѝѝрѝѝ* Црмница < ит. *lustrare*; *мѝѝкара* Стара ЦГ (Пешикан), Његуши

²⁶ Говори западне Црне Горе, у које спада и његушки, чувају консонант *-х-*, али се понегде он у медијалном положају соноризује у *γ*, нпр. *мѝѝге* < *мухе* (в. Ивић 1985: 161).

(Otašević), Спич (Поповић/Петровић) < вен. *mascara*; *ūašaiđra^eī* Спич (Поповић/Петровић) < ит. *passaporto*; *р^eш^ио* Бјелопавлићи (Ћупић), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), Велика (Јокић) < ит. *resto*; *фур^eш^ии* Стара ЦГ (Пешикан) / *фур^eш^ии* Његуши (Otašević) < сев.-ит. *foresto* (вен. *foresti*); на почетку речи – *ш^кала* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић) < ит. *scala*; *ш^кр^иња* Црмница (Милетић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), далматоромански лексички остатак од лат. SCRĪNIU(M); *ш^кам^иа^и* Његуши (Otašević) < ит. *scampare*; *ш^кан^иџ^ија* Његуши (Otašević) < вен. *scancia*, *scazia*; *ш^кањ* Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Црмница (Милетић), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996) < сев.-ит. (вен.) *scagno*; *ш^кањ^аи* Његуши (Otašević) < вен. *scanar*; *ш^кар^иина* Спич (Поповић/Петровић) < ит. *scarpino* / *scarpina*; *ш^кар^иџ^и* Његуши (Otašević) < ит. / вен. *scartozzo*; *ш^ка^иула* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Боричић), Плав и Гусиње (Reković), Велика (Јокић) < ит. *scatola*; *ш^ка^ф* Црмница (Милетић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Велика (Јокић), Његуши (Otašević) < вен. *safa*; *ш^уш^иа* Спич (Поповић/Петровић), Загарач (Ћупићи),

Васојевићи (Стијовић), Плав и Гусиње (Reković) < ит. *susta*²⁷ итд. С друге стране, у говору Старе ЦГ посведочен је облик *сѣраїѿѿ* (Пешикан), у коме није дошло до прелаза ром. *s* у с.-х. *ш* < ит. *strapazzo*.

- Прелаз романског *s* у с.-х. *ж* јавља се под утицајем венецијанског дијалекта (в. Musić 1972: 93): *бѣжа* Његуши (Otašević) < вен. *busa*; *вѣж* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Његуши (Otašević) < ит. *vaso*; *корнѣж* Спич (Поповић/Петровић) < вен. *cornise*; *кужѣна* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина) / *кужѣна* Бјелопавлићи (Ђупић), Васојевићи (Стијовић), Плав и Гусиње (Reković), Велика (Jokić) < вен. *cusina*.
- Прелаз романског лабиодентала *f* у лабијал *ѿ* једна је од најстаријих промена у романским позајмљеницама: *ѿодумѣнѿѿ* Стара ЦГ (Пешикан), Бјелопавлићи (Ђупић), далматоромански лексички остатак од лат. FŪNDĀMENTU(M); *ѿрѿѣѿѿ* Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ђупићи), Бјелопавлићи (Ђупић), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996), далматоромански лексички остатак од лат. FRĪGĚRE; *ѿросѿѿѿ* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), далматоромански лексички остатак од лат. FRĪXŌRIA(M).

²⁷ Овде је случај када иза почетног *s*- стоји вокал, а не консонант; можда је у питању домаћа дисимилација од **сушѿѿѿ* типа *шѿшањ* < *сѿшањ* (уп. Skok 3: 357 s.v.).

- Прелаз романског лабиодентала *f* у лабиодентал *v* јавља се под утицајем источнохерцеговачких говора у којима се глас *φ* не изговара (в. Musić 1972: 87). Овај прелаз у зетско-сјеничким говорима вероватно је резултат међудијалекатских односа: *вамѝѝа* Загарач (Ћупићи) < вен. *fameglia*; *вацулѝѝ* Стара ЦГ (Пешикан), Загарач (Ћупићи) / *вацулеѝѝ* Бјелопавлићи (Ћупић) < ит. *fazzoletto*; *ваѝѝла* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић) < вен. *fasol, fasiol*; *ѝовермаѝѝ* Стара ЦГ (Пешикан), *ѝо-вермаѝѝ* ib. (id.) < ит. *fermare*; *ви'орѝѝн* Зета (Башановић-Чечовић) < ит. *fiorino*; *волиѝѝца* Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), *волиѝѝца* Зета (Башановић-Чечовић) < ит. *fortezza*²⁸; *воѝѝца* Стара ЦГ (Пешикан) < ит. *forza*; *врѝѝшак* Стара ЦГ (Пешикан) < ит. *fresco*; *врѝѝѝ* Зета (Башановић-Чечовић) < ит. *frutto*; *шувѝѝѝ* Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) / *шувѝѝѝ* Бјелопавлићи (Ћупић) < ит. *soffita, soffitto*, и чест је у источнохерцеговачким, нпр. *ваѝѝѝн* Ускоци (Станић) < вен. *fachin* / ит. *facchino*; *ва̀нела* / *ва̀њела* Ускоци (Станић) < вен. *fanela*; *вѝѝѝѝа* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица) < ит. *festa*; *ви'ѝѝѝѝ* Ускоци (Станић) < ит. *fiocco*; *вра̀нко* Ускоци (Станић) < ит. *franco*; *враѝѝѝѝѝла* Ускоци (Станић) < вен. *forcadela*.

²⁸ Можда је дошло до укрштања са *волаѝѝ*, *волиѝа* 'свод'.

облицима, али је могуће да је дошло до срастања италијанског предлога са именицом – *d'umidezza*.

- Сонант *j* се у појединим случајевима умеће између вокала: *бајџн* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић) < вен. *baul*, ит. *baule*; сонант *j* додат је на крају речи у романизму *бакалџ* Стара ЦГ (Пешикан), Зета (Башановић-Чечовић) / *бакалџ* Његуши (Оташевић) < вен. *basalà*, ит. *baccalà*, што није честа појава међу романским посуђеницама, али је полазиште могла бити множина *бакала-ј-и* реанализирана као *бакалај-и*; протетичко *j* посведочено је у романизму *јабей* Његуши (Оташевић) < ит. *abito*.
- Уметнути сонант *v* јавља се у неколико романизама: *брџква* Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи) < вен. *broca*; *решиво* Бјелопавлићи (Ћупић) < ит. *resto*.
- Уметнути сонант *r* посведочен је у романизму *џракул'ин* Рожаје (Надџић) < ит. *taccuino*.
- Уметање велара *k* забележено је у лику *олашкунџи* Спич (Поповић/Петровић).
- Уметање назала је раширена појава међу романским позајмљеницама – испред лабијала чешће се јавља *m*, испред дентала и палатала *n* (в. Musić 1972: 96): *буџинга* Црмница (Милетић) < вен. *botega*, ит. *bottega*; *вамџор* Загарач (Ћупићи); *кванџерна* Стара ЦГ (Пешикан) < ит. *guantiera*; *лџнца* Његуши (Оташевић), Зета

(Башановић-Чечовић), Васојевићи (Боричић), Плав и Гусиње (Reković), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Велика (Јокић) < ит. *loggia*; *рô(н)дулица* Стара ЦГ (Пешикан), вероватно у вези с вен. *rodela*; *су(м)иџ'ерна* Стара ЦГ (Пешикан) < ит. *zurriera*; *су(м)иџ'еш* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Загарач (Ћупићи) / *сумиџ'еш* Бјелопавлићи (Ћупић) < вен. *sopressa*.

- Губљење назала присутно је у неколико романизама: *лубâрда* Васојевићи (Боричић) < ит. *bombarda*; *џедџ'нца* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) < ит. *pendenza*³².
- Упрошћавање сугласничке групе -мбр- у -мр- посведочено је у романизму *камрик* Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996), Плав и Гусиње (Reković) < ит. / вен. *cambriche*. Упрошћавање се јавља и у приморским говорима, нпр. *шквâра* (Lirovac-Radulović I) < ит. *squadra*, са поједностављењем групе -др- у -р-.
- Домаћи развој *шк-* > *чк-* као у *школа* > *чкола* присутан је у неколико анализираних романизама: *чкâњ* Загарач (Ћупићи) < сев.-ит. (вен.) *scagno*; *чкдљ* Бањани, Грахово и Опутне Рудине (Копривица) < ит. *scoglio*; *чкрâџа* Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), далматоромански лексички остатак од лат. *EXCRĒPA; домаћи развој *ши-* > *чи-* као у *чиџијун*,

³² У овом случају појава испадања назала могла је бити и дисимилаторно условљена.

čijoreī < *šijoreī* (уп. Реметић 1985: 180) јавља се у облику *чијија* Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина) < ит. *spia*.

- Развој *ul* > *ur* у затвореном слогу, са променом ликвида, посведочен је у романизму *(ф)у̀рмина* Стара ЦГ (Пешикан) / *фурмина* Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ђупићи), Бјелопавлићи (Ђупић), Кучи (Петровић/Ђелић/Капустина), Црмница (Милетић).

2.2. Морфолошка адаптација романизама

Начини адаптације романских позајмљеница у српско-хрватском језику били су предмет досадашњих проучавања морфолошких особина романизама (нпр. Клајн 1998; Nigoević 2007; Spisijačić 2009) и на њима се у овој студији нећемо посебно задржавати.

Поред постојања хибридних твореница, указаћемо и на неке од појава типичне за позајмљенице романског порекла у народним говорима Црне Горе. Већином су оне карактеристичне за цело подручје Јадрана.

2.2.1. Хибридне творенице

Хибридне творенице у јадранским говорима резултат су постојања вишевековне симбиозе романског и словенског становништва и њиховог билингвизма. Три су основне категорије хибридних конструкција – страна основа

и домаћи формант, домаћа основа и страни формант, страна основа и страни формант, из којих даље проистичу различите поткатегорије.³³

У говорима Старе Црне Горе и Брда посведочен је већи број ових конструкција. Највећи број њих спада у категорију стране основе и домаћег форманта: *ба̄г̄а̄и* Стара ЦГ (Пешикан), Васојевићи (Стијовић 1996) / *баг̄а̄и* Спич (Поповић/Петровић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић) – можда домаћа изведеница на *-аи*; *гом̄а̄ча* Спич (Поповић/Петровић) – романска основа + с.-х. суфикс *-ача*; *гра̄ӣа̄ч* Његуши (Оташевић) – романска основа + с.-х. суфикс *-ач*; *комун̄ӣца* Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996) – романска основа + с.-х. суфикс *-ица*; *м̄ӯлина* Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Спич (Поповић/Петровић) / *мӯлӣна* Васојевићи (Стијовић) – романска основа + с.-х. суфикс *-ина*; *ӣрмез̄ӣна* Васојевићи (Стијовић 1996) – романска основа + с.-х. суфикс *-езина*; *ӣрм̄ешка* Васојевићи (Стијовић 1996) – романска основа + с.-х. суфикс *-ешка*. У категорији стране основе и страног форманта посведочени су романизми *бес̄ӣил̄ӯк* Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) – романска основа + суфикс турског порекла *-лук*;

³³ Детаљније о хибридном твореницама у народним говорима Црне Горе и њиховој систематизацији в. Тешић 2016 (у штампи).

д̄урл'ија Зета (Башановић-Чечовић) – романска основа + суфикс турског порекла *-лија*.

2.2.2. Друге морфолошке адаптације

2.2.2.1. Суфикси

- Замена италијанског суфикса *-х* суфиксом честа је појава у романским позајмљеницама: *макиња* Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), Бјелопавлићи (Ћупић) / *макиња* Васојевићи (СТИЈОВИЋ) – ит. суфикс *-ina* замењен *-х* суфиксом *-иња*; *иња* Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), вероватно далматоромански лексички остатак од лат. *PĀNĀRIU(M)*, са заменом суфикса посведоченом само у Црној Гори³⁴; *ињуга* Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) – ром. суфикс *-issare* замењен *-х* *-уга*;³⁵ *иња* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) / *иња* Зета (Башановић-Чечовић) – или *-х* деминутив од *-иња* или је у питању замена суфикса *-one* у романизму *иња* *-х* суфиксом *-иња*; *ињак* Његуши (Оташевић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) – ит. суфикс *-te* замењен *-х* суфиксом *-ак*.

³⁴ Детаљније о овоме в. s.v. **пањега**.

³⁵ Пошто има и суфикс *-уга*, оставља се могућност је већ у романском предлошку било звучно *g*.

- Губљење романског суфикса посведочено је у романизмима *бѝлѝк* Зета (Башановић-Чечовић) / *бѝлѝк* Загарач (Ћупићи) / *билѝк* Црмница (Милетић) < ит. *bellicone*, с испадањем ит. аугментативног суфикса *-one*; (*ф*)*рѝѝѝ* Стара ЦГ (Пешикан) / *фрѝѝѝ* Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи) < вен. *frignocola*, с испадањем вен. деминутивног суфикса *-ola*.
- До могућег поистовећивања романског суфикса са с.-х. формантом *-ap*, односно *-au*, дошло је у лексемама *сѝрамѝѝ* Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи) / *сѝрѝмаѝ* ib. (id.) / *сѝрѝмаѝ* Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1996) < вен. *stramazzo*; *ѝѝкар* Стара ЦГ (Пешикан), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Оташевић), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) / *ѝѝкар* Црмница (Милетић) < вен. *zucaro*, ит. *zucchero*; *шѝраѝѝѝ* Његуши (Оташевић) / *шѝраѝѝѝ* Васојевићи (БОРИЧИЋ) < ит. *strapazzo*.

2.2.2.2. Префикси

- Замена романског префикса с.-х. префиксом извршена је у неколико анализираних романизама: *извенѝѝѝ* Стара ЦГ (Пешикан) – романски префикс *in-* замењен с.-х. *из-*; *уфисаѝѝ* Спич (Поповић/Петровић) – романски префикс *in-* замењен с.-х. *у-*³⁶.

³⁶ Оставља се могућност да је уместо замене префикса у питању превод италијанског префикса на с.-х.

- Губљење романског префикса посведочено је у романизму *фунда̃и̃* (Lipovac-Radulović I), (Lipovac-Radulović II) / *фунда̃и̃* (Musić) < ит. *affondare*.³⁷
- У неколико случајева с.-х. префикс придодат је романским позајмљеницама: *наконча̃и̃* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић), Спич (Поповић/Петровић), Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Плав и Гусиње (Reković) < ит. *acconciare / acconciarsi*, са додатим с.-х. префиксом *на-*; *обурла̃и̃* Његуши (Otašević) < ит. *orlo, orlare*, са додатим с.-х. префиксом *об-*; *ош̃и̃онд̃е* Његуши (Otašević) < ит. *sponda*, са додатим с.-х. префиксом *од-*.

2.2.2.3. Остало

- Појава аглутираниог члана посведочена је у романизму *лу(м)бр̃ѐла* Стара ЦГ (Пешикан), Црмница (Милетић) / *лумбр̃ѐла* Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996) < ит. *l'ombrello*. Уп. и горе 2.1.2 *думидаца*.
- Морфолошка реанализа, тј. утицај домаћег преверба *о(б)-*, пре него прелаз ром. *а* > с.-х. *о* посведочена је у позајмљеници *офи̃и̃а̃и̃* Црмница (Милетић), Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи) < ит. *affitare*.

³⁷ У говорима Старе Црне Горе и Брде није посведочен симплекс, већ само префигирани облици *офунда̃и̃* Спич (Поповић/Петровић), *ѝрофунда̃и̃* рф. ‘срушити се, пропасти’ Његуши (Otašević).

2.3. Додатна запажања

- До контаминације са с.-х. облицима вероватно је дошло у романизму *зврњѡк* Загарач (Ћупићи) < вен. *frignocola* + с.-х. *зврк*, *зврчка*.
- Облик *крѣвѡлице* Васојевићи (Стијовић), оформљен највероватније секундарно, могао би бити и пример контаминације (са с.-х. *крив*).
- Појава укрштања присутна је у неколико разматраних романизама; до укрштања је могло доћи између двају романизама: *бѡсѣашан* Стара ЦГ (Пешикан), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) – укрштање са с.-х. именицом *басѣах* ‘носач’, романизмом крајњег грчког порекла; *волѣиѣца* Стара ЦГ (Пешикан), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) / *вѡлѣиѣца* Зета (Башановић-Чечовић) – вероватно укрштање двају романизама, *форѣиѣца* и *волаѣи*; или између романизма и с.-х. речи: *бурѣило* Стара ЦГ (Пешикан), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Бјелопавлићи (Ћупић), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина), Васојевићи (Стијовић 1996), Плав и Гусиње (Reković), Велика (Jokić), Рожаје (Hadžić) – вероватно укрштање лексема *буриѣца* и *барило*; *бесѣрагѣи* Његуши (Otašević), Зета (Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Кучи (Петровић/Ћелић/Капустина) – вероватно укрштање романизма *десѣрегаѣи* са с.-х. *бесѣрага*; *мањкаѣи* Његуши (Otašević), Загарач (Ћупићи), Зета (Башановић-Чечовић) / *мањкаѣи* Васојевићи (Боричић) – можда укрштање са с.-х. *мањѣи*; *ѣржсуѣин* Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Otašević), Зета

(Башановић-Чечовић), Загарач (Ћупићи), Васојевићи (СТИЈОВИЋ), *ib.* (сас. 1996) / *ѵржсѵн* Стара ЦГ (Пешикан) – вероватно укрштање домаћег глагола *ѵржсиѵи* и романизма *брошѵулин* / *брушѵулин*.

- У двама разматраним романизмима посведочено је могуће наслањање на с.-х. творбене моделе: *ђѵло* Стара ЦГ (Пешикан), Његуши (Оташевић) – вероватно наслањање на домаће изведенице типа *одијело*; *ѵеѵрѵлија* Његуши (Оташевић) – могуће наслањање на *-лиѵи*, *води-лија* и сл.

3. Семантичка анализа

3.1. Семантичка поља

У оквиру семантичке анализе пописани романизми систематизовани су у 24 семантичка поља, како би се стекао увид о томе у којим су сферама живота романски језици и дијалекти, односно романска цивилизација, оставили најдубље трагове. Предложена подела заснива се првенствено на Баковом списку семантичких поља (в. Виск 1949), прерађеном и прилагођеном нашем корпусу, а мањим делом на комбинацијама лексичко-семантичких група у радовима који су обрађивали сличну тематику.³⁸

Ова подела не залази у дубље нијансирање значења (већина лексема могла би се сврстати у више поља)³⁹, пошто је за циљ имала приказивање главних

³⁸ За лексичко-семантичку анализу романизама у говору Спича и одабир лексичко-семантичких група в. Тешић 2014а, 2014б.

³⁹ Мали број романизама сврстан је ипак у више семантичких поља, уколико постоје веома видљиве разлике у значењу, нпр. лексема *фаша* налази се у пољима *друшѵвена организација*, *одећа* и *исхрана*, лексема *шѵрига* у пољима *човек* и *религија*.

значењских особености романизама у народним говорима Старе Црне Горе и Брда.

Овим је остављен простор за будућа детаљнија истраживања семантичке нијансираности романских позајмљеница у наведеним говорима, али и шире.

1. *Човек (делови њела, људске особине)*: **бала², бастадур, бафа, башетан, берекин, бестија, вагабунд, галијот, гоба, гулозан, деспек, дестезан, ђелозан, жбир, капац, контен, кријанца, кураж, куриозан, марагун, мацакан, медик, мрнар, патакун, поверетан, путана, рабијатан, темпија, факин, фарабут, фркун, фурба, цото, цукун, шимија, шкалцакин, шпија, штрига.**

2. *Осећања (субјективно; морални и естетски осећај)*: **алавија, алаграменто.**

3. *Сродство (родбина; начини обраћања)*: **дондо, кумпар, фамеља.**

4. *Друштвена организација (друштвено уређење, војска, царина)*: **абукат, апаш, афидевит, банда², бараба, барбакан, баталеон, билет, брегадир, вера, гвардија, дација, догана, жандар, камаријера, капабанда, капетан, каритад, кастио, киљан, комун, контумац, куфин, лашунит, мафија, мацакан, мацат, мргин, мрнар, палац, палета, пасанорат, патакун, пиљугат, пјаца, пржун, стимурадур, судит, хапат, фаша, фортица, шпедат, шпија, штацијун.**

5. *Друштвени животи (међуљудски односи, игре)*: **абадат, акужа, балат, бестимат, биљарда, брушкет, бурдељ, буће, газете, грација, ђорнале, кажин, картолина, квартир, кумпанија, љемозина, мац, машкара, офендит, пасарело, пиљугат, понат², стимат, фанат, фешта, франак, фуришти, шока, шорак, шпања.**

6. *Занимања (занайти, алайти, оружје, материјали, превозна средства):* **армадура, арсенао, балин, балота, бандера, барка, башаменат, брешка, броква¹, бронса, брушкин, булин, вапор, вида, гарабин, гарбун, гафа, гома, гумарабика, гурла, калешин, камастре, канаваца, каре, кароца, карточ, катрам, кола, корда, курђела, ластика, ластра, лентра, ливер, лима, лумбарда, макиња, марагун, маца, мацола, машкуљ, мостра, мурал, мушкета, обурлати, орма, пала, паракан, парангал, паранет, пењел, петролија, питура, понат¹, понта, ракамат, рашна, ро(н)дулица, рокело, ронкета, сакет, салиц, тигла, тимун, торијун, трабакула, фјондра, фој, цапа, цапун, цијера, чавао, шега, шегац, шегун, шкаља, шкартоц, шквадра, шпаг, шпирун, штанга, штук, шушта.**

7. *Поседовање (тјрговина):* **аконто, багатела, боланца, бутига, инканат, капара, конат, контат, контрат, офитат, ресто, скужат, спенцат.**

8. *Мере (бројеви, новац):* **багаш, град, дишпар, дузина, дуо, кватрат, кватро, лумер, напулијон, нове, ото, пезат, рушна, сете, солад, стар, талијер, тре, туто, ултимо, уно, унча, фијурин, цекин, циква, шија.**

9. *Религија (веровања, обичаји, сујеверје):* **корота, прокарадур, штрига.**

10. *Биљке и земљорадња:* **бала¹, баланцан, биц, брдун, вердура, гарофан, капула, мурва, пицун, помидора, пори лук, руметин / фруметин / умертин, трмун, фацола, фашин, францез, фрут, циквантин, цимина, цок, шкалоња.**

11. *Животиње и сточарство:* **бакалај, бекацин, бестија, бутарга, кимак, кубла.**

12. *Кућа (делови куће, ѿокућсѿво, окућница)*: багаж, багулин, бајун, бакетун, банак, барело, баштун, билик, бићерин, биша, бокал, ботиља, боца, боцун, броква², бронзин, бруштулин, ваган, важ, валижа, веленца, веранда, волат, гвантијера, гравала, градела, гриља, демицана, дублијер, дузина, кадуч, каин, камара, камарин, канаваца, кантинела, кар, карета, каријега, кариола, кача, кашета, кашун, квадар, кемпа, контрина, кордун, корниц, костура, котроба, коћета, креденца, кужина, кушин, лама, ламарин, лампадина, лапис, ластра, ленцун, ликсија, лонца, лоница, лукијерна, лумбрела, мајелика, мишћело, мобилје, мулегин, пањега, пашада, пињата, пирија, пирун, пјадела, пјат, подумента, попица, портела, портик, портун, просуља, пунтина, рештела, сић, скала, скалин, скриња, страмац, су(м)пијерна, су(м)преш, табакера, таваја, тавајул, тавулин, такулин, тараца, телера, тећа, торналета, траверса, трапула, ћикара, фибла, фрегат, фрутијера, фурмина, цардин, шканција, шкањ, шкатула, шкаф, шкудела, шкура, шпиња, шпиритијера, шпунга, штикадента, штраца, шугаман, шувит, шушта.

13. *Одећа (обућа, ѿканине)*: абит, брагеше, бубацин, бустин, вел, велада, веладун, велуд, веста, вештит, гета, грешна, ђиле, жакет, зепе, јакета, јакетун, калцета, камбрик, камижот, капелин, капот, коларина, колет, корам, кордела, кордун, корет, катула, мантељ, .муданте, палетун, пелица, роба, тела, тирака, травеса, фањела, фацулет, фаша, фронтин, цокуле, цупа, шал, шалпа, шарпина.

14. *Накиѝ* (козмеѝика, хигиѝена): **бразлетна, кадена, колана, манина, оћале, фијуба, фјок, фркадела.**

15. *Исхрана* (јело, ѝиће, намирнице, зачини; дуван): **батифога, беванда, бешкот, бира, бокун, брзола, була, галета, кастрадаина, котробан, кошет, ламбек, леш, макаруле, маренда, палента, панцета, пањок, патишпањ, пашташута, пever, полпета, пригат, скоранца, табак, фаша, фета, франзела, фрешак, фундаћ, цукар, шшира, штукаљ, шуфигат.**

16. *Медиѝина* (лекови, болесѝи, веѝерина): **буганци, марцат, маћа, медик, медижина, понтура, фебра, франца, фрус, шкрофуле, шпањолица.**

17. *Боје*: **колур, шкур.**

18. *Физички свеѝ* (ѝрирода, меѝеорологија, веѝирови): **арија, бура, вала, грего, калат, лампат, леванат, лембо, маћа, маштрал, мрморит, муло, понта, пуленат, рива, трамонтана, фортуна, фрешак, цима, шијун, шилок, шипун, шкољ, шкрапа, штива.**

19. *Календар* (годишња доба, месеци, дани): **марач, стађун, ура.**

20. *Простѝор* (месѝо, односи у ѝпростѝору): **алабанда, банда¹, бандат.**

21. *Креѝање*: **ариват, вијађ, дрего, љир, љита, ерат, мовит се, монгат се, партит.**

22. *Ономастѝика*⁴⁰: **Бокез.**

23. *Ум* (чиѝање, ѝисање): **либро.**

⁴⁰ Романизми **Биљарда, Габела, Кастио** ће се пре третирати као (топонимизовани) апелативи.

24. *Глас (говорење, ономајојеја)*: **мрморит, мутат, ђакарат, ђакулат, ђето, шушур.**

Највећи број романизама из народних говора Старе Црне Горе и Брда налази се у семантичком пољу *кућа (делови куће, њокућство, окућница)*, где су најзаступљенији називи за различите врста посуда и чаша, нпр. **барело, билик, бићерин, мајелика, мишћело**, итд. Друго најбројније јесте поље у коме се налазе лексеме којима се означавају различита занимања, алати, материјали, оружје. Такође, бројне су лексеме из поља *друштвене организације*, пре свега војна терминологија, као и речи везане за друштвени и политички поредак, што је у складу са млетачким освајањима и влашћу на Јадрану.

Очекивано је велик број романизама из поља *исхрана и одевање*, на шта су и раније указивале анализе у радовима који су се бавили заступљеношћу позајмљеница романског порекла у овим значењским групама (в. Тешић 2014а, 2014б).

Присутне су и позајмљенице којима се означавају већ постојеће реалије и појмови, пре свега у семантичким пољима *родбина, физички свет, осећања, медицина*. На тај начин у овим говорима долази до настајања синонима, али истовремено и до сужавања, односно специјализације значења било домаће, било позајмљене речи, на шта утиче пре свега дуготрајан процес утицаја романских језика и дијалеката на говоре Приморја и залеђа.

3.2. Семантички помаци

У позајмљеницама романског порекла у народним говорима Црне Горе јавља се семантички помак, односно развијање значења другачијег у односу на оно присутно у романском предлошку. У нашем корпусу забележено је неколико таквих случајева.

Лексема **кушин** у васојевићком говору носи значење ‘коњски ам’, које се разликује у односу на основну семантичку реализацију ‘јастук’. Уколико је значење верно забележено у извору, можда се путем синегдохе пренело са јастука који се ставља испод седла на коњски ам.

Лексема **марагун** развила је, поред основног значења ‘дрводеља’, и значења ‘мангуп; вешт, досетљив човек’ у величком говору и ‘лош човек, неваљалац, преварант’ у рожајском.

Код лексеме **маћа** посведочен је семантички помак са ботаничког на метеоролошки термин, тј. са ‘пламењача’ у говорима Старе ЦГ, Спича, Његуша и Зете на ‘киша која пада истовремено када греје сунце (наноси биљу штету)’ у говорима Зете, Загарача и Велике (детаљније о овој појави в. Сикимић 1996 ; ОС 54–55).

Од примарног значења лексема **роба** ‘тканина’ развиле су се, путем механизма метонимије, која је довела до појаве полисемије, нове семантичке реализације ‘одећа’ и ‘народна ношња’ у говорима Спича, Загарача, Бјелопавлића, Куча, Васојевића.

Поред основног значења лексеме **тимун** ‘кормило’, посведоченог у приморским говорима, у континенталним говорима Црне Горе (у Његушима и Зети) јавља се искључиво семантичка реализација ‘управљачка руда на колима (кару)’.

Слична појава јавља се и у лексеми **трабакула** – у приморским говорима основно значење је ‘обални дрвени бродоћ за преношење терета’, док се у спичанском говору овом речју означава ‘стари камион, аутобус; крнтија’.

Коначно, у романизму **штук** уочен је интересантан семантички помак са ‘украшни гипс’ (резултат) на ‘кит, четка’ (средство).

4. Закључци и смернице за даља истраживања

Основни задатак ове студије била је што прецизнија етимолошка обрада романизама из народних говора Старе Црне Горе и Брда, што је подразумевало проналажење адекватног романског предлошка, када год је то било могуће.

Две су основне претпоставке чиниле ову студију – најпре, да лексику романског порекла у овим говорима чине претежно венецијанизми и италијанизми, тј. тосканизми, као и мањи број далматороманских лексичких остатака и позајмљеница из других романских језика и потом, да романизми посведочени у овим говорима показују особине сличне онима које се јављају код приморских романизама, уз одређена очекивана одступања. Обе претпоставке показале су се тачним.

Највећи број романизама у говорима Старе Црне Горе и Брда чине италијанизми (њих 324), затим следе венецијанизми (њих 152) и далматоромански лексички остаци (њих 37). Позајмљеница из других романских језика има укупно дванаест. Код одређеног броја речи није било могуће са сигурношћу одредити адекватан романски предлогач, што је детаљније објашњено у параграфима 1.1., 1.2 и 1.4. Изношење детаљне хролошке стратификације разматраног материјала, уз наведене статистичке податке, био је други најзначајнији циљ ове студије.

Након анализе корпуса, показало се да романизми из народних говора Старе Црне Горе и Брда имају фонетске, морфолошке и семантичке особине сличне романизмима из Приморја. Поред одређених фонетских одступања (нпр. у лику *кѡѡац* у његушком говору дошло је до секундарног прелаза $a > o$), посведочена су и семантичка, односно развијање нових значења, нпр. основно значење романизма *ѡѡмун* 'кормило' посведочено је у приморским говорима, док се у континенталним говорима Црне Горе (у Његушима и Зети) јавља искључиво семантичка реализација 'управљачка руда на колима (кару)'.¹

Семантичка анализа дала је увид у јачину утицаја романских језика и дијалеката у различитим сферама свакодневног живота – највећи број романизама спада у семантичка поља *кућа* (*делови куће, ѡкућсѡво, окућница*) и *друшѡвѡна организација*, са акцентом на војну терминологију и државну администрацију.

Такође, очекивано су заступљени романизми којима се означавају делови одеће и обуће, називи из кухињске терминологије, као и називи врста ветрова.⁴¹

Ова студија имала је за циљ да постави основе за стварање методолошког оквира и да понуди модел дијалекатског етимолошког речника романизама у складу са досадашњим резултатима истраживања романског елемента у с.-х. говорима и историје романских језика и дијалеката. Намера је била да резултати добијени овом студијом помогну у даљим анализама романског утицаја на само на народне говоре Црне Горе, већ и шире, као и да се примене на будуће етимолошке обраде нових потврда романских позајмљеница.

Такође, налази до којих смо дошли у овом раду, уз методологију рада биће коришћени у будућој обради романизама у *Етимолошком речнику српског језика*. Већина одредница из ове студије ће, уз мање или веће измене, ући у корпус ЕРСЈ-а.

Један од кључних доприноса овог истраживања било је разматрање новог дијалекатског материјала који је анализиран у речничком делу, односно додатних потврда раније посведочених романизама, нпр. **абитават**, **акомодат се**, **анци**, **бакетун**, **капула**, али и нових, досад незабележених позајмљеница ексцерпираних из најновијих речника и збирки речи који доносе лексички материјал из народних говора Старе Црне Горе и Брда, нпр. **картолина**, **шкалцакин**, **штукаљ**.

Ова студија представља још један у низу покушаја допуне корпуса

⁴¹ Детаљније о називима за врсте ветрова у народним говорима Црне Горе в. Тешић 2014с.

романизама посведочених у с.-х. говорима, у складу са захтевима савремене етимолошке обраде, имајући у виду принципе усвојене у ЕРСЈ. Надамо се да ће решења предложена у нашем раду дати додатне смернице и допринети будућим истраживањима романског елемента не само на тлу Црне Горе.

Извори и литература

Башановић-Чечовић — Ј. Башановић-Чечовић: *Рјечник говора Зење*, Подгорица 2010.

Бјелетић 2007 — М. Бјелетић: Пројекат „Етимолошка истраживања српског језика и израда Етимолошког речника српског језика“, *Шездесет година Института за српски језик САНУ*. Зборник радова I, Београд, 151–170.

Бјелетић/Влајић-Поповић/Лома 1997 — М. Бјелетић, Ј. Влајић-Поповић, А. Лома: Нивои етимолошке анализе и сегментација одреднице у Етимолошком речнику српскохрватског језика, *ЗбМСФЛ* 40/1, 9–19.

Бојанић/Тривунац — М. Бојанић, Р. Тривунац: *Рјечник дубровачког говора*, СДЗб 49/2002.

Бока — *Бока, зборник радова из науке, културе и умјетности*, Херцег-Нови.

Боричић — В. Боричић Тиврански: *Рјечник васојевићког говора*, Београд 2002.

Бренеселовић 2007 — Л. Бренеселовић: Бараба – један европски дијалектизам, *НЈ* 38/1–4, 71–105.

Вујичић — М. Вујичић: *Рјечник говора Прошћења (код Мојковца)*, Подгорица 1995. (Посебна издања ЦАНУ књ. 29, Одјељење умјетности књ. 6).

Вујовић 1967 — Л. Вујовић, Један периферијски староцрногорски говор (*Мрковићки*) у свјетлости историје језика, међудијалекатских и међујезичких појава, *НЈ* 16/3, 171–192.

Вукмановић-Мојсиловић 1994 — Б. Вукмановић-Мојсиловић: О неким семантичким променама у романизмима црногорског залеђа, ЗбМСФЛ 37, 157–166.

Гаговић — С. Гаговић: Из лексике Пиве (село Безује), СДЗб 51/2004, 1-312.

ДЗ — *Дурмиторски зборник. На извору Вукова језика 1*. Зборник радова са научног скупа одржаног у Шавнику 7. и 8. јула 1988., Титоград 1991.

Драшковић 1977 — В. Драшковић: О значењу неких романизама у Црног Гори, НССВД 6/1, 317–330.

Ђоковић — Љ. Ђоковић: *Рјечник никшићког краја*, Подгорица 2010. (Посебна издања ЦАНУ (монографије и студије) књ. 68, Одјељење уметности књ. 17).

Ердељановић 1926 — Ј. Ердељановић: *Стара Црна Гора. Етничка прошлост и формирање црногорских њлемена*, Српски етнографски зборник 39, Београд.

ЕРСЈ — *Етимолошки речник српског језика*, Београд 2003–.

ЗбМСФЛ — *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику*, Нови Сад.

Ивић 1985 — П. Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и шљокавско наречје*, друго издање, Нови Сад.

Ивић П. 2009 — П. Ивић: *Српски дијалекти и њихова класификација* [приредио Слободан Реметић], Сремски Карловци – Нови Сад.

Јиречек 1962 — К. Јиречек: *Романи у градовима Далмације током средњег века*, Зборник Константина Јиречека II, Београд.

ЈФ — *Јужнословенски филолог*, Београд.

Клајн 1998 — И. Клајн: Врсте романизама у савременом српскохрватском језику и путеви њиховог доласка, ЗбМСФЛ 41/1, 69–89.

Лома 2000 — А. Лома: Перинтеграција *об-* > *б-* као етимолошки проблем, ЈФ 56, 601–623.

Лома 2009 — А. Лома: *Киљан* „пободен камен“ — далматоромански остатак на тлу Црне Горе?, ЈФ 65, 89–99.

Маликовић 2006 — Д. Маликовић: Италијанска трговина у Котору од XIII–XVI века, Бока 26, 45–82.

Мијушковић 1985 — С. Мијушковић: Историјске везе Црне Горе и Боке Которске, Бока 17, 21–30.

Милетић — Б. Милетић: Црмнички говор, СДЗБ 9/1940, 209–663.

Мусић 1977 — С. Мусић: Романизми у говорима наше јужне јадранске обале и њеног залеђа, НССВД 6/1, 331–340.

НЈ — *Наш језик*, Београд.

НССВД — *Научни састѧанак славистѧа у Вукове дане*, Београд – Приштина – Тршић.

ОП — *Ономаѧолошки ѧрикази*, Београд.

ОС — *Огледна свеска*, Етимолошки одсек Института за српски језика САНУ, Београд 1998.

Петровић 1966 — Д. Петровић: Прилог познавању акценатског система у пјешивачком говору, ЗбМФЛ 9, 129–136.

Петровић 1988 — Д. Петровић: Топонимија Куча, ОП 9, 1–163.

Пешикан — М. Пешикан: Староцрногорски средњокатунски и љешански говори, СДЗб 15/1965.

Пешикан 1970 — М. Пешикан: Стање проучавања црногорске говорне зоне и даљи задаци, ЗбМСФЛ 13/1, 185–194.

Пешикан 1979 — М. Пешикан: Један општи поглед на црногорске говоре, ЗбМСФЛ 22/1, 149–169.

Пешикан 1984 — М. Пешикан: Правци диференцирања и класификације црногорских говора и неки проблеми њиховог проучавања, ЦГ, 49–56.

Поповић/Петровић — М. Поповић, Д. Петровић: О говору Спича: Грађа, СДЗб 61/2009, 1–275.

Реметић 1985 — С. Реметић: *Говори централне Шумадије*, СДЗб 31, 1–555.

РСА — *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, Београд 1959–.

СПЈК — *Савремена проучавања језика и књижевности*, Крагујевац. •

СДЗб — *Српски дијалектолошки зборник*, Београд.

Сикимић 1996 — Б. Сикимић: Народни називи за кишу са сунцем, НЈ 31/1–2, 110–120.

Станић — М. Станић: *Ускочки речник* 1–2, Београд 1990–1991.

Станишић 1995 — В. Станишић: *Српско-албански језички односи*, Београд (Посебна издања САНУ, Балканолошки институт књ. 59).

Станојевић 1953 — Г. Станојевић: Црна Гора у доба Кандиског рата (1645–1699),

Историјски гласник 1–2, 3–53, Друштво историчара СР Србије, Београд.

Станојевић 1959 — Г. Станојевић: Односи Венеције са херцеговачким, брдским и црногорским племенима од опсаде Котора 1657 до почетка Морејскога рата, *Историјски часопис* 9–10, 205–238, Друштво историчара СР Србије, Београд.

СТИЈОВИЋ — Р. Стијовић: Из лексике Васојевића, СДЗб 36/1990, 121–380.

СТИЈОВИЋ 1996 — Р. Стијовић: Романизми у говору Васојевића, *О лексичким појмама*. Зборник радова са скупа „Стране речи у српском језику са освртом на исти проблем у језицима националних мањина“, Суботица – Београд, 277–297.

СТИЈОВИЋ 2007 — Р. Стијовић: Говор Горњих Васојевића, СДЗб 54, 1–323.

ТЕШИЋ 2014а — А. Тешић: Називи романског порекла за одећу, обућу и накит у говору Спича, СПЈК V / 1, 117–125.

ТЕШИЋ 2014б — А. Тешић: Кухињска и кулинарска терминологија у говору Спича, *Konteksti*, Prvi међународни интердисциплинарни skup младих научника друштвених и humanističkih наука, 1. decembar 2012., Zbornik radova, Novi Sad, 225–240.

ТЕШИЋ 2014с — А. Тешић: Називи романског порекла за атмосферске појаве у говорима Црне Горе – називи ветрова, *Fiatat Szlavisták Budapesti Nemzetközi Konferenciája III., 3rd Conference for Young Slavists in Budapest*, Budapest, 278–281.

ТЕШИЋ 2015 — А. Тешић: О методологији израде речника романизама из народних говора Црне Горе, СПЈК VI / 1, 153–161.

ТЕШИЋ 2016 — А. Тешић: Хибридне творенице са романском компонентом у народним говорима Црне Горе, СПЈК VII / 1 (у штампи).

ТОМАНОВИЋ 1970 — В. Томановић: Из топономастике Боке Которске, Бока 2, 213–

224.

Томановић 1971 — В. Томановић: О фонетици речи романског порекла у говорима Боке Которске, Бока 3, 203–210.

Ћупић — Д. Ћупић: Говор Бјелопавлића, СДЗБ 23/1977, 1–226.

Ћупићи — Д. Ћупић, Ж. Ћупић: *Речник говора Загарача*, СДЗБ 44/1997.

Ћупић 1981 — Д. Ћупић: Из топонимије око средњег тока ријеке Зете, ОП 2, 171–188.

Фасмер — М. Фасмер: *Этимологический словарь русского языка I–IV* (перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева), Москва 1986–1987².

ЦГ — *Црногорски говори. Резултати досадашњих истраживања и даљи рад на њиховом изучавању*. Радови са научног скупа, Титоград 12. и 13. мај 1983., Титоград 1984.

Црна Гора 1967 — Група аутора: *Историја Црне Горе*, Књига прва, Од најстаријих времена до краја XII века, Титоград.

Црна Гора 1970 — Група аутора: *Историја Црне Горе*, Књига друга, Од краја XII до краја XV века, Том други, Црна Гора у доба обласних господара, Титоград.

Црна Гора 1975 — Група аутора: *Историја Црне Горе*, Књига трећа, Од почетка XVI до краја XVIII века, Том први, Титоград.

Шоћ — Б. Л. Шоћ: *Романизми и гречизми у црногорском језику. Континенитални дио Црне Горе*, Цетиње 2002.

ЭССЯ — *Этимологический словарь славянских языков*, Москва 1974–.

- Bartoli 1906** — M. G. Bartoli: *Das Dalmatische I–II*, Wien.
- Bloch/Wartburg** — O. Bloch, W. von Wartburg: *Dictionnaire étymologique de la langue française*, Paris 1950.
- Boerio** — G. Boerio: *Dizionario del dialetto veneziano*, Venezia 1867.
- Buck 1949** — Carl Darling Buck: *A Dictionary of Selected Synonyms in the Principal Indo-European Languages: A contribution to the History of Ideas*, Chicago.
- Cioranescu** — A. Cioranescu: *Diccionario etimológico rumano*, Tenerife 1966.
- Cossutta 2012** — R. Cossutta: *Romanizmi v poljedelskem in vinogradiškem izrazju Slovenske Istre*, Koper.
- Čirgić 2008** — A. Čirgić: O klasifikaciji crnogorskih govora, *Lingua montenegrina* 2, Cetinje, 109–128.
- DEI** — C. Battisti, G. Alessio: *Dizionario etimologico italiano I–V*, Firenze 1950–1957.
- DELIC** — J. Coromines, *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*, Madrid 1961.
- DELI** — M. Cortelazzo, P. Zolli: *Dizionario etimologico della lingua italiana 1–5*, Bologna 1979–1988.
- de Vaan** — M. de Vaan, *Etymological dictionary of Latin and the other Italic Languages*, Leiden/Boston 2008.
- Doria** — M. Doria, *Grande dizionario del dialetto triestino. Storico, etimologico, fraseologico*, Trieste 1987.
- Dulčići** — J. Dulčić, P. Dulčić: Rječnik bruškoga govora, HDZb 7/1985, 371–747.
- el Galepin** — *el Galepin. The first, the greatest, the ultimate*, <http://www.elgalepin.com>.
- Gamillscheg** — E. Gamillscheg: *Etymologisches Wörterbuch der französischen Sprache*, Heidelberg 1928.

- Gămulescu 1983** — D. Gămulescu: *Influente românești în limbile slave de sud I*. Sirbocroata, Bucuresti.
- Hadžić** — I. Hadžić: *Rožajski rječnik. Građa za diferencijalni rječnik narodnog govora rožajskog kraja*, Rožaje 2003.
- Hamm/Hraste/Guberina** — J. Hamm, M. Hraste, P. Guberina: *Govor otoka Suska*, HDZb 1/1956, 7–213.
- Houtzagers** — H. P. Houtzagers: *The Čakavian Dialect of Orlec on the Island of Cres*, Amsterdam 1985.
- JE** — V. Vinja: *Jadranske etimologije. Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku* 1–3, Zagreb 1998–2004.
- Jernej 1956** — J. Jernej: *Sugli italianismi penetrati nel serbo-croato negli ultimi cento anni*, SRAZ 1, 54–82.
- Jokić** — B. Jokić: *Rječnik veličkoga govora*, Podgorica 2012.
- Jurišić** — B. Jurišić: *Rječnik govora otoka Vrgade*, II. dio Rječnik, Zagreb 1973.
- Kalsbeek** — J. Kalsbeek: *The Čakavian Dialect of Orbanici near Žminj in Istria*, *Studies in Slavic and General Linguistics* 25, Amsterdam – Atlanta 1998.
- Kašić** — Z. Kašić: *Govor Konavala*, CD36 41/1995, 241–396.
- Ligorio 2014** — O. Ligorio, *Problem leksičke stratifikacije u adrijatistici* (Nepublikovana doktorska disertacija), Zadar.
- Lipovac-Radulović I** — V. Lipovac-Radulović: *Romanizmi u Crnoj Gori, jugoistočni dio Boke Kotorske*, Cetinje – Titograd 1981.
- Lipovac-Radulović II** — V. Lipovac-Radulović: *Romanizmi u Crnoj Gori. Budva i Paštrovići*, Novi Sad 1997.
- Magner/Jutronić** — T. F. Magner, D. Jutronić: *Rječnik splitskog govora*, Zagreb 2006.
- Mardešić-Centin** — P. Mardešić-Centin: *Rječnik komiškoga govora*, HDZb 4/1977, 265–321.

- Miočić 2011** — K. Miočić: Romanizmi u govoru Baških Oštarija, *Jezikoslovlje* 12.1, Zagreb, 51–74.
- Muljačić 1962** — Ž. Muljačić: Dalmatski elementi u mletački pisanim dubrovačkim dokumentima 14. st. Prilog raguzejskoj dijakronoj fonologiji i dalmatsko-mletačkoj konvergenciji, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 327, Zagreb, 255–398.
- Muljačić 1964** — Ž. Muljačić: Dalmatske studije II: *tùndela* „jastuk“, RFFZ 5, 70–82.
- Muljačić 1970** — Ž. Muljačić: Dalmatske studije III: surgati se „usidriti (se)“, RFFZ 8, 80–88.
- Musić** — S. Musić: *Romanizmi u severno-zapadnoj Boki Kotorskoj*, Beograd 1972.
- Nigoević 2007**— M. Nigoević: *Romanizmi u Berekinu*, Split.
- Novaković** — P. Novaković: Sumartinski rječnik, ČR 1994/2, 105–145.
- Orel** — V. Orel, *Albanian etymological dictionary*, Leiden etc. 1998.
- Otašević** — D. Otašević: *Njeguški rječnik*, Podgorica 2012.
- Pellegrini 1976** — G. B. Pellegrini: Pignatta, *Archivio glottologico italiano*, Firenze, 165–172.
- Pirona** — G. A. Pirona, E. Carletti, G. B. Corgnali, *Il Nuovo Pirona. Vocabulario friulano*, Udine 1996.
- Radišić** — T. Radišić, *Ričnik spliskog govora*, Split 2003.
- Reković** — I. Reković: *Rječnik plavsko-gusinjskog govora*, Podgorica 2013.
- REW** — W. Meyer-Lübke: *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg 1972⁵.
- RFFZ** – *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, Zadar.
- RJA** — *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–XXIII*, Zagreb 1880–1976.
- Rocchi 1990** — L. Rocchi: *Latinismi e romanismi antichi nelle lingue slave meridionali*, Udine.

- Roki** — Â. Ròki-Fortunãto: *Lîbar Viškiga Jazika*, priredi, obradi i fini T. Ròki, Toronto 1997.
- Skok** — P. Skok: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*, Zagreb 1970–1974.
- Skok 1933** — P. Skok: *Od koga naučiše jadranski Jugosloveni pomorstvo i ribarstvo?*, Split.
- Skok 1934** — P. Skok: *Dolazak Slovena na Mediteran*, Split.
- Skok 1950** — P. Skok: *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima 1–2*, Zagreb.
- Skubic 1997** — M. Skubic: *Romanske jezikovne prvine na zahodni slovenski jezikovni meji*, Ljubljana.
- SP** — *Słownik prasłowiański*, Wrocław, etc 1974–.
- Spicijarić 2009** — N. Spicijarić: Romanizmi u nazivlju kuhinjskih predmeta u govoru Dubašnice na otoku Krku – etimološka i leksikološka obrada, *Fluminensia* 21/1, Rijeka, 7–24.
- SRAZ** — *Studia Romanica et Anglica Zabradiensia*, Zagreb.
- Šega 2006** — A. Šega: *Starejši latinizmi in romanizmi v slovenščini* (Nepublikovana doktorska disertacija), Ljubljana.
- Šekli 2013** — M. Šekli: Metodologija določanja plasti mlajših romanizmov v slovenščini, *Jezikoslovni zapiski*, 19/2, Ljubljana, 291–315.
- Šimunović** — P. Šimunović: *Rječnik bračkih čakavskih govora*, Supetar 2006.
- Tamaro 2009** — S. Tamaro: O bližoj i krajnjoj etimologiji romanizama iz semantičkog polja namještaja u govoru Boljuna, *Čakavska rič* 37/1–2, Split, 105–122.
- Tekavčić 1970** — P. Tekavčić: *Uvod u vulgarni latinitet*, Zagreb.
- Tekavčić 1976** — P. Tekavčić: O kriterijima stratifikacije i regionalne diferencijacije jugoslavenskog romanstva u svjetlu toponomastike. *Onomastica Jugoslavica* 6, Zagreb, 35–56.

- Tiktin** — H. Tiktin: *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, Wiesbaden 1986–1989.
- Turina/Šepić** — Z. Turina, A. Šepić: *Rječnik čakavskih izraza. Područje Bakarca i Škrpljeva*, Rijeka 1977.
- Vinja 1957** — V. Vinja: Alcuni tipi di incroci linguistici neolatino-slavi, *SRAZ* 2/3, 31–44.
- Vinja 1986** — V. Vinja: Hibridni rezultati jezičnih dodira, *Filologija* 14, Zagreb, 419–432.
- Vuković** — S. Vuković, *Ričnik selaškega govora. Rječnik dijalekta Selaca na otoku Braču*, Split 2001.
- Vuletić 2009** — N. Vuletić: Neka jezična pitanja autohtonoga zadarskog romanstva u XIV. stolecu, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 35, Zagreb, 411–427.

СКРАЋЕНИЦЕ

Језици и дијалекти

алб.	албански	нгр.	новогрчки
балк.	балкански	нем.	немачки
буг.	бугарски	пие.	праиндоевропски
вен.	венедијански	псл.	прасловенски
влат.	вулгарни латински	ром.	романски
герм.	германски	рум.	румунски
гот.	готски	рус.	руски
гр.	грчки	сев.-ит.	северноиталијански
далм.-ром.	далматоромански	слн.	словеначки
енгл.	енглески	срлат.	средњелатински
ие.	индоевропски	стломб.	старолломбардски
истро-ром.	истроромански	с.-х.	српско-хрватски
ит.	италијански	тршћ.	тршћански
кајк.	кајкавски	тур.	турски
лат.	латински	фр.	француски
мађ.	мађарски	фурл.	фурлански
мак.	македонски	хол.	холандски

цсл.	црквенословенски	шп.	шпански
чак.	чакавски		

Места и области

Стара ЦГ	Стара Црна Гора	Дубр.	Дубровник, дубровачки
-----------------	-----------------	--------------	-----------------------

Грамагичке скраћенице

гл.	глагол	уч.	учено
------------	--------	------------	-------

acc.	accusativus, акузатив	indecl.	indeclinabilis, непроменљив
adj.	adjectivum, придев	interj.	interjectio, узвик
adv.	adverbium, прилог	m.	masculinum, мушки род
augm.	augmentativum, аугментатив	n.	neutrum, средњи род
coll.	collectivum, збирна именица	nom.	nominativus, номинатив
dem.	deminutivum, деминутив	pej.	pejorativus, пејоратив
f.	femininum, женски род	pf.	perfectivum, свршени вид;
impers.	impersonalis, безличан		perfectum, перфекат
impf.	imperfectivum, несвршени вид	pl.	pluralis, множина

Остале скраћенице

анат.	анатомски	нар.	народни, народно
бот.	ботанички	нпр.	на пример
в.	види	риб.	рибарство
дијал.	дијалекатски	сев.	северни
заст.	застарео	сл.	слично
зоол.	зоолошки	тј.	то јест
итд.	и тако даље	фиг.	фигуративан

ib(id). ibidem, на истом месту

id. idem, исти (аутор), исто (дело,
значење)

l.c. loco citato, на наведеном месту

op.cit. opus citatum, наведено дело

s.v. sub voce, под одредницом

О аутору

Ана Тешић, истраживач сарадник Института за српски језик САНУ, рођена је 25. новембра 1984. године у Београду. Завршила је Филолошки факултет Универзитета у Београду (Група за италијански језик и књижевност) 2008. године. 2009. године уписала је докторске студије на истом факултету (Смер Наука о језику).

Од 2011. године ради у Институту за српски језик САНУ као сарадник, где је ангажована на пројекту „Етимолошка истраживања српског језика и израда *Етимолошког речника српског језика*“. Сарађивала је на међународном српско-словеначком билатералном пројекту „Дијалекатска лексика српског и словеначког језика – компаративни аспект“ / „Narečna leksika srpskega in slovenskega jezika – komparativni aspekt“ 2012. и 2013. године. Члан је COST Action IS1305 WG2 од 2015. године.

Бави се етимологијом и електронском лексикографијом, а посебну пажњу посвећује проучавању романског елемента у народним говорима. До сада је објавила пет радова у домаћим и страним часописима и учествовала на 7 научних скупова у земљи и иностранству.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а АНА ЖЕ. ТЕШИЋ

број уписа 08078,2

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

РОМАНИЗМИ У НАРОДНИМ ГОВОРИМА
СТАРЕ ЦРНЕ ГОРЕ И БРДА

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 23.03.2016.

А. Тешић

Прилог 2.

**Изјава о истоветности штампане и електронске
верзије докторског рада**

Име и презиме аутора АНА ЈЕ. ТЕШИЋ
Број уписа 080780
Студијски програм Језик
Наслов рада РОМАНИЗМИ У НАРОДНИМ ПОВЕРЛИМА СТАРЕ ЦРНЕ ГОРЕ И БРАДА
Ментор ПРОФ. ДР ГОРДАНА ТЕРИЋ

Потписани АНА ЈЕ. ТЕШИЋ

изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 23.03.2016.

А. Тешић

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Романтизми у народним поворцима Старе Црне Горе и
Брда

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, 23.03.2016.

А.Теш